תוספות יום טוב על מסכת אהלות

תוספות יום טוב

geulaquiz.com

הקדמה

א ואדם הנוגע בו טמא טומאת ערב. כתב הר״ב אבל חכמים גזרו על הנוגע בטמא מת בעודו מחובר כו׳. כ״כ הרמב״ם. והא דכתיב (במדבר יט) וכל אשר יגע בו הטמא יטמא. לאו למימרא דיטמא כסתם טומאת מת אלא יטמא עד הערב קאמר. כדכתיב והנפש הנוגעת תטמא עד הערב. הכ״מ פ״ה מהט״מ. ועיין מ״ש ברפט״ז. וכתב עוד הכ״מ דקשיא ליה דבס״פ כיצד הרגל [דף כה ע״ב] יליף רבא מקרא דכל טומאה שאתם מטמאים במת לא יהו פחותים מז׳. [וכמו שהעתקתי במ״ד פ״ק דכלים] [ד״ה עצה] וי״ל דשאני הכא דבחד קרא אמר יטמא שבעת ימים. ובאידך לא אמר אלא יטמא. משמע דלאו שבעת ימים קאמר. ע״כ. ולי לא קשיא ולא מידי. דקרא דמיניה יליף רבא. וכבסתם בגדיכם כתיב. ובבגדים דהיינו כלים. הוא דילפינן [*וכבמ״ג] אבל מש״ה ליכא למילף באדם:

כיצד שלשה. עמ״ש במ״ד פי״א דפרה:

כלים הנוגעים במת. [*עמ״ש הר״ב במשנה דלקמן. ומ״ש] הר״ב בין כלי מתכת כו׳. כלומר חוץ מכלי חרס. כמ״ש [הר״ב] בפ״ק דפסחים מ״ו ועו׳ מ״ש ברפט״ז ומ״ש דכתיב בחלל חרב כו׳ חרב הרי הוא כמת שהרי אין הבדל בין חלל חרב. או חלל אבן. או חלל עץ. ואמנם ירצה בזה. שכל מה שיגע בחרב אשר נהרג בו המת יטמא ז׳ ימים. הרמב״ם [בפירושו] ועיין מ״ש במ״ה פ״ק דכלים [ד״ה מטמא]:

הרביעי בין אדם בין כלים כו׳. כתב הר״ב וה״ה דבכיצד ג׳ כו׳. אלא מסיפא כו׳ דאפי׳ אדם בכלים שנגעו במת כו׳. אבל לא שמעינן מינה כלים במת וכלים בכלים במכ״ש כשאדם באמצע דמיטמאין הכלים ממנו. כ״ש כשאינו באמצע שיטמאו הכלים מן הכלים. דהוי אמינא דלעולם אין כלי מתטמא מכלי שיטמא טומאת שבעה. ואע״ג דכשאדם באמצע מתטמאין. שאני התם דקרא כתיב וכבסתם בגדיכם כו׳. וזב דבמתני׳ ה יוכיח:

[*האהל. עיין מ״ש ברפכ״ז ממסכת כלים]:

אין האהל מתחשב. פי׳ הר״ב אפי׳ אין השפוד בתוך האהל כו׳ [*בפ׳ סגוס עבה. ועיין מ״ש שם]. ועיין מ״ש בשם מהר״ם במשנה ב פ״ז [ד״ה מאחוריו]:

ושאינו באמצע הן ג׳. ואע״ג דלכאורה נראה דהא [דאדם באמצע] חומרא דכלים היא שהן נגעו במת והוו אבי אבות. אבל כשאדם הוא תחלה שנגע במת לא הוי אלא אב הטומאה. מ״מ חומרא דאדם חשיב ליה דעושה כיוצא בו. משא״כ בכלים. מהר״ם:

שהבגדים הנושאים את הזב כו׳. לשון הר״ב כגון משכב ומושב כו׳. וכן לשון הרמב״ם וקרא דמייתו לראייה. במרכב כתיב כמ״ש ברפ״ד דנדה בס״ד [ד״ה כעליון]. וכ״ש משכב ומושב דחמירי. ובנא״י משכב או מרכב:

ואין אדם נושא את הזב מטמא אדם. כתב הר״ב ואפילו בשעה שהוא נושא כו. ככלל שאמר ר׳ יהושע בר״פ בתרא דזבים. ומסיים הרמב״ם ואמנם שאר כלים הוא מטמא. ועמ״ש שם בזבים:

עד שתצא נפשו. כתב הר״ב דכתיב כל הנוגע כו׳ למדך הכתוב כו׳. ומכאן אתה דן לשרץ. מה מת חמור אינו מטמא עד שעה שימות. שרץ הקל אינו דין שלא יטמא עד שימות. ספרי. וממילא לבהמה וחיה דתנן לקמן:

הותזו ראשיהם אע״פ שעדיין הראש מעורה בעור הגוף. הרמב״ם ספ״ד מהלכות שאר אבות הטומאות [הלכה י״ד]. ופי׳ הכ״מ דאל״כ פשיטא. ע״כ. כלומר דאף על פי מפרכסין אינה רבותא כלל:

כגון זנב של לטאה. הוא שם השרץ [בפ׳ שמיני] וזה הבע״ח יתנועע זנבו מאד מאד אחר חתיכה. ואמנם יקרה זה לקצת מיני בעלי חיים כאשר לא יהיה הכח המתנועע מתפשטת בכלל האיברים משורש והתחלה אחת. אבל תהיה מתפרדת בכלל הגוף. הרמב״ם:

האברים. לשון הר״ב צריך שיהיה בהם בשר וגידים ועצמות וכו׳. כדכתב בסוף פרקין. ועיון מ״ש בריש מסכת טהרות [ד״ה והאוכל]. ומ״ש הר״ב ומיירי בין באבר שנתלש מן החי וכו׳. עיין במשנה ג׳ פ״ו דעדיות:

בפיסת הרגל. לשון הר״ב כף הרגל. וכן פיסת היד הוא כף היד. כדכתיב (מלכים א י״ח:מ״ד) ככף איש עולה מים תרגומו פיסת ידא. הר״ש:

ששה בכל אצבע. כי פיסת הרגל וכן פיסת היד. הכל חבורי האצבעות עד הקנה:

[*בקורסל. פי׳ הר״ב תרגום כרעים קרסולים מקום חבור הרגל והשוק. וגם הר״ש כתב שהוא מקום חבור הרגל והשוק. וכתב שהוא מלשון ולא מעדו קרסולי והוא בשירת דוד המע״ה ושם פירש״י עקב. וא״כ אין זה חבור הרגל והשוק כדפי׳ הר״ב על עקבו במס׳ כלים פכ״ו מ״ד. וכ״ש לפירש״י

שהזכרתי ברפי״ב דמסכתא יבמות. אכן הרד״ק פירש קרסולי כרעי ותרגום אשר לו כרעים די ליה קרסולין וי״ת רכובתי והם הברכים. ע״כ. והרמב״ם כתב בפירושו וקורסל העקוב תרגום כרעים קרסולים. ע״כ. ונ״ל שתיבת העקוב. צ״ל הערקוב. כלשון משנתינו דפ״ו דבכורות משנה יא. ועיין לקמן]:

[*בארכובה. לפי מה שפירשתי בקורסל דלעיל שהוא מקום [חבור] הרגל בשוק. יהיה הארכובה מקום חבור השוק בירך. ועיין מ״ש במ״ו פ״ד דחולין [ד״ה הארכובה]:

מרפק. פי׳ הר״ב קוד״ו. ועיין עוד במשנה ג פ״י דשבת:

מטמא במגע ובמשא ובאהל. טומאת מגע ואהל הנה הוא בפסוק. כמו שאמר הנוגע במת ואמר כל הבא אל האהל [יטמא] וטומאת משא הוציא אותה הקבלה מטומאת נבלה אשר היא טומאה קלה והוא מטמא במשא. כמו שבא הכתוב והנושא את נבלתה. וכ״ש המת שמטמא במשא וכמו שהנבלה אשר מגעו [*טומאת ערב. משאו טומאת ערב. כן המת אשר מגעו] טומאת ז׳. משאו [ג״כ] טומאת ז׳. וזה מבואר בספרי. הרמב״ם. ומסיים בה הכי בחבורו ריש הלכות *)אהלות. ויראה לי ששתק ממנה הכתוב כדרך ששתק מאיסור הבת. לפי שאסר בפירוש אפי׳ בת הבת. ושתק מאיסור אכילת בשר וחלב לפי שאסר בפירוש אפילו בשולו כך שתק מטומאת משא במת. לפי שטמא בפירוש אפילו מטומאת אהלות כ״ש משאו. ע״כ. וכתב הכ״מ דלא שייך להקשות דא״כ עונשין מן הדין. דכולהו כגלויי מלתא בעלמא נינהו ועיין מ״ש לענין ממון בשם התוס׳ בריש ב״ק גבי כהרי הבור כו׳:

ובמשא. עיין בסוף משנה ג פ׳ בתרא דזבים:

בזמן שיש עליהן בשר כראוי. שהוא פחות מכזית. כמו שפי׳ הר״ב במשנה ב פ״ז דנזיר:

ב [*אלו מטמאין באהל המת וכו׳. עיין מ״ש במשנה ג בד״ה ובית הפרס וכו׳]:

המת וכזית מן המת. כתב הר״ב ואי קשיא כזית מן המת כו׳ לא נצרכה אלא לנפל כו׳ שאין בו כזית בשר. ולא סגי למימר לא נצרכה אלא שאין עמו כזית בשר. משום דאכתי הקשו בגמ׳ דנזיר פ״ז דף נ. דאם על אבר ממנו מגלח. על מת עצמו לא כ״ש ואהכי משני לא נצרכה אלא לנפל שלא נתקשרו אבריו בגידין והר״ב לא הזכיר לאותה קושיא דעל אבר כו׳ משום דבריש פ״ז דחולין [דף פט] אתמר תירוצא בתרא דלא נצרכה אלא לנפל כו׳ אקושיא זו דכזית מן המת כו׳ ותו לא מידי ופי׳ שם התוספות דכיון שלא נתקשרו אבריו עדיין. מסתמא אין עליו כזית בשר. ע״כ. וכ״כ הר״ש בכאן. אלא שכתב דבירושלמי דנזיר איתא בהדיא בהפך דקאמר דאי שאל בקדמיתא כזית מן המת וכו׳ והוה משני לי׳ לא נצרכה אלא שאין עליו כזית בשר תו לא ה״מ שאיל תנייתא על אבר כו׳ דהוא פשיטא משום שאין בו כזית דבר בריא הוא שלא קשרו אבריו. ע״כ. ואפשר לפרש דברי הר״ב נמי בכה״ג ומש״ה מייתי קושיא קמייתא בלחוד וקאמר דלא נצרכה אלא לשלא נתקשרו כו׳ והיכי ידעינן כשאין עליו כזית בשר אבל הראשון נ״ל עיקר בלשונו:

וכזית מן המת. עיין בפי׳ הר״ב לקמן משנה ה:

נצל. לשון הפרש כמו ויצל אלהים (בראשית ל״א:ט׳) רש״י פ״ז דנזיר [דף מט]:

מלא תרווד רקב. עי׳ במשנה דלקמן ובפי׳ הר״ב [ד״ה אינו] דאין בו אלא טומאת משא:

השדרה והגלגולת. כבר כתבתי במשנה ב פ״ז דנזיר דהרמב״ם פסק דאו או קתני. והזכרתי שהכ״מ בפ״ז מהלכות נזירות תמה עליו שבגמ׳ [שם דף נב] בעיא דלא איפשיטא היא ועכשיו מצאתי להכ״מ עצמו בפ״ב מהלכות טומאת מת [הלכה ח׳] שתירץ בשם הר״י קורקוס ז״ל. דכיון דאשכחן לשמאי דאמר בהדיא [שם דף נ״ב ע״ב] או שדרה. או גלגולת. אלא דדחי דלמא שאני שמאי דמחמיר לא שבקינן מאי דאשכחן בהדיא כיון דלא אשכחן בה פלוגתא. לחדושי פלוגתא. וגם כי כל חלוקות המשנה או או קתני. ומסתמא הני הוו דכוותייהו. ע״כ דברי הכ״מ. ומ״מ אני תמה דהתם אדפסק הרמב״ם [שם הל׳ י׳] היה עצם אפי׳ יש בו רובע כו׳. אינו מטמא באהל. כתב הכ״מ חד טעמא מדאמרו פ״ז דנזיר שאני שמאי דמחמיר טפי. משמע דלית הלכתא כוותיה. ע״כ. ומאי אולמא דהאי דחייה מהאי דחייה:

אבר מן המת ואבר מן החי. פירש הר״ב דכתיב בחלל חרב וכו׳. עיין מ״ש בזה בסוף משנה ה פ״ק דכלים:

ורובע עצמות. כתב הר״ב רבותי פירשו שהן מועטין מהיות בהן רוב מנין ורוב בנין כו׳. כבר כתבתי בזה במ״ז פ״ק דעדיות. ובטעמן של אלו שמטמאין כתב הרמב״ם לפי שבכל אלו השיעורין ניכר שהן עצם אדם:

ורוב בנינו. לשון הר״ב כגון השוקין והירכים והצלעים. ובספ״ו דעדיות כתב ג״כ והשדרה. וה״ג בתוספתא כמ״ש כבר שם. ומשום כך הגהתי כן בלשון הר״ב דהכא. ופי׳ דבריו דשוקים וירכים וכו׳ הן הן בנינו של אדם. אבל הרוב הן שתי שוקים וירך אחד בלבד. וכ״כ בהדיא שם בעדיות. ובפ״ז דנזיר מ״ב:

כמה הוא רוב מנינו קכ״ה. בפרק ז דבכורות דף מה מייתי לה. וא״ל רבינא לרבא תנא מנינא אתא לאשמועינן. ומשני דקמ״ל שאע״פ שאותו האדם הוא

חסר באיבריו או יתר באיבריו אין משגיחין בו אלא על מנין רוב כל אדם. אא״כ היתה אצבע שיש בה צפורן או שהיתה נספרת ע״ג היד שהיא עולה למנין:

רביעית דם. פי׳ הר״ב דכתיב במת בנפש האדם כו׳. ואי לאו קרא לא הוה מטמאינן לדם כיון דגזעו מחליף ואנן אין גזעו מחליף בעינן. כדפי׳ הר״ב במ״ג דפרק דלקמן. תוס׳ פרק קמא דסנהדרין דף ד. והא דבעינן רביעית. הא אמרי׳ שיעורין הלמ״מ. כמ״ש במשנה ב פ״ק דעירובין [ד״ה וב״ה]. וכתב הרמב״ם דשמו לזה כמו טעם. הואיל ובתחלת ברייתו של קטן כו׳ כדכתב הר״ב במתני׳ ה. [*וא״ת למה תנן במ״ג פ״ז דנזיר שאין הנזיר מגלח עליו. פליגי הרמב״ם והראב״ד פ״ג מהט״מ [הלכה ג׳]. להראב״ד כתיב לא יבא דוקא אהל ובו מגלח הנזיר. ולהרמב״ם קרא אסמכתא. כ״כ הכ״מ. ולי נראה דהלכה היא. כדכתב הר״ב שם משנה ב]:

ממת אחד. ולא מב׳. כתב הר״ב קסברי רבנן יש אם למסורת [עיין מ״ש ר״פ ד דכריתות] כו׳ נפשת כתיב חסר. וקשה דתרי קראי ברביעית דם למה לי במת בנפש. ונפשת. תוס׳ פ״ד דחולין דף עב. ופ״ק דסנהדרין דף ד:

מלא תרווד ועוד עפר קברות. פי׳ הר״ב עפר שמעורב בו דם וכו׳. לפי שא״א למלא תרווד ועוד כו׳. וה״נ מיירי במת שנקבר ערום וכו׳ ודרכן היה לטוח כוכין בסיד ומיד שנתרקב היה התרווד ממנו טמא. ואח״כ נפל מן הסיד ונתערב עם הרקב שכבר היה טמא ואי אפשר שלא יהא תרווד מרקב קודם שנתערב בו עפר. תוס׳ פ״ג דנדה דף כז [ע״ב]:

ר׳ שמעון מטהר. סבר סופו כתחלתו כו׳ כמ״ש הר״ב במ״ב פרק דלקמן:

מלא תרוד רקב שגבלו במים אינו חבור לטומאה. ל׳ הר״ב ואם האהיל על מקצתו אינו כאילו האהיל על כולו. וכ״כ הר״ש. וז״ל מהר״ם אע״ג דגבלו הוי כדמעיקרא דאין חבורי אדם חבור ע״כ. *) [*כדתנן במשנה ד פ״ג. ועיין עוד בסוף פרקין]. והרמב״ם לא הוציא אלא שאינו מטמא במגע. אבל מטמא במשא ובאהל כ״כ בפירושו. ובחבורו פ״ב מהט״מ [הלכה יא] ועוד בהל׳ נזיר [פרק ז׳] כמ״ש כבר בשמו במשנה ב פ״ז דנזיר [*ותמיהני שלא הוציא ג״כ האהיל על מקצתו]:

עצם כשעורה. פי׳ הר״ב דכתיב ועל הנוגע. הכי כתיב קרא. ולא וכל. כמו שהיה כתוב לפני. וכבר כתבתי בזה במשנה ה פ״ק דכלים [ד״ה מטמא] ודין טומאת מגעו ומשאו ע״ש בסוף משנה ד ומ״ש שם. ומ״ש הר״ב ובעצם לענין טומאת אהל בעינן שיהא ניכר. ולפיכך לא עצם כשעורה בלבד אלא כל עצם שאין עליו דמיון אנושי. הרמב״ם. וכלומר שדרה וגלגולת שחסרו. ומ״ש הר״ב שהרי במקום אחר הוא אומר בעצם אדם. עמ״ש שם מ״ה:

וארץ העובדי כוכבים. כתב הר״ב והכא מיירי בגוש עפר כו׳ שהם [להתרשלותם] עם המתים וקוברין אותן בכ״מ [שפטנו] על ארצותם בזאת הטומאה וזה בגזירה מדרבנן [כו׳] לפי שאנו נאמר שיהיה בכל חלק מעפרה עצם כשעורה. הרמב״ם. ומ״ש הר״ב דעל אוירה גזרו. ומיהו אין גזירותם בשוה. דהמתמטא בגושה טמא טומאת ז׳ וצריך הזייה ג׳ וז׳. ולא כן למיטמא באוירה. כמ״ש במשנה ג פ״ז דנזיר [ד״ה ומזה] ולקמן פ״ב משנה ו. ומה שדקדק הר״ב לכתוב גוש. דהכי תנן ברפ״ה דטהרות. ועיין במכילתין סוף פי״ז:

ובית הפרס. כתב הר״ב שדה שנחרש בה קבר. ל׳ מהר״ם אבל שדה שאבד בה קבר מטמא אפילו באהל [כדתנן במשנה ג פרק בתרא] ותימה לי אמאי לא תנינהו ברישא בהדי הנך דמטמו באהל. וי״ל דתנא [ושייר] ושייר נמי ארץ העובדי כוכבים במקומה דמטמאה באהל ע״כ. ומה שפירש הר״ב מלשון פרוס כו׳ (ישעיה נח). עיין עוד פירוש אחר בפירושו לרפי״ז:

אבר מן המת וכו׳ שאין עליהם בשר כראוי. וכשיש עליהם בשר כראוי וחסר העצם תנן לה לקמן משנה ה ובסוף פרק ו דמסכת עדיות:

השדרה והגלגולת שחסרו. השדרה שחסרה ואין בה רובע עצמות. והגלגולת שחסרה ואין בה רובע עצמות. הרמב״ם פרק ג׳ מהלכות טומאת מת [הלכה ב]:

אפילו חוליא אחת. עיין בפירוש הר״ב סוף משנה א בפ״ג דחולין:

כדי שינטל כו׳. כתב הר״ב ושיערו חכמים בחסרון כסלע. בר״פ ועל אלו מומין [דף לז.] הר״ש. ובפרק אלו טרפות ד״נ בגמ׳ שאם ימתח החוט המקיפו יהיה בארכו טפח [ע״כ] ונמצאת למד שהסלע הוא שליש בטפח על השרש שכל שיש בהיקפו טפח יש בעוביו שליש ממנו וכדתנן במשנה ח פרק יז דכלים ומדהר״ב לא כתב בפ׳ אלו טריפות דחסרון בגלגולת כסלע הוי טריפה. ש״מ דס״ל כפי׳ ר״ת בפ׳ אלו טריפות (חולין דף מב) דחסרון גלגולת הוי עם הקרום ובהמה מיטרפא בנקיבת הקרום לחודיה. אבל אדם דאית ליה מזלא בעי חסרין גלגולת עם נקיבת הקרום והקשו עליו. ורוב הפוסקים הסכימו דחסרון גלגולת בכסלע בלא *)נקב הקרום נמי מיטרפו אדם ובהמה:

באיזה מקדח אמרו. וכן עוד פליגי תנאי אליבא דב״ש במ״ד פ״ה דתרומות. ועיין בריש פ״ג דפאה:

בקטן של רופאים. וסלע דב״ה זוטר ממנו והוו ב״ש לחומרא. דהא לא תנן לה במס׳ עדיות גבי קולי ב״ש וחומרי ב״ה. גמ׳ פ״ו דבכורות דף לח:

בגדול של לשכה. כתב הר״ב ושיערו חכמים. במשנה יב פי״ז דכלים. וע״ש:

הגולל והדופק. פי׳ הר״ב הגולל אבן גדולה כו׳. והדופק שתי אבנים כו׳ שהגולל נשען עליהן כו׳. כ״פ ר״ת. מדדרשינן להו לקמן מוכל אשר יגע על פני השדה. ולפירש״י [שכתב הר״ב במ״ג פ״ז דנזיר] דגולל כסוי ארון. ודופק הארון עצמו. הלא ארון אינו על פני השדה. ואומר הר״ר דוד מנירנבורג. כי פירש״י לרבות גולל ודופק שפירש דלא מרבינן מעל פני השדה דמטמא אלא כשפירש. אבל בעוד שהוא טמון הוא בטל אגב קרקע. והקשה ר״י על פיר״ת דתניא בתוספתא דאהלות כו׳ תוס׳ פ״ק דכתובות דף ד. ולקמן אכתוב דדעת הרמב״ם כפירש״י. ושאף כשהוא טמון הוא מטמא:

מטמאין במגע ובאהל ואינן מטמאין במשא. כ׳ הר״ב דכתיב*) והנוגע במת וכו׳ או בקבר כו׳. כ״כ הרמב״ם אבל הוא מפרש גולל ודופק כפירש״י. וז״ל הגולל הוא הכסוי אשר יכסו בו המתים יהיה מאבן או מעץ או מזולת זה. ודופק הוא צדדי הקברות אשר עליהן יהיה הכסוי. יהיה ג״כ מעץ או מאבן או זולתו ואולם היות הגולל והדופק מטמאין במגע. הנה זה לשון התורה *)וכל נוגע בעצם וגו׳. או בקבר. ושם דין הקבר כדין המת כמו שהמת עצמו מטמא במגע ובאהל. כך הקבר בכלל עליונו והיקפו [מצאתי דנראה כסויו וצדדיו] מטמא במגע ובאהל ולא יטמא במשא. לפי שטומאת משא במת עצמו אמנם הוא מק״ו [מנבילה] כמו שביארנו [בס״פ שלמעלה מזה] ע״כ. ואילו לפי׳ הר״ב שכתב כפיר״ת דגולל ודופק אינם הארון עצמו ליכא למשמע להו מאו בקבר. ועוד תמיהני דא״כ למאי אצטריך הר״ב תו לקרא דוכל אשר יגע על פני השדה. דאי למידק מיגע. דמשמע משום מגע וכו׳. הא בהך קרא נמי לא כתיב אלא והנוגע. ומיהו הדרשה דלרבות גולל ודופק מאשר יגע על פני השדה מצאנו לר״ע דדריש הכי בפ״ד דחולין דף עב. ור׳ ישמעאל שנחלק עליו ודריש ליה להוציא עובר במעי אשה לדידיה גולל ודופק הלכתא גמירי לה. וקשיא להרמב״ם דדריש לגולל ודופק מאו בקבר. וכן להר״ב שהעתיקה ללא צורך. ועוד דלדידיה שמפרש כפיר״ת. ליכא למשמע מינה כלל:

ואינן מטמאין במשא. כתב הר״ב דדרשינן וכל אשר יגע וכו׳ משום מגע הוא מטמא ואינו מטמא משום משא. וקשיא לי דא״כ משום אהל נמי לא. והראב״ד כתב בפ״ב מהט״מ. מגע גולל ודופק. מאשר יגע. אהל. מעל פני השדה [דמשמע] מאויר. אבל משא אין בהם ע״כ. ושוב מצאתי בתוס׳ דהעור והרוטב דף קכו. שכתבו דמשום דההוא קרא דכל אשר יגע על פני השדה מוקמינן בנזיר באהל [כמ״ש בר״פ דלקמן ן הלכך מטמא באהל. ובמגע נמי מטמא משום דאפקיה בל׳ נגיעה. במשא לא מצינו שיטמא. ע״כ:

רבי אליעזר אומר מטמאין במשא. איכא לפרושי דר״א הלכתא גמירי לה כר׳ ישמעאל. ואיכא בינייהו דלר״י לא גמר למשא. ור״א גמר אף למשא. ועיין מ״ש במ״ב פ״ב דסוטה [ד״ה חצי לוג] וא״נ ר״א דריש ליה מקרא. י״ל דלא ס״ל לחלק בין טומאה לטומאה:

אם יש תחתיהן עפר קברות. פי׳ הר״ב דמטמא במשא. משום תפוסה של מת. עיין במ״ג פט״ז:

כזית מן המת. פי׳ הר״ב שכן הוא תחלת יצירתו כו׳. שאע״פ שהשיעורין כולן הל״מ הן [כמ״ש בריש עירובין] אמרו חכמים תחלת כו׳. הרמב״ם פ״ב מהט״מ [הלכה ב]:

ורביעית דם. [*עיין בפ״י דנדה משנה ה] וכתב הר״ב הואיל ותחלת ברייתו כו׳. ועיין מ״ש במשנה ב. ואין לדקדק בשינוי הלשון דהכא כתב ברייתו. ולמעלה כ׳ יצירתו. וכ״כ כאן של קטן. ולמעלה כתב של אדם. שהרי בדברי הרמב״ם שניהם בלשון א׳ אמרן שבפירוש משנה ב כתב לענין רביעית דם שהמעט שיהיה באדם מדם בתחלת ברייתו כו׳. ולענין כזית כתב בחבורו פ״ב מהט״מ. תחלת ברייתו של אדם כזית:

ואבר מן החי שחסר עצמו. הארכתי בזה בס״ד בספ״ו דעדיות:

רבי עקיבא מטמא. כבר אמרנו [במשנה ב] שראיית ר״ע בדם מאמרו נפשות מת [ולמד] ממנו שאר השיעורין שהיא כאשר הושלם. ואפילו מב׳ מתים הנה הוא מטמא טומאתו. הרמב״ם:

וחכמים מטהרין. כתב הר״ב מטומאת אהל. אבל מטמאין במגע ובמשא. משום עצם כשעורה. וכ״כ הר״ש ולא אמרו אלא בשל מתים. אבל באבר מן החי. הא מוכח מפירוש מתני׳ דלעיל דעצם כשעורה הפורש ממנו טהור. וכן הא דתנן לקמן אבר מן החי שנחלק לשנים טהור. היינו לגמרי ולפיכך דקדק הרמב״ם בפירושו לכתוב שמאמר החכמים באבר מב׳ מתים שהוא טהור. אמנם בתנאי שלא יהיה עצם כשעורה כו׳:

עצם כשעורה שנחלק כו׳. לא תני להא בהדייהו דאינך דלעיל. משום דהכא יחיד פליג עליה. ובהנך דלעיל רבנן פליגי עליה. הר״ש דלעיל:

רבי עקיבא מטמא. במשא. הרמב״ם פ״ד מהט״מ [הלכה ד] והכ״מ כתב ראיה לדבריו דבמגע לא ע״ש:

וחכמים מטמאין. לשון הר״ב בשלשתן. כלו׳ במגע במשא ובאהל. ול׳ הר״ש וחכמים מטמאין בכל שלש הטומאות:

אבר מן החי שנחלק כו׳. כתב הר״ב ואפילו חזר וחברן דאין חבורי אדם חבור. כדתניא בתוספתא. הר״ש ומתניתין היא בפרק דלקמן משנה ד. ועמ״ש במשנה ד פרק ט דחולין:

ג הנוגע בכחצי זית ומאהיל על כחצי זית. פירש הר״ב שהמאהיל על המת טמא. כאילו היה עם המת [באהל]. דהכי דרשינן במסכת נזיר פכ״ג דף נג. על פני השדה זה המאהיל על פני המת. וכמ״ש כבר בסוף מתניתין ה פ״ק דכלים. ומ״ש הר״ב ובגמרא בפרק העור והרוטב (חולין דף קכה) מוקי לה בטומאה רצוצה כו׳. פירש רש״י כל דבר שאין לו מקום ריוח. קרי רצוץ ופחות מטפח לאו חלל הוא ונקרא מה שבתוכו רצוץ. ע״כ. ומ״ש הר״ב אבל הנוגע בכחצי זית כו׳ מיירי בשיש פותח טפח כו׳. וכתב הר״ש יש תימה למה שינה מענינה דרושא. ומאי אבל דקתני. מאחר דאין חלוקים אלא שזו רצוצה וזו אינה רצוצה. ע״כ. והתוס׳ דהעור והרוטב מתרצים. אבל לדבריהם טומאה רצוצה היינו שתהא רצוצה בין שני מגדלים. והאדם מאהיל על המגדל העליון ומכיון שהטומאה רצוצה כמאן דמלי טומאה והוי כנוגע. וכך פירש״י. ולפיכך מתרצים. דלהכי לא תנן. אבל אם אינה רצוצה טהור. משום דאתא לאשמעינן דאפילו שני מגדלים דומיא דרישא לא הויא טומאה רצוצה בהמשכה ע״י דבר אחר. דתרתי בעינן בין ב׳ מגדלים וגם שהוא עצמו מאהיל על הטומאה. או הטומאה עליו. ע״כ. אבל אין נראה שזו סברת הר״ב והר״ש אלא דחדא מלתא הוא. דאותו דבר שהטומאה רצוצה מתחתיו. הוא שאנו אומרים בו דהוי כנוגע. ואם הטומאה בין שני מגדלים הרי מגדל העליון הוא שטמא [*משום נוגע בחצי זית הרצוץ ונוגע בחצי זית שעליו] והכי אסברה לה הרמב״ם בפירושו. ואי נמי שהאדם מאהיל על טומאה בלא פותח טפח הרי הוא טמא כשיגע עוד בחצי זית אחר. ומצאתי בדברי מהר״ם. שכתב וז״ל. ונ״ל דלהכי [*לא] קתני לישנא דרישא הנוגע בכחצי זית וכחצי זית מאהיל עליו או הנוגע בכחצי זית ומאהיל על כחצי זית טהור לד״ה. אלא נקט בהאי לישנא לאשמעינן דבשאינה רצוצה עסקינן. דמדנקט וד״א מאהיל עליו ועל כחצי זית. מכלל דלאו רצוצה היא. דאין ד״א מאהיל עליו ועל כחצי זית אא״כ אינה רצוצה. ומכלל דרישא דלא קתני הכי. דרצוצה היא. ע״כ. ועיין לקמן:

מאהיל על כשני חציי זיתים. יש לתמוה דלא תנן נמי ההיפך או כשני חציי זיתים מאהילים עליו. ולא מיבעיא דברצוצה ודאי דכך לי שהטומאה עליו או תחתיו כיון דהכל משום נגיעה הוא. אלא אף באהל כך הוא מטמא כשהטומאה מאהלת עליו. כמו כשהוא מאהיל על הטומאה. דמאי שנא. דכיון דגלי לן קרא דמאהיל על הטומאה מטמא. ולא בעינן דוקא אהל שיאהיל על הטומאה ועליו. א״כ ה״ה כשהטומאה מאהלת עליו. דמאי שנא. וכ״כ הרמב״ם בגדר טומאת אהל שהוא על א׳ מג׳ דרכים שהאדם או הכלי מאהילין על המת או שהמת האהיל עליהן או שהיה המת עמהם תחת אהל אחד. כמ״ש בפ״א מהט״מ [הלכה י] גם בפירושו לרפ״ה אלא שיש שם חסרון ובנא״י הוא מוגה:

או מאהיל על כחצי זית ודבר אחר מאהיל עליו ועל כחצי זית טהור. לדברי התוס׳ דמפרשים סיפא נמי בטומאה רצוצה ניחא. דהאי דקאמר מאהיל על כחצי זית בטומאה רצוצה היא דה״ל כנגיעה. ואידך ה״ל אהל המשכה והוא שני שמות. וכ״פ הראב״ד ברפ״ג דעדיות. אבל לסברת הר״ב ודעימיה. דכולה סיפא באהל שאינה רצוצה תימה למה יהיה טהור. וראיתי למהר״מ דמסיים במאי דתירץ לעיל לתמיהת הר״ש למה שינה כו׳. הוקשה לו גם כן קושיא זו למה יהיה טהור. הא חד שמא דאהל הוא וכתב די״ל דמאהיל על כחצי זית היינו טומאה רצוצה וה״ל מגע ואהל ולא מצטרפי ע״כ. וזה דוחק דסיפא הוה ברצוצה ובאינה רצוצה. והרמב״ם בספ״ד מהט״מ [הלכה יד] כתב הנוגע בחצי זית [*או הנושא חצי זית] ודבר אחר מאהיל עליו ועל כחצי זית. או שהאהיל עליו חצי זית אחר או שהאהיל הוא על חצי זית אחר ע״כ. ונראה בעיני דהוא ל״ג במשנה לבבא זו דאו מאהיל על כחצי זית כו׳ ומדנפשיה מבאר והולך כל ג׳ דרכי טומאות האהל לומר ששלשתן אינן מצטרפין לנגיעה או למשא אבל במשנה ל״ג אלא חד בבא הנוגע בחצי זית ודבר אחר מאהיל עליו ועל כחצי זית. ותו לא מידי. וכן בפירושו לא זכר אלא בבא זו וכן בדפוס הגמרא במשנה דרפ״ג דעדיות ובספר המשנה דעדיות בדפוס שלפני לא נמצא. אלא בבא קמייתא והבבא דאו מאהיל כו׳ ליתא. וכן נראה דהר״ב והר״ש ל״ג לה:

אמר ר׳ מאיר אף בזה כו׳ וחכמים מטמאין. פי׳ הר״ב דנגיעה ואהל חד שמא הוא ויתכן לומר דטעמו דחזינן לאהל כמאן דמלי טומאה מאחר שגזירת הכתוב הוא שכל אשר באהל טמא. עיין מ״ש במשנה ה פ״ח דכלים:

הכל טמא חוץ מן המגע כו׳. מסקנא דמלתייהו דרבנן היא. מהר״ם:

חוץ מן המגע עם המשא. לשון הר״ב כגון שנגע כו׳ והסיט. וכן לשון הר״ש ומשום דהיסט לא נכתב בפירוש בכתוב. אלא דאנן אית לן דהיסט בכלל משא. הלכך חביבא להו למנקט היסט:

זה הכלל כל שהוא משם אחד כו׳. לסימנא בעלמא. כמו שכתבתי משמא דגמרא בזה הכלל דמשנה ב פ״ד דמגילה [*וכן אתה מוצא במ״ג פ״ב דכלים ואחרים שכתבתי שם בס״ד]:

משם אחד. לשון הר״ב מגע ומגע משא ומשא אהל ואהל. וכ״כ הר״ש ולת״ק אליבא דחכמים הוא שפירשו כן דאילו לר״מ איתא נמי מגע ואהל דחד שמא נינהו:

שנתפזר בתוך הבית. פי׳ הר״ב ונתערב בו עפר כל שהוא וכ״פ הר״ש ולרבותא דרבנן נקטינן שנתפזר בתוך הבית דלא תימא דכיון שנתפזר וגג שכנגד זה מאהיל על חצי שיעור ושכנגד זה מאהיל על חצי שיעור ושני אהלות הן ואין מצטרפין הכי מפרשינן בגמרא פ״ג דנדה דף כז:

ורבי שמעון מטהר. פי׳ הר״ב סבר סופו כתחלתו כו׳. דבעינן שלא יהא דבר נגלל עמו לישנא דגמרא דהתם דאמרינן מה תחלתו נעשה לו דבר אחר גנגילון והתוס׳ העתיקו גלגילון ופירשו בשם הערוך דבר הנגלל עמו ע״כ. ובפ״ז דנזיר דף נא איתא בגמרא גלגלין ופירש״י כלומר המגלגל זה לזה ונתערב זה עם זה:

הבית טהור. כלומר שהכלים הבאים אחר הבליעה לתוך הבית אינן מיטמאין בבית. הכי מפרשים בגמרא פ״ט דנדה דף סב:

אם מתכבסת ויוצא ממנה רביעית דם טמאה. כתב הר״ב וכיצד משערין אותה מביא מים במדה וכו׳ ומביא מים אחרים כו׳ אם היה מראיהן שוה הרי זו טמאה. דאילו לא הביא מים שניים לא היינו יכולים לשער בראשונים בלבד לפי שאפילו אם לא ימצאו רביעית יותר אכתי איכא למימר שמא רביעית יצא דא״א שלא ישתייר בבגד מן המים. אבל השתא אין מזיק כלום מה שמשתייר מן המים בבגד. דכשם שנשתייר מן המים כך נשתייר מן הדם שמ״מ היה מעורב הכל יחד מה שיצא ומה שנשתייר ומראה אחד הן כאילו יצא הכל. ומיהו קשה דאין סברא שיסייע הדם שמשתייר בבגד [לטמא הבית] כיון שאין יכול לצאת בכיבוס. אא״כ שאין לחוש כל כך אם תולין הדבר להחמיר. ואין לומר שמים אחרים שמביא צריך שיחסר מהם מהמדה כשיעור שנבלע מן הראשונים בבגד. דמי יוכל לכוון זה. ועוד קשה דמאי צריך למדידת מים הראשונים. בלא מדידת מים הראשונים יכול הוא לדעת אם יש רביעית דם במה שיצא ע״י כיבוס. שיסחוט לתוך כלי כל מה שיצא מן הכסות. וימדדנה כמה יש בין מים לדם. ויביא רביעית דם מעלמא. ויוסיף עליו מים עד שיהא בין מים ובין דם כשיעור מים ודם שיצאו מן הכסות ואם מראיהן שוה טמאה. ונראה לפרש דלא נקט מים במדה אלא משום שאם ימצאו יותר מן המדה שנתנו. רביעית. שלא יצטרכו להביא מים אחרים דודאי יצא מן הכסות רביעית דם. אבל אם אין רביעית דם יותר אז יביא רביעית ומוסיף עליו מים עד שיהא בין מים ודם כמדה ראשונה אחר שתכבס בה הכסות ואם מראיהן שוה טמאה. ואם לאו טהורה. ומיהו קשה דהא קתני בתוספתא [שהעתיקה הר״ב] ברישא. ומביא מים אחרים ואח״כ קתני ונותן לתוכן רביעית דם כ״כ התוס׳ בפ״ט דב״ק דף קא. וראיתי להרמב״ם. שאעפ״י שבפירושו העתיק כדברי התוספתא שירחצו הכסות בשיעור ידוע מהמים עוד נקח בזה השיעור ממים ויחובר אליו רביעית דם כו׳. הנה בחבורו פ״ד מהט״מ [הלכה יג] כתב כיצד משערין אותה מכבסין אותה במים ומביא מים כמדתן ונותן לתוכן רביעית דם כו׳. הרי שלא הזכיר מדה בתחלה. ויש לפרש דבריו שכמדתן ר״ל כמדת מה שיצא אחר הכביסה. ומ״ש ונותן לתוכן רביעית דם כלומר שבתוך המים שמביא כמדתן צריך שיתן בהם רביעית דם שעם הרביעית דם הוא שיהיה כמדת המים ר״ל כמדה שיצא אחר הכביסה. והשתא דאתינא להכי אף דברי התוספתא יכולני לפרש כן. ואע״פ שהזכירה ראשונה. שמביא במדה. היינו כדברי התוס׳ שאם ימצא רביעית יותר שא״צ עוד לשום דבר. אבל אם לא מצא אז מביא אחרים במדתן. ר״ל במדה שמצא אחר הכביסה אלא שנותן בהן רביעית דם:

ואם לאו טהורה. אינה מתטמאה באהל והרי היא ככסות שנגע במת. הרמב״ם שם וכ״פ רש״י שם בב״ק. וכ״כ שם התוס׳. ודלא כמו שנדחקו בנדה פ״ט [דף סב] דמיירי דקודם שנפל רביעית. נבלע בכסות מה שאינו יכול לצאת. ונתבטל בבגד ולא היה רביעית שלם מעולם. ומהר״ר וואלף וורמייז״א הוכיח דלהר״ב צ״ל כמו שנדחקו התו׳ דנדה לפי שסברת הר״ב דכלים שנטמאו במת מטמאין באהל. כמ״ש גבי מנורה בספי״א [מ״ח] עכ״ד. וע״ש דלהרמב״ם אינן מטמאין באהל. וכן נראה דעת מהר״ם:

שכל הבלוע שאינו יכול לצאת טהור. פי׳ שאינו יכול לצאת על ידי כביסה סתם. אע״פ שעל ידי הדחק היה יוצא כגון ע״י צפון. כיון דבסתם כיבוס אין יכול לצאת רביעית דם טהורה. משום שאין דרך להקפיד עליה כשאין יכול לצאת בכיבוס סתם. כך צריך לומר מתוך הסוגי׳ דמס׳ נדה [שכתבתי במ״ה פ״ט דכלים]. ומה״ט נמי לא קשיא מהא דתנן ברפ״ג דערלה בגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק דאלמא דחזותא מלתא היא. דבטומאה מש״ה טהורה דבקפידא תליא מלתא וכי לא קפיד שיצא. בטל. דטומאה בלועה לא מטמאה. אבל בערלה אין שייך להתיר מטעם דאין מקפיד דנהנה הוא בצבע וניחא ליה. תוספות פ״ט דב״ק. ופ״ט דנדה [ד״ה מקולי]:

נשפך באויר כו׳ והאהיל על מקצתו. פירש הר״ב נשפך באויר בתוך הבית והאהיל אדם על מקצתו. ותמיהני שכיון שבתוך הבית נשפך. הרי הבית מאהיל על האדם ועל הטומאה כולה ויטמאהו לאדם. מאי אמרת דמיירי שגם הבית אינו מאהיל אלא על מקצתו. א״כ למאי אצטריך לפרושי והאהיל אדם. ה״ל לפרש והאהיל הבית. וקמ״ל דטהור מה שבתוך הבית. וכמו שמפרש הר״ב עצמו בבבא שנייה. והרמב״ם מפרש כן אף בכאן. שכתב והאהיל רמז אל הבית. ר״ל כאשר האהיל הבית על מקצתו הבית טהור. וידוע כי כאשר אמרנו הבית טהור הכונה שלא יטמא מה שבתוכו מאדם וכלים ע״כ. כלומר דכל היוצא מן העץ. אינו מטמא טומאת אהלים אלא פשתן. כדתנן בבמה מדליקין [מ״ג]. אבל בחבורו פ״ד מהט״מ כתב דם שנשפך באויר כו׳ והאהיל המאהיל כו׳. ויש לפרש דמפרש באויר שלא תחת שום אהל אלא באויר מגולה וכן נכון לפי משמעות המשנה כהאי גונא דתנן בריש פרק

דלקמן. מגדל שהוא עומד באויר. ועיין עוד בסמוך. ושוב ראיתי למהר״ם שכתב וז״ל נשפך באויר. פירוש בחצר שאין עליו גג. עד כאן:

נשפך על האסקופה והוא קטפרס כו׳. לשון הראב״ד קשיא לי מכדי קטפרס מפזרו ומטהרו מאי שנא אסקופה דנקט. אפילו בתוך הבית נמי כלים הבאים שם לאחר שפיכה טהורים. ואולי נאמר משום כלים דקודם נקט לה. שאם נשפך בתוך הבית טמאים משעת כניסת הטומאה לבית. אבל על האסקופה אפשר שלא נכנס [*אלא] דלאו בחבור אפילו שעה אחת ע״כ. וזה מסייעני למה שכתבתי דלהרמב״ם בחבורו. רישא לאו בנשפך בבית כלל מיירי. שהרי דברי הראב״ד סמוכים על דברי הרמב״ם. ואי איתא דהרמב״ם מפרש הרישא שנשפך בבית. וכמ״ש בפירושו. א״כ ודאי צ״ל דמיירי נמי בכה״ג שלא נכנס [*אלא] דלאו בחבור. אפילו שעה אחת. ולא קשיא מאי שנא אסקופה דנקט. דהא אין הכי נמי דנקט גם כן בית. ותרי גווני נקט נשפך בבית והאהיל במקצת. ונשפך באסקופה והאהיל מקצת:

בין מבפנים בין מבחוץ. פירש הר״ב בין שמשפע לצד פנים בין שמשפע לצד חוץ. וכ״פ הר״ש ואע״ג דהוה זו ואצ״ל זו אשכחן נמי כה״ג בריש הוריות כמ״ש שם. ולפי פירוש הרא״ש שכתב הכ״מ [בפ״ד מהט״מ] ניחא. וז״ל בין מה שיש מן האסקופה לתחת תקרת הבית בין מה שיש ממנה לחוץ כולה מקום מדרון והדם נשפך על כולה. נמצא מקצתו תחת האהל ומקצתו חוץ לאהל הבית טהור. דאין קטפרס חבור:

חוץ מן השינים כו׳. פי׳ הר״ב דכתיב בעצם כו׳ אף כל שנברא עמו ואין גזעו מחליף. גמ׳ פ״ז דנדה דף נה. ופריך והרי בשר דגזעו מחליף. אמר מר בר רב אשי בשר נעשה מקומו צלקת. פירש״י צלקת. כלומר רושם נראה בה חריץ או גומא ואין כולו חוזר אבל שער וצפורן אין נטילתן ניכר ע״כ. ועיין [מ״ש] בפרק דלעיל מ״ב ובריש משנה ב פ״ט דחולין:

ובשעת חבורו הכל טמא. שהנוגע או מאהיל עליהם הוא נוגע או מאהיל על המת דהוי יד לטומאת המת תוס׳ פ״ז דנזיר דף נא. ועיין בפירוש הר״ב במשנה דלקמן ומ״ש שם. והר״ש כתב ספרי זוטא הנוגע במת פרט לנוגע בשיניו ובשערו ובצפרנו בזמן שפירשו יכול שאני מרבה בזמן שהן מחוברין ת״ל יטמא ע״כ. ונראה דהא דפורט לשיניו כו׳ נמי מדרשא דבעצם הוא דמפיק להו:

עצם שיש עליו כזית בשר הכניס מקצתו כו׳ טמא. כתב הר״ב העצם נחשב יד לבשר ויד למת נפקא לן במה הצד מנבלה ותנור דמה נבלה שאין מטמא באהל כו׳ ואי פרכת מה לנבלה שכן אוכל תאמר במת שאין אוכל. כדאמרינן בפרק דם שחיטה (כריתות דף כא) תנור יוכיח מה לתנור שכן מטמא מאוירו נבלה תוכיח הצד השוה שבהם שמטמאין וידים כיוצא בהם כו׳. וא״ת לענין אהל נימא דיו [כדתנן במשנה ה פ״ב דב״ק] ויש לומר דמעיקרא ודאי [אי] לא אשכחן בטומאה חמורה [*המטמא אדם וכלים לאפוקי אוכלים שאין מטמאין אדם וכלים כדאיתא התם בריש הפרק] ידות הוה פרכינן על נבלה דיו. אבל השתא דאשכחן יד בטומאה חמורה דהוה כגוף לענין מת נמי משוינן יד כגוף. תוס׳ פ״ט דחולין דף קיח [ד״ה והבית]:

שני עצמות ועליהם כשני חצאי זיתים. קסבר האי תנא דיש יד לפחות מכזית. הר״ש. וכתב מהר״ם דאיכא לאוקמא מתניתין בשומר דהיינו בעצם שיש בו מוח ומש״ה לא מותיב מינה בפרק העור והרוטב (חולין דף קיט:) [*על רב דס״ל אין יד וכו׳] ואזלא לה תמיהת הר״ש ע״כ. ומיהו הלכה כמ״ד יש יד לפחות מכזית כמ״ש הרמב״ם פ״ה מהלכות טומאת אוכלין [הלכה ג]:

שאין חבורי אדם חבור. עיין מ״ש במ״ד פ״ט דחולין.

איזהו דם תבוסה המת שיצא ממנו שמינית בחייו כו׳. הלכה למשה מסיני דם מן המת ברביעית. כמ״ש בפרק דלעיל מ״ב. אבל מדברי סופרים. דאף דם תבוסה יהא מטמא בכל הטומאות במגע משא ואהל. והיינו דתני בתוספתא והביאה הר״ש ומה בין דם מיתה לדם תבוסה. אלא שדם מיתה נזיר מגלח עליו וחייבין עליו על טומאת מקדש וקדשיו. ודם תבוסה אין הנזיר מגלח עליו ואין חייבין עליו על טומאת מקדש וקדשיו:

שמינית בחייו ושמינית במותו. כלומר לאפוקי רובו בחייו דלא דהא דם תבוסה מדבריהם. וכשפשיטא לן דרובא מחיים לא גזרו וכן פירש״י בהדיא בפ׳ בתרא דנדה [סוף] דף עא. דבודאי רובא מחיים לא גזרו. גם לשון הרמב״ם בפירושו ובחיבורו פ״ב מהט״מ מורים כן:

צלוב שדמו שותת. כלומר שדרך הצלוב שיהא דמו שותת וכן אבל המת שדמו מנטף כלומר שדרך המת שיהא דמו מנטף:

שדמו שותת כו׳ טמא. פי׳ הר״ב שותת ויורד בלא הפסק מפני שטיפה של מיתה מעורבת בו. דלא מבטל ההוא דלאחר מיתה שהוא הרבה. אבל נוטף ראשון ראשון בטל. ואפילו טפה שלאחר מיתה מרובה בטלה. שלא נפל ביחד. רש״י פרק בתרא דנדה [דף עא]:

השותת טהור. פי׳ הר״ב שאני אומר אותה טפה שהנשמה תלויה בה עמדה לה ע״ג העץ שהוא תלוי בה. וא״ת ומת דמנטף דמטמא מי ניחא מי לא עסקינן דכי נמי המת מוטל במטה הא מלתא בגמרא דנדה [שם] מקשו לה. דמייתינן התם ברייתא דבהדיא תני בה ר׳ יהודה אומר היה מוטל במטה כו׳ טמא. ומשנינן שאני במטה דמחלחלה. כלומר שהיא תלולים חלולים והדם בוקע ויורד ומתאסף יחד:

והמנטף טמא. כתב הר״ב ולא אמרינן קמא קמא בטיל. עיין במ״ו פ״ח דזבחים:

כזית מן המת פתחו בטפח. פי׳ הר״ב המת בבית ולו פתחים הרבה כו׳ דגזרו חכמים טומאה כו׳. עקרא דמלתא במתניתין ג פ״ז וע״ש:

אבל להוציא את הטומאה. פי׳ הר״ב טומאה יוצאה כו׳ ומטמאה הכלים שבבית שבצדו. וה״מ לפרש בכלים המונחים בחלל אותו חלון או פתח. וכן פירש הרמב״ם:

רבי יוסי אומר השדרה והגולגולת כמת. כלומר אע״פ שאין כזית בשר. וכתב הר״ב שכן הלכה. אולי שסובר דר״י לא לאפלוגי אתי וכמו שכתבתי הרבה בפ׳ בתרא דבכורים שנשנו בלשון פלוגתא ואין חולק אבל לא ידענא מנין לו דדלמא לת״ק דוקא כזית בשר ולא סבירא ליה להא דר״י. והרמב״ם בפירושו כתב שאינו הלכה וכן בחבורו [ריש] פ״ז מהט״מ לא העתיק את דבריו:

טפח על טפח על רום טפח. פי׳ הר״ב דף שהוא רחב כו׳ וגבוה טפח ומאהיל. וצריך שיהא החלל [פנוי] טפח שאל״כ והטומאה ממעטת את החלל טפח טומאה רצוצה היא ואינה מביאה ואינה חוצצת. הראב״ד רפי״ב מהט״מ וכך דקדק הר״ב בלשונו שבפי׳ מ״ה פ״ו:

כיצד. ל׳ הר״ב כלומר כיצד חוצץ בפני הטומאה. אבל לא אתי לפרושי כיצד מביא את הטומאה הר״ש. ועיין בדבור אחד חור כו׳ ומ״ש שם:

קמור. פי׳ הר״ב מקורה. וחבירו כבש כשב שמלה שלמה. ובעירובין פ״ח מ״ט פירש הר״ב קמור כמין כיפה מכוסה כו׳ ולפי זה יש טעם בדבר שלפי שאין זה הקירוי כשאר קירוי לפיכך נתחלף השם באותיותיו:

הטומאה בתוכו הבית טמא. עיין במ״ב פ׳ דלקמן דר״י פליג:

אין בו פותח טפח כו׳. כתב הר״ב והרי הביב נחשב כקרקע הבית וכו׳. לרבות קרקעיתו וכו׳. לא שהקרקע עצמה טמא עד התהום דמה טומאה שייך בקרקע עולם. אלא לרבות הטמון בתוך הקרקע עד התהום. וז״ל הרמב״ם שכל מה שבקרקעית הבית [טמון] וכו׳. וכתב מהר״ם מה שבתוכו טמא דכלים שבתוכו כאילו הן בבית. ואף ע״פ שהן מכוסי׳ בעפר. לא הוו ככלי חרס המוקף צ״פ אלא כאוכלין שגבלן בטיט דלא חייץ הטיט בפני הטומאה. כדאמרי׳ בפ״ק דזבחים [דף ג ע״ב] נ״ל. ע״כ:

אחד חור שחררוהו מים כו׳. פירש הר״ב האי פותח טפח שמביא את הטומאה כו׳ ואתי שפיר דמפרש נמי למביא את הטומאה. אלא שקצת קשה שהיה למתניתין עצמה *)לסיים הכי בבבא זו. והל״ל אחד חור כו׳. וכן מרבך כו׳ מביא את הטומאה. ועוד אי הכי מאי דוחקיה להר״ב לפ׳ בכיצד כלומר כיצד חוצץ כו׳ כיון דהשתא מפרש נמי לכיצד מביא. וא״כ כיצד קאי שפיר אתרוייהו. איברא דהרמב״ם מפרש לענין מביא. אבל היא לא פירש כיצד כלומר כיצד חוצץ כו׳. והר״ש שמפרש כן בכיצד דכלומר כיצד חוצץ כו׳. הוא מפרש בכאן חור שחררוהו מים בין יהא זה הביב ע״י מים כו׳ כך דינו. ולפיכך הר״ב שכתב לעיל בכיצד. כפירוש הר״ש. ובכאן מפרש בחור כדברי הרמב״ם. לא דק:

שחררוהו מים. כגון בשפה גבוהה על נהר והמים חוטטין מתחתיה ונכנסין ועושין נקב ארוך או שרצים כגון חולדות ואישות. רש״י רפ״ב דסוכה:

מרבך של אבנים. פירש הר״ב אבנים גדולות כו׳ וכן לשון רש״י שם. ויתכן בעיני שהוא שם מורכב מן מורביות דמשנה ה פ״ג דשביעית. ומן נדבכים די אבן גלל דעזרא ו. וזה דבשביעית מיירי באבנים שעודן מחוברים במחצב. ונקראים מורביות. ודעזרא מיירי בקבועים בבנין. והנך דהכא מיירי כשהן חצובים מן המחצב ועדיין לא הוקבעו בבנין. ולפיכך מורכב משמות אשר בארץ ואשר בבנין. והרמב״ם כתב מרבך של אבנים. אבנים מסודרות קצתן על קצתן. וכן [פירשו] ג״כ מרבכת תביאנה שהוא מענין סדור. ובנא״י מענין צבירה. ונא״י נ״ל עיקר כמ״ש כבר ברפ״ז דמנחות [ד״ה ורבוכה]. ויהיה ג״כ לשון רבוי. כמו שפירשתי בשביעית בשם מורביות. אלא שאני מוסיף לתת טוב טעם בהרכבתו עם הכ״ף:

וכן סואר של קורות. לשון הר״ש ואית דאמרי צברי קורות. והרמב״ם העתיק בפירושו סואר [פירוש חבילות קורות] ובחיבורו רפי״ג מהט״מ כלל למרבך וסואר. וכתב או שצבר אבנים או קורות כו׳:

רבי יהודה אומר כל אהל שאינו נעשה בידי אדם אינו אהל. כתב הר״ב דיליף אהל אהל ממשכן. כתיב הכא (במדבר י״ט:י״ד) זאת התורה אדם כי ימות באהל וכתיב התם (שמות מ׳:י״ט) ויפרש את האהל על המשכן. ורבנן אהל אהל ריבה [אהלים טובא כתיבי בפ׳ פרה לרבות אף העשוי מאליו] גמרא בסוכה רפ״ב. וכתבו התוס׳ וא״ת אי ממשכן יליף אפילו עשוי בידי אדם נמי לא יביא הטומאה אלא פשתן. כדאשכחן בפרק במה מדליקין. [כדפירש הר״ב שם משנה ג] וי״ל דכל המאהילים דמטמאים ילפינן בספרי בפ׳ פרה. בקל וחומר ממצורע. דתניא מנין לעשות שאר המאהילים. כאהל. אמרת מה מצורע הקל. עשה בו כל המאהילים כאהל. מת החמור לא כ״ש. דלגבי מצורע כתוב מושבו. ודרשינן בת״כ מושבו טמא. מכאן אמרו הטמא יושב תחת האילן וטהור עובר. טמא. וא״ת א״כ כי לא עביד נמי בידי אדם נילף בק״ו ממצורע. וכ״ת א״כ גז״ש מאי אהניא. הא איצטריכא ליה לדרשא דפרק במה מדליקין דכל היוצא מן העץ כו׳. וי״ל דמושבו לא משמע לא ריבוי ולא מיעוט לענין שאינו עשוי בידי אדם. ולר״י דמעטיה רחמנא גבי מת. ילפינן מצורע הקל בק״ו ממת דלא מטמא ולרבנן לא מחלק לא הכא ולא הכא. ואע״ג דסתם [*ספרי] ר׳ יהודה. אתיא שפיר ההיא דאילן כר״י. דהא מודה בכמלא אגרוף. וא״ת כיון דשאר המאהילים ילפינן במת ק״ו ממצורע. א״כ נימא דיו. [כדתנן בפ״ב דב״ק] [מ״ה] ולא תטמא עוברים. כמו קוברי המת

שהיו עוברים באכסדרה [דתנן לקמן פ״ו משנה ב] ויש שם כלים. דמצורע עובר אינו מטמא באהל. כדתנן במסכת נגעים פי״ג [משנה ז] ר״ל דק״ו זה אינו אלא גלוי מלתא בעלמא הוא. דלא ילפינן ממשכן למעוטי שאר המאהילים ע״כ:

ומודה בשקיפים ובסלעים. כתב הר״ב דר״י מודה בכמלא אגרוף. וכן בשקיפים. כלומר שיש בהם חור גדול. וכן פירש הרמב״ם. וכך הוא בסוגיא בפרק הישן ושיעור מלא אגרוף תנן במשנה י״ב פי״ז דכלים. וכתבו הר״ב לקמן רפי״ג:

ובסלעים. פי׳ הר״ב בנקיקי הסלעים. הכי תניא בהדיא בברייתא רפ״ב דסוכה. ובהכי מתרץ מהר״ם דלא מייתי התם ממתניתין. משום דמתניתין הוה משמע שקיפים וסלעים חלולים חלולים גדולים ראוים לדירת אדם. אבל נקיקי סלעים הן חורים קטנים. ע״כ:

ד **מגדל**. הבא במדה כדכתב הר״ב בסוף פרקין:

טומאה בתוכו כלים שבעוביו טהורים. דשדינן לעוביו בתר האויר לקולא ולא בתר מגדל לחומרא. אבל עומד בבית טומאה בתוכו כלים שבעביו טמאין ממה נפשך. אי שדינן לעוביו בתר מגדל טמאין. ואי בתר בית טמאים. וסיפא דקתני טומאה בתוכו הבית טמא. מיירי בין בתוך חללו. בין בתוך עוביו. שדרך טומאה לצאת. מהר״ם:

רבי יוסי אומר מחצה למחצה. פי׳ הר״ב מחציו של עובי המגדל כו׳. ומסיים מהר״ם דה״ל כותל המגדל ככותל שהוא לאויר דתנן לקמן פ״ו [משנה ג] דנדון מחצה על מחצה. ובהא פליגי דר״י מדמי ליה לכותל שבין חצר לבית ורבנן לא מדמו. וע״ש הפירוש. ואפילו ת״ק דפליג עליה הכא. מודה התם דהוא נדון מחצה למחצה. משום דהתם הבית והחצר חשובים הן. והמחיצה לצורך שניהם. להכי שדינן לה חציה לכאן וחציה לכאן. אבל מחיצת המגדל לא נעשה כלל בעבור החצר והבית. להכי לא שדינן לה בסיפא בתר בית לטמא כלים שבעוביה כי איכא טומאה בבית. דקתני טומאה בבית מה שבתוכה טהור. ומשמע אפילו כלים שבעוביה. ומיהו לא שדינן לה נמי בתר מגדל אע״ג דנעשית לשם מגדל. משום דמגדל לא חשיב. דמיטלטל. והא דאפליגו ר״י ורבנן במגדל העומד באויר ולא אפליגו בעומד בתוך הבית. משום רבותא דר״י דאפילו בחצר שדינן חצי הדופן בתר חצר. וכ״ש בבית דשדינן בתר בית. דחשיב טפי [מחצר] ע״כ:

טומאה בבית מה שבתוכו טהור. וקצת תימה דמשמע בכולי פרקין דלא בעי צמיד פתיל. ובפ״י בכלים גבי צמיד פתיל. קא חשיב כלי עץ הטהורים [דהיינו] באים במדה. וי״ל דה״מ כשמכוסה בכפישה או בשאר כלים אע״פ שאינו מקבל טומאה. אבל דלתותיו מחופות. או מכוסים בנסר. [מהני] בלא צמיד פתיל. ודין זה במגדל וכוורת דלא מקבלי טומאה. אבל תנור וקדירה וחבית. או שאר כלי חרס. לא מהני נסר להציל בלא צמיד פתיל אלא הטומאה בוקעת הנסר ונכנסת לתוכו. אלא א״כ מצילין עם דפנות אהלים. *)דאין מצילין אפילו בכלי מונח על פיהן כגון עמוד של קדרות. כמו שאפרש לקמן בפ׳ כוורת. הר״ש. ועיין מ״ש בס״פ כוורת:

אם יש שם פותח טפח. פירש הר״ב בין שולי המגדל כו׳. ואין הפירוש שוה. דכלים שבינו לארץ שבינו לבין הקורות. הוי פירוש אם יש שם פותח טפח באחד מהן טמאין. אע״ג דליכא פותח טפח תחתיהן במקום שהכלים שם אם יש שם פותח טפח בינו לבין הקורות הטומאה מתפשטת שם מלמעלה. ובוקעת כל כנגד המגדל לתחתיו. כיון דאדם וכלים אינן נעשים אהלים לטהר להפסיק בין הטומאה והכלים. כדתנן ברפ״ו. וכן כשיש פותח טפח תחתיו וכלים על גביו. מתפשטת הטומאה לתחתיו ובוקעת למעלה. אבל שבינו לבין הכותל. הוי דוקא אם יש שם פותח טפח טמאין. ואם אין שם פותח טפח. אע״ג דאיכא פותח טפח בינו לבין הארץ בינו לבין הקורות טהורין. כ״כ מהר״ם. אע״פ שכתב דאין נ״ל כן. אלא גם למעלה ולמטה דוקא. ומפרש כן ג״כ לרפ״ו. אבל דברי הר״ב אינן כן [*ולענין פותח טפח. עיין מ״ש בפרק דלעיל מ״ו]:

ואם לאו טהורין. תימה אמאי טהורים כלים שתחתיו. שאין שם פותח טפח ליהוי כביב שהוא קמור תחת הבית. דס״פ דלעיל. וי״ל דשאני ביב. שהוא קבוע ומשמש את הבית שהשופכים נופלין לתוכו. הלכך בטל לגבי הבית. וה״ל כאוכלים שגבלן בטיט [*ועיין לעיל שם] אבל תחתיו של מגדל. לא. כ״כ מהר״ם. וצידד לפרש בכוורת דרפ״ט. כמי שאכתוב שם. וכתב עוד מהר״ם. וז״ל ואין לתמוה כלים שבינו לבין הכותל. כשאין שם פותח טפח. אמאי טהורין כשהטומאה בבית. והא אפילו הכלים שמעבר למגדל. בעביו של כותל בחצי עביו של צד הבית טמאין. כדתנן לקמן בפ״ו [מ״ג] כ״ש באויר הבית שבין הכותל למגדל ואיך יתכן לומר שיהא הפסק לטומאה דכלים הרצוצים בכותל [הבית] טמאין. והקרובים לבית יותר טהורין. ונ״ל דבעוד המגדל שם. ואין הטומאה יכולה לימשך בין המגדל לכותל עד הכותל וכלים שבין המגדל לכותל טהורין. כ״ש דכלים שבעובי הכותל. כל כנגד עוביו שלמגדל טהורין. וה״ל כבית שחצצו בנסרים או ביריעות מן הצדדים. דתנן לקמן פט״ו [מ״ד] טומאה בבית כלים שבחצץ טהורים. א״נ נ״ל דלא הוי מגדל שאצל הכותל. כבית שחצצו בנסרים או ביריעות דהתם הוי מלתא דקביעותא. אבל הכא ודאי כלים שבכותל מחציו ולפנים. כאמצע הבית חשיבי ובטילי לגבי הבית. ואם טומאה בבית טמאין. תדע דהתנן לקמן פ״ו [משנה ג] כותל שהוא לאויר. והטומאה בתוכו מחציו ולפנים. הבית טמא. העומד מלמעלן טהור. פירוש אע״פ שאין לטומאה פותח טפח במקומה אינה בוקעת ועולה דהוי כמונחת באמצע הבית כיון דכותל בתר בית גריר. אבל

הכא אויר פחות מטפח שבין מגדל לכותל. כיון דא״א לצמצם ולסמוך המגדל ממש לכותל. וא״א שלא יהא מעט ריוח ביניהן אויר פחות מטפח. בתר מגדל גריר ככלים שבעובי דופן המגדל דטומאה בבית טהורין לכ״ע. אין ולא רפיא בידי. עכ״ל:

טומאה שם הבית טמא. כתב הר״ב שאין המגדל מציל כו׳. השרש אצלנו כשהיה אהל בתוך אהל והיתה הטומאה תחת אהל הפנימי הנה אהל החיצון טמא. והוא מאמר תוספתא צמיד פתיל ואהלים מצילים על הטהורים מליטמא ואין מצילין על הטמאין מלטמא. הרמב״ם. ועיין לקמן פ״ח [מ״ג] ורפ״ט ושם יתבאר דלהר״ב והר״ש דוקא כשהאהל כולו בתוך האהל אבל כשפי האהל חוצה אין הטומאה נכנסת באהל השני:

רבי יוסי מטהר. נראה דמודה ר״י בהא [דתנן במשנה ג פרק ז] המת בבית ולו פתחים הרבה כולן טמאים מפני שסוף טומאה לצאת דרך שם. דהתם במת שלם דאין דרך לשרפו ולנתחו פחות מכזית. תוספות חולין פרק ט דף קכה [ד״ה יכול]. ונראה דדוקא התם שהדלתות נעולים. כדפירש הר״ב שם. להכי הוצרכו לתרץ דבמת שלם אין דרך לשורפו כו׳. אבל כשיש פותח טפח פתוח. מודה אפילו בכזית שהטומאה יוצאת. וכדתנן במשנה ו פרק דלעיל. ועוד בפי״ג. אך עדיין קשה דאמאי לא פליג בס״פ דלעיל. אדתנן יש בו פותח טפח ואין ביציאתו פותח טפח. הטומאה בתוכו הבית טמא:

[*היה עומד כו׳. פירש הר״ב היה המגדל עומד כו׳ אלא שפתח התיבה כו׳. פתח במגדל. וסיים בתיבה. ולא ידעתי למה. ואע״פ שיכולין לדחוק ולומר. שר״ל תיבת המגדל דמתניתין דלעיל. אכתי לא ידעתי מה הטעם שנדחק לאסבורי הכי. והקרוב אלי דה״נ אשמעינן לענין מקח וממכר. וכי הא דברפ״ג דמסכת ב״ק. וע״ש]:

טומאה בבית מה שבתוכו טמא. והר״ב העתיק טהור. וכ״כ הר״ש דבמשנה דוקנית גרסינן טהור. וכן בתוספתא וכן עיקר ע״כ. וכה״ג במשנה י פ״ט פירשו ג״כ הר״ב והר״ש דגרסינן טהור אבל הרמב״ם שם מפרש טמא. וכן בחבורו בדין דהכא פי״ח מהט״מ. ובדין דלקמן בפי״ט פוסק בשניהן דטמא. ופי׳ הכ״מ דמיירי שהמגדל ממלא כל הפתח ואין פותח טפח מכל צד למעלה ולמטה ומן הצדדין. נמצא שאין מקום לצאת הלכך הטומאה בוקעת ויוצאת דרך דופני המגדל. מידי דהוה אפתחי בית בזמן שהם נעולים עכ״ל. ומהר״ם כתב ליישב גירסת הספר דגרס טמא בין הכא בין בכוורת. דמיירי שיש פותח טפח מתחת המגדל לארץ או כוורת ולארץ. ובפתחן למעלה בין במגדל בין בכוורת. וכיון שהטומאה נכנסת תחת המגדל ודרך הטומאה לצאת דרך שם וקי״ל דאדם וכלים נעשין אהלים לטמא ולא לטהר לקמן רפ״ו. והרי בוקעת למעלה מן המגדל והכוורת וכך בוקעת לתוכן. והתוספתא דקתני טהור באין שם פותח טפח מתחתיו [איירי] ולפירושי סיפא דקתני בד״א בזמן שיש שם פותח טפח איכא לפרושי. כלומר מתחתיו. בהא הוא דאמרינן טומאה בבית מה שבתוכו טמא. ע״כ. ומפירוש הר״ש דלקמן משמע. דהואיל ויש לבית פתחים אחרים הלכך טהור כגירסתו ע״ש בפירוש התוספתא. ושוב מצאתי דמייתי לה למתניתין דהכא. בפרק העור והרוטב. בגמרא דף קכה. וגרסינן בה טהור. וכן העתיקו רש״י והתוספות שם. ועוד מוכח [הכי] בגמ׳ דאמרינן ותני עליה ר״י מטהר אהייא. אילימא אסיפא. ת״ק נמי טהורי מטהר. ומתוך כך נראה לי דהרמב״ם לא גרס שם כלל. ויש לי עוד ראייה בזה במשנה ז פי״א [ד״ה ר״י]:

מוכני. פי׳ הר״ב גלגל כו׳ ועיין מ״ש במשנה ב פי״ח דכלים:

ה ועינו. פי׳ הר״ב נקב כו׳. ומפורש יותר במשנה ז פ״ח דכלים:

קמורה. מקובבת. הרמב״ם. וז״ל כף נחת דרך עושי תנורים לכסות הנקב של עשן מלמעלה. ולפתחו מן הצדדין. *)לסיבות. אחד מפני הגשמים שלא יכבו אש התנור. ב׳ מפני הרוח שלא יעכב העשן לצאת מן התנור. וכשיוצא מן הצד אין הרוח שולט בו. ע״כ. ועיין בריש משנה דסוף פרק [ג] דלעיל:

והאהילו עליו קוברי המת. ל׳ הר״ב האהילו המת על העין. ועיין מ״ש ברפ״ג:

בש״א הכל טמא ובה״א וכו׳. וכתב הר״ש דבשאין בעין פותח טפח איירי. דאי יש בו פותח טפח למה לא תכנס לבית. דלא דמי להני דאמרן בפרקין [דלעיל] דאין דרך טומאה ליכנס. דהכא הרי נכנסה לתנור ולמה לא תצא לבית דרך פתח פיו. ועוד דגבי מגדל אוקמינן [בר״פ דלעיל] בדלתותיו מגופות וכאן פיו של תנור פתוח. ולא מסתבר כלל לחלק בין טומאה עוברת לטומאה עומדת. אלא בדלית ליה פותח טפח איירי. [וכן] מוכח בתוספתא. וסברי ב״ש דנכנסת טומאה לכלי דרך נקב קטן. כדאשכחן בסיפא גבי ארובה שבין בית לעליה. וב״ה סברי דנכנסת טומאה לכלי [דרך נקב] קטן ולא לטמא הבית. ור״ע סבר דאין נכנסת כלל. והא דמשמע [סוף] פרק תשיעי בכלים דבעינו של תנור בעי צמיד פתיל. דקתני תנור שניקב מעינו שיעורו מלא [פי] כוש. התם כשעומד כולו באהל המת דמגו דבעי צמיד פתיל לפתחו. בעי נמי לעינו. אבל הכא דאין פיו באהל המת. לא עכ״ל. והכ״מ פי״ח מהט״מ [הלכה ד] כתב. שהרא״ש כתב דמיירי כשיש בעין טפח על טפח. דאל״ה אפילו טומאה בעין טהור התנור. כדתנן פ״ח דכלים משנה ז. ומ״מ העתיק ג״כ דברי הר״ש. וגם מהר״ם פי׳ ביש בעינו פותח טפח דאל״ה לכ״ע טהור. והוקשה לו טעמא דר״ע דאמר אף התנור טהור. וכ׳ דנ״ל דמדאורייתא לא עיילא טומאה אלא דרך פתח של כלי. וכי היכי דאמרינן פ׳ חבית [פכ״ב דשבת דף קמו] כל פתח שאינו עשוי להכניס ולהוציא אינו פתח לענין בנין שבת. ה״נ נימא לענין טומאה. ועינו של תנור אינו להכניס. אלא להוציא עשן ולא קרינן ביה כל כלי פתוח שהטומאה קודמת לפתחו וכ״ש כלי שניקב

אח״כ כו׳. ובלבד שלא יהא באותו נקב כרמון או רובו כדאמר ס״פ המצניע (שבת דף צה) ומדרבנן גזרו טומאה נכנסת דרך נקב אע״פ שאינו עשוי להכניס ולהוציא. ב״ש סברי כעין דאוריי׳ תקון. ולב״ה לא גזרו כולי האי. ולר״ע לית ליה גזירה זו כלל. ומתני׳ סוף פ״ט דכלים דלא כר״ע. א״נ אפילו כר״ע ולהציל על עצמו ועל מה שבתוכו. אבל הכא אם תכנס טומאה לתוכו יטמא כל אשר בבית. להפסד מרובה חששו ואמרו שאין טומאה נכנסת לתוכו. ולית ליה לר״ע הא דב״ה דמיא כי חוכא ואטלולא לטמא לחצאין. וכן יש לפרש בסמוך גבי ארובה שבין בית לעליה וקדרה נתונה עליה ונקובה בכונס משקה. ומכאן יש לי ליישב פירש״י דסוף המצניע עד שיפחת רובו שפירש״י כ״ז שלא נפחת רובו כו׳. ומקשים עליו מכמה משניות ומדהכא. ולפירושי הכל מיושב ואדרבא נראה להביא ראיה מכאן דבענין אחר לא מיפרשה שפיר ואין לי להאריך. עכ״ד:

ארובה. ל׳ הר״ב כמין חלון שבגג הבית כו׳. עיין בפירושו לרפ״ה דביצה. עיין לשון מהר״ם שכתבתי בפ״י משנה ו [ד״ה תוכו]:

ובית הלל אומרים הקדרה טמאה כו׳. עיין מ״ש בזה בספ״ט דכלים:

היתה שלימה. ואע״פ שאין שם צמיד פתיל סביבה. אמרו בספרי כלים מצילים בצמיד פתיל באהל המת. ואהלים בכסוי. הרמב״ם:

בית הלל אומרים מצלת על הכל. בבבא דבסמוך ובכל דוכתא מקדים ב״ש לב״ה. והכא מקדים ב״ה לב״ש. נראה דמשום דב״ה משוין דבריהם דקאמרי מצלת על הכל מש״ה מקדים להו ובבבא דלעיל דבסמוך. מקדים ב״ש דמשוו למדתייהו. מהר״ם:

אינה מצלת אלא על האוכלים כו׳. כתב הר״ב בקדרה של ע״ה מיירי. ולא פי׳ כן במ״ב פ״ט דכלים. ובסוף פ״ק דעדיות. ושם הארכתי בס״ד:

היה כלי טהור לקדש. כתב הר״ב דהמנינהו רבנן לע״ה על הקדש כו׳. עיין במשנה ד׳ פ״ג דחגיגה:

ולחטאת. פירש הר״ב דכתיב והיתה לעדת בני ישראל כו׳. אסמכתא בעלמא שכל מה שאין ע״ה נאמן אינו אלא מדרבנן. וז״ל הרמב״ם [בפירושו] וסמכו בזה לאמרו יתברך והיתה לעדת וגו׳:

שהכל נאמנין על החטאת. לא ידעתי למה לא תנן על הקדש ועל החטאת. ודוחק לומר דמשום דבחטאת יש להם אסמכתא דמש״ה דייק למנקט לחטאת. ועוד דאדרבה כ״ש דה״ל למנקט לקדש דהוה רבותא שאין לו אסמכתא. ומצאתי בדברי מהר״ם וז״ל פתח בקדש וחטאת וסיים בחטאת לחודיה נראה לפי שהטעם תלוי בחטאת שלא יהא כל אחד שורף פרה אדומה לעצמו. א״נ רבותא נקט דאפילו על החטאת נאמנין כ״ש לקדש ע״כ:

מפני שהכלים טהורים כו׳ מצילין כו׳. כך היא נוסחת הר״ב והר״ש וכן הוא בנ״א ונוסחת מהר״ם שהכלי הטהור וכלי החרס הטהורים מצילין כו׳. ומפרש הר״ב והר״ש חוצצים בפני הטומאה כשהן מונחים במקום שיש דפנות אהלים. אבל כו׳ וק״ק שאין שתי החלוקות שוות דדפנות אהלים דלקמן היינו שדופן האהל עצמו חוצץ. ועיין [מ״ש] עוד בפ״י משנה ו וז׳ [ד״ה תוכו]. ובפי״א מ״ח. אבל גי׳ הספר ומצילין בוי״ו. וכן העתיק הרמב״ם וז״ל. ומה שאמרנו כלי טמא אינו חוצץ [ואמר בכאן] מפני שכלי חרס טהורים שיעור זה [נ״א מתניתין] על צד הביאור כן מפני שהכלים של אבן ושל אדמה ושל גללים טהורים. וכן כלי חרס טהורים לקדש ולחטאת בחזקת טהרה ואפילו מע״ה. עוד חזר לדין אחר ואמר ומצילין עם דפנות אהלים ר״ל שכמו שיצילו הכלים בעליוני האהל בכסוי לבד כמו [שבאר במשנה] בארובה שבין בית לעליה. כן ג״כ יצילו הכלים כאשר היו פיות אלו הכלים מכוסין בדפנות אהל ולקח המשל בזה ואמר [כיצד] ע״כ. וכתב הר״ש וכל הנך הצלות דסיפא היינו בלא מירוח טיט דליכא צמיד דע״י צמיד מצילין בכל ענין:

[*וכלי חרס טהורים. פירש הר״ב כשהן לקדש ולחטאת. וקשיא לי אמאי תנן כלי חרס. דהא תנן בכל הכלים מקדשים במשנה ה פ״ה דפרה. ופי׳ שם הר״ב וכן הרמב״ם דאצטריך דלא תימא כלי חרס דוקא ע״ש. ולקדש פשיטא שכל הכלים שוים. ונ״ל לתרץ דנקט מלתא דשכיחי דמשמע בכל מסכת פרה שהיו מקדשים בכלי חרס. וא״נ כמו שאפרש שם בס״ד דה״א למילף דדוקא כלי חרס כדאשכחן בסוטה [פ״ב משנה ב] הלכך שפיר מלתא לתנא דידן למתני כלי חרס הואיל וכ״ח מלתא דפשיטא דמקדשים בו וא״צ לשום לימוד. אמנם ראיתי להרמב״ם בחבורו פי״ג מהלכות פרה [הלכה יב]. שכתב ע״ה שהביא כלי מביתו. אפילו כלי חרס כו׳ ולפי זה נ״ל איפכא דמתניתין נקטה כלי חרס לרבותא. והיינו היא הרבותא דכיון דכלי חרס אין לו טהרה במקוה ה״א שלא להאמינו עליו דבשלמא כשנאמינהו בשאר כלים. היינו שיש לנו לתלות שהטבילום מטומאתה. ועוד נ״ל כיון דכלי חרס אף מאוירן מתטמאים ה״ל להחמיר. שאע״פ שאין להם טומאה מגבן ככלי שטף. ה״א טומאת אויר חשיבא שלא להאמינו. קמ״ל דלא]:

הבור והדות. וכן שוקת שבסלע במ״ו פ״ה דפרה [*ומשנה ה פ״ד דמקואות] ומה שפירש הר״ב שניהן בקרקע. אלא שבור בחפירה ודות בבנין. עיין מ״ש בזה במ״ב פ״ד דב״ב:

וכפישה נתונה עליה. פי׳ הרמב״ם כפויה עליה. ומצאתי לו חבר במ״ח פרק יא דתנן נמי נתונה ופירושו כפויה. ומיירי אפילו שאין בדופני הכפישה טפח. דאילו יש בהן טפח הרי מצילין אף בבאר חלקה ועיין בדברי הר״ב [לקמן] בדבור חצי טפח כו׳. ומ״ש שם בס״ד:

או כוורת פחותה. דהוי השתא כעין באר חלקה אבל כשהיא שלימה. הרי היא כדות שעל הארץ הואיל והיא באה במדה ואינה מקבלת טומאה. כ״כ

הרמב״ם [בפירושו]. והכי נמי תנן ברפ״ח דכלים הבאים במדה מביאין וחוצצין ולא תקשה מרפ״ו. כמו שאאריך שם בס״ד. גם ברפ״ט. ושם במשנה יג [ד״ה או מכוסה] אכתוב מאי דקשיא אדהכא. ודעת מהר״ם עיין ברפ״ח:

פחותה. ה״ג בכוליה פ״ט. וכן היא בנוסחת מהר״ם בכאן. ומ״ש הר״ב שאינה פקוקה בקש וכ״כ הר״ש והרמב״ם ולאו למימרא דאילו פקוקה הוי׳ כשלימה דליתא כדתנן בפ״ט מ״ג ז׳ וי״ב אלא כלומר דאילו פקוקה לא הויא דומיא דבאר חלקה ומש״ה לא מצי למתני ופקוקה:

אם היה נסר חלק כו׳. פי׳ הר״ב על באר חלקה או כוורת פחותה. וכ״כ הר״ש גם הרמב״ם. ותמיהני דכיון שהכוורת פחותה היאך מציל הנסר שעליו והרי הטומאה נכנסת במקום שהיא פחותה הואיל ואינה פקוקה:

סרידה. פי׳ הר״ב כמין עריבה כו׳. וכ״כ במשנה ג פ״ח דכלים וכ״פ הר״ש במשנה שם ועוד מפרש שם לפירוש הרמב״ם ואותו הפי׳ לבדו כתב לקמן פי״ב משנה ב. ובכלים פ״ט משנה ז וכן במשנה ב פט״ו מפרש שם לפירוש הר״ש בלבד ועיין מ״ש שם: סרידה שאין לה גפיים. בסרידה של בעלי בתים איירי. דתנן במסכת כלים פט״ו [משנה ב] סרידה של נחתומים טמא של בעלי בתים טהור. גיפפו מד׳ רוחותיו טמא הר״ש. [*ומפרש הר״ב גפיים. אוגנים ואזנים. ששנינו בפכ״ה דכלים מ״ו וע״ש]:

טהור שאין הכלים מצילים כו׳. פי׳ הר״ב דדוקא כפישה שהיא כלי אינה מצלת אלא עם דפנות אהלים. אבל נסר כו׳. והא דכלי אינו מציל בבאר חלקה היינו בכלי שאין לו דפנות כו׳ וכ״פ הר״ש. אלא שיש חסרון בלשונו וגם הרמב״ם מפרש כן ולדבריהם שיעור ל׳ המשנה כך הוא שהכלים אין מצילין אלא עם דפנות אהלים עד שיהא להן דפנות. דכיון דתנא קאתי למתני טעמא על נסר חלק דמציל. ובעי למימר לפי שלא אמרו אין מצילין אלא בכלי. הלכך שיעור הלשון שהכלים אין מצילין כו׳ דמשמעו דאתא למידק מינה. הא נסר חלק שאינו כלי מציל. אבל כי קתני שאין הכלים מצילין כו׳. משמעו דאתא למימר טעמא אכלים גופייהו ואינו במשמע כלל דאתא למידק מינה הא נסר חלק מציל וכ״ש שצריכין אנו להכניס בשיעור הלשון תיבת אלא. דאי כדקתני שאין מצילין עם דפנות אהלים עד שיהא להן דפנות ודאי דליתא דעם דפנות אהלים אין צריך שיהא דופן לכלי הנתון עליו. וכמו שכתבתי בדבור וכפישה כו׳ הלכך ודאי שענין משנתינו לומר שאין מצילין אלא עם דפנות אהלים. עד שיהא להן דפנות דהיינו טפח כדמסיק. ובהכי מצילין אף בלא דפנות אהלים אבל בדפנות אהלים מצילין ואפילו כשאין להן דופן טפח. ומפני הלחץ זו הדחק שצריכין לסבול בשיעור לשון משנתינו. ודאי דמש״ה הוא שחזר בו הרמב״ם בחבורו פכ״א מהט״מ [הלכה ו] שלא העתיק הא דשאין הכלים כו׳. על הדינים השנוין במשנתינו זו. אלא סמכה למה שהעתיק [הלכה ג] מרפ״י דכלים היו כפויים על פיהם מצילין כל שתחתיהן עד התהום. וכתב שהוא בלא מירוח מפני שהן כאהל [ועיין מ״ש לקמן במשנה יג פ״ט] [ד״ה או כפייה] וכתב שאם היו פיותיהן דבוקות בדפני הבית מצילין בלא צמיד פתיל. מפני שהן מצילים משום אהל לפיכך צריך שיהיה בדופן הכלי טפח שאין הכלים מצילים עם דפנות אהלים עד שיהיה להן דופן. היה לכלי דופן חצי טפח והיה יוצא מדופן האהל שפה חצי טפח והדביק זה לזה כו׳ ועכשיו אין להוסיף ולא לסרס בלשון משנתינו כלל. שהרי הוא ענין בפני עצמו ולא בא ללמד ולמידק מיניה על נסר חלק כלל. ואתא למימר שהכלי צריך שיהא לו דופן כשיציל עם דפנות אהלים וזה כשהודבק בדופן האהל ולא כענין הרישא דמשנתינו שהכלי כפוי על דפנות אהלים והשתא אתי שפיר מתניתין דלקמן דתנן בה כשם שמצילין מבפנים כך מצילים מבחוץ דהשתא מבחוץ דומיא דמבפנים דתרווייהו בדבוקים בצד הדופן של אהל משא״כ לפי׳ המפרשים דהך דמבפנים בכפוי׳ דמענין הרישא היא והך דמבחוץ בדבוקה והכי קתני כשם כו׳ ואי קשיא לדברי הרמב״ם שבחיבורו דשאין הכלים מצילין מלתא באפי נפשה היא ולא קאי אדלעיל מיני׳ כלל היכי קתני שאין. דמאי נתינת טעם. איכא לא קשיא כלל דטובא משכחת להו והוי כאילו קתני ואין. *)[עיין] במ״ב פ״ק דביצה כמ״ש שם הר״ב ועוד עיין [מ״ש] ברפ״ד דנדה ובמ״ה פ״ה דפרה וסוף פ״ז דעירובין ובמ״ב פ״ב דהוריות. ומהר״ם כתב וז״ל קשה מאי קאמר עד שיהא להם דפנות הא כבר קתני [עם] דפנות אהלים ונ״ל דאצטריך דאי מרישא ה״א אינו מציל [עם] דפנות עד שיהא כמו כן אהלים דאהלים עיקר אבל באהלים בלא דפנות מציל. קמ״ל דבעינן תרוייהו ע״כ. ועיין מ״ש בשמו ברפ״ח. גם דבריו שברפ״ט:

וכמה תהא הדופן טפח. למעוטי פחות מטפח אבל יתר מטפח כ״ש הוא דעדיף. הר״ש:

חצי טפח מכאן כו׳. כתב הר״ב הא דאין כלי מציל כו׳ אבל אם יש לכלי דפנות טפח מציל על הבור אע״פ שאין דפנותיו בולטין כלל. אלא שהן שקועין בתוך הבור דהא בכלי כפוי איירינן כמו שכתבתי בדבור וכפישה כו׳. וכתב הרמב״ם ולא יתנגד זה אמרנו בעשירי מכלים היו כפוים על פיהם מצילין כל שתחתיהן. לפי שזה יהיה בכלי שיש בו טפח ר״ל בגבהו. לפי שהוא יהיה בדמיון אהל כמו שבאר שם. ע״כ. ומ״ש הר״ב וכפישה דאמרן לעיל שאם היא נתונה על באר חלקה אינה מצלת מיירי שאין בה דפנות טפח. וכ״כ הרמב״ם. והר״ש כתב וז״ל ולפי זה היה נראה כפישה דאין מצלת על באר חלקה היא פשוטי כלי עץ כדפי׳ בקונט׳ בשלהי הניזקין (גיטין דף סב) ולא כמו שפירשתי כלי הבא במדה דא״כ היו דפנותיו יותר מטפח. ע״כ. והר״ב כבר פי׳ דמיירי בכלי הבא במדה. וכתבתי ג״כ שם דמיירי שאין בדפנותיו טפח. ולפיכך י״ל שמפני ארכו ורחבו בא במדה. אע״פ שאין בו עומק טפח.

ומצאתי כך למהר״ם. אבל כתב על זה שהוא דוחק. ולאחר זמן בהיותו תפוס במגדל אנזושהיי״ם חזר בו. וכתב נ״ל דכפישה אינה מחזקת מ׳ סאה ואפ״ה טהורה שאינה עשויה אלא לכפותה על הכלים וכפישה הוי מלשון הכפישני באפר (איכה ג) שהוא לשון כפייה. וטהורה כדתניא בת״כ כל המשמש כפוי בכלים טהור. ע״כ. ועיין במשנה ג פי״ב דכלים:

כיצד כפישה שהיא נתונה על היתדות מבחוץ. להכי קתני על יתדות משום טומאה שתחתיה. [*ומ״ש הר״ב סמוך לכותל שלא תהא משוכה כו׳] וז״ל הרמב״ם ויתדבק בשיווי פיו עם צדדי הבית או האהל ע״כ. וכן כתב ג״כ בחבורו [פרק כא מהט״מ הלכה ד] וסמך פיו לדופן האהל וזו היא הצורה) עיין ספ״י:

מבחוץ. לשון הר״ב סמוך לכותל כו׳. ואז חשובה כפישה אהל להפסיק בין טומאה שתחתיה לכלים שעל גבה. וכ״כ הר״ש ולרבותא דלא תימא דוקא מה שבתוכה מצלת *)דכיון דמשום אהל היא שמצלת הלכך אף על כלים שע״ג מצלת. עיין במשנה יב **)פט״ו. וכשהטומאה בתוכה עיין פרק ט משנה ט:

קורה שהיתה נתונה מכותל לכותל. שיש בה פותח טפח. הרמב״ם פכ״א מהט״מ [הלכה ה] [*ומסיים והיתה הקורה נוגעת בפי הקדרה כולה ומכסה אותה כו׳] וכתב הכ״מ בשם הר״י קורקוס ז״ל. ידוע דבקורה טפח מיירי כי אז מכוסה טהורה. ואינה מכוסה טמאה כי הקורה שיש בה טפח נקראת אהל להביא הטומאה לקדרה ולכלים שבתוכה. וכלי חרס אינו מטמא מגבו וגם דבכה״ג אפילו אין טומאה תחת הקדרה עצמה. הקורה מביאה טומאה לה. וטומאה תחתיה היינו תחת הקורה. ולכך כתב הרמב״ם וטומאה תחתיה וקדרה תלויה בה. הפך מלשון המשנה. ע״כ. ועיין במ״ו פי״ב. ולפי׳ זה אינה ענין לשלפניה. וגם מהפך הלשון. אבל מהר״ם כתב וז״ל נ״ל לפרש דמיירי בקורת הבית שבולטת קצת חוץ מן הכותל וכשהקדרה של חרס תלויה באותה קורה. היא מופלגת מכותל הבית וקאמר בתוספתא דאם פי הקדרה דבוק למעלה. הקורה מצלת על הכלים שעל גבה ואם מופלגת ממנה טפח אינה מצלת כיון דמופלגת [מן הקורה טפח והוי כמופלגת] מכותל הבית טפח. דאינה מצלת אלא עם דפנות אהלים כשהיא סמוכה לכותל מבחוץ. וכשאין מפיה לקורה טפח חשיב כדבוקה בקורה ומה שהיא סמוכה לקורה חשיב כסמוכה לכותל הבית דקורות כותל הבית ככותל. ובמשוכה מכנגד הקורה פחות מטפח פליגי ר״ע ורבנן והיינו שאין הקורה סותמת פי הקדרה ששפתי הקדרה משוכי׳ משפת הקורה ולחוץ ר״ע מטהר כיון דאינה מופלגת טפח. וחכמים מטמאים כיון דאינה דבוקה ממש. וכה״ג פליגי נמי בתוספתא בכפישה שמופלגת מן הכותל עצמו פחות מטפח. עכ״ל. ולפירושו לא אתי שפיר הא דקתני מכותל לכותל. וגם כלים שבקדרה שצריך לפרש שע״ג הקדרה:

ו **אדם וכלים נעשין אהלין כו׳**. לשון הר״ב אהל הנסמך ע״י אדם כו׳. וכן כתב הר״ש. ומתניתין הכי אסברה. אבל הרמב״ם [בריש] פרק י״ב מהלכות טומאת מת כתב אדם או כלים שנעשו אהל על הטומאה בין שהיו הן עצמן אהל בין שהיו עמודי האהל כו׳ ועיין בסמוך [*וכן בשם מהר״ם רפ״ט בד״ה כל שהוא כו׳]:

נושאין את הנדבך. כולה מתניתין בנושאין באויר כגון בחצר או בגנה ולא בתוך הבית הר״ש. [*ומ״ש הר״ב ל׳ נדבכין כו׳. עזרא ו [ד]:

כלים שע״ג. ואפילו שלא כנגד הטומאה טמאים. הרמב״ם פי״ב מהט״מ. וטעמא דכיון שנעשה אהלין לטמא הוי כמאן דמלי טומאה. שהרי מטמא לכל הכלים שתחתיו והרי כל מה שעליו הוא כנגד הטומאה וכיון שאינו חוצץ הרי כל שע״ג אפילו שלא כנגד הטומאה טמא. וכיוצא בזה במשנה ב פ״ט:

טומאה ע״ג כלים שתחתיו טמאין. דכיון שאינו חוצץ והטומאה יורדת ומשירדה כנגדה שוב נעשה אהל על הטומאה שירדה לטמא כל שתחתיו. וכיוצא בזה במשנה ב פ״ט:

רבי אליעזר מטהר. היינו בנתון על מוט שאין בעביו כעובי המרדע שלא הוזקקו הנושאים לטומאה. כדתנן לקמן רפט״ז כל המטלטלים מביאים את הטומאה על האדם הנושאו בעובי המרדע. וכך מוכח בתוספתא הר״ש. ומסתברא דפליג נמי בנתון על ארבעה כלים כו׳. אבל מצאתי למהר״ם שכתב דבנתון על ד׳ כלים אפילו ר״א מודה. ובנתון על ד׳ אבנים מודו רבנן דחוצצים אלא באדם פליגי. רבנן סברי כיון דמקבל טומאה כמו כלים. יש לו דין כלים. ואין חוצץ. ור״א מדמה ליה לבהמה שיש בו רוח חיים כמו בהמה. ע״כ:

נתון על ארבעה כלים כו׳. עיין מ״ש בשם מהר״ם במשנה ב פרק יב

[סד״ה סרידה]:

אפילו כלי גללים כו׳. שאינן באין במדה. אבל כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה הבאים במדה. הרי הם כאהלים ואינם ככלים ולפיכך חוצצים בפני הטומאה. הרמב״ם פי״ב מהט״מ [הלכה ב] וכ״כ בפי״ג. והראב״ד הגיה עליו אפילו של עץ והם באים במדה כדאיתא בר״פ דלקמן. וכתב הכ״מ שהרמב״ם לא הוצרך לכתוב זה. שסמך על מה שהעתיק אותה המשנה דריש פרק דלקמן שם בפי״ב. וכאן דאיירי בכלי אבנים. סיים בהו שאינן באין וכו׳ ולא למעט כלי עץ בא. ע״כ. ויראה לי שהדבר מוכרע מעצמו שכן הוא. שהרי לא שנינו בהדיא זה החילוק דמחלק הרמב״ם לומר שאם באים במדה

שחוצצים וגם הכ״מ לא הראה מקום כלל מאין יצא לו להרמב״ם. ולפיכך קרוב הדבר שמכח קושיא שהוקשה להרמב״ם ממתניתין דרפ״ח דלקמן. דהתם תנן דכלים הבאים במדה שחוצצין. והוקשה לו מאי שנא מהכא דכלי גללים כו׳ שאינן חוצצין ואע״פ שגם הם אינם מקבלים טומאה. ומש״ה ניחא ליה בכך דהך כלי גללים כו׳ דוקא כשאינם באים במדה. ובזה יתר עליהן הבא במדה. דמשום גודלו יצא מתורת וצורת כלי כלל ודומה לאהל. משא״כ שאר כלי. שאף ע״פ שהוא טהור. כמו כלי גללים ודכוותייהו. מ״מ יש עליו צורת כלי ואינו דומה לאהל ובכך מיתרצים המשניות שפיר טובא. וכיון שלא נלמד דין הבא במדה בכלי גללים שיהא להם דין אהלים אלא מדין כלי עץ הבאים במדה שיש להם דין אהל. א״כ לא הוצרך לפרש שכן גם כלי עץ הבאים במדה דהא מהם למדין לכלי גללים. ואין זה מן התימה. על שהרמב״ם סומך כך בחבורו הסתום. ומ״מ הני תרתי משניות דהכא ודרפ״ח דלקמן מיתרצים שפיר בהכי. דה״נ אי הוו כלים הבאים במדה היו חוצצים. ולפיכך אני תמה מאד על הכ״מ דבפי״ט רמי להו אהדדי להני תרתי משניות ונדחק ליישב דחוצצין דרפ״ח מיירי בפתח שבין בית לבית וטומאה באחת מהן. אבל כשהטומאה תחתיהן או על גביהן נעשין אהלים לטמא אבל לא לטהר כדתנן הכא. ע״כ. והרי זה סותר לדבריו שבפי״ב דמשוה המדות דכל כלי הבא במדה נעשים אהלים וחוצצים אפילו לטהר ובתחתיהן ועל גביהן מיירי וברפ״ט ושם במשנה יב [ד״ה או מחזקת] אכתוב בשם הכ״מ עצמו דמחלק בענין אחר. ושם אכתוב גם כן מה דעתי בכל זה בס״ד:

או על דבר שיש בו רוח חיים. עיין מ״ש בזה במשנה ב פ״ג דפרה:

באכסדרה. מפורש במשנה י פ״ק דסוכה:

אחד מהן. פירש הר״ב מאותן המלוין את המת לקוברו ולא מנושאי המטה. כן לשון הר״ש. וטעמו דאי מנושאי המטה מכיון שנכנסה המטה עם המת שעליה תחת תקרת הקורה. כבר נכנסה הטומאה לפתח הבית. ולא תועיל כלל מה שהוא מגיף את הדלת. אלא אחד מקוברי המת. היינו ממלויו לקוברו והולך לפני המטה כדתנן נמי ברפ״ג דברכות. את שלפני המטה וכו׳. אבל הרמב״ם מפרש קוברי המת נושאי המת וכאשר נכנסו תחת האכסדרה [באופן אשר הגיעה הטומאה תחתיה] והיה שער הבית [נעול] והחזיק א׳ מהנושאים לנעול שער הבית במפתח אשר בו. כדי שלא יפתח ותכנס הטומאה בבית [כיון] שהמשקוף יוצא [ר״ל שהתקרה יוצא. ובהרבה מקומות בנוסחת א״י מוגה הגג במקום משקוף] אם היה הבית אפשר להתקיים נעול על ענינו ולא יפתח ואפילו הסיר זה המחזיק ידו מן המפתח הנה הבית טהור. וכבר נבדל מהאכסדרה בזה השער הנעול. ואם כאשר יסיר זה [ידו מן המפתח] יפתח השער הנה הוא טמא. לפי שכבר היה זה האדם הנושא למת הוא אשר חצץ בפני הטומאה. ואדם אינו חוצץ ע״כ:

אם יכולין הגרוגרות והתבן לעמוד בפני עצמן. כתב הר״ב והוא שיהיו הגרוגרות שהסריחו ואינן ראוין לאכילה. מלבד שצריך ג״כ שלא יהיו מוכשרים. כדתנן רפ״ח דלקמן [אוכלין טהורין] וסוף פי״ג והכי אמרינן בהדיא בגמרא פ״ב דב״ב דף יט. וכן פי׳ הרמב״ם. ומ״ש הר״ב וכן התבן מוסרח ואינו ראוי לאכילת בהמה. ואמרינן נמי בגמרא שם. דאית ביה קוצי דלא חזי לטינא שהיו רומסין ברגליהן בטיט. ושהוא לח שאינו ראוי להסקה. וכ״פ הרמב״ם בפט״ו מהט״מ [הלכה ב]. ומ״ש הר״ב דכל היכא דאין התבן והגרוגרות סותמים הכל כו׳. דאי סותם הכל א״צ בטול. ובסמוך אבאר זה בס״ד:

ואם לאו טמאין. כתב הר״ב ובלבד שתהא החבית וכו׳. אבל אם גב החבית כנגד הטומאה חוצצת. ואע״ג דלא מבטל להו חייצא דחבית סותמת כל החלון וא״צ שיבטלו. דהא אשכחן במשנה סוף שבת שפקקו את המאור בטפיח. ובשבת לא מצי מבטל משום בונה. אלא ודאי דהיכא דסותם כל החלון לא בעי ביטול. כ״כ הר״ש. וכ״כ התוס׳ דב״ב. והראב״ד בפט״ו מהט״מ [שם]. אבל לפי מה שכתבתי בסוף שבת בשם הרמב״ם. דההוא דפקקו את המאור לא לענין טומאה היה כלל. אין הכרח כלל לסברא זו. ומצינן למימר דלעולם בעי שיבטלנו ואפילו כי סותם הכל. וכבר כתב הכ״מ [שם הלכה ד] דהרמב״ם ס״ל דאפילו בסתימה בעי שיבטל. מדכתב אם סתם החלון או מיעטו כו׳ והצריך שלא יהא דעתו לפנותן. אבל לא כתב הכ״מ ליישב להרמב״ם מה שמכריח להתוס׳ לחלק בין ממעט לסותם. גם יש ראיה יותר מבוארת בלשון הרמב״ם דאף בסותם בעי שיבטל. דעל דין סתימת כלי חרס גופה דביה קיימין התוס׳ והראב״ד לומר שא״צ ביטול. כתב הרמב״ם בהדיא שצריך להיות כלי חרס זה מאוס ונקוב עד שלא יהיה ראוי אפילו להקיז בו דם כדי שלא תהיה דעתו לפנותו. ומן התימה על הכ״מ ג״כ שכתב על זה שנלמד שם מהסוגיא. וזה אינו לדברי התוס׳ והראב״ד. דסוגיא דמצרכה בטול לדידהו לא מצרכה אלא בממעט ולא בכלי חרס הסותם. ולפיכך ה״ל להכ״מ לכתוב שהרמב״ם מדמה כלי חרס. לגרוגרות ותבן. אבל לשון שנלמד מהסוגיא משמע שכך מוכח מן הסוגיא. וליתא דהא להתוס׳ והראב״ד לא הוי הכי:

[*המשמש את הבית. עיין בפי׳ הר״ב דמשנה ו]:

כותל שהוא לאויר. פי׳ הר״ב שצדו אחד אויר העולם וכו׳. [*כגון כותל שמפסיק בין בית לחצר כו׳. וכן ל׳ הר״ש. וה״נ אם מפסיק בין בית לרה״ר או למבוי. אלא נקטי כאשר היו בתיהם בזמן המשנה. שהיו חצירות לפניהם וגנות לאחוריהם]:

והטומאה בתוכו. [*פי׳ והיא רצוצה וכדכתב הר״ב לקמן בד״ה מחציו וכו׳. והרמב״ם בפכ״ד מהט״מ [הלכה ה]. כתב טומאה רצוצה כו׳ ומ״ש הר״ב] שנסדק הכותל. וכ״כ הר״ש. ונראה שר״ל שסדוק ופתוח קצת לבית. והיינו דבר״פ דלקמן כתבו דאינו נידון מחצה כו׳. כיון דאפילו סדק ליכא כו׳. אבל

הרמב״ם נראה שמחלק בענין אחר שמפרש כאן שגג הבית סמוך לכותל ואינו מורכב על הכותל. ופי׳ הכ״מ בפרק כ״ד מהלכות טומאת מת [ה״ה] שאם היה מורכב על הכותל אפילו היתה הטומאה מחציו ולחוץ הבית טמא. שהטומאה פושטת בבית מאחר שהכותל מגוף הבית. [*ועיין במשנה דלקמן]:

כותל שבין שני בתים כו׳. עי׳ ספ״ב דכלים מ״ז:

וכלים בכותל כו׳. ואל תתמה היות הכלים יתטמאו בבית טמא ואע״פ שהן בתוך הבנין לפי שאין היותן תחת הטיט יצילם מן הטומאה. ואמנם יצילם מן הטומאה היותם תחת צמיד פתיל או באהל אחד לפי מה שקדם. אולם היותם בלועים בבנין הנה לא יצילם. הרמב״ם ועיין מ״ש [*בפ״ג מ״ז [ד״ה אין בו] ומ״ש] בפ״ט דכלים משנה ו: [*(מחציה ולמעלן העלייה טמאה). [מחצה למחצה שניהם טמאים כצ״ל] וכתב הכ״מ בפכ״ד מהט״מ איכא למידק מ״ש מדלעיל הטומאה בכותל מחצה על מחצה דחכמים מטהרין העומד מלמעלן [והרמב״ם שם פסק כחכמים דלעיל. וגם העתיק הך דהכא] וצריך לומר דסבר רבינו דטפי שייך לומר בכותל שתכנס טומאה לבית ולא תתפשט למעלה. ממאי דשייך לומר במעזיבה. וצריך טעם למה עכ״ל. ונ״ל לומר טעם בדבר שהכותל בנוי לצורך הבית לבד. משא״כ מעזיבה שבנויה לעלייה. כמו שהיא בנויה לבית]:

טומאה בין הקורות. פי׳ הר״ב בין קורות התקרה כו׳ ומתניתין כר״י כו׳. שא״א ליישב משנה זו כרבנן דהשתא במעזיבה עצמה מחציה ולמטה הבית טמא. כ״ש בין הקורות. כ״כ הר״ש. והרמב״ם מפרשה לרבנן. והקשה עליו הראב״ד למה לא הזכירו במשנה למעלה במעזיבה טומאה רצוצה כו׳ ותירץ הכ״מ דאין כל המקומות שוים. שהרי שנינו בתוספתא כותל של בנין ידון מחצה על מחצה. ושל סלע כקליפת השום. והשתא ילפינן לחלק ממעזיבה לקורה. דכשם שחילקו בין כותל סלע לכותל בנין. כך חלקו בין מעזיבה לקורה. דמעזיבה היינו בנין ודינו ככותל בנין שחלקו בה בין כשהטומאה מחציה ולפנים לכשהיא מחציה ולחוץ. כך חלקו במעזיבה בין מחציה ולמעלה למחציה ולמטה. וכשהטומאה בין הקורות דינה כמו כשהיא בכותל סלע נידון כקליפת השום וחלוק זה כתבו רבינו בפי׳ המשנה בטומאה בין הקורות. ולא נאמר במעזיבה שהטומאה שבתוכה היא רצוצה ובוקעת ועולה בוקעת ויורדת. מפני שהמעזיבה עשויה ליסתר. והוא הטעם לכותל בנין. אבל הקורה אינה עשויה ליבקע. ולפיכך דינה כאילו היא טמונה בארץ. והשתא מתניתין ה״פ הטומאה בין הקורות פי׳ שהטומאה בתוך קורות הבית מובלעת בתוכם אפילו אין תחתיה אלא כקליפת השום אם יש שם פותח טפח כלומר שהקורה רחבה טפח שהוא שיעור להביא טומאה. הכל טמא. כלומר כל הבית טמא שע״י אותו טפח על טפח נתפשטה טומאה בכל הבית. ואם אין בקורה טע״ט אינו מביא טומאה לבית ואינה מטמא׳ אלא כנגדה בין מלמעלה בין מלמטה והיינו רואים את הטומאה כאילו אוטם. כלומר רצוצה בארץ. ע״כ. ולפי׳ הר״ב והר״ש דמתני׳ רבי יהודה צריך ג״כ לחלק בין מעזיבה לבין הקורות דלא אמרינן במעזיבה רצוצה כיון שעשויה ליסתר ועיין במשנה דלקמן. ול׳ מהר״ם לר״י איצטריך לאשמעינן דאע״ג דאמר כל המעזיבה לעלייה בין הקורות בתר תרוייהו שדינן להו. ע״כ:

פותח טפח. ל׳ הר״ב היינו שיש חלל טפח כו׳. עיין מ״ש במשנה ז פ״ג:

הכל טמא. ל׳ הר״ב הבית והעלייה. מדקתני הכל ולא קתני בית כדקתני בסיפא מכלל דאתרוייהו שדינן לה. הר״ש. ויש טעם לדבריו מר״פ דלקמן עיין שם:

כאילו היא אוטם. פי׳ הר״ב ואין יוצאה הטומאה לבית אלא בוקעת ועולה. כנפש אטומה דתנן באידך פירקא הנוגע בה מן הצדדין טהור. הר״ש. והתם תנן בוקעת ועולה בוקעת ויורדת. אלא חדא מתרתי נקטי. ואין לומר דהכא אילו בוקעת ויורדת א״כ כשירדה נמצא הבית מאהיל וממלא כל הבית. דהא האהל חוצץ לטהר כדאיתא בריש פרקין. וכ״פ הרמב״ם בהדיא במשנתינו [וז״ל] נחשוב הטומאה כאילו היא במקום סתום אשר לא תטמא זולת מה [שכנגדה] לבד בעליונות ושפלות. ע״כ. אבל מהר״ם היה מפרש מתחלה ג״כ בענין זה. ובמגדל חזר בו ומפרש דאה״נ דהכא נמי מטמא כל מה שבבית ושבעלייה. דכיון דטומאה בוקעת לתוכן כל מה שבהן טמא. וליכא בינייהו דרישא וסיפא אלא לטמא הכתלים לנוגע בהן. דהכא באטום הנוגע מן הצדדין טהור. וכתב עוד וכמו שאני מפרש כאן הכל טמא ואפילו הכתלים משום דהוי לי׳ כקבר סתום כן אני מפרש בסמוך [ריש] פ״ז כל העליות שהן ע״ג אפילו הן עשר טמאות דהוי להו כקבר סתום וע״ש. ובהכי מיירי כולה ההיא בבא ע״כ. ועיין פ״ט משנה יג:

[*היתה נראית כו׳. פירש הר״ב שאין תחתיה כקליפת השום. וכן כתב הר״ש. וק״ק לי שמשנתינו היתה לה לשנות כך אם אין תחתיה כו׳. ונ״ל דמשום הכי מפרש הרמב״ם שענין נראית שיהיה זאת המחיצה אשר על הטומאה ספיריי כמו הזכוכית והשוהם והדומה להם. ע״כ. ואע״פ שהכסף משנה כתב דפשטא דמתניתין משמע אם אין תחתיה כו׳ היינו שאין נ״ל להכ״מ שהטומאה תטמא מפני שהיא נראית למראית העין. שהרי עכ״פ יש דבר החוצץ]:

הבית טמא. ועלייה טהורה. הר״ש:

בית המשמש את הכותל. פירש הר״ב המערות שתחת הקרקע כשחופרים כוך כו׳ כמו שנזכר בספ״ו דב״ב [דף קא]:

ועליהן כקליפת השום טהורין. ל׳ הר״ב ואין דינם כדין כותל שבין שני בתים. משום דנעשה מאליו. נ״ל מהר״ם. והרמב״ם בפכ״ד מהט״מ [הלכה ו] כתב שכיון שנעשה מגוש הארץ. הרי היא ככותל סלע דבתוספתא דלעיל:

טומאה תחת העמוד. [*פירש הר״ב והיא רוצצת שאין בה טפח על טפח. ואם יש במקום הטומאה טפח על טפח על רום טפח הרי היא כקבר סתום ומטמא כל סביביו. תוס׳ הביאוה הר״ש והרמב״ם ועיין בר״פ דלקמן]:

[*טומאה בוקעת ועולה כו׳]. כתב מהר״ם מדפליג ריב״ן הכא בסיפא בכלים שתחת הפרח ולא פליג לקמן בפ׳ כוורת ובכמה דוכתי במכילתין. דבכל דוכתא משמע דטומאה תחת הכלי ורצוצה אינה בוקעת אפילו כנגד הכלי עצמו אלא כנגד הטומאה ותו לא. נ״ל דהכא מיירי שהטומאה ממלא כל תחת העמוד וכאן דבוקעת כל כנגד עובי העמוד קסבר ריב״ן דהפרח בטל לגבי העמוד וכלים שתחתיו טמאים וס״ל דהלכתא גמירא לה או מדרבנן גזר אבל אם אין הטומאה מליאה תחת העמוד אפילו כנגד העמוד כולו אינה בוקעת אלא כנגד הטומאה ותו לא וכ״ש תחת הפרח דלא עכ״ל:

כלים שתחת הפרח. כתב הר״ב הכא איירי בעמוד העומד ברה״ר. וכ״כ הר״ש ותימה דהא לעיל בעמוד העומד בתוך הכוך ומערה אמרינן דבוקעת ועולה כו׳ ופשיטא דכוך מקורה וכן מערה נמי. וכ״פ הר״ב דמערה מקורה במשנה ה פ״ה דב״ק. ועוד שהרי הר״ב כתב בהדי׳ לעיל דה״ה לעמוד שבבית. והרמב״ם העתיק משנתינו ברפכ״ה מהט״מ. וכתב עמוד העומד בתוך הבית וכו׳ ועיין בריש פרק דלקמן:

[*טהורים. עיין מ״ש בפרק דלקמן בסוף משנה א]:

[*רבי יוחנן בן נורי מטמא. עיין מ״ש במשנה דלעיל בשם מהר״ם ז״ל [ד״ה טומאה]:

הטומאה והכלים שתחת הפרח. ומהר״ם העתיק תחת הפרח:

ואם לאו טהורין. דאין שלא במקום טומאה שתחת הפרח בטל לגבי מקום טומאה שתחתיו. כי היכי דבטל הפרח לגבי העמוד. מהר״ם:

הוא והבית טמא. כתב הר״ב ואפי׳ הטומאה מחציו של כותל ולחוץ. מסיים מהר״ם ואע״ג דמשמע לעיל [במשנה ה] גבי טומאה בין הקורות דטומאה רצוצה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת לבית ולעליה ודוקא כנגדה. אבל שלא כנגדה מה שבבית ושבעלייה טהור. מדקתני אם יש שם פותח טפח הכל טמא. אין שם פותח טפח רואין את הטומאה כאילו היא אוטם ובוקעת וכו׳. ואז לא אמרי׳ הכל טמא. דכשבוקעת לא אמרי׳ שתתפשט הטומאה בכל העלייה או בכל הבית לאחר שבוקעת לתוכו. דשאני הכא. דכותל בית בתר בית שדינן ליה. ולא חשיבא רצוצה לגבי בית כדאמר לעיל כותל המשמש הבית ידון [מחצה] למחצה ואע״פ שהיא רצוצה בכותל. גבי בית לא חשיבא רצוצה כדפי׳ התם. ודוקא ופתח להכי שדינן טומאה שבחציו השני בתר פיתחא. אבל לא נפתח לא. דלא שייך בטומאה רצוצה סוף טומאה לצאת דרך הבית. דדוקא טומאה במגדל שאינה רצוצה שייך לומר כן. ואפי׳ פתח מגדל סגור ע״כ. ולפי מ״ש לעיל גבי טומאה בין הקורות. דבזקנתו במגדל חזר לפרש דטומאה מתפשטת. ליתנהו לדברים הללו. אבל לפי שהם עולים לפירוש הר״ב. העתקתים:

וחבירו טהור. פי׳ חלק חציו השני של הפרדסקים השני שאינו אצל הבית. דאי שאצל הבית טמא כיון דהבית טמא. אי נמי כיון דבית גופיה לא מיטמא מגופיה אלא מכח פרדסקים שאצלו. די לנו אם נטמא הבית ולא הכותל. מהר״ם:

ז ומקומה. מקום הטומאה. הר״ש. [*ועיין מ״ש במשנה ז׳ פ״ג [בשם הראב״ד]:

כל העליות כו׳ טמאות. עיין מ״ש בשם הרמב״ם במשנה ה פי״ז [ד״ה עליה] [*ועיין מ״ש במשנה ז׳ פרק ג]:

טמאות. כתב הר״ב דנחשב כל הכותל כקבר סתום. דסיפא דקתני מפני שהוא כקבר סתום קאי נמי ארישא. אלא דנטר עד לבסוף ומסיק טעמא אכולהו בבא מהר״ם. ומ״ש הר״ב והצדדים טהורים. כיון דאפי׳ סדק ליכא כו׳. עיין מ״ש בפ׳ דלעיל משנה ג׳ [*ועיין מ״ש בספי״ז]:

[*היתה עלייה אחת ע״ג שני בתים. שכותל זה מפסיק בין שני הבתים. הר״ש. וכ״פ הרמב״ם]:

כותל שונית. פי׳ הר״ב כותל הבנוי במקום שהים מגיע כו׳. [כדתנן בפ׳ בתרא משנה ו] לפי שאין שם חלל טפח. וכ״פ הר״ש. וצ״ל דבמקום שהים עולה מזעפו בונין הכותל מעובה וא״א שיהא בה חלל טפח שאם היה בה חלל טפח לא תתקיים מפני זעפת הים ול׳ מהר״ם כותל שני׳ הל״ל אין שם פותח טפח כדקתני בפרקין דלעיל אלא אורחא דמלתא נקט דכותל שיש עליו עליות הרבה עושין אותו חזק ביותר וקורים לו כותל שונית. ע״כ. ובמגדל כתב וז״ל כותל שונית נ״ל לפ׳ מלשון שן סלע שלא נעשה בידי אדם ולפי זה ניחא דלא תקשה דלעיל [משנה ג] אמרינן דטומאה שבכותל הבית לצד חציו של הבית. אינה בוקעת ועולה דלא חשיבא רצוצה. אבל השתא ניחא דלעיל בכותל שנעשה בידי אדם. להכי שדינן ליה בתר בית וכו׳ כדמפורש לעיל. אבל כותל שונית דינו ככותל מערה ושבין שני כוכין. דלא בטיל להכא ולהכא. וטומאה בכותל כלים שבבתים טהורים. וטומאה בבתים. כלים שבכותל טהורין ע״כ. אבל הרמב״ם גורס כותל שנית ומפרש כותל שנית יקרא כותל שנתנוהו [סמוך] לכותל אחר. והיו שני הכתלים קרובים מאד והיתה הטומאה ביניהן דחוקה. ע״כ. ולדבריו לא קמ״ל ולא מידי והוא עצמו לא העתיק בבא זו בחבורו וכתב הכ״מ בסוף הט״מ. לפי שכבר נתבאר בדבריו כמה פעמים שהטומאה רצוצה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת. ע״כ. והראב״ד כתב [שם הלכה ג׳] כותל שני כו׳. ואית דגרסי כותל שנית נאמר שאם היתה הטומאה בכותל העלייה השנית שע״ג העלייה הגדולה. טומאה בוקעת ויורדת לעליי׳ הגדולה והיא אחת מן הצדדין שעולים למעלה והם כותלי

כל העליות. מן הגדולה ומן הקטנות שעל גבה והטומאה פושטת ממנו לכולן כמו שאמר בתחלה. שכיון שהיא מן הצד. אין העלייה הגדולה מפסקת ואינה מצלת את עצמה ולא את הקטנות שעל גבה. ע״כ. ולא הבינותי דבריו דמדמה לה לכותל מן הצד שאמר בתחלה. וא״כ למה קתני בכאן טומאה בוקעת כו׳. ה״ל למיתני כל העליות טמאות:

נפש אטומה. כתב הר״ב ציון כו׳. ואין המת קבור בארון. כדי שיהיה בו חלל טפח. כ״כ הרמב״ם בפירושו. וזה כדברי התוס׳ והרשב״ם. וכמו שכתב הר״ב בספ״ד דב״ב בדבור ורומן שבעה. אבל שם כתבתי שהרמב״ם בחבורו [פ׳ ב׳ מהט״מ הלכה ו׳] לא כתב כן. אלא דבארון חלל טפח מועיל וחוצץ ככל דין אהל ומקום הטומאה טע״ט ששנינו דוקא בקבר אמרו ולא בארון. וכתב מהר״ם ה״נ הל״ל נפש שאין בה טע״ט. אלא שכך קורא לה נפש אטומה. ע״כ:

סמך לה סוכות. פי׳ הר״ב אם עשה לציון זה האטום סוכות כעין משקוף. כן הלשון בפי׳ הרמב״ם שם עליו משקוף לסוכה. אבל בנא״י תקרה לסוכה. והקשה מהר״ר וואלף וורמייז״א דמאי שנא מהא דתנן בס״פ דלעיל כלים שתחת הפרח טהורין. וצ״ע. ומהר״ם פי׳ וז״ל סמך לה סוכות כגון שכותל הנפש הוא כותל הסוכה מצד אחד טמאות. דכיון דכל כותל הנפש הוא מן הקבר וחשוב כקבר סתום והוא נמי דופן לסוכה א״כ נכנסת הטומאה בסוכה ולהכי טמאות הסוכות. כנ״ל לפרש עכ״ל. ולדבריו משמע דקאי אאם היה מקום הטומאה טפח על טפח:

אהל שהוא שופע ויורד וכלה עד כאצבע. פי׳ הר״ב וכלה עד כאצבע מלמעלה לצד הגג. וכ״פ הר״ש ושיעור לשון המשנה אהל שהוא שופע ויורד ואינו עשוי כמו תקרה וכותל ישרה. אלא שנעשה משופע ששופע ויורד. ומלמעלה בגגו הוא כלה עד כאצבע. אבל הרמב״ם מפרש כמשמעה ששופע וכלה לצד מטה ששם אינו אלא כאצבע:

הנוגע בו מתוכו טמא טומאתשבעה. באהל של פשתן איירי שמטמא טומאת אהלים. הר״ש. [*ועיין בדבור דלקמן. ולא ידעתי למה דקדק לכתוב של פשתן והרי ברפכ״ז דכלים שנינו בהדיא דבגד שק ועור מטמאין טומאת אהלים וכן פסק הרמב״ם בפ״ה מהט״מ [הלכ׳ י״ב] וגם שם בפי״א [הל׳ ז׳] הביא הכ״מ להר״ש ולא הרגיש בזה. כל היוצא מן העץ] וכדתנן בפרק במה מדליקין (שבת דף כח):

ומאחוריו טמא טומאת ערב. כתב הר״ב וכולה מתני׳ מיירי לאחר שיצא המת מן האהל. דאילו בעוד המת שם אפי׳ הנוגע מאחוריו טמא טומאת שבעה. כדתנן במשנה ג דפ״ב. אין האהל מתחשב. הר״ש [*ועיין במשנה ב פט״ו] ומהר״ם חילק בין שפוד לאדם. דבאדם לא. ובמגדל פי׳ דהכא מיירי בנוגע במה שהוא מרודד ונגרר בארץ. דביה יש לחלק בין נוגע מתוכו למאחוריו. כיון דתוכו אב הטומאה אפי׳ לאחר שיצא המת מתוכו דין הוא שכל תוכו יהא שוה. אבל מאחוריו אינו שוה ע״כ:

[*טומאה מאחוריו. ל׳ הרמב״ם בפי״ח מהט״מ [הלכה ז׳] היתה הטומאה על אחורי השיפוע]:

[*טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת. פי׳ וכלים שתחת הרדוד טמאים. כיון דאין אהל טפח מפסיק בינו לטומאה. מהר״ם]:

רבי יוסי אומר מציל. ואע״פ שאין גגו על הארובה שהאהל מציל בכסוי. הרמב״ם ספ״ג מהע״מ. והראב״ד כתב שאין זה הטעם כלום. אלא שחושבין המרודד מן האהל כשפועי אהלים. ע״כ. ואחרי שהעתיק הרמב״ם דברי ר׳ יוסי הרי שפוסק דבריו להלכה. וגם בנא״י מצאתי בפי׳ המשנה הלכה כר״י. ולפי שבנוסח שלנו לא ראה הר״ב פסק הלכה. נמנע גם הוא מלכתוב. וסבר שסמך הרמב״ם על הכלל דבפ׳ מי שהוציאוהו (עירובין דף מו) ר״י ור״ש. הלכה כר׳ יוסי:

המת בבית כו׳ כולן טמאים. פירש הר״ב אע״פ שהפתחים נעולים דגזרו חכמים טומאה כו׳. וכן לשון רש״י בפ״ק דביצה דף י׳. ולאו דוקא גזירת חכמים כמו שאכתוב בסמוך בס״ד:

נפתח א׳ מהן. אע״פ שלא חישב עליו. תוספתא כתבה הר״ש:

[*חשב להוציאו. נ״ל דהך מחשבה נמי בדבור הוא. כההיא דספכ״ה דכלים. דמאי שנא. ובין כך ובין כך תמיהני על הרא״ש והטור סימן שע״א והאחרונים. שהשמיטו לזו הבבא דחשב כו׳]:

ובית הלל אומרים אף משמת. פי׳ הר״ב דמחשבה מפקעת תורת טומאה מן הפתחים מכאן ולהבא. אבל כלים הראשונים טמאין דלית [ליה] ברירה הכי מסקינן בגמרא פ״ק דביצה. ומשום כך הא דכ׳ הר״ב לעיל דגזירת חכמים היא מה שמטמא כל הפתחים. לאו דוקא. דאי הכי הא קי״ל דבדרבנן יש ברירה. כמ״ש הר״ב ברפ״ז דדמאי. ובסוף מס׳ ביצה. וגם רש״י בעצמו כתב בסוף ביצה ד לח אהך דהכא. וז״ל בדאורייתא כגון טומאת מת לית [ליה] ברירה ודרך יציאתה הלכה למשה מסיני כדאמרי׳ בסוכה [דף ו] דהלכות טומאה הכי גמירי להו וכ״כ עוד אדהכא דמייתי לה בפ״ו דעירובין דף סח. מפני שאין אנו יודעין באיזה פתח יוציאנו ופתח שעתיד לצאת בו מיטמא מיד. וטעמא ליכא. אלא הלכות טומאה הכי גמירי לה. ע״כ. ומ״מ קרי להו גזירת חכמים. הואיל ואינו מפורש בכתוב. הרי חכמים גזרו ואמרו כן. אבל מפי השמועה הל״מ. וכבר כתבתי במ״ב פ״ק דעירובין. שכן הרמב״ם רגיל

לקרות דברי סופרים מה שהוא הל״מ. וראה זה מצאתי שאמר הרמב״ם בפי׳ המשנה בפי״ז דכלים משנה יב. וז״ל בתוס׳ כזית מן המת וכעדשה מן השרץ ספק יש בהן כשיעור וכו׳. ספקו טמא שכל דבר שעקרו מד״ת ושיעורו מד״ס ספקו טמא וכו׳ ולא יטעך אמרו שיעורו מד״ס עם השורש אשר בידינו שכל השיעורים הל״מ. לפי שכל מה שלא התבאר בלשון התורה יקרא מד״ס. ואע״פ שהדברים הן הלכה למשה מסיני. לפי שמאמר מד״ס יכלול שיהיה הדבר [קבלת] סופרים. כמו הפירושים וההלכות המקובלות מן משה מסיני. או תקון סופרים כמו התקנות והגזרות וכ״כ עוד בפי׳ מ״ז פ״ו דמקואות. ועי׳ במ״ח פ״ד דטהרות [ד״ה ספק] כתבתי סיוע לדבריו:

הראשון טמא בספק. עיין ברפ״ו דטהרות:

אמר ר׳ יהודה אימתי כו׳. כתב הר״ב הלכה כרבי יהודה שכ״מ שאר״י אימתי לא בא אלא לפרש כמ״ש הר״ב במ״ב פי״ח דשבת:

הראשון טהור. אפי׳ מת ולדה בתוך מעיה אינו מטמא עד שיצא לחוץ. כדתנן בפ׳ בהמה המקשה [מ״ג] והאשה טהורה עד שיצא הולד. הר״ש:

אין לנפלים פתיחת הקבר וכו׳. פי׳ הר״ב סיומא דמלתא דר״י היא וה״ק כו׳. אבל אם לא היה לנפל עגול כו׳. אע״פ שנפתח הקבר ויצא ראש הולד לחוץ יש לה פנאי להלך כו׳. וכ״כ הרמב״ם. ולדבריהם משנפתח הקבר ויצא ראש הולד לחוץ מטמא אפי׳ כשאינה כפיקה. וצ״ל דפתיחת הקבר הוא כשיצא הולד לחוץ היינו לפרוזדור דאלת״ה אלא פתיחת הקבר לא זו היא יציאת הולד לפרוזדור. אלא שהקבר נפתח בלבד והראש עומד נגלה על הפתח. וזהו ויצא ראש הולד לחוץ דקאמר הר״ב. אבל לא שיצא חוצה לפרוזדור. א״כ בפ׳ בהמה המקשה דתנן [שם] החיה טמאה. ומפ׳ בגמ׳ גזירה שמא יוציא העובר את ראשו חוץ לפרוזדור כמ״ש שם הר״ב. הול״ל גזירה שמא נפתח הקבר אלא ודאי דפתיחת הקבר נמי לא מטמא ועדיין טומאה בלועה היא עד שיצא ראשו לחוץ דהיינו לפרוזדור ומש״ה החיה טמאה שמא יצא לפרוזדור ולאו אדעתה. והאשה טהורה עד שיצא לפי שהיא מרגשת כשיצא כו׳ ויש בזה קצת תימה בשנוי הלשונות. פתיחת הקבר. ויצא ראש חוץ לפרוזדור. ושניהם לענין אחד נאמרו. ועוד קשיא לי דאי סיומא דמלתא דרבי יהודה הוא. הול״ל ואין לנפלים כו׳ בוי״ו אבל הר״ש פירש וז״ל עד שיעגילו ראש כפיקה [אם עיגל ראש כפיקה] מטמא משנפתח הקבר אע״פ שלא יצא לחוץ. ואם נפתח בבית ראשון יש לספקו לטומאה. ומתני׳ דבהמה המקשה בשלא עיגל ראש כפיקה. מש״ה קתני עד שיצא הולד עכ״ל. ולדבריו ניחא הכל דאין לנפלים פתיחת הקבר ענין בפני עצמו הוא. ולאו סיומא דר״י וגם פתיחת הקבר אינו יציאת ראשו לפרוזדור. והא קמ״ל מתני׳ דבפתיחת הקבר קודם שיצא אינו מטמא אלא משיעגיל כפיקה ומש״ה במתני׳ דבהמה המקשה דמטהרינן בפתיחת הקבר. שהרי אין חוששין אלא על יציאתו לפרוזדור. היינו טעמא דהתם מירי כשלא נתעגל כפיקה. וכן פירשו התוס׳ דבהמה המקשה ד׳ עב. ובפ״ג דבכורות ד׳ כב [*ועיין לקמן [במשנה ה ד״ה הראשון ח׳] שאכתוב פירוש אחר בלשון חוץ לפרוזדור גם עיין בדבור דלקמן תירוץ אחר בשם הר״ש אמתני׳ דבהמה המקשה]. ושוב מצאתי שהרמב״ם בחבורו סוף הט״מ [הלכ׳ ח׳]. שהוא מחזיק בשני הפירושים. שכתב האשה שמת עוברה בתוך מעיה אם נעשית ראש הנפל כפיקה של שתי כיון שנפתח הרחם עד שנראה הראש. נטמא הבית מפני העובר אע״פ שעדיין לא יצא. מבואר מתוך לשונו זה שמפ׳ כדברי הר״ש והדר כתב האשה שמקשה לילד כו׳ הבית הראשון טמא בספק שמא כשהיתה בו יצא ראשו של נפל הזה בד״א כשלא היה ראש הנפל כפיקה כו׳. ומבואר מזה שמפרש כדבריו שבפירוש המשנה. וכך דקדק בלשונו דבראשונה כתב כיון שנפתח הרחם עד שנראה הראש ובפי׳ השני כתב יצא ראשו וכו׳ ואע״פ ששני הפירושים סתרן אהדדי. דאי אמרת כפי׳ הראשון. צ״ל שפתיחת הקבר לא זו היא יציאת הראש לפרוזדור. ואי אמרת כפי׳ השני. פתיחת הקבר זו היא יציאת הראש לפרוזדור מ״מ כתב שני הפירושים הואיל וכל אחד בפני עצמו אפשר לפרשו בלשון המשנה לא ראה שום אחד מן הפירושים לדחותו לפי שלא היה לו הכרע איזה יכשר יותר וכשחזר אח״כ [שם הלכה י״ב] להעתיק מתני׳ דבהמה המקשה סתם וכתב כדברי הגמ׳ גזירה שמא [*תגע בו משיצא] לפרוזדור. וסמך על המבין דלפירוש הראשון דוקא בשאינו כפיקה. כמו שגם הגמ׳ סומך על זה להר״ש דהא לא אתמר בהדיא בגמ׳ דההיא דוקא כשאינו כפיקה. ותמיהני על הכ״מ שלא העיר בכל זה. [*ולכן נ״ל שהכ״מ הבין שז״ש בתחלה עד שנראה הראש היינו מה שכתב אח״כ יצא ראשו. שכשיצא נראה. ופירוש נראה הראש היינו שנראה כולו. ומ״ש בתחלה נטמא הבית מפני העובר אע״פ שעדיין לא יצא. הך לא יצא דקאמר אעובר דסמיך ליה קאי ולא על הראש דהראש אה״נ יצא כדאמרן. והשתא כל דבריו שבחבורו הם כמו שבפירושו. והוי יודע שזה שדקדקתי לכתוב בכל זה הדבור שיציאת הולד לחוץ. היינו חוץ לרחם שהוא שקורא התנא חדר במ״ה פ״ב דנדה. ונכנס לפרוזדור דתנן נמי התם. ואף ע״פ שהל׳ דבפ׳ בהמה המקשה שהבאתי חוץ לפרוזדור משמעו שיצא חוצה לו של הפרוזדור וכמשמעות כמה פסוקים שבתורה מחוץ לעיר. מחוץ למחנה. מחוץ לירושלים. וגם במ״ז פ״ו דיומא חוץ לחומת ירושלים חוץ לחומת העזרה. אנכי הייתי הרואה ללשון הרמב״ם שהבאתי בסמוך שכתב משיצא לפרוזדור לכן פירשתי כמו שכתבתי. ועכשיו ראיתי בפירש״י בפ׳ יוצא דופן (נדה דף מב) דמייתי התם להא דפרק בהמה המקשה שהוציא הולד ראשו חוץ לפרוזדור וכתב [רש״י] וז״ל וקאמר דאע״ג דאכתי ראשו בפנים הוא דהיינו בבית החיצון הוי כילוד. ע״כ. ולדבריו כל עוד שלא יצא חוץ לפרוזדור לא מיקרי אלא פתיחת הקבר. והיא נכון במשמעות הלשון כמו שכתבתי. ולכן הקרוב אלי שיש בדברי הרמב״ם השמטה מהסופר שהשמיט תיבת חוץ. שהרי מכיון

שיש עוד בית החיצון. וכדתנן נמי התם בר״פ יוצא דופן ואמאי נימא שיקרא ילוד כשעודו בפרוזדור שהוא לפנים ממנו. ודי לנו כשנחשבהו כילוד בעודו בבית החיצון אע״פ שעדיין לא יצא לאויר העולם כלל ולמה ידחק להוציא הלשון של חוץ לפרוזדור ממשמעו וכ״ש שיהיה כנגד הסברא ג״כ לכן הנכון בעיני שהגי׳ הוא בדברי הרמב״ם משיצא חוץ לפרוזדור. ועוד נ״ל דלהר״ש אה״נ שאינו נקרא ילוד עד שיצא לאויר העולם לגמרי. כמו שאוכיח מלשונו דבמשנה דלקמן. והוא קורא פרוזדור לכל מה שמן החדר ולחוץ. ואף בית החיצון בכללו. ויש לתת טעם לדבריו. *)ובמשנת משל משלו חכמים באשה דבפ״ב דנדה אינו חושב לבית החיצון כלל שם. דבכללו של פרוזדור דקחשיב הוא ניהו. א״כ בכל מקום שאמרו פרוזדור. גם בית החיצון בכלל. והשתא יכולני לומר. שאע״פ שבכאן אינו מפרש כהר״ש בפירוש אין לנפלים פתיחת הקבר וכו׳. מ״מ הואיל דבמשנה דלקמן מפ׳ כפי׳ הר״ש. הלכך בפי׳ יצא ראשו חוץ לפרוזדור יכול להיות שסובר נמי כותיה. דהיינו שיצא לגמרי. ואף חוץ לבית החיצון. וכל עוד שלא יצא לגמרי עדיין בכלל פתיחת הקבר הוא. אלא שלפי זה קשיא שיפרש למשנה דבפרק בהמה המקשה כר״מ דלקמן וכמו שאכתוב לקמן בס״ד והרי פוסק לקמן דלא כר״מ. ועוד אני אומר ג״כ שאע״פ שגם הרמב״ם הזכיר יציאה לאויר העולם במשנה דלקמן כמו שאעתיק שם דבריו שבחבורו [פכ״ה מהט״מ הלכה י״א] אפ״ה א״א לומר שיסבור בפי׳ חוץ לפרוזדור כהר״ש ואפי׳ כשהגי׳ בספרו תהי׳ ג״כ חוץ לפרוזדור כמו שכתבתי דמכיון שכתב שם בטעם משנת בהמ׳ המקשה גזירה כו׳ אי איתא דמפ׳ דלא כרש״י ההיא מתני׳ כר״מ אתיא והרי פסק דלא כוותיה בפירושו ובחבורו. ודכתב יציאה לאויר העולם (אפי׳) [אפרש] לקמן שם בס״ד. ובענין יציאת הראש עצמו עיין בפי׳ הר״ב במשנה ו׃

כפיקה. פי׳ הר״ב כפלך הזה שהנשים טוות בו חוט של שתי. הכי מסיק בגמ׳ פ״ג דבכורות דף כב. ואע״פ שחוט של שתי דק משל ערב. כדפי׳ הר״ב מ״ב פי״ז דכלים׃

יצא הראשון מת והשני חי טהור. פי׳ הר״ב טהור השני החי מטומאת מת אם הוציאו המת מן הבית כו׳. וכ״פ הר״ש גם הרמב״ם מפרש דטהור וטמא ירצה בו הנולד החי. והקשה הראב״ד בסוף הט״מ [הלכה י״א] דאיך אפשר בראשון מת ושני חי שיהא הולד טהור. והרי האשה טמאה ותטמא את הולד טומאת ערב. והיינו שנים טמאים במת. אדם באדם השני טמא טומאת ערב [כדתנן בפ״ק] ותו לא מידי ועוד טמא ממגע אמו שהיא טמאה טומאת לידה כטומאת נדה הלכך לא אפשר. ע״כ. וכתב עליו הכ״מ דבקושי׳ שניה איכא למימר דמא טהור דקאמר מטומאת מת. אבל קושיא קמייתא היא חזקה. ואפשר לומר דהב״ע בשהקיפו הרחם בפשוטי כלי עור שאינם מקבלים טומאה שנמצא שלא נגע העובר המת באשה ולא בכלים עכ״ל. וזה דבר זר ורחוק מאד ולא ידעתי למה לא תירץ ג״כ דמאי טהור דקאמר מטומאת שבעה וכלומר שהוא טהור ממגע המת עצמו [*ועיין לקמן] ומה שפי׳ הראב״ד דטמא וטהור על הבית הראשון נאמר כבר רצה הר״ש ג״כ לפ׳ כך. אבל דחהו מפני שבתוספתא מפרש דבטומאת ולד איירינן וכתב מהר״ם אע״ג דבפ׳ בהמה המקשה תנן האשה שמת ולדה במעיה ופשטה החיה את ידה ונגעה בו החיה טמאה. משום גזרה שמא יוציא ראשו. הכא לא גזרינן דדוקא בחיה שמתעסקת בו חיישינן שמא תגע בו בגילויו משיצא ראשו. והא ליכא למיחש גבי ולד החי. א״נ אפי׳ אם מטמא אף מה שבפנים כשיצא ראשו ניחא דאיכא למימר הכא מירי שהחיה יודעת שלא נגע החי במת משיצא ראשו. אבל החיה אפי׳ אומרת ברי לי שלא נגעתי בו משיצא ראשו. חיישינן דלמא אגב דטרידא דלמא נגעה ולאו אדעתה. ע״כ. ומה שכ׳ הר״ב דבעודו במעי אמו לא נטמא. אע״פ שנפתח הקבר דטהרה כו׳. לשון הר״ש דאין דרך טומאה ליכנס ועוד דטהרה כו׳׃

הראשון חי והשני מת טמא. פי׳ הר״ב דמכיון שיצא החי נפתח הקבר ונטמא מיד דסוף טומאה לצאת. וכן ל׳ הר״ש ומשום שלא נתעגל [הראש] כפיקה הוצרך הר״ש לפרש דסוף טומאה לצאת. דכי נתעגל כפיקה פתיחת הקבר מטמא כאילו נולד. אבל הר״ב שמפרש לעיל כפירוש הרמב״ם פתיחת הקבר היינו שיצא לפרוזדור קשיא תרתי. חדא מאי האי דקאמר מכשיצא החי נפתח הקבר דלדידיה היינו יציאתו לפרוזדור. וכי ביציאת החי קא נפיק המת לפרוזדור. ועוד דאי הכי תו לא צריך לטעם דסוף טומאה לצאת. שמכיון שיצא לפרוזדור. כבר טימא הכל כאילו נולד. ולדידיה אין חלוק בין כפיקה ללא כפיקה ולכן לאה״ל להר״ב להעתיק דברי הר״ש. אבל ה״ל לכתוב כפי׳ הרמב״ם שמפרש שאם החי יצא ראשון. א״א שלא יגע בו המת משיצא לאויר העולם מפני שהוא מתגלגל אחריו כאבן שאין בו רוח חיים כדי להעמיד עצמו. כ״כ בחבורו [שם]. וז״ל בפירושו בנא״י ההפרש בין יציאת החי תחלה או יציאת המת תחלה כו׳. הוא שהולד החי ידחה עצמו ויעזור ביציאתו כשהוא שלם וקודם זה יחזיקהו הטבע עד שישלם יצירתו. והמת כבר עזב אותו הטבע ולא החזיקהו. אבל תדחהו כאשר יכבד עליו ויניחהו. כמו הדבר המאוס שהטבע משליכו וכאשר יצא הולד ראשון מת הנה נאמר הטבע דחהו. ולא ידחה החי. אבל החזיק בו. ולאחר שיצא מת נתעורר החי ליציאה. ולא נגע במת *)בענין יציאתו. ואם קדם החי היציאה. הנה זה המת יצא אחריו בלי ספק. לפי שהכח לא יחזיקהו. אמנם יצא אצל פתיחת הרחם נמשך לחי ודבק אליו. ולזה יטמאהו אצל היציאה ע״כ. [*וז״ש הרמב״ם משיצא לאויר העולם איכא למשמע מיניה שכל שעודו אפי׳ בבית החיצון. עדיין בכלל פתיחת הקבר הוא. ובאמת שבמשנתינו דלעיל. אין הכרע לא מפירושו. ולא מחבורו. לפי שלא הזכיר רק יציאה סתם. ויש לפרשו חוץ לפרוזדור ולבית החיצון. או לפרשו חוץ לכל אף חוץ לבית החיצון. אבל ממ״ש שם

בחבורו על משנת בהמה המקשה גזירה שמא תגע בו משיצא [חוץ] לפרוזדור. אין לומר שכונתו חוץ לכל. ואף לבית החיצון ושיהיה הבית החיצון אף בכלל פרוזדור כפי׳ הר״ש וא״כ כר״מ אתיא. וכמו שאכתוב עוד לקמן. ואין הל׳ כר״מ כדכתב בפי׳. ואף בחבורו לא כתב לדברי ר״מ. ולכן העיקר אצלי שסובר כפירש״י דמשיצא לבית החיצון מטמא וזהו חוץ לפרוזדור. והא דכתב הרמב״ם במשנתינו זאת. א״א שלא יגע בו המת משיצא לאויר העולם. איידי דרישא שכתב שם. וז״ל [שם בחיבורו] אם המת יצא ראשון החי טהור. שהרי לא נגע בו משיצא לאויר העולם. והתם צריכא למימרא שאף אם נאמר שבעוד המת בין כותלי הרחם. דהיינו בית החיצון שאז אין החי נדחה והטבע מחזיקו. אבל כשיצא המת יצא החי. ושוב אין הטבע מחזיקו. ויוכל להיות שיגע במת באויר העולם. הלכך אמר שזה אינו. שאם לא נגע בו בעודו בבית החיצון לפי שהטבע החזיקו להחי. הנה כשיצא המת יפול כאבן מבלי עכוב. וא״א שהחי יגע בו כי יש בו רוח חיים. ומעמיד עצמו קצת קצת ומש״ה נמי נקט בסיפא ג״כ שלא יגע בו כו׳. משיצא לאויר העולם. אבל אה״נ. דאפי׳ קודם שיצא לאויר העולם כשנגע בו המת בבית החיצון נטמא ג״כ וזהו כמו כן א״א שלא יגע בו. זהו מה שנ״ל בפי׳ דברי הרמב״ם. ובזה יש לתמוה על הכ״מ. שלא העיר לפרש יציאת אויר העולם כי היכי דלא תקשה דבריו אהדדי]:

[*בשפיר א׳ טמא. פי׳ הר״ב כלומר אם יצאו שניהם כעין שפיר אחד כו׳. וכ״פ הר״ש. וטעמא דשפיר אינו מעלה ולא מוריד שאם יצאו בבת אחת אע״פ שיהיו בשני שפירים מ״מ נוגעים זה בזה ואין טעם לומר שהשפירים מפסיקים. ועיין לקמן]:

[*בשני שפירים. פי׳ הר״ב קסבר ר׳ מאיר אע״פ כו׳. אין מטמא עד שיצא לאויר העולם. וכ״פ הר״ש. ומסיים כרבי ישמעאל דאמר בפרק בהמה המקשה (חולין דף ע״ב). וכל אשר יגע על פני השדה (במדבר י״ט:ט״ז) להוציא עובר במעי אשה. ודלא כר״ע דאמר התם עובר במעי אשה טמא דאמר קרא (שם) הנוגע במת בנפש האדם. איזהו מת שבנפשו של אדם הוי אומר עובר שבמעי אשה [פירש״י על פני השדה משמע גילוי. להוציא עובר שהוא טמון. במת בנפש. מת שהוא בתוך נפש אחרת] והשתא כו׳. לא צריכינן לאוקמה להוא דבהמה המקשה בשלא עיגלו ראש כפיקה. דאיכא לאוקמא כרבי ישמעאל וכר״מ ובכל ענין. ע״כ. ומעתה הר״ב שפירש גם כן בבהמה המקשה דכל שלא יצא חוץ לפרוזדור טהור. וההיא כרבי ישמעאל כמ״ש שם [ד״ה ר״י] וכן לא פי׳ התם דדוקא כשלא נתעגל כפיקה. וגם בכאן הוא מטמא אף כשלא נתעגל כפיקה. תקשה דאתיא דלא כהלכתא ומאי דוחקיה לאוקמא כר״ע דמטמא מן התורה מגזירת הכתוב. ואדרבה בסוגיא דהתם אמרינן לא תימא ר״ע היא כלומר ולא ר׳ ישמעאל. וא״ת אשה אמאי טהורה כבר פירש״י הטעם באותה סוגיא דף עב. דחיה טמאה משום דטומאה בלועה מטמאה וטהרה בלועה מיטמאה ואשה טהורה משום דמגע בית הסתרים היא. עכ״ל. ולי ק״ק דהא טומאה בבית הסתרים חמירא מבמקום בלוע דבלוע חשיבא כמאן דליתא. ובבית הסתרים יש לה טומאת משא. כדאיתא בהדיא בפרק יוצא דופן (נדה דף מב ע״ב). ולכן נ״ל דמפשטי׳ דקרא איכא למילף דלא מטמא אלא אחר הנוגע. דכן כתוב והנוגע במת בנפש. משמע אבל הנפש עצמו שהמת בתוכו אינו מתטמא. שהוא כמו שאר טומאות בלועות שאין מטמאות לשבו הם בלועים. כך נ״ל. ויש להתוס׳ שיטה אחרת בפלוגתא דר״י ור״ע ואין להאריך כאן. ועוד דאפי׳ כי קא מפרש למתני׳ כר׳ ישמעאל אכתי לא ה״ל להר״ב למשתק שם בבהמה המקשה לפרש שהיא כיחידאה ואינה הלכה. אלא ודאי מהא שפיר מוכח שהר״ב מפרש חוץ לפרוזדור בא׳ משני הפירושים האחרים שכתבתי לפי לשון הרמב״ם. או שהשמיט חוץ בכוון. או שהוא השמטת הסופר וא״כ ר״מ הוא שסובר לחודיה עד שיצא לאויר העולם. ולאו דאתיא כר״י כדברי הר״ש שג׳ מחלוקות בדבר ר״ע ור״י ור״מ. ועוד נראה בעיני שהר״ב מפני שלא ראה להרמב״ם שפי׳ כלום בדר״מ. משום כך העתיק לפירושו של הר״ש. אבל לפי דעתי אילו היה דעת הרמב״ם בדר״מ כדפי׳ הר״ש לא ה״ל למשתק מלפרש דשפיר אחד ושני שפירים לאו דוקא אלא כעין כו׳. דכל כי האי צריך לאודועי ולפרושי. אלא ודאי שדעת הרמב״ם בדר״מ כפשטן. דאה״נ דמחלק בין שנולדו שניהם בשפיר אחד דהשתא נגעי בהדדי. ובין שנולדו בשני שפירים. ואע״ג דת״ק אינו מחלק משום דס״ל דשפיר אינו מעלה ולא מוריד. כמ״ש לעיל. ר״מ מצי סבר דשפיר הואיל ואינו מגוף הולד. כי נולדו בשני שפירים הוו השפירים כלבושי׳. והוו כי הא דתנן במ״ב דפ״ק. ג׳ כלים במת וכלים בכלים ואדם בכלים אינו טמא אלא טומאת ערב. ומאי טהור נמי דקאמר ר׳ מאיר טהור מטומאת ז׳ וכדתרצתי לעיל לדבריו של הרמב״ם בטהור דת״ק. וכמו דלעיל בדברי ת״ק לא הוצרך הרמב״ם לפרש דטהור מטומאת ז׳. ה״נ בדר״מ. ותרווייהו ת״ק ור״מ שניהם לדבר א׳ נתכונו באמרם טהור. ופלוגתייהו בשפירים. אי הוי הפסקה בנגיעה. אי לא. ואתי השתא נמי שפיר מאי דמקשה הר״ש לפי פירושו. וז״ל ומיהו תימה דקשיא דר״מ אדר״מ דבפרק הלוקח בהמה אמר רבי מאיר כפיקה של שתי [וכלומר לפרש כפיקה דמתני׳ דלעיל מטמא בפתיחת קבר] [והא] ר״מ אפילו בנפתח הקבר טהורי מטהר עכ״ל ולדידי ניחא ואין כאן שום תימה. דרבי מאיר אינו חולק כלל על ת״ק בענין מתני׳ דלעיל. ואילו היה דייק הר״ב הכי לא ה״ל מן הצורך לכתוב לפירוש הר״ש כלל. וא״ת ר׳ ישמעאל מאי איצטריך לקרא דעל פני השדה. הא טומאה בלועה ילפינן לה ממשמעות הכתוב (ויקרא י״א:מ׳) והאוכל מנבלתה יכבס בגדיו מי לא עסקינן דאכל סמוך לשקיעת החמה כו׳. כדמייתי לה הר״ש בסוף מסכת מקואות. כבר הרגישו התוס׳ [דחולין דף ע״ב ד״ה גזירה] בזה ולפי שיטתם שרמזתי לעיל שיש להם בפלוגתא דר״ע ור״י ניחא אבל לשיטתינו דאליבא דפירש״י מי ניחא. ונ״ל דר״י ס״ל דההיא לא מכרעא דדלמא קרא מיירי דוקא לאחר שנתעכלה דלטהר. וכי לא מוקמינן לכמה וכמה

מקראות שלא כמשמען ולהכי איצטריך לקרא דהכא והשתא איגליא לן נמי דההוא [קרא] דוהאוכל מנבלתם. מיירי בכל גווני. ואפי׳ כי אכל סמוך לשקיעת החמה. נ״ל]:

מחתכין את הולד במעיה. דכל זמן שלא יצא לאויר העולם לאו נפש הוא וניתן להרגו ולהציל את אמו רש״י פ״ח דסנהדרין דף עב. ועיין מה שכתבתי במשנה ג פ״ה דנדה [ד״ה וההורגו]:

יצא רובו. כתב הר״ב ומשיצא רוב ראשו כו׳. כדתנן במשנה ה׳ פ״ג דנדה:

שאין דוחין נפש מפני נפש. וא״ת מעשה דשבע בן בכרי. הנה ראשו מושלך אליך דדחו נפש מפני נפש. התם משום דאפילו לא מסרוהו לו. היה נהרג בעיר כשיתפסנה יואב. והן נהרגים עמו. אבל אם היה הוא ניצל. אע״פ שהן נהרגים לא היו רשאין למסרו כדי להציל עצמן א״נ משום דמורד במלכות הוי והכי מפרש לה בתוספתא *)[דתרומה] רש״י שם בסנהדרין והר״ש בספ״ח דתרומה כתב דבירושלמי מוכח דאם יחדו מוסרי׳. ואפי׳ אינו חייב מיתה וזה מן הדין אבל מדת חסידות שלא למסור:

ח השידה. פי׳ הר״ב תיבה גדולה של עץ כמין ארון. ובמקומות אחרים פי׳ עגלה. והארכתי בריש פרק יח דכלים:

שיש להם שולים. עי׳ מה שכתבתי במשנה יג פרק דלקמן:

כוורת הקש. פי׳ הר״ב עשויות מקש כלומר מזנבות השבלים שהן קשים. כך כתב הר״ב בריש פרק טו דכלים. [*ולא ידעתי למה מפרש בכאן קופות. וכן בסמוך סלים]:

והן מחזיקים ארבעים סאה כו׳. פי׳ הר״ב דכיון שהם גדולים עי׳ בפירושו לריש פט״ו דכלים גם עי׳ מ״ש במשנה ו פרק ה [ד״ה או כוורת] ומהר״ם כתב בכאן וז״ל נ״ל דהא דקתני חוצצים שידה תיבה ומגדל ומפרישים בין טומאה דלמטה לכלים שע״ג. כי כן צריך לפרש משום סדין ומפץ דמקבלין טומאה. ואין חוצצין בחלון [*כדתנן בפרק עשירי משנה ד]. אם כן צריך לפרש דחוצצין דשידה תיבה ומגדל וכוורת. היינו עם דפנות אהלים. כדאמרי׳ לעיל פ״ה [*משנה ה׳]. שהכלים הטהורים אינם מצילין אלא עם דפנות אהלים. וליכא למימר דשאני הכא דנטויים וקבועים כאהל. ונימא דעשויים אהלים אכולה בבא דלעיל מינה קאי. דהא ודאי ליתא. דא״כ מאי איריא שמחזיקים ארבעים סאה. אפילו אין מחזיקים ארבעים סאה נמי דהשתא מקבלי טומאה חוצצין. מידי דהוה אסדין דחוצצין. אע״ג דמקבלי טומאה. כיון דעשוין אהלים כדפי׳. אלא ודאי עשוים אהלים לא קאי אלא איריעה וסקורטיא וקטביליא וסדין ומפץ ומחצלת. וא״ת וליתני נמי שידה תיבה מגדל וכוורת. שאין מחזיקין ארבעים סאה מביאין וחוצצין. וכגון שעשויין אהלים. וי״ל דאין דרך לקבוע אותם לאהל. ע״כ נ״ל. עכ״ל [ועיין בראי״ש מ״ש בזה]. ומה שנראה לי בזה כבר כתבתי ברפ״ו בס״ד [ד״ה אפילו] ודעת הר״ש נראה כדברי מהר״ם מהא דרפ״ט:

שהם כוריים ביבש. עי׳ מ״ש ברפט״ו דכלים:

סקורמיא. פי׳ הר״ב עור שלובשים כו׳. ובמשנה דפט״ז דכלים מפרש בשם הרמב״ם עור שאוכלים עליו. וכ״כ שם בפירושו וכאן מפרש כן לקטבליא. אבל בסקורטיא מפרש שהוא כסוי עור אשר יכסו בה המטה לישב בה. ושם*) [אינו] מפרש כן לסקורטיא. ובגמ׳ בפ״ז דנדרים דף נה [ע״ב]. מפרשים אסקורטיא דהתם כיתונא דצלא:

ומפץ. עיין בפרק כד [דכלים] מ״י ובסופו בפירוש הר״ב:

ומכונות חיה ועוף. פי׳ הר״ב קיני כו׳. ובתנאי גם כן שיהיו אלו החיות עומדות דבוקות. הרמב״ם. אבל נראה מדבריו דל״ג ועוף. וכן לא העתיקו בחבורו פרק י״ג [מהלכות טומאה מת הלכה ג]. וכן במשניות ישנות מנוקדים. אבל לשון הר״ש כלשון הר״ב. וכן גיר׳ מהר״ם:

[*והעוף ששכן. פי׳ הר״ב שהיה קשור כו׳. עיין מ״ש במשנה ה [ד״ה והעוף]:

והעושה מקום לבנה בשבלים. לשון הר״ב שמחפה לשבלים מקום דומה לבית. דברי הרמב״ם שבפירושו הן. אבל בנא״י שיחפור בשבלים וגירסא אחרת שיחטט בשבלים. וכן הוא בחיבורו פרק י״ג [הלכה שם]. והחוטט בשבלים מקום לקטן להצילו מן השמש. ע״כ. גם הר״ש פירש שלא יכהו החמה. ע״כ. ומתניתין נקטה והעושה לבנה בלשון נקבה. נ״ל לפרש שכן דרכן של נשים לעשות כן ולכל זה הגירסא לבנה. אבל הר״ב העתיק לבינה ביו״ד. וכן הוא *)בס״א. ופי׳ בעל כף נחת משימים לבינה על גבי השבלים שלא יוליכם הרוח וכשמסיר אותה לבינה נשאר מקומה כמו אהל. וכך פירש הערוך. ע״כ. והר״ב לא דק שהעתיק לבינה ביו״ד. ומפרש לפירוש הרמב״ם שהוא כגירסת הספר. לבנה בלא יו״ד. ומהר״ם כ׳ דנ״ל דגרס לכנה בכ״ף ופירושו מלשון הכן והכנה במסכת כלים [סוף] פי״ב והן עניני מדות כמו כנא כנא בפרוטה במסכת כתובות פ׳ אלמנה [דף צט ע״ב]. והכן היא המדה גדולה והכנה היא מדה קטנה או משקולת כדפי׳ התם. ונראה דכנה היא מדה שמודדין בה התבואה. והכן הוא מחק שמוחקים בה את המדה ושכיחי בגורן למדוד בהן התבואה אחר הדישה. ועושין להן בגורן בשבלים מקום גבוה מן הצד כדי שלא ישתברו ויתעקמו בדריסת רגלי בני אדם. או רחת

שזורין בה את התבואה היא. א״נ עניני משקולת הם ששוקלים בהם כספים שגם הם מצויין בגורן לשקול בהם כספים מאת לוקחי תבואה בגורן כדאשכחן בפ׳ איזהו נשך מי שהוא נושה בחברו מנה והלך ועמד על גרנו וכו׳. עד יש לי חיטין שאני נותן לך וכו׳. א״נ גרס לבינה כפי׳ הערוך. ע״כ:

האירוס כו׳. במחוברים כדתנן במשנה ה. וכתב הר״ב שכל אלו עלין שלהן רחבין. והרמב״ם בחבורו שם כתב שמתקיימי׳ בימות החמה והגשמים ולפיכך הם כמו הסככות אילן שהוא מיסך על הארץ. וכ״כ במשנה ה:

ואוכלים טהורים. שלא הוכשרו. הר״ש:

והשובכים. היוצאים מן הכותל. הרמב״ם:

והגהרים. וכן העתיק הר״ב. ובנ״א והגחרים וכן העתיק הר״ש ומפרש בשם הערוך מין חורים כו׳. כלשון הר״ב [*ומערות וחוחים לשון המקרא שמואל א׳ יג ו]. ובערוך ראיתי שכתב ובלשון ישמעאל אגחאר. והרמב״ם העתיק גהרים ומפרש שהוא תוספת הכותל מן ויגהר ארצה. ע״כ. כלומר שהוא *)מוטה ובולט. ובנא״י והגחרים כמוגהרים והוא תוספת כו׳:

והסככות והפרעות וכו׳. ואלו הן הסככות אילן כו׳ והפרעות היוצאות מן הגדר. פי׳ הר״ב דרך גדר שנותנים בראשו קוצים וברקנים ועודפים על הגדר כו׳. ולפי זה צריך לומר שהקוצים והברקנים וה״ה לענפי אילן שמצטרפין לרוחב טפח כדי להאהיל שאין אהל פחות מטפח. ואין דרך קוצים וברקנים שיהא באחד לבדו רוחב טפח. אלא שהרבה מהן ביחד הן רחבין טפח כן הבין הר״ש וכתב דמש״ה מצריך שיהיו יכולים לקבל מעזיבה. שלא יפול דרך האויר שביניהם ומסיק דמדאורייתא כיון שיש אויר משהו בין זה לזה אין ראוי להצטרף לטפח. אלא מדרבנן הוא. וא״ת תינח מביאין לחומרא אלא חוצצין אמאי [כו׳] וי״ל [כו׳] מידי דהוה אמסכת פרוסה. וחבילי המטה דמתני׳ ד. ע״כ. וקשה לי דבפ״ז דנזיר משנה ג דתנן דעל הסככות ופרעות אין הנזיר מגלח עליהן מפרש הר״ב לפי שאין ידוע תחת איזה ענף יש הטומאה וכן פי׳ ג״כ בספ״ז דנדה. דתנן שאין הכותים נאמנים לא על הסככות כו׳. ומפרש נמי משום האי טעמא שהוא ספק כו׳ והשתא אפי׳ הטומאה ידוע איה מקומה והנזיר עבר שם. אפ״ה אינו מגלח לפי שאינו אלא מדרבנן. וכן גבי כותים דכוון שהם מדרבנן אמאי אינן נאמנים. וכן ראיתי בתוס׳ דנדה דף נז. דפירשו דמהאי טעמא [הך טומאת אהל] אינה אלא מדרבנן. דענפים המובדלים זה מזה רואים אותם כאילו הן סמוכות ליחשב אהל כו׳. אבל רש״י פי׳ שם בנזיר דף נד כדפי׳ הר״ב. עוד ראה זה דבגמ׳ דהתם מייתי לה למתניתין דהכא. וגרס אבנים פרועות היוצאות מן הגדר. וה״נ בברייתא בפ״ק דמ״ק דף ה. ובפרק ז דנזיר דף נד מייתי לה בגמ׳ כמו שהיא הגירסא לפנינו. אבל אף שם העתיקו התוס׳ אבנים [פרועות] היוצאות כו׳ ופירשו אילן המיסך כו׳ מדאורייתא לאו אהל מעליא הוא שהענפים רחוקים זה מזה. ואין בהם פותח טפח. אף כי יש בודאי כזית מן המת תחת אחת מהן ומן התורה טהור כי הלך תחת כולן. ורבנן הוא דגזרו טומאה בהילך תחתיו. ופרעות אבנים היוצאות מן הגדר הסמוך לבית הקברות. ויש שם נפל תחת אחת מן האבנים. וגזרו חכמים טומאה למהלך תחת אחת מן האבנים. אף כי ספק טומאה ברשות הרבים ספקו טהור. ובמסכת נדה [דף נז] משמע דמהלך על פני כולה. טמא בודאי. ע״כ. ואני לא יכולתי לעמוד על דבריהן. במ״ש דבמסכת נדה משמע דמהלך על פני כולה טמא בודאי שלא ראיתי כן לא בספ״ז דנדה ולא בפ׳ בתרא דף סח. [*דהא דאמרן בספ״ז. דכותי המהלך על פני כולה נאמן. לפי שהוא טמא ודאי. היה חייש לטומאה ודאית. ההיא בשדה שאבד בה קבר היא שיש קבר ודאי שם הטומאה מדאורייתא. משא״כ באלו שטמאים משום אהל ואין כאן אהל דאורייתא]. ובין כך ובין כך קשיא לי דכיון דאין טומאת סככות ופרעות אלא מדרבנן. היאך ערבינהו ותננהו בהדי אינך דכולהו מדאורייתא. לכך נראה פי׳ הרמב״ם. שמפרש דכשיכולין לקבל מעזיבה מטמאים מדאורייתא. ואם אינם ראוים לקבל מביאין מדבריהם ואינן חוצצין כ״כ בפי״ג מהט״מ [הלכה ב׳]. וכתב דטעמא שצריך שיהו מקבלים מעזיבה. הוא מפני שהאהל שמביא וחוצץ. צריך שיהיה חזק ובריא. ולכן נראה ודאי שהוא סובר דמיירי שיש בכל ענף או באבן ועץ הבולט פותח טפח. והיינו דפי׳ [הר״ב] בפ״ז דנזיר [מ״ג] פרעות אבנים ועצים הבולטים ולא פי׳ קוצים וברקנים. וכן בספ״ז דנדה כתב אבנים פרועות כו׳. [*ומיהו אפשר שיש קוצים וברקנים בפותח טפח לכל אחד וכן חזקי׳ לקבל כי גדולי כל הארצות אינן שוים. ומש״ה נמי אף הר״ב שפי׳ במשנתינו דרך גדר שנותנים בראשו קוצים וברקנים. בכשיש בכל א׳ פותח טפח. ולא קשיין דברי הר״ב דהכא על דבריו שבנזיר ובנדה. ובכולן מפרש שמדאורייתא היא הטומאה. וכן ז״ש אבל אם אינן יכולין לסבול לא כמ״ש לעיל. שדעתו כפירוש הר״ש. שיפול דרך אויר שביניהן אלא כהרמב״ם שאינו חזק ובריא. ואתי נמי שפיר דקא מפרש דבשאינו יכול לסבול בינונית אין מביאין כו׳ משום דא״כ אינו אהל חזק ובריא. ואילו כוונת הר״ב כפי׳ הר״ש. שיפול דרך אויר שביניהן הוי איפכא שאם בשיכולה לקבל בינונית מביאין. כ״ש כשיכולה לקבל הרבה. אלא דברי הר״ב כהרמב״ם וטומאה דאורייתא היא. ועולין כל דבריו כהוגן] ומה שהקשה עליו הראב״ד שם מדתנן לעיל. העוף ששכן מביא וחוצץ. עוף מי מקבל שום מעזיבה. כבר תירץ הכ״מ שיש עופות גדולים שהם ראוים לקבלה. ועי״ל שרבינו כתב בפי׳ המשנה דמיירי בעוף קשור בכותל. דהשתא מקבל הוא מעזיבה. ע״כ. ועיין לקמן ריש פ׳ טז:

אלו מביאין ולא חוצצין. וכן נמי השנויין בריש פ״ו:

שאין להם שולים ואינן מחזיקים כו׳. אין ענינן שיעדר השני ענינין יחד. אבל כל זמן שנעדר א׳ מהן לבד לפי מה שהשרשנו בט״ו מכלים. הרמב״ם בנא״י:

שאין עשויין אהלים. לשון הר״ב אין נטועין כעין אהל. ולשון הר״ש אין נטויין. ומכל מקום אין להגיה בלשון הר״ב שהרי רש״י מפרש בלשון אחד כאהלים נטע כשמים המתוחים כאהל:

ואוכלים טמאים. שהשרש אצלינו [שדבר טמא אינו חוצץ ואין רצונו באמרו אוכלים טמאים] שכבר נטמאו קודם אבל אם היו מוכשרים הנה הם מביאין ואינם חוצצין לפי שכאשר היו בחלון או נעשה מהן מחיצה מיטמאו במת. וטמא אינו חוצץ כמו שקדם. הרמב״ם:

מוסך. עליהם הרחים של אדם. פי׳ הרמב״ם בנא״י דלהכי קתני מוסף לפי שאלו כולן דמביאים ולא חוצצים הן הן מאותם שאמר בהם מביאים וחוצצים משא״כ רחים שאינן מאותן ששנויין כבר. לפיכך אמר מוסף. ע״כ. ומצאתי כדברים האלה גם כן בדברי מהר״ם:

הרחים של אדם. אם היה על ארובה שבין בית לעליה או בחלון שבין שני בתים שהוא [אינו] חוצץ אם לא שם אותו כמו אבן מהאבנים. שהן חוצצים. לפי שמתנאי הדברים שחוצצים שלא יהיה דעתו לפנותו. כמו שבארנו בששי מזאת המסכתא. הרמב״ם:

של אדם. כתב הר״ב למעוטי רחים של בהמה כו׳. וכך כתב הר״ש. וכתב מהר״ם. והא דלא תנא ברישא רחים של בהמה נ״ל דתנא ושייר. ואע״ג דתני אלו. יש מקומות דתני אלו. ושייר. אי נמי י״ל דבכלל שידה תיבה מגדל הם. מיהו רחים של אדם לא דמו לשידה כו׳. דפחותים מארבעים סאה להכי תנייה בסיפא. ע״כ:

[*מסכת פרוסה. פי׳ הר״ב חוטי השתי כו׳ דלא חשיבא אהל עד שתארג. דאהל אהל ממשכן ילפינן כמ״ש ברפ״ו דכלים]:

והסריגות. פי׳ הר״ב סבכה. תרגום שבכה סריגה. הרמב״ם:

הזרעים והירקות המחוברים. עמ״ש ברפט״ז:

והכפור. פי׳ הר״ב מים הנוזלים ויורדים שקפאו וז״ל ברפ״ז דמקואות הכפור גשמים שיורדים נקפים. ועיין גם שם על והגליד:

והדולג כו׳ והקופץ. לי״א שכתב הר״ב דתרוייהו באדם נראה דמ״מ בכלל דולג יש בהמה וחיה דאלת״ה אדתני העוף הפורח. אמאי לא תני כה״ג בבהמה וחיה:

והעוף הפורח. קשיא לי. למאי דפי׳ הר״ב לעיל והעוף ששכן. דדוקא שהיה קשור וכ״כ הרמב״ם. גם הר״ש. אם כן הכא אפילו אינו פורח נמי. ואין לומר דכשאינו קשור ואינו פורח מביא ואינו חוצץ. דא״כ הוה ליה למיתני במתניתין ג. [*ואין לומר דאין הכי נמי. דהכא אפילו כשאינו פורח כל שאינו קשור. מידי דהוה אטלית וספינה. דקתני המנפנפת והשטה. ואפ״ה אפילו כשאינה מנפנפת ולא שטה. נמי אין מביאין. מדקתני סיפא קשר כו׳. כבש כו׳. וכן פירשו התוס׳ בהדיא בפ״ק דסוכה דף יג. התם שאני דמתניתין בהדיא קתני קשר כו׳ כבש כו׳. אבל בעוף דלא קתני ביה לעיל בהדיא הקשור איכא למימר דתרוייהו [מתניתין] בדוקא. דכי שכן אע״ג דאינו קשור מביא וחוצץ. וכי פורח דוקא הוא שאינו מביא ואינו חוצץ. והרמב״ם בחבורו פי״ג מהט״מ [הלכה ג׳ ה׳] לא העתיק. אלא לשון המשנה דלעיל ודהכא. וה״נ מסתברא דלא בעינן בעוף קשירה דטפי עדיפא לומר שהעוף דומיא דבהמה וחיה דדולג אינו מביא ולא חוצץ. ובמתני׳ קמייתא דמביאים וחוצצים לא בעי קשירה רק שיהיו עומדות ולא מהלכות כדפירש הר״ב שם וכ״פ שם הרמב״ם בשם התוספתא. אבל ראיתי בפרק לא יחפור (בבא בתרא דף כ.) דקתני בברייתא הממעטין בטפח על טפח שבחלון. וכדלקמן בפי״ג וקא חשיב עוף השכן. ופרכינן פרח ואזיל. ומשני בקשור. ומוכח שם בתוס׳ שאכתוב לקמן פי״ג מ״ה. דאהל צריך קביעות וחיזוק יותר. ולפי שהרמב״ם בפ׳ ט״ו מהלכות ט״מ. בדין חלון. כתב ג״כ שכן. ולא הזכיר קשירה לכן פשיטא דגם במשנתינו דהכא. אע״פ שלא כתב קשור. היינו שלא העתיק רק כלשון המשנה כדרכו ברוב המקומות]:

כבש. עמ״ש ריש פ״ט דסנהדרין:

הבית שבספינה. פי׳ הר״ב כגון שהבית בראש הספינה כו׳. [דאי המת נמי בבית מ״ט דר״י] דדוחק הוא לומר דבעי אהל ביבשה דומיא דמשכן. הר״ש. ועל פירוש אחר שכתב הר״ב. מסיים הר״ש שהוא דוחק:

שתי חביות. של חרס [*וא״נ כאותן ששנינו ברפ״י דכלים] ועיין במשנה ו פ״ח דכלים:

ט כוורת. פי׳ הר״ב שיש לה שולים כו׳ שאינה מקבלת טומאה. וכיון דלאו בת קבולי טומאה היא חוצצת בפני הטומאה. מהר״ם:

שהיא בתוך הפתח. פי׳ הר״ב ומקצתה בחוץ. ברה״ר או בחצר. מהר״ם. וכתב עוד וד׳ חלוקים קתני בה במוטה על צדה בפתח ופיה בחוץ. בבא קמא

בשלימה ומחולחלת ואינה גבוהה מן הארץ טפח. בבא תנינא בשלימה ומחולחלת וגבוהה מן הארץ טפח. בבא תליתאה בפחותה ואינה מחולחלת ואינה גבוהה מן הארץ טפח. בבא רביעאה בפחותה ואינה מחולחלת וגבוהה מן הארץ טפח. וכל אותן ד׳ בבות מיירי בפיה לחוץ. ואח״כ הוא שונה ארבעה בבות כיוצא באלו בפיה לפנים. ואחר כך הוא שונה ארבעה בבות כיוצא באלו במוטה על צדה באויר. ואח״כ שונה ד׳ בבות בכהאי גוונא ביושבת על שוליה. עכ״ל. אבל אחר שתי בבות ראשונות. דמיירי בכוורת שבבית קודם שיצא מן הבית. תנא עוד שתי בבות אחרות חדא בממלאה כל הבית. וחדא בעומדת בתוך הפתח. ואחר כך יצא מפתח הבית לאותן בבות. דמיירי כשהיא עומדת באויר השמים:

כל שהוא כנגד הזית תחתיה וגבה טמא. כתב הר״ב אבל מה שבתוכה טהור. וכ״כ הר״ש ומהר״ם ולקמן אכתוב שאין דעת הרמב״ם כן. ומ״ש דאפי׳ מונחת באהל המת מצלת בצמיד פתיל. כדתנן פ״י דמס׳ כלים וכלי עץ הטהורים. וכדקתני הכא בסיפא טומאה בבית אין טמא אלא הבית. ולא הכוורת. מהר״ם. והכא אע״ג דאינה צמודה פתיל הואיל ואין לה אהל מאהיל על פיה ועל הטומאה. מצלת על תוכה כמו בצמיד פתיל. ומ״ש הר״ב אבל מה שתחתיה ושע״ג אינה מצלת כיון דכלי הוא. כדתנן לעיל פ״ו אדם וכלים כו׳. מסיים הר״ש. דאפי׳ נדבך הנתון ע״ג כלי אבנים אינו מציל כ״ש הכלי עצמו. ותנן נמי לעיל פ״ה [משנה ה׳] הכלים מצילים עם דפנות אהלים. אבל בלא דפנות לא. ע״כ. וסיים מהר״ם כגון זאת הכוורת שמונחת תוך הפתח ולא אצל הדופן. וכ״ש כשאינה גבוהה מן הארץ טפח דאפי׳ אצל הדופן לא מצלא. דאין אהל פחות מטפח. ע״כ. וזאת היא ג״כ שטתו ברפ״ח כמ״ש שם בס״ד. אבל לפי מה שביארתי רפ״ו [ד״ה אפילו] מדעת הרמב״ם. לא כן הוא. אלא כל כלי הבא במדה מביאין וחוצצים. ולא מצריך התם שיהו עם דפנות אהלים. קשיא הכא אמאי לא תחוץ הכוורת והא פרשינן לה שהיא באה במדה ומפני כן כ׳ הראב״ד בפי״ט מהט״מ שלא נתחוור אצלו טעם המשנה טעם ברור. ע״כ. ומה שמיישב הכ״מ דההיא דחוצצין דרפ״ח מיירי בחציצת והפסק כותל ולא בחציצת אהל. דלענין אהל אינם חוצצים לטהר. כההיא דרפ״ו. כבר כתבתי אני בס״ד התם ברפ״ו שא״א לומר כן. אלא דחציצה דרפ״ח מיירי [*נמי] לענין חציצת אהל. והראיתי מקום על דברי הכ״מ עצמו שמפרש כן. ועוד הנני יוסיף בכאן להזכיר דבריו בהעתקתו שם ספי״ט מה שכתב הוא על המשנה עצמו. ושם כתב לאמר בקושיא זו דודאי דחוצצין דפ״ח היינו חציצת אהל. אלא שאין חציצתו חציצה. אא״כ שנעשה כאהל. דהיינו שהוא גבוה טפח. ומפני זה נדחק בכמה דוחקים בדיני היתה גבוה טפח. להוציא המשנה ממשמעה. דכי קתני ע״ג מפר׳ דהיינו בחלק שיש ממנה תחת הבית וכו׳. והא דקתני במשנה ח הכל טמא אלא גבה. היינו גבה שחוץ לבית. ומתניתין י דקתני היתה גבוהה כו׳ הכל טמא הניח בצ״ע. ואני אומר לפי מה שכבר ביארתי מדעת הרמב״ם ברפ״ו. שכלי גללים ודומיהם הטהורים נעשי׳ אהל לטמא ולא לטהר. שזהו כשאינם באים במדה. אע״פ שהם טהורים מכל מקום אינם חשובים אהל. אלא כשבאים במדה. נמצינו למדין שאין דין כלים הטהורים שוין. ועל *)דין זה נ״ל ליישב גם כאן. דהא דבבאים במדה דתנן ברפ״ח דמביאין וחוצצים. והיינו בתורת אהל. שגם בהם יש חילוק ואינם כולם שוים בדין זה כמו שכלי גללים עצמם אינן שוין. ויש חלוק ביניהם בין באים במדה או לא באים ואע״פ שכולם טהורים ה״נ בכלי עץ הטהורים והם הבאים במדה יש לחלק ביניהם. והוא התנאי של החלחול דהכא. ואע״פ שכשנפחתה עדיפא כדלקמן משנה ג. ודמיא טפי לאהל. ר״מ אפשר לומר דכשלא נפחתה והיא כלי אלא שנתחלחלה. דמגרע גרע לענין אהל ונשתווה לכלי גללים שאינם באים במדה. ואמינא נמי דהיינו דבתוספתא והביאה הר״ש קתני. איזו היא מחולחלת כל שיש לה טפח מד׳ רוחותיה מג׳ רוחותיה מב׳ רוחותיה זו כנגד זו. ואילו מרוח אחת לא קתני. ואי אין לחלחול טעם אלא לאפוקי טומאה מינה לבית כדפי׳ הר״ש והר״ב. א״כ אף במרוח אחת תסגי. אלא ודאי טעמא אחרינא נמי. ואיכא למימר כדפרישית כדי שתצא מדין תורת אהל הניתן לכל כלי הבא במדה כדתנן ברפ״ח. וגמרא גמירי ליה לתנא דתוספתא דבמב׳ רוחות הוא שיוצא מתורת אהל. אבל לא מרוח אחת. והיינו נמי דמצריך שיהיו זה כנגד זה. שכשהם זה כנגד זה הוי לענין אהל כאילו כולה איננה ולא תחוץ. ומידי דהוה אכלי גללים. כך נ״ל. וע״פ הדברים האלה אפרש כל הפר׳ בס״ד. ואע״פ שעכשיו באו לידי דברי מהר״ם. וראיתי בהם שמפרש טעם אחר לדברי התוספתא דמצריכה נקבים משתי רוחות וכמו שאעתיק לקמן. לא חזרתי מדברי. לפי שגם דבריו אינם מוכרחים. ואל תתמה במה שאמרתי דהכי גמירי לה. שכן תמצא כמו כן למהר״ם ז״ל בפרקין משנה ז [*וי״ד]. ועוד אכתוב בתוספתא זו במשנה ג ע״ש [ד״ה היתה]:

וכל שאינו כנגד הזית תוכה והבית טהור. כתב הר״ב ה״ק וכו׳ ותוכה וכו׳ וכ״כ הר״ש ומהר״ם. עי׳ בפירוש הר״ב במשנה יג [ד״ה בוקעת]. אבל הרמב״ם מפרש למתניתין כמשמעה שכל שאינו כנגד הזית בתוכה הוא דטהור. הא מה שכנגד הזית ואפי׳ בתוכה טמא שהטומאה בוקעת לכל שכנגדה. וגירסת הספר דבמשנה ה מוכיח כדבריו כמ״ש שם בס״ד [ד״ה תחתיה] והקשה הכ״מ [ברפי״ט מהלכות ט״מ] מאחר שהטומאה בקעה ונכנסה לכוורת לטמא מה שכנגד הזית. למה לא תתפשט הטומאה בכל הכוורת. והל״ל בתוכה טמא. וגבה טהור. דכיון שנכנסה הטומאה בכוורת שהוא אהל. חצץ הכוורת בפניה שלא תבקע ותעלה. וי״ל מאחר שעצם הזית אינה בתוכה אינה מתפשטת בכל הכוורת. וכן אינה מעכבת עליה מלבקוע ולעלות ע״כ. וכן נמי בכלל הזה שאינה נכנסת הטומאה ממנה לבית ע״י החלחול. אלא שלשטת הרמב״ם אין הפי׳ של מחולחלת כפי׳ המפרשים דבנקובה. אלא מחולחלת ענינה שבעצמה היא חלול׳ חלול׳. לא נקבים נקבים [עי׳ בפי׳ הרמב״ם אז תבין] ולכך לא הוצרך הכ״מ לכלול זה. ולהרמב״ם בתוכה הכל

טמא. כיון שחלל הכוורת בתוך הבית והטומאה מגעת בכלל הבית לא ימנענה הכוורת שיטמא הבית כמ״ש בפ״ד [משנה א׳ ד״ה טומאה]:

בבית אין טמא אלא הבית. כתב הר״ב אבל הכלים שבתוך הכוורת. טהורים. וכתב כן הר״ש. ומשמע דאילו כלים שתחתיה והם בתוך הבית טמאים. ואפילו הטומאה בבית שלא תחת הכוורת. וכן מסיק מהר״ם. דכיון דטומאה מתפשטת בבית ע״ג כל הכוורת שבפנים. בוקעת כל תחתיה שבפנים. דאדם וכלים נעשים אהלים לטמא ולא לטהר. והוקשה לו מהא דתנן בפ״ד סוף משנה א דכלים שתחת המגדל. ואין שם פותח טפח. טומאה בבית הכלים טהורים. ותירץ דשאני הכא שהכוורת מונחת בפתח. וכיון דסוף טומאה לצאת דרך שם ויש פותח טפח ממעל לכוורת בין הכוורת לקורות ה״ל כאילו הטומאה שם על הכוורת. וכל כה״ג שיש [שם] פותח טפח על גבה או תחתיה. והיא מונחת בפתח דדרך טומאה לצאת דרך שם. אמרינן דנעשים אהלים לטמא ולא לטהר כאילו הטומאה עצמה שם. ובכוורת פחותה שאינה כלי דלא שייך ה״ט אפרש שם טעם אחר. עכ״ד:

בתוכה הכל טמא. כתב הר״ב דבכוורת שהיא נקובה מן הדפנות כו׳ כדבעינן למימר לקמן. במשנה ג. ושם אפרש בשם מהר״ם ז״ל. ודייק הר״ב לכתוב דפנות וכן כתב ג״כ שהנקבים וכו׳ ודרך הנקבים וכו׳ הכל לשון רבים. אפשר שבדקדוק כתב כן. והוא מטעם התוספתא שכתבתי לעיל דמפרש׳ דמחולחל׳ היא שנקוב׳ לפחות משתי רוחותי׳ זה. כנגד זה ומכל מקום לא ה״ל להר״ב לסתום [תיבה] בנקבים בלבד. דלא משמע כולי האי. אע״פ שהוא ל׳ רבים. אבל היה לו לפרש בהדיא דבנקובה בשתי רוחותיה מיירי. דהא אכתי לא שמעינן שיהו הנקבי׳ בשתי רוחות דוקא. וכ״ש למאי דמסיימה התוספתא זה כנגד זה. אבל במשמע נקבים אפי׳ מרוח אחת ובלבד שיהיו יותר מנקב א׳. וכ״ש דאפשר למיטעי ולומר דלאו בדוקא בעינן נקבים וה״ה באחד סגי. אלא אורחא דמלתא נקט דאימא זיל בתר טעמ׳. לאפוקי טומאה בנקב אחד נמי סגי. וכתב מהר״ם וז״ל נראה דלהכי בעינן שני נקבים לכל הפחות בשני דפנותיה זה כנגד זה. פי׳ בדופן שבמזרח ושבמערב או צפון ודרום [כלומר בכוורת העומדת על שוליה שכך היא עמידתה על שוליה. ולפיכך אסברה לה מהר״ם בכך ודו״ק]. דאי לית בה נקבים כלל לא היתה טומאה יוצאה אלא דרך פיה לחוץ. ולא לבית. ולא לתחתיה. ולא לע״ג. כדאמרינן במגדל דלעיל פ״ד ואי ליכא אלא חד נקב למעלה. נהי דע״ג טמא שטומאה יוצאת למעלה דרך נקב. תחתיה היה טהור כיון דאין שם נקב. או אם [היה נקב תחתיה ולא] (לא) היה נקב ע״ג. ע״ג היה טהור. להכי צריך שני נקבים זה כנגד זה פי׳ מזרח ומערב. או צפון ודרום. דכשיהפוך אותה על הנקב אז יהי׳ נקב א׳ למטה להביא טומאה תחתיה. ונקב אחד למעלה להביא טומאה על גבה. וא״ת אמאי כל תחתיה וכל ע״ג טמא לעיל [*נ״ל שתיבת לעיל הוא ט״ס] כיון דבלא נקב לא הי׳ טמא כלל ומשום דיש נקב טמא [*נ״ל שתיבת טמא הוא ט״ס] לא ה״ל לטמויי אלא כנגד הנקב ותו לא היכא דלא גביהא טפח. דהא טומאה רצוצה היא ואינה יכולה להתפשט. י״ל דוקא כשאין בה נקבים אז מפסיקים כותלי הכוורת בין מה שתחתיה ישעל גבה. כיון דפיה לחוץ ומשם טומאה יוצאה. אבל כשיש בה נקבים וסוף סוף טומאה יוצאה משם. אין המחיצות מפסיקות להציל. אלא כיון דכלי הוא וטומאה בתוכו כמאן דמלי טומאה דמי. ובוקעת טומאה כל כנגד הכלי בין מלמעלה בין מלמטה. זה הכלל של משנה זו. דהא דאמרינן דאדם וכלים נעשים אהלים לטמא ולא לטהר. ה״מ כשהטומאה תחת הכלי או על גבה. אבל טומאה בתוך הכלי לא אמרינן שתבקע טומאה כל כנגד תחתיו וכל למעלה ממנו. אלא א״כ יש לו נקב למעלה טפח. בוקעת כל כנגדו למעלה. ואם יש לו נקב למטה בוקעת כל כנגדו למטה. אבל בלא נקב טפח. לא. משום דדרך טומאה לצאת דרך פי הכלי. ואין דרך טומאה לכנס. וכי יש לו נקבים טפח מלמעלה ומלמטה. הרי גם שם דרך טומאה לצאת. ואפילו בטומאה שבתוכה. [דכלים] נעשים אהלים לטמא ולא לטהר. ודוקא כי מנחא מקצתה בבית. בין שפיה לחוץ בין שפיה לפנים דדרך טומאה לצאת שלא יטמא כל אשר בבית. לא אמרינן נעשים אהלים לטמא ולא לטהר אלא אם כן יש לה נקבים טפח. כדפרישית. אבל כי מנחא כולה באויר אמרינן נעשים אהלים לטמא. ולא לטהר. אפי׳ אין לה נקבים טפח. ולהכי לא קתני בסמוך במונחת באויר. בד״א שהיא מחולחלת וכו׳. ולכשאגיע שם אפרש יותר בטוב בעזרת שמים. עכ״ד. ואני כבר פירשתי לעיל טעם אחר בהא דצריכין שיהיו שני נקבים זה כנגד זה והוא שע״י כן יצאה הכוורת מדין תורת אהל דרפ״ח ובאה לכלל מדת כלי גללים ותו לא מידי. וגם במונחת באויר צריכה שתהא מחולחלת ובשתי נקבים זה כנגד זה. ודלא קתני הכי התם אפרש שם בס״ד:

הכל טמא. פי׳ הר״ב דתחתיה כמאן דמליא טומאה. עמ״ש ברפ״ו [ד״ה כלים]:

אלא תוכה. לשון הר״ב חוץ מה שבתוכה טהור. ולהרמב״ם מה שבתוכה כנגד הטומאה טמא כמ״ש לעיל. וכ״כ ג״כ בכאן בחבורו פי״ט. וטעמא כתב הכ״מ דכיון דכלים אין נעשין אהלים לטהר ואילו לא היה שם כוורת היה כל שכנגד הטומאה טמא. א״כ אינו בדין שתציל הכוורת על הכלים שבתוכה כנגד הטומאה:

מחולחלת. פירש הר״ב שהדפנות נקובות כו׳. ופעמים שהנקבים פקוקים בקש. אלא דהפקק לא מיהדק. כלומר ובהכי מיירי מתני׳. וכדכתב הר״ב לעיל סוף מתני׳ א. ולשון מחולחלת. פירש הר״ש לעיל שהוא מלשון מגופת חבית המחולחלת ואינה נשמטת. במסכת כלים פ״י [משנה ג]. וכתב מהר״ם ונראה דוחק לאוקמי סתמא דמתני׳ דהכא כר׳ יהודה דאמר התם מצלת. ודלא כרבנן דאמרי התם אינה מצלת. אלא נ״ל דאפילו כרבנן אתיא. דעד כאן לא קאמרי רבנן התם דאינה מצלת. אלא בחבית של חרס שכולה בבית. ואין לה פתח. אלא דרך המגופה. הלכך לא חשיבא סתומה מלהיות טומאה

קודמת לפתחה. כיון דמחולחלת היא ולא הויא סתימה מעלייתא. אבל הכא מודו. דאין טומאה נכנסת דרך הנקבים הסתומים ומחולחלים. כיון דיש לכוורת פתח אחר שהוא עיקר. א״נ דשאני חרס דיש בו גומות. ואין פי המגופה חלק. כמו כוורת שהיא כלי עץ. והנקבים שלה חלקים ונסתמים יפה בפקיקת הקש. הלכך אפילו רבנן מודו הכא דמצלת. כאילו מוקפת צמיד פתיל. עכ״ל:

היתה פחותה. בשוליה. מהר״ם. ופקוקה בקש. פירש הר״ב במקום הפחיתה ודפנותיה שלמות. וכ״כ הר״ש. וקשיא לי דמאי מהני בדפנות שהן שלמות. אכתי נפקא לה הטומאה בפקק שבשוליה דהא לא מיהדק. דהא מיהדק אפוצה מקריא. ואם כן היכי קתני בתוכה אין טמא אלא תוכה. ואין לפרש דפחותה לאו בשוליה. אלא בדפנות שמבחוץ. שאין הענין משמע כך כלל. ועוד דבהדיא פירשו שדפנותיה שלמות. ואולי דהיינו נמי דאתני התוספתא לעיל בשלימה בריש פרקין. דלפחות יהיו שני נקבים. וזה כעד זה. וממילא דבשוליה שאין ב׳ נקבים זה כנגד זה. דנקב הפה שכנגדה הוא לחוץ ואינו מכניס הטומאה. אדרבה פיה לחוץ מהניא לשלא תכנוס. ולפיכך סגי הכא בפקק בעלמא. אע״ג דאינו מהודק. ואין הטומאה נכנסת ממנה לבית. ודעת מהר״ם בזה אכתוב בסמוך בס״ד:

או אפוצה. פירש הר״ב או אפי׳ אין דפנותיה שלימות. אלא שאפוצה. כלומר סתומה במקום שהיא מחולחלת. ואין בה חלחול טפח. וכ״פ הר״ש. ולדבריהם אין לשון המשנה מדוקדק כלל. דחלוקה זו דאו אפוצה. קיימא על חלוקה [*דאין] דפנותיה שלימות. וזו לא נזכרה במשנה כלל. אבל לפי מה שפירשתי דכל כלי הבא במדה יש לו דין אהל. אלא הכא בכוורת שהיא מחולחלת מפקא לה החלחול מתורת אהל. אתי שפיר. דה״ק בד״א בזמן שהיא כלי מחולחלת דהחלחול מפקא לה מתורת אהל. אבל היתה פחותה ופקוקה בקש דלאו כלי היא כלל ויש לה דין אהל *)ואינה כלי כלל. ומ״מ דפנותיה שלמות בעינן. דלא תכנס הטומאה מתוכה לבית כשהטומאה בתוכה. וקאמר או אפוצה. כלומר א״נ שאינה פחותה והא כלי. אבל אינה מחולחלת. אלא פקוקה. דהשתא הדרא לדין כלי הבא במדה שיש לה דין אהל. כדתנן ברפ״ו. וכ״פ הרמב״ם לפי דרכו. דאו אפוצה. כלומר או שאינה פחותה והיא שלימה. אבל אפוצה ואינה מחולחלת. אלא שהוא מפרש מחולחלת חלולה חלולה. כמו שכתבתי לעיל בשמו [ד״ה וכל שאינו]. ואפוצה מפרש שהיא אטומה ומלאה קש והדומה לה עד שלא ישאר בה חלל טפח. שעכשיו היא בדמיון חתיכה מן העץ. וראיתי למהר״ם שאינו מפרש [*היתה פחותה] כהר״ש והר״ב דהכא דפנותיה שלמות. אלא ה״נ יש נקבים נקבים בדפנות. ומפרש דה״ק. ופקוקה בקש בין בשוליה בין בדפנותיה. והיינו מחולחלת. וקאמר נמי או אפוצה. לומר דלא איכפת לן הכא בין שהנקבים שבשוליה ושבצדדיה. הם פקוקים בלא הידוק. או שהם אפוצים בהידוק. דכיון שפחותה היא. ולא הוי כלי. כיון דנקביה פקוקים. אפי׳ לאפוקי טומאה חשיבי כסתומה. דדוקא בשלימה אמרינן אין צמיד פתיל מציל בפני הטומאה. אבל בפחותה לא נפקא טומאה אלא בפותח טפח שאינו פקוק. דכיון דלאו כלי הוא. אין הנקבים עומדים לתשמיש. הלכך מבטל לפקיקה התם. אבל בבבא דלעיל דמיירי שיש נקבים בדפנותיה שיש בכל אחד טפח על טפח ואינן אפוצים. אעפ״י שהן פקוקים כיון דהפקק נשמט ולא מיהדק. לעיולי לה הטומאה חשוב כסתום כדפירשתי. ולאפוקי מינה חשוב כפתוח עכ״ד. [*ועוד כתב מהר״ם ודין זה נוהג בפחותה ופקוקה או אפוצה. בין שפקוקה בין שאפוצה בשוליה ובנקבים שלה לגמרי בין שפקוקה או אפוצה בשוליה ובנקבים שבדפנותיה ונשארו הנקבים פתוחים פחות מטפח. עכ״ל]:

כנגדו עד התהום טמא. כתב הר״ב. כיון דלאו כלי הוא חשוב כאהל להציל תוכה ועל גבה. וכ״כ הר״ש. וכתב הראב״ד [רפי״ט מהט״מ] כאן צריך טעם מפני מה אינה בוקעת למעלה כלמטה שהרי היא רצוצה. ע״כ. והכ״מ נדחק מאד. גם אינה עולה אלא לשיטת הרמב״ם. ול״נ דהויא דומיא דאדם שצד העליון מאהיל כיון שיש בחללו טפח [*כדתנן במשנה ג פי״א] ה״נ הוי הכא. ואע״ג דבאדם אינו חוצץ. היינו משום דאדם יש לו דין כלי גללים דנעשים אהלים לטמא ולא לטהר. משא״כ בכוורת פחותה דהכא. ואית לה תרתי דהואיל ופחותה נעשית אהל אף לטהר. ומ״מ לא נפקא מידי מה שהיתה כשהיא כלי. שהיתה מצלת על מה שבתוכה. לפירוש הר״ב והר״ש דבמתני׳ א׳ דפירשו תוכה כמו ותוכה. ומצאתי סעד לדברי בפי׳ הר״ש בתוספתא שהביא במשנה יד. דקתני מודה ר״א ור״ש בטומאה תחת הפקק כו׳. שכתב שם הר״ש. דהא דמטהרי בפחותה [כדקתני התם במתני׳] משום דעשויה כעין כלי והיה עליה תורת כלי וכו׳. וכ״כ שם מהר״ם. הרי מה שהיתה כלי. מועלת לה אף לאחר שנפחתה. אבל מהר״ם כתב בכאן וז״ל כנגדו עד התהום טמא. דכיון דנפחתה ונתבטלה מתורת כלי הוו להו שני דפנותיה התחתון והעליון כשני נסרים נתונין זה על גב זה. ואין מן הארץ עד התחתון טפח ויש בין זה לזה טפח דאינה בוקעת למעלה מן העליון. כיון דהיא גבוהה מן הארץ טפח. וטובא אשכחן כה״ג לקמן פי״ד ופט״ו. וא״ת ולמה כנגדו עד התהום טמא. ותו לא. והלא בוקעת נמי לתוכה וכנגד הטומאה עד דופן העליון. ונראה כיון דלמעלה הימנה אינה בוקעת עד לרקיע לא חש להזכירו. כיון דלא הו״מ למתני בה עד לרקיע. דומיא דלמטה דבוקעת עד התהום. תדע דלא קאמר נמי דבוקעת כנגד הזית לכל הפחות עד דופן התחתון. וליכא למימר דכנגדו דקאמר. היינו כנגד הכוורת מתחתיה. דא״כ לא לימא כנגדו. אלא כנגדה. דכוורת בלשון נקבה קתני לה בכוליה פרקין. אלא על כרחינו כנגדו כנגד הזית ולמטה קאמר. ולא קתני למעלה מן הזית עד דופן החבית [*נ״ל שצ״ל הכוורת] ה״נ אל תתמה דלא קתני שבוקעת לתוכה עד דופן העליון. דאיכא למימר כיון דלא מצי למתני דבוקעת עד לרקיע. לא קתני לה לבקיעה דלמעלה. כדפרי׳. עכ״ד. ועיין עוד מה שאכתוב בשמו במשנה

דלקמן [ד״ה תוכה]. ומאי דיהיב הר״ב טעמא. כיון דלאו כלי הוא. לפי מה שפירשתי אני. כי הוי נמי כלי או אפוצה ואינה מחולחלת יש לה כל הדינין הללו [כיון דאיירי בבא במדה]. וכן בכל דוכתא דתנינן כה״ג:

בבית אין טמא אלא הבית. וכל שבבית אפילו מה שתחת הכוורת. והכא לא מצינן לפרושי טעמא כדפרישית בריש פרקין. משום כיון דהטומאה מתפשטת על גבה בבית. באה נמי הטומאה לתחתיה שבבית. משום דאדם וכלים נעשים אהלים לטמא ולא לטהר. דהתם שהיא כלי יש לפרש כן. אבל הכא דלאו כלי היא. צריך לפרש טעם אחר. משום דתחתיה שבבית בטל לגבי בית. והוה ליה כמו ביב שהוא קמור תחת הבית. דאין בו פותח טפח. ואין ביציאתו פותח טפח. טומאה בבית מה שבתוכו טמא. טומאה בתוכו מה שבבית טמא [*במשנה ז פ״ג] מהר״ם. [*ועיין לקמן בסמוך. ובפירוש הר״ב במשנה ט]:

בתוכה אין טמא אלא תוכה. כבר כתבתי לעיל מאי טעמא הכא אין הטומאה יוצאה מתוכה לבית. בדבור היתה פחותה כו׳. והוסיף מהר״ם בכאן וז״ל תחתיה וגבה טהורין. כמו ביב שהוא קמור תחת הבית ויש בו פ״ט. ויש ביציאתו פ״ט. דאמרינן לעיל טומאה בתוכו הבית טהור. ותחתיה שאין גבוהין מן הארץ טפח נמי טהורין. ולא דמי לביב שהוא קמור תחת הבית [*פירוש מה שתחת הכוורת לא דמי לביב כו׳. שכן כאן הוא קמור תחת הכוורת] דטומאה בבית מה שבתוכו טמא. הכא לא אמרינן הכי שיהא תחת הכוורת בטל לגבי טומאה שבתוך הכוורת כביב פחות מטפח שתחת הבית. דאם ביב פחות מטפח בטל לגבי בית שהוא קבוע. לא אמרינן דליבטל לגבי תוכו של כוורת המיטלטלת. ע״כ דבריו:

תוכה וגבה טהור. מדקתני הכא תוכה וגבה טהור. ולעיל בפחותה ופקוקה ואינה גבוהה טפח. לא קתני תוכה וגבה טהור כשהטומאה תחתיה. אלמא דלעיל תוכה [*טמא] כמו שפירשתי [שם ד״ה כנגדו] ואע״ג (דעל) [דלעיל] גבה טהור [לא קתני]. והכא קתני ליה בהדיא. י״ל דלא איצטריך למיתני לעיל. דכיון דתני כנגדו עד התהום טמא. אם איתא דע״ג [נמי טמא]. א״כ הוה תני כנגדו עד לרקיע טמא. ומדתנא עד התהום. ולא תנא עד לרקיע. ש״מ דע״ג טהור. ולהכי לא איצטריך למיתני. מהר״ם:

על גבה כו׳. האי דבהנך בבי דלעיל. קתני בתוכה לבסוף. והכא קתני ע״ג לבסוף. נראה לי דבכל דוכתא קתני תחתיה ברישא. והכא דתחתיה והבית שוין הן מערב להו ברישא וכיון דמבית קא סליק. קתני תוכה בתר הכי שהוא סמוך לבית טפי מע״ג והדר תנא ע״ג. ועוד משום דתוכה סמוך לתחתיה טפי מעל גבה. וכן יש לפרש בבבא דבסמוך דמקדים תוכה לבבית. משום דמתחתיה וגבה דכוורת קא סליק. מפרש תוכה דכוורת ברישא. כ״כ מהר״ם. ולפירוש השני קשיא לי. דכי היכי דבמתני׳ דלקמן מתחתיה וגבה דכוורת קא סליק. ה״נ במתני׳ א וג. ואמאי לא מפרש התם תוכה דכוורת ברישא. ולי נראה טעם אחר. דבמתני׳ א מש״ה קתני בתוכה לבסוף. לפי שבכולן יש מקום טהרה משא״כ בתוכה דהכל טמא. הלכך קתני לדשוין בהדדי. ומכיון דבתר הבית נשנה בתוכה. הלכך במתני׳ ג נמי שנאן באותו הסדר. ודכוותה הכא במתני׳ ד. ובמתני׳ דלקמן לא הקדים הבית לתוכה. משום דהתם קא סליק ותני תוכה והבית טהור. ניחא טפי למיתני נמי כה״ג בתוכה או בבית. ובשיטה זו שייטי כולהו בבות דלקמן:

היה פיה לפנים. כתב הר״ב והשתא מיירי בזמן שהיא כלי מחולחלת ואינה גבוה׳ כו׳. וכ״כ הר״ש. לישנא דמתני׳ [*ז] נקטי. והתם מפרשי דמחולחלת לאו דוקא. וזה לפי דרכם. אבל לפי דרכי בדוקא קתני. כמו שאכתוב שם בס״ד. גם להרמב״ם בדוקא קתני. ואעתיק דבריו לקמן:

תחתיה וגבה ותוכה טמא. גי׳ זו נכונה לדעת הרמב״ם שכ״כ כל שהוא כנגד הזית בתחתיה. או ע״ג טמא. וכל מה שבאויר תוכה טהור חוץ מכנגד הטומאה. וכבר כתבתי בזה במ״א. אבל לשיטת הר״ב והר״ש והראב״ד. דכל תוכה טהור. גירסתם כגירסת ס״א דל״ג ותוכה וכן היא שטת מהר״ם:

[*היתה גבוה. כתב הר״ב לעיל. במ״ב]:

תחתיה או בבית או בתוכה או על גבה. כתב מהר״ם משום דכיון דגבוה טפח והטומא׳ באה לבית כדרך כל המאהילים בהמשכה וממנו לכוורת. ומתוכה לעל גבה. אבל מתחתיה לעל גבה אינה באה כדרך כל המאהילים. אלא כדרך אדם וכלים דנעשים אהלים לטמא ולא לטהר. מש״ה נקט ע״ג לבסוף. ובכולהו איכא טעמא דזימנין נקטינהו הכי. וזימנין נקטינהו הכי. ואין לי להאריך. ואיש תבונות ידלנה. ע״כ. ומה שנראה לי בכולן כבר כתבתי במ״ד. [*וקשיא לי מ״ש מתחתיה לעל גבה למתוכה וע״ג שכמו שמתוכה וע״ג באה הטומאה בהמשכת אהל. כך במתחתיה וע״ג. ואם על מה שע״ג מבחוץ [איירי] וכי הא דבמשנה ח. כך גם במתוכה וע״ג לא יתטמא בהמשכת אהל. אלא כדרך אדם וכלים כו׳ וצל״ע]:

במה דברים אמורים בזמן שהיא כלי מחולחלת. כתב הר״ב בחנם נקט מחולחלת וכו׳. וכ״כ הר״ש. וממילא דבחנם נקט נמי או אפוצה. ולא הוצרכו לפרש. וכבר נתבאר מתוך מה שפירשתי אני. דמחולחלת מוציאה מדין תורת אהל. דאל״ה היתה חוצצת. וא״כ בדוקא קתני מחולחלת. וכן או אפוצה שע״י שהיא אפוצה. יש לה דין אהל וחוצצת. גם להרמב״ם דמפרש מחולחלת חלולה. ואפוצה אטום׳. הויא נמי בדוקא. וראיתי למהר״ם דמתרץ לה דבדוקא היא. וז״ל ופירש ר״ש זצ״ל לא נפקא לן מיני׳ [מידי] בין מחולחלת כו׳ אלא איידי כו׳. ולא נהירא לי דא״כ אמאי לא קתני נמי לקמן במונחת

באויר בזמן שהיא כלי ומחולחלת. ולא קתני אלא בזמן שהיא כלי. ותו לא. אלא נ״ל דדוקא נקט שהיא כלי ומחולחלת. דאי הוי כלי ואינה מחולחלת. שאין לה נקבים בדפנותיה. לא הוה אמרינן בהא [*בתוכה או בבית הכל טמא [ר״ל במתניתין [ה] דלעיל] דדרך טומאה לצאת דרך פיה ומפיה לחוץ יוציאוה ולא ישהו אותה. דכיון דאין לכוורת פה אלא דרך פיה לבית שם הטומאה יוצאה מתוכה ואינה] בוקעת מן הכוורת לא למעלה על גבה ולא לתחתיה. מידי דהוה אמגדל שהוא עומד בפתח הבית ונפתח לחוץ דאמרי׳ לעיל [סוף] פ״ד טומאה בתוכה הבית טהור טומאה בבית מה שבתוכה טהור. שדרך טומאה לצאת. ואין דרך טומאה ליכנס. אלמא אע״ג דמגדל כמאן דמלי טומאה דמי. כשהטומאה בתוכו וגופו של מגדל עומד תחת תקרת המשקוף והבית לא אמרינן דתבקע טומאה כל כנגד המגדל לבית מטעם אדם וכלים נעשים אהלים לטמא ולא לטהר. אלא כיון דהטומאה בתוכו אין טומאה יוצאת אלא דרך פתחו. ה״נ כשפי הכוורת [*לבית]. אין טומאה יוצאה ממנה אלא דרך פיה והכי גמירי הלכתא. דאהלות מקראות מועטין והלכות מרובות כדאמרי׳ פ״ק דחגיגה. אבל השתא דהויא מחולחלת ויש לה פה לטומאה מלמעלה ומלמטה שיש בהן טפח טומאה בוקעת ע״ג ותחתיה כנגד כולה כדפירש בב״ק בריש פרקין עכ״ל וראייתו מהמגדל פורח באויר שזה פתחו לחוץ וזו פתחה לפנים וכבר הרגיש בעצמו בכך ומש״ה אמר׳ בהלכה. ואם יעשה ככה. אולי מה שפירשתי אני לעיל והכא. עולה כהוגן וכהלכה. אך מהר״ם בודאי משלחן גבוה זכה. וברוח קדשו סכה. על כן תהי פרישתי רק לדרוש ולקבל ברכה:

בתוכה או בבית תוכה והבית טמאים. כתב הר״ב אבל לעיל דפיה לחוץ קתני טומאה בבית כו׳. וכ״כ הר״ש. וה״ל למימר נמי וכן בטומאה בתוכה כו׳. ומהר״ם נשמר מזה. וכתב לעיל בפיה לחוץ לא קתני הכי. דהכא כיון דפיה לבית וכו׳:

הכל טמא אלא גבה. מה שהוא מבחוץ. וכ״כ מהר״ם. ומ״ש הר״ב ותוכה טמא כשהטומאה בבית כו׳. וכ״כ הר״ש. וה״ל למימר נמי כשהטומאה תחתיה כו׳. ומהר״ם כתב לתרווייהו:

היתה ממלאה כו׳. לשטת הר״ב והר״ש הכא ומתני׳ דלקמן. בין בשלימה בין בפחותה בין שהיא גבוהה מן הארץ טפח ובין שאינה גבוהה טפח. אבל מהר״ם כדי לקיים גירסת הספר דגרס במתני׳ דלקמן טומאה בבית מה שבתוכה טמא להכי מפרשה דמיירי דוקא בשלימה ובגבוהה מן הארץ טפח והלכך הך דהכא נמי בהכי מוקי לה. ואגבוהה מן הארץ טפח דסליק מינה קיימי:

טומאה בבית מה שבתוכה טמא. כ׳ הר״ב טהור גרסי׳ וכו׳. וברוב ספרים גורסי׳ טמא לפי שהטומאה יוצאה מן הבית דרך פתחה ומטמאה כו׳. וז״ל הכ״מ [ספי״ט בפי׳ על המשנה] הב״ע כשהכוורת ממלאה את כל הפתח ואין פותח טפח מכל צד למעלה ולמטה ומן הצדדים. ואין מקום לטומאה לצאת הלכך הטומאה בוקעת ויוצאת דרך דופני הכוורת. מידי דהוה אפתחי הבית בזמן שהם נעולים [במ״ג פ״ז]. ע״כ. ולעיל ספ״ד יש ג״כ חלוף גרסאות כיוצא בזה. ושם הבאתי לקיים גירסת טהור ומהר״ם כתב שנראה לו לקיים גירסת הספרים דגרסי טמא. דיש לפרש דמיירי שיש בין שוליה לארץ פ״ט. הלכך כיון דהטומאה נכנסת תחתיה מן הבית ואמרי׳ אדם וכלים נעשים אהלים לטמא ולא לטהר. וכיון דטומאה בוקעת מתחתיה לחוצה לה למעלה הימנה מכנגד פיה תוכה נמי טמא. כיון דאין הפסק בין תוכה בין למעלה מפיה. דהא יושבת על שוליה והכוורת שלימה [*והא דבתוספתא גרס טהור. התם באין בין שוליה לארץ פותח טפח. ודקתני בה ובין שוליה לארץ פותח טפח אין דרישא קאי. דקתני אם אין בין פיה לשקוף פותח טפח. קאמר ובין שוליה כו׳ כלומר ואין בין שוליה לארץ פותח טפח] [*דאי איתא דמיירי ביש פותח טפח. אם הכוורת שלמה] אמאי לא אמרינן אדם וכלים נעשים אהלים לטמא. ולא לטהר. והטומאה בוקעת למעלה מכנגד פיה. ומיטמאים כלים שבין פיה לשקוף באותו אויר של פחות מטפח ואין הפסק בין פיה. לכלים שכנגד פיה. נימא דכל תוכה של הכוורת טמא. כדפרשינן לעיל בבבא קמא. וכדמוכח לקמן בפרקין גבי היתה יושבת על שוליה. וליכא למימר דכיון דאין אויר טפח בין פיה לשקוף אין הטומאה של תחתיה בוקעת לשם. דהא ליתא. דהא אמרינן לעיל בשלימה ואינה גבוה׳ טפח. כזית מן המת נתון ע״ג כל שהוא כנגד הזית טמא. ואפי׳ תחתיה בוקעת כנגד הטומאה. אע״פ שאין בין הכוורת לארץ פותח טפח. והאריך להוכיח שכדבריו כן הוא הפירוש שבתוספתא. [*ועיין בס״פ]. [ד״ה הכל טמא]:

[*מה שבתוכה טמא. משמע כל מה שבתוכה. וכי הא דתנן נמי בסוף משנה יג. וצ״ע דבסוף פרקין מחלק מהר״ם בין כלים לכלים. וע״ש שהקשיתי עליו]:

באויר. פי׳ הר״ב בחצר או בגינה. שאין שם אהל כו׳. אלא דכאן אין שייך להזכיר בית כו׳. ולא קתני נמי הכא תוכה והאויר טהור דהא פשיטא. כיון דליכא התם אהל הלכך לא אצטריך למתנייה. מהר״ם:

תוכה. פי׳ ותוכה. מהר״ם. ועמ״ש במ״א [ד״ה כל שהוא]:

הכל טמא. הכל מה שהזכיר ברישא דהיינו תוכה ותחתיה ועל גבה אבל האויר שלא כנגד הכוורת דלא איצטריך למתנייה ברישא לאשמעינן שהוא טהור. לא הוי נמי בכלל הכל טמא דסיפא. מהר״ם:

בזמן שהיא כלי. כתב הר״ב היכא דעומדת באויר אין שייך להזכיר מחולחלת כו׳. וכ״כ הר״ש. וכן פי׳ מהר״ם. אע״ג דלפי שיטתו דמצריך ב׳ נקבים להוציא הטומאה מתוכה לכל כנגד תחתיה וכל כנגד למעלה ממנה. כמו שהעתקתי דבריו בסוף משנה א אפ״ה מחלק בין מונחת בבית דלעיל לדהכא דמונחת באויר וז״ל הכא לא קתני אלא בזמן שהיא כלי וכו׳ דכיון דמונחת באויר אין חילוק בין מחולחלת בין אינה מחולחלת. דברישא שמונחת בבית בין פיה לחוץ בין פיה לפנים אילו לא היתה מחולחלת טומאה בתוכה לא היתה יוצאה אלא דרך פיה ולא היתה בוקעת כנגדה לא למעלה ולא למטה. שדרך טומאה לצאת שממהרין להוציא ולא יטמא כל אשר בבית. מש״ה נקט מחולחלת דהשתא בוקעת נמי למעלה ולמטה כדפי׳ לעיל. אבל הכא דמונחת באויר ואין לה טומאה אלא כנגדה ולא כל האויר באשר היא שם. בהא קתני שפיר ברישא בתוכה הכל טמא. אע״ג דלאו מחולחלת היא. דאדם וכלים נעשים אהלים לטמא ולא לטהר. וטומאה בוקעת ויוצאה תחתיה וע״ג. כמו דרך פיה. אע״ג שאין לה נקבים בדפנותיה ע״כ. אבל לפי מה שפירשתי אני דמחולחלת מפקא לה מתורת אהל ה״נ מיורי במחולחלת. ולא אצטריך למתני כיון דכבר שנה לעיל. ועוד דמחולחלת דלעיל מפני ב׳ דברים צריך [למיתני] חדא להוציאה מתורת אהל וחדא להוציאה הטומאה ממנה ולבית. ואילו הכא לא צריך אלא להוציאה מתורת אהל בלבד. ובדברי הרמב״ם שבחבורו [פי״ט הלכה ד׳] העתיק גם כאן כלי חלולה ולפי דרכו לא היה צריך להעתיק כן שהוא מפרש מחולחלת חלולה ובאויר אין בו שום צורך. וכן במתני׳ יד לא העתיק כן בחבורו. ויראה מזה שגירסתו במשנה היתה מחולחלת ולכך העתיקו כך. ומפני שלפי דרכו לא נפקא מיניה מידי ולא קתני לה אלא איידי דאינך דלעיל. מש״ה באידך בבא דלקמן במשנה יד השמיטו. להורות לנו דלאו דוקא אבל מ״מ הגירסא שלו במשנה היא כלי מחולחלת וסייעתא לפירוש שלי דמחולחלת דוקא קאמר:

ופקוקה בקש. אין חילוק כיון שמונחת באויר בין פקוקה בין שאינה פקוקה כלל. אלא לרבותא נקטיה דאע״ג דפקוקה לא חזרה להיות לה תורת כלי. מהר״ם. וא״ת ולתני נמי או אפוצה וליהוי קאי אנפחת׳ והוי רבותא טפי דאפ״ה לא חזרה להיות כלי. שהרי כך היא דעת מהר״ם דאפוצה דלעיל אינה מחזירה להיות כלי כמ״ש בשמו במ״ג כבר תירץ הוא זו הקושיא. וכתב דאין דרך לעשות אפוצה אלא בנקבים שלה ולא בשוליה שכשנקביה רחבים יותר מדאי. מקצרים אותה ואופצים אותה כדי שיוכל להתקיים. אבל כשנפחתו השולים אינם רגילים לטרוח לסתום מקצת השולים ולאופצם. מש״ה לא קתני הכא או אפוצה. ע״כ. [*ואע״ג דהזכיר ג״כ אפוצה בשולים לעיל מ״ג ודברים אלו שבכאן ג״כ כתובים לעיל שם וצ״ל דאם אופצים בנקבים אז אופצים ג״כ בשוליה אבל בשוליה לבד לא]:

או מחזקת מ׳ סאה כדברי חכמים. פירש הר״ב דפליגי את״ק וסברי דמחזקת מ׳ סאה כנפחתה ונתבטלה מתורת כלי דמיא וכו׳. וז״ל הר״ש. כולי׳ פרקין נמי עד השתא במחזקת מ׳ סאה עסקינן מדמצלת על מה שבתוכה אלא דהשתא אשמועינן דרבנן פליגי את״ק וקסברי דמחזקת מ׳ סאה כנפחתה שנתבטלה מתורת כלי דמיא ומצלת תחתיה ותוכה וע״ג. וצריך לדקדק מאי שנא דתנא בהך תרתי הכא ובסמוך כדברי חכמים. ובכל הני דלעיל לא תני. ע״כ. והכ״מ [סוף פי״ט מהט״מ בפי׳ על המשנה] כתב בשם הרא״ש דמש״ה לא תני בהנך בבי דלעיל כיון דבלאו הכי תני תרתי פחותה ואפוצה אבל הכא דלא תני אלא פחותה. תנא או מחזקת. למתני תרתי. כי הני בבי דלעיל. ע״כ. ואין נראה כלל מה שרצה הכ״מ [שם הלכה ד׳] לחלק ולומר. דבעומדת באויר לא אצטריך שתהא בא במדה. דהא היאך מצלת על מה שבתוכה. אבל מהר״ם כתב וז״ל. נ״ל דדוקא כי מנחא באויר פליגי חכמים וס״ל דכלים טהורים חוצצים לגמרי בפני הטומאה ונעשים אהלים לטמא ולטהר. אבל כי מנחא בבית לא הוה מצי למתני או מחזקת מ׳ סאה כדברי חכמים. דלא פסיקא ליה. דהיכא דהטומאה תחת מקצתה שבחוץ וגבוהה מן הארץ טפח. לא ה״מ למתני בסיפא תחתיה טמא. ותו לא. דכיון דהטומאה נכנסת בבית ומתפשטת על גבה. מודו רבנן בהא. כיון דמתפשטת הטומאה ע״ג אף שלא כנגד הטומאה. מתפשטת נמי כנגד כולה למעלה ולמטה ונעשית אהל לטמא ולא לטהר. הלכך לא ה״מ למתני או שמחזקת מ׳ סאה כדברי חכמים אלא בבבא דהכא ודבסמוך דמיירי במנחא באויר ע״כ:

כדברי חכמים. משמע דכך הלכה. ואי הכי לית הלכתא ככל הני סתמי דמתני׳ דכולה פרקין. וגם השתא לענין הלכה דכדברי חכמים לית לן לדחוקי נפשין לחלק בין כלי לכלי בבאים במדה וההוא סתמא דרפ״ח בכל כלי הבא במדה. ואפי׳ מחולחל׳ וכדברי חכמי׳ דהכא. אבל ראיתי להרמב״ם שפוסק לכל הני סתמי דכולה פרקין וכתב נמי בהני דהכא היתה פחותה ופקוקה או מחזק׳ מ׳ סאה. וזה ודאי דצ״ע. דמשמע דעד השתא לא איירי בבא במדה. וא״א לומר כן. והכ״מ כתב דהני דבאויר לא מיירי בבא במדה. וגם זה א״א לומר. כמ״ש כבר לעיל [בדבור הקודם לזה]. ומהר״ם מפ׳ דכדברי חכמים. היינו ר״א ור״ש דבסמוך. עוד תראה כן מדבריו שאני מעתיק במשנה יד:

כנגדו עד התהום טמא. עמ״ש בזה במ״ג [ד״ה ר״א] ולקמן במשנה יד [ד״ה כנגדו]:

היתה יושבת על שוליה והיא כלי. ל׳ מהר״ם. לכאורה משמע והיא כלי היינו שהיא שלימה וק״ל מאי אצטריך למתני והיא כלי הכא טפי מבכל הנך בבי דלעיל דלא קתני הכי ברישא דכיון דבסיפא קתני בד״א שהיא כלי מכלל דרישא מיירי שהיא כלי. ונ״ל דוהיא כלי דקאמר היינו שיכולה לישב על שוליה שלא מסומכת. בהא הוא דאמרי׳ טומא׳ תחתי׳ טומא׳ בוקע׳ אפי׳ לתוכה אבל אם אינה יכולה לישב שלא מסומכת אז דינה כמוטה על צדה ואין טומאה נכנסת לה. ובד״א שהיא כלי דסיפא מיירי שהיא שלימה ולא פחותה ככל הנך שהוא כלי דלעיל עכ״ל. וקשיא לי בגוה דעד השתא נמי לא איירינן אלא ביש לה שולים דהא הכי קתני בר״פ דלעיל בכולהו כלים הבאים במדה וכה״ג ברפט״ו דכלים. ושם פי׳ הר״ב [*שאין] תחתיהן חד ויכולים לישב עליהן. אבל ראיתי להרמב״ם [ריש] פ״ג מה״כ שמשמע מדבריו דהתם דבשידה תיבה ומגדל וכוורת הקש וכל דדכוותייהו לא בעינן אלא שיחזיקו מ׳ סאה לפי שחזקתן שהן עשויין לנחת ולא הויין דומיא דשק דמיטלטל מלא וריקן. ותנאה דיש להם שולים הצריכו בסתם כלים שכשיש להן שולים ומחזיקים מ׳ סאה חזקתן שעשוין לנחת ואי לאו הכי לא:

או על גבה. ל׳ הר״ב כל ע״ג ששנינו גבי כוורת. ולקמן גבי חבית [וגבי קדירה]. הר״ש:

או מכוסה. פי׳ הר״ב דמכוסה בכפישה. וכ״כ הר״ש גם מהר״ם פי׳ כן ועיין במ״ו פ״ה [ד״ה וכפישה] מה שבארתי שם בתנאי הכפישה. ואני תמה דהתם תנן וכוורת פחותה וכפישה נתונה עליה טמא משמע דאילו בכוורת שלימה מהני הכפישה וכך פירשתי שם בשם הרמב״ם [ד״ה או כוורת]. והא הכא בשלימה איירינן ולא מהני כסוי הכפישה. אבל לפי פירוש שלי לא קשיא שפירשתי דגם הכא במחולחלת ובהכי נפקא מדין תורת אהל דהשתא הא דתנן התם פחותה היינו לאפוקי שלימה לגמרי בין בשוליה בין בדפנותיה ולא אתא לאפוקי שלימה בשוליה ומחולחלת בדפנותיה:

או מכוסה. כ׳ מהר״ם ואע״ג דלעיל בכוורת שמוטה על צדה ואין גבוהה מן הארץ טפח לא אמרינן דדופן העליון חשוב אהל היכא דהכוורת שלימה ואינה פחותה י״ל דהתם היינו טעמא דכיון דדופן התחתון פחות מטפח מן הקרקע חשיב נמי דופן העליון כאילו הוא פחות מטפח כיון דדופן העליון והתחתון שניהם מכלי א׳ אבל הכא הכפישה הנתונה על הכוורת אינה מן הכוורת וכפויה על פיה נמי אע״פ שפיה פחות מטפח מן הקרקע מ״מ שוליה הם למעלה מטפח ומביאין הטומאה וכן כשהטומאה על גבה הכל טמא דבוקעת תחתיה ואז מתפשטת מתחתיה תחת כל האהל. דנעשה אהל לטמא וחוזרת ובוקעת כנגד כולה דאינה מפסקת כדפי׳ דאינה נעשית אהל לטהר ע״כ:

או כפויה על פיה. וכה״ג תנן בסוף פרקין ושם כתבו הר״ב והר״ש דאין לתמוה כפויה על פיה וטומאה על גבה תציל על כל מה שבתוכה ככלים טהורים המוקפות צ״פ [כדתנן ברפ״י דכלים] דשאני הכא דליכא מירוח. ע״כ. וכן כתב מהר״ם. וקשיא לי. להרמב״ם שכתבתי בשמו במשנה ו פ״ה [ד״ה טהור]. דבכפויה א״צ מירוח. אבל זו היא בכלל הקושיא הראשונה דבריש פרקין. דכיון דאיירינן בכלי הבא במדה. ויש לכלי הבא במדה דין אהל. אמאי לא תחזק. אלא שהראב״ד והכ״מ לא העירו אדהכא. ולפי מה שפירשתי אני לעיל דמחולחלת יצאה לה מדין תורת אהל. וכתבתי כמו כן במשנה יב דה״נ במחולחלת לא קשיא ולא מידי:

[*הכל טמא. ועיין מ״ש בשם מהר״ם בסוף פרקין דמחלק בין כלים לכלים. ואני הקשיתי עליו שם. כמו שהזכרתי כבר לעיל סוף משנה י]:

במה דברים אמורים בזמן שהיא כלי. לשון הר״ש לא נקטיה לרבנן משום דינא דהך בבא. דלדידהו באינה גבוהה שוה פחותה ופקוקה [לבזמן] שהיא כלי. אלא משום דפליגי הכא ר״א ור״ש. נקטיה. ועוד משום *)דוהיתה גבוהה יש חילוק כדקתני באידך בבא. ע״כ:

שהיא כלי. עיין כל מה שכתבתי בזה במשנה יב דהכא נמי דכוותה:

רבי אליעזר ור״ש אומרים אין טומאה עולה לה. פי׳ הר״ב לתוכה. וכ״כ הר״ש. ושניהם לא פירשו טעמייהו. ומהר״ם האריך בזה וסוף דבריו מסיק דסבירא להו דכי היכי דאינה בוקעת לתוכה אף לת״ק בשלימה. היכא דמוטה על צדה אע״ג דלא גבוהה טפח אע״ג דבוקעת למעלה ממנה ע״ג ה״נ לדידהו בטומאה תחתיה אינה בוקעת לתוכה אע״ג דבוקעת למעלה ממנה ולמטה הימנה ביושבת על שוליה. להכי אמרי אין טומאה עולה לה דמשמע אבל בוקעת למעלה ממנה. וכשטומאה בתוכה אינה בוקעת תחתיה. אלא יוצאה דרך פיה. הכי ס״ל דגמירי הלכתא בכלים הטהורים. ואפילו נפחתו שוליהן אם הטומאה כנגד מה שנשאר שלם מן השולים או כנגד עובי דופן הכוורת תורת כלי עליה עדיין לחוץ בפני הטומאה. אבל במוטה על צדה באויר. אין הדין שוה לת״ק בפחותה כמו לחכמים בשלימה. דלת״ק טומאה תחתיה בוקעת עד נסר העליון בפחותה ואינה גבוהה מן הארץ טפח. ולחכמים אינה בוקעת בשלימה רק עד דופן התחתון. דאפי׳ ביושבת על שוליה אינה בוקעת יותר לדידהו. כ״ש במוטה על צדה. [*והא] דלא קתני לעיל במלתא דחכמים. אין טומאה עולה לה אף לא יורדת ממנה במוטה על צדה באויר. כדקתני הכא במלתייהו דר״א ור״ש ביושבת על שוליה באויר. י״ל דלא ה״מ למתני הכי. דלישנא דאין טומאה עולה לה כו׳ משמע אינה עולה לתוכה כשהטומאה תחתיה. אבל בוקעת היא חוצה לה למעלה הימנה וזה [*היה] טעות. דאדרבה אינה בוקעת כלל רק עד דופן התחתון. וניחא השתא דנקט לעיל כנגדו עד התהום טמא. ותו לא. אע״ג דפחותה בוקעת עד נסר העליון. אלא משום דלחכמים בשלימה [ועי׳ מ״ש בדבור דלקמן] לא מצי למימר הכי. לא נקט אלא עד התהום. ומיהו בלאו הכי צריך לומר דלא דק

כדפרישית לעיל בבבא שלישית [משנה ג ד״ה כנגדו]. דהתם ליכא טעם אמאי לא נקט עד דופן העליון אלא לא דק דלא אתא אלא לאפוקי דאינה בוקעת על גבה. ועוד דאפי׳ בבבא דמונחת על צדה באויר. צ״ל דלא דק. דאמאי לא קתני נמי כנגדו עד דופן התחתון נמי טמא אלא לא דק. כדפרישית עכ״ד:

אין טומאה עולה לה. אתרוייהו קאי בין בפחותה בין בשלימה ומחזקת ארבעים סאה כדפרישית. מהר״ם. והא דדייק לעיל למכתב דלחכמים בשלימה. לאו למעוטי פחותה לדידהו. אלא משום דבדברי חכמים קתני שלימה:

היתה גבוהה כו׳. לת״ק בפחותה. ולר״א ורבי שמעון אף בשלימה. מהר״ם:

טומאה תחתיה. כל תחתיה טמא ותו לא. כיון דיש אהל טפח ואפי׳ פחותה [והכא יושבת על שוליה] כיון דפקוקה בקש. קש נמי חשיב אהל. כמו כוורת הקש דמביאה הטומאה וחוצצת לעיל [ריש] פ״ח. וכן העושה מקום לכנה בשבלים. מהר״ם:

ארון שהיא רחבה. בלשון מקרא ארון לשון זכר. ובלשון משנה ארון לשון נקבה. כ״כ מהר״ם. וכך צריך להגיה בלשון הר״ש. ולשון תורה לחוד. ולשון חכמים לחוד. כמ״ש במשנה ב פי״א דחולין [ד״ה ברחילות]. וכתב עוד מהר״ם ושמא משום דבארון החקוק בשן סלע מיירי [כמ״ש הר״ב. ובדבור דלקמן אפרשנו] מש״ה נקט לשון נקבה. דמיירי באבן גדולה הבולטת מן ההר וחקוק בה ארון. ואבן לשון נקבה. כלומר ארון החקוק באבן שהיא רחבה מלמטן כו׳ [*ע״כ. וכן אומר והאבן הזאת אשר שמתי מצבה. והאבן גדולה על פי הבאר. שניהם בפרשת ויצא. על האבן האחת על האבן השנית דבפרשת תצוה. וזולתם. אבל מן התימה. שבארון ג״כ נמצא בכתוב לשון נקבה. וארון האלהים נלקחה שמואל א׳ ד [טז] ושם הביא הרד״ק מן ד״ה ב׳ ח [יא]. אשר בא אליהם ארון ה׳. ולפי זה אפשר שאין להגיה בדברי הר״ש אלא שבכל מקום שסותם מהר״ם דבריו ולא כתב. נ״ל. הם לקוחים מפירוש הר״ש. גם לשון הר״ש בלשון המקרא ארון לשון נקבה. ע״כ. ומשמע דוקא ל׳ נקבה. וזה אינו. כי רבים הם בלשון זכר. ובאותה פרשה עצמה דשמואל. וארון אלהים נלקח. לכן הנכון להגיה בפי׳ הר״ש כאשר כתבתי. ואשתמטתינהו ליה הנך קראי. דבלשון נקבה]:

הנוגע בה מלמטן טהור. לשון הר״ב דמה שכנגד פיו נחשב כארון. אבל שבצדדים לא. וכן ל׳ הר״ש. וז״ל מהר״ם. הנוגע בה מלמטן שלא כנגד פיה טהור. ולפי שהטומאה יוצאה דרך פיו. אין טמא אלא כנגד פיו. דלא נחשב ארון אלא כנגד פיו. אבל שבצדדין לא. ותימה אי מיירי במכוסה כדקתני בתוספתא וכדמוכח סיפא דעשויה כמין קמטרא. א״כ כמאן דמלי טומאה דמי. ותהא בוקעת עד התהום כנגד כל החלל. מיהו כיון דאיירי בארון החקוק בשן סלע בולט מן ההר ניחא דכל מה שאינו כנגד פיו חשוב הוא כאילו הוא מן ההר ולא מן הארון. מידי דהוה אמעזיבה שבין בית לעלייה שאינה בוקעת. אלא בחצי שכלפי הטומאה. כדאמרינן לעיל פ״ו [משנה ד] וכל מה שכנגד פיו חשוב מן הארון וטעמא משום גולל ודופק. טפי לא. כיון דהטומאה כנגד פיו ואינה בוקעת לחללו שלא כנגד פיו הלכך הנוגע למטה בחללו שלא כנגד פיו טהור. ובסיפא דקתני העשויה כמין קמטרא הנוגע בה מ״מ טמא. מיירי שנוגע בחוץ בדפנות וטמא דאפי׳ עובי הדפנות מטמא טומאת גולל ודופק. כיון דהכסוי מכסה כל עובי הדפנות. אמרינן דשייכו לארון ולא אמרינן דשייכי להר. עכ״ל. ובדברי הר״ש לא נתבאר כל הצורך. ובסמוך אכתוב דעת הרמב״ם בזה:

רחבה מלמעלן כו׳ היתה שוה כו׳ דברי ר״א. מדברי הר״ב והר״ש שחברו יחדיו אלו שתי הבבות דרחבה מלמעלן והיתה שוה ומסיימי בהו דברי ר״א וכן עשה מהר״ם נראה מזה דס״ל דאף רחבה מלמעלה לר״א היא ולא לר״י. וטעמא דמסתברא היא. דצרה מלמטן לא עדיפא מהיתה שוה. וקשה לי דאי הכי לא ה״ל לתנא לחלקו לשתי בבות. אלא הכי הל״ל רחבה מלמעלן וצרה מלמטן או שהיתה שוה הנוגע בה וכו׳. אבל להרמב״ם רישא ד״ה ולא פליגי ר״א ור״י אלא בהיתה שוה. ובפ״ו מהט״מ [הלכה ח׳] מפרש הכ״מ דס״ל להרמב״ם דמיירי שאין הארון פתוח מלמעלה. אלא מצדו לארכו והכניס המת דרך שם. והוא סתום מעצמו מלמעלה ומלמטה. ולעולם למעלה טמא מפני שהוא כגולל. וכשהיא רחבה מלמטה לא מחשיב למטה כארון. וכשהיא צרה למטה מיחשב למטה כארון. וכשהיא שוה. מטפח ולמעלה מיחשב כארון מטפח ולמטה לא מיחשב כארון אלא כקרקע עולם. לר״י דהלכתא כוותיה ע״כ. [*וכן בתוספתא הביאה הר״ש. לא נזכרו הבבות דרחבה וצרה וקתני פלוגתייהו דר״א ורבי יהושע בנוגע בשוה]:

ר׳ יהושע אומר מטפח ולמטן. כלומר מסוף טפח הסמוך לקרקעית הארון ולמטה ממנה טהור. ומטפח. כלומר וכל אותה טפח דהיינו מסוף טפח הסמוך לקרקעית הארון ולמעלה שהוא כל הטפח הסמוך לקרקעית הארון טמא. [*וכ״ש למעלה הימנו שהוא צדי הארון] וכיוצא בזה [*הלשון]. עוד לר׳ יהושע בספי״ב. ובתוספ׳ דהכא מסיים. שאין מעלין עולות גבוה מן הארץ טפח. וכתב הר״ש במס׳ זבחים פרק קדשי קדשים (זבחים דף סא) דרשינן מזבח [אדמה]. שיהא מחובר באדמה שלא יבננו לא ע״ג כיפין ולא ע״ג מחילות ואם היה חלל טפח תחתיו חשיב כמלתא אחריתי ולא כמחובר ופסול להעלות עליו עולה:

העשויה כמין קמטרא כו׳. פי׳ הר״ב הוא כלי שכסויו מכסה רוב הדפנות כו׳. וכ״פ הר״ש ואפי׳ רחבה מלמטן וצרה מלמעלן כיון דהכסוי מכסה כל עובי הדפנות. כמו שכתבתי לעיל בשם מהר״ם ז״ל. ונראה ודאי דד״ה היא. [*והכתוב שכתב הר״ב הוא במלכים ב י] [כב]:

כמין גלוסקוס כו׳. פי׳ הר״ב אין כסוי שלו אלא כנגד חללו וכו׳. וכ״כ הר״ש ומהר״ם. ונראה דזו נמי ד״ה היא. וכן בהדיא בתוספתא דקתני העשויה כמין *)דליסקא. הנוגע בה מ״מ טהור. והדר קתני הנוגע בשעוה שלה פי׳ בשוה שלה. ר״א מטמא. ורבי יהושע אומר מטפח וכו׳ וצריך לומר דקמטרא הכסוי על כל עובי הדפנות. וגלוסקוס הכסוי על החלל בלבד. כיתד תקוע בו ואין ממנו כלום על הדפנות. ורישא שמקצת הכסוי על מקצת הדפנות ול׳ הר״ש הכי דיוק **)דבדלסקו׳ דבברייתא מפ׳ מכוון כנגד פיו ודופני הארון מבחוץ. ובשעוה שלה פי׳ ***)שהדלסקו׳ שלה בשוה ומכוון כנגד דופני הארון ע״כ. וא״ל כנגד כל דופני הארון. דא״כ היינו כקמטרא. ואע״ג דבברייתא לא קתני קמטרא. מ״מ מתניתין מוכחא דקמטרא לאו היינו שוה. ועוד דבקמטרא דייק מהר״ם לכתוב מכס׳ כל עובי הדפנות. כמ״ש לשונו לעיל. כך נ״ל לשטה זו. ועדיין קשיא לי אמאי קתני הכא בגלוסקו׳ חוץ ממקום פתיחתה. ולא קתני מלמעלן כמו ברישא. אבל הרמב״ם [בפירושו] כפי שיטתו. מפרש לגלוסקוס בענין אחר שכתב שהוא כמו תיבה [ופתח] מן הצד כאילו הוא נקב בעצם האבן מקום יכנס ממנו המת ונועל זה השער. ולזה כנגד פתחה טמא:

תחת דפנה כו׳ והחבית טהורה. פי׳ הר״ב היינו מה שבתוך החבית כו׳. דמי דופנה לכוורת כו׳. ולדעת הרמב״ם בכוורת שכתבתי דמה שבתוכה כנגד הטומאה נמי טמא. ה״נ דכוותה. אבל הוא מפרש תחת דפנה תחת עובי דפנה גם לו שיטה אחרת בכילה מתני׳. ואין להאריך:

[*פותח טפח. עיין מ״ש במשנה ז פ״ג]:

במה דברים אמורים בטהורה. פי׳ הר״ב בחבית שאינה מקבלת טומאה. כי ההוא דתנן בפ״ב דכלים [משנה ג] הטהורים שבכלי חרס חבית של שייטין וחבית דפונה בשולי המחץ א״נ בסתם חבית דלא הוסקה כו׳. הר״ש:

אבל אם היתה טמאה. כתב הר״ב דאין כלי מציל אפי׳ על מה שבתוכו אלא עם דפנות אהלים. [*כדלעיל פ״ה מ״ה]. ועיין בפ׳ דלקמן משנה ו [בפי׳ הר״ב]:

או גבוהה מן הארץ טפח. פי׳ הר״ב ואפי׳ טומאה על גבה. כדפי׳ [הר״ב] במ״ב:

או מכוסה. נראה שהר״ב וכן הר״ש. סמכו על מה שפירשו במשנה יג דמכוסה היינובכפישה וכו׳ וה״נ אע״ג דבחבית שהיא טהורה ואינה מקבלת טומאה [איירי] מ״מ אין לה דין אהל. הואיל ואינה באה במדה. כמ״ש לעיל [מ״א ד״ה כל שהוא] וברפ״ו:

או כפויה על פיה. כתב הר״ב ואין לתמוה דתציל על מה שבתוכה ככלים טהורים וכו׳. ואף למ״ש בשם הרמב״ם בפ״ה מ״ו [ד״ה טהור]. דאין צריך מירוח. היינו היכא דיש לו דין אהל משא״כ הכא שאין דין אהל לחבית זו. אע״פ שהיא טהורה. כדפי׳ לעיל:

***)תחתיה**. פי׳ תחת שוליה דלא קתני תחת דופנה מבחוץ. מהר״ם:

הכל טמא. כתב הר״ב מטעם חיבורין. וכ״כ הר״ש [*ותמיהני שפירש כבר דאין כלי מציל כו׳. א״כ למאי צריכא לטעמא דבחיבורין. ומהר״ם מפרש דחבית עצמה טמאה דכיון דהטומאה עולה למעלה מפיה ואין הפסק כו׳. וכמ״ש בשמו לעיל. במ״י והיינו נמי כדכתב הר״ב מידי דהוה אכלים שבתוכה. וכ״כ בהדיא בפט״ו מ״ג. ומסיק נמי הא טעמא דבחיבורין. וקשיא מה שהקשיתי. ותו דמתוך כך מסיים] ודוקא כלים שבתוכה שלא כנגד הטומאה שנוגעת בה. ומשום דיקרב בדיקרב [ועיין ברפט״ז מ״ש בדבור על האדם כו׳] אבל כלים שלא כנגד הטומאה שאין נוגעין בגופה של חבית. אלא נוגעים בכלים שנוגעין בה טהורים. ומכאן אני מיישב [הא דאיתא] פ״ק דפסחים [דף יז ע״א] התם רביעי. הכא שלישי. דאוכל הנוגע באוכל הנוגע במת. הוי ראשון. כמו אוכל הנוגע במת. ולא יקשה לפירש״י דהתם וע״ש [בתוס׳ ד״ה רביעי]. ע״כ. [*וקשיא לי אמאי אין כל הכלים מקבלים טומאה מפני שהטומאה עצמה מתפשטת עליהם שנכנסת לתוך פיה. וכן לעיל משנה י. לא חילק בין כלים לכלים. ואף לא במשנה יג]:

י **נתן את רגלו**. לאו דוקא. אלא שדברו בהווה ורגיל ׳ להיות. ולשון הרמב״ם ידו או רגלו. ועי׳ בפ׳ דלקמן משנה ב. וז״ל מהר״ם. לאו דוקא רגלו. דה״ל דבר המקבל טומאה. דה״ה דבר שאינו מקבל טומאה עירב את הטומאה כדמוכח לקמן בפירקין. ומשום סיפא דאין בארובה פותח טפח. דהתם יש חילוק בין רגלו לדבר שאין מקבל טומאה. נקטיה נמי ברישא ע״כ:

עירב את הטומאה. שאדם נעשה אהל לטמא. לפי מה שהשרשנו ברפ״ו. הרמב״ם:

מקצת הטומאה בבית כו׳. ולא נאמר חצי שיעור לבד נכנס לתוך הבית. וכן כל מה שיהיה נכחי לחצי שיעור אשר תחת הארובה [מחלל] הארובה טמא. ולא נחשוב זה ג״כ בדמיון חצי שיעור מונח באויר. אשר לא יטמא. ואמנם יתחייב זה להתחבר השיעור כלו להיותו גשם א׳. על דמיון מה שנתבאר בג׳ [במשנה ד] מזאת המסכתא. הרמב״ם:

אין בארובה פ״ט. כתב הר״ב הא קמ״ל דאפילו בפחות מטפח לא אמרינן בטומאה לבוד. דהכי גמירי להו גמ׳ פ״ק דסוכה דף י״ח. והכ״מ ברפט״ז מהט״מ כתב שמצא כך. ואשתמיטתי׳ דתלמוד ערוך הוא:

נתן את רגלו מלמעלן טהור. עיין בפי״ב מ״ד:

ר״י אומר אם יש כו׳. כנגד הטומאה טמא. כתב הר״ב דהלכה כר״י. וכ״כ הרמב״ם. וצ״ל דכנגד הטומאה טמא. דוקא כשקדמה הטומאה את רגלו. דלא תקשה הלכתא אהלכתא:

ותטמא כנגד הטומאה . כנגד הטומאה טמא. כן הוא בנוסחת מהר״ם ז״ל:

הכל טמא. פי׳ הר״ב אפי׳ מה שבעליה. אעפ״י שנתן בתחתונה כו׳ רואין אותו כאילו הוא נתון בפי הארובה העליונה ועירב את הטומאה. אבל הר״ש כתב על זה. וז״ל. ומיהו לא יתכן כלל לפרש כן דאטו מי עדיף משאם היתה טומאה בעלייה עצמה כנגד ארובה. ונראה לפרש. דהכל טמא היינו בין מה שתחת המאהיל. בין מה שלמעלה כנגד ארובה. א״נ בין מלמעלן בין מלמטן. לא שנתנן בזה או בזה. אלא שנתנן בשתיהן ולכך אע״פ שטומאה בבית גם העליי׳ טמאה. דאין דבר טמא חוצץ. והרי נסתמה הארובה העליונה ומערבת את הטומאה. ע״כ. והכ״מ [פט״ז מהט״מ הלכה ג׳] כתב הכל טמא. שאין כלי טמא חוצץ. ע״פ מה שנתבאר ברפ״ו. אדם וכלים שנעשו אהל על הטומאה. שאם היו כלים על גבן אפי׳ שלא כנגד הטומאה טמאים ע״כ. וזה כדברי הר״ש הראשונים. דכל שכנגד הארובה דוקא ולא שעל התקרה בכלל כלל. [*שהאדם וכלים מביאין כשמאהילים. ואין חוצצין. אבל הבית חוצץ]:

ודבר שאינו מקבל טומאה ממנו ולמטן טמא כו׳. הכא לא קתני בין מלמעלן בין מלמטן. כדקתני בסיפא גבי אין בארובה פותח טפח. וקתני נמי ממנו ולמטה טמא כו׳. ובסיפא קתני אין טמא אלא תחתון וצ״ע אמאי שני בלישניה. ונ״ל דלא ה״מ למתני בין מלמעלן בין מלמטן שיש במשמעות זה הלשון נמי שנתן למעלן ולמטן. וא״כ היכי ליתני עלה ממנו ולמטן טמא. ולא ידעינן אי ממנו ולמטה של תחתון קאמר. אי ממנו ולמטן של העליון. אבל השתא דקתני ודבר שאינו מקבל טומאה סתמא. ניחא. דמשמע אם נתן באחד מאותן שני מקומות ששנינו ברישא דבר שאינו מקבל טומאה. ובארובה שניה לא נתן כלום. ממנו ולמטן טמא וכו׳. אם נתן בארובה התחתונה ממנו ולמטן טמא. ואם בעליונה ולא בתחתונה ממנו ולמטן טמא. ואם תאמר ליתני בסיפא נתן דבר שאינו מקבל טומאה ממנו ולמטן טמא וכו׳ כמו ברישא. ונראה לי דזה אינו. דאפי׳ נתן בעליונה דבר שאינו מקבל טומאה. ולא נתן בתחתונה כלום. אין טמא אלא תחתון. דכיון דאין בארובה פותח טפח אפילו טומאה כנגד ארובה. די לנו בזה שדבר שאינו מקבל [*טומאה] שלמעלה בארובה העליונה מערב את הטומאה בכל הבית התחתון במקום שהטומאה מונחת שם. אבל לא חזינן ליה כאילו הטומאה נמי בעלייה. אבל דבר המקבל טומאה כגון נתן רגלו. חזינן כאילו הטומאה נמי בעליה. דדבר המקבל טומאה אינו חוצץ. והשתא ניחא. דקתני בסיפא נתן דבר שאינו מקבל טומאה בין מלמעלן בין מלמטן כו׳ כיון דבעי למתני דבכל ענין אין טמא אלא תחתון בין שנתן למעלן ולמטן. בין שנתן למעלן ולא למטן. בין שנתן למטן ולא למעלן. דכל זה ישנו בלשון. בין למעלן בין למטן אין טמא אלא תחתון. אבל ברישא לא ה״מ למתני הכי. כדפרישית. מהר״ם:

הכל טמא. וכר׳ מאיר דמטמא בנתן רגלו למעלה. כדתנן לעיל. הר״ש. ואינו מוכרח דאפשר לומר דהכא מיירי כשקדמה הטומאה. ולישנא דמתניתין נמי הכי משמע. הטומאה כנגד ארובות נתן וכו׳. דמשמע שהטומאה כבר היא שם קודם שנתן כו׳:

טומאה בוקעת ועולה. כתב הר״ב ותוכה נמי טמא אע״ג דטומאה תחתיה. וכל מה שבקדירה טמא ואפי׳ שלא כנגד הטומאה. כדפי׳ הר״ב בס״פ דלעיל גבי חבית שהיא יושבת על שוליה כו׳. דמטמא מטעם חיבורין [*כ״כ הר״ש. ועיין מה שהקשיתי לעיל שם]. ומסיים הר״ש. והא דקתני בוקעת ועולה. דמשמע כנגד הטומאה טמא שלא כנגד הטומאה טהור. היינו דוקא במה שחוץ לקדירה. ע״כ:

בוקעת ויורדת. לא יורדת עד התהום כטומאה רצוצה. שהרי זו אינה רצוצה. שהרי היא בתוך הקדירה או על גבה אלא בוקעת את הקדירה ומטמא כלים שתחתי׳ בינה ובין הארץ מפני שהיא כלי טמא ואין כלי טמא חוצץ. מכל מקום כיון שאין ע״ג טפח על טפח שהרי פתוחה לאויר. אינו מביא את הטומאה לצדדין. אבל מטמא מה שתחתיו. עד הארץ. לשון הראב״ד בפט״ז מהט״מ [הלכה ה׳]. וכתב הכ״מ וא״ת תינח כשהיא בתוכה או על גבה אבל כשהטומאה תחתיה. הרי היא רצוצה. ולמה לא תרד עד התהום. ודוחק לומר דלצדדין קתני. ואפשר דכיון דקיימא לן דאין כלי טמא חוצץ. אע״פ שהטומאה תחתיה ה״ל כאילו היא מגולה. ע״כ:

תוכה וגבה טהור. ל׳ הר״ב שהקדרה חוצצת בפני הטומאה ומצלת עם דפנות אהלי׳. וכ״כ הר״ש. לשטתייהו אזלי שמפרשין במ״ה פ״ה דמצילין עם דפנות אהלים היינו כשמונחים באהל. וכבר כתבתי שם [ד״ה מפני] שהוא דוחק. גם הר״ש נתלבט בכאן בפירושו על התוספתא. ועיין במשנה דלקמן. ותו קשי׳ לי הכא דהתם לא אמרי׳ אלא בכלי׳ הטהורים. אבל הכא הא מיירי בכלי המקבל טומאה. ומצאתי למהר״ם שכת׳ וז״ל. דגב כ״ח שאינו מקבל טומא׳ מציל עם דפנות אהלים. וארובה שבאמצע הבית מקרי דפני׳ אהלים. כדמשמע לעיל פ״ה ע״כ. והרמב״ם גורס בסיפא נמי הכל טהור. ודברי תימה הן. דהא אפי׳ כלי גללים שאין במינם קבלת טומאה. אפ״ה אין נעשים אהלים לטהר. כדתנן ברפ״ו. וכבר השיגו הראב״ד [שם]. גם הכ״מ הניחו בצ״ע. והקשה ג״כ [לשיטת הראב״ד] אדהכא אמאי גבה ותוכה טהור. ולא זכר לדברי הר״ש והר״ב. אבל כתב דאפשר דשאני הכא שאהל הכלי ואהל

הבית כחד חשיבי. הלכך לא מפלגינן בינייהו. וכיון שאהל דתחת הכלי מיעוטא הוא. הוי טפילה לאהל הבית ודינו כמוהו. ע״כ. ומ״מ אמתניתין דלקמן מייתי לה ללשון הר״ש. דמצלת עם דופני אהלים:

תוכה וגבה טהור. פי׳ הר״ב דנצולת עם דפנות אהלים. וכן הוא בתוספתא. והביאה הר״ש. וגם בכאן יש לדקדק דלא דמי לדפנות אהלים דמשנה ו וז דפ״ה. ובנא״י [ברמב״ם] מצאתי תוכה וגבה טהור. דמצלת עם דפנות אהלים כדתנן לעיל בכפישה שהיא ע״ג יתדות מבחוץ. שמצלת בשאינה מופלגת מן הכתלים טפח. ע״כ. ותמיהני. דהתם מפרש שפי הכלי סמוך ודבוק לכותל האהל וכבר כתבתי לעיל בזה על הכ״מ [ד״ה קורה]:

או מודבקת. לשון הר״ב שאין הקדרה תחת המשקוף כלל אלא למעלה דבוקה כו׳. ולשון הר״ש או מודבקת שאין הקדרה למטה. אלא למעלה דבוקה בצד השקוף ואין מקום דביקתה טפח. ע״כ. וזה דבר זר. והרמב״ם בפירושו שהעתיק הכ״מ. וכן מצאתי בנא״י. מפרש שהקדרה לא תהי׳ כנגדה מתחת המשקוף. שאם הי׳ מעלה אותה ידבק צדה בצד המשקוף מבחוץ. ע״כ. אבל לפי׳ זה קשה דהוה זו ואצ״ל זו. וצ״ע. ומיהו אף לפירוש הר״ש יש להקשות דלמאי נ״מ קתני כלל או מודבקת לשקוף ואינה פותח טפח. דמהיכי תיתי דתיהוי עדיפא. מכשתעלה ואין בה פותח טפח. וראיתי למהר״ם שכתב וז״ל או מודבקת לשקוף. תימה לי דזו ואצ״ל זו קתני כיון דתנן ואינה נוגעת בשקוף פותח טפח. כ״ש מודבקת בעלמא שאין ממנה תחת השקוף כלום. ע״כ. נראה מזה. שבדברי הר״ש שהי׳ לפניו לא היה כתוב. ואין מקום דביקתה טפח. ומ״מ קשיא מה שהקשיתי אני. אבל בתירוצו של מהר״ם מתישב ג״כ. שכתב וי״ל סד״א ה״מ כשיש ממנה תחת השקוף ואין ממנה פותח טפח תחת השקוף. אינה מביאה הטומאה לבית מאהל עראי לאהל קבע. אבל היכא שאם תעלה מודבקת לשקוף ונראה כמוסיף עליו. וסד״א הוי כמו מחובר לשקוף והכל אהל אחד ומביא הטומאה לבית. קמ״ל דלא ע״כ. ומלשון שאם תעלה משמע שמפרש כפירוש הרמב״ם:

יא כלים שבפנים טהורים. עיין במשנה דלקמן [בדבור המתחיל] נתן את רגלו וכו׳:

בית הלל אומרים כל שהוא. כתב הר״ב בתוספתא מפרש כו׳ ובלבד שיהא כחוט המשקולת. וכתב מהר״ם צריך לומר דאין יכול לקבל מעזיבה בינונית. דאי יכול לקבל. אפי׳ סככות ופרעות שיכולין לקבל מעזיבה בינונית. לרבנן דר״מ מביאין הטומאה מזו לזו לעיל פ״ח. או שמא התוספתא אתיא כר״מ. דבעי שיכולין לקבל מעזיבה רכה ע״כ. והרמב״ם בפט״ז מהט״מ [הלכה ו׳] פסק לדתוספתא:

אכסדרה שנסדקה כו׳. פי׳ כל אכסדרה היא פרוצה מרוח רביעית וסתומה משלשה רוחות ונסדקה התקרה מהרוח הפרוץ עד הכותל הפנימי מעבר לעבר השני. הכ״מ פי״ו מהט״מ [הלכה ז׳]. ומהר״ם כתב וז״ל הכא לא פליגי משום דהיא פתוחה מג׳ צדדין או מב׳ צדדין ואין דרך טומאה להכניסה. אלא להוציאה דרך פתח הסמוך לה. ע״כ. ועיין [בפי׳ הר״ב] במשנה י פ״ק דסוכה:

נתן את רגלו כו׳. נראה דקאי נמי אבית שנסדק דמאי שנא:

עד שיהיה גבוה מן הארץ טפח. דאי גבוה טפח. אמרי׳ גוד אסיק הקנה בסדק ועירב הטומאה והכל טמא. אבל השתא דאין גבוהה טפח ה״ל טומאה רצוצה. מהר״ם:

סגוס עבה וכו׳. שנויה עוד ברפט״ו. וע״ש [*הסגוס בערבי כתב הר״ב במשנה ו פ״ז דמקואות]:

[*קפולין]. פי׳ הר״ב כמו טלית מקופלת. דפרק חבית (שבת דף קמז)]:

ב״ש אומרים אינו מביא את הטומאה. עיין במשנה דלקמן [בד״ה] *)ומודים וכו׳:

היה משקיף בעד החלון. כן הוא בס״א. וכן הוגה בנוסחת מהר״ם. ופי׳ היה אדם מביט מן החלון למטה:

ומודים. פי׳ הר״ב ב״ש כו׳. ואשכחן כה״ג וכמ״ש ברפ״ג דפאה:

בית שמאי אומרים אינו מביא את הטומאה. לשון מהר״ם דלא אמרי׳ כיון דטומאה על גביו אינו מפסיק בין הטומאה ובאה טומאה תחתיו כדאמרינן [רפ״ו] דאדם וכלים אין נעשים אהלים לטהר. וכיון דבאה טומאה תחתיו יביא הטומאה לבית דהא ודאי אינו מביא ע״כ. וכלומר משום דס״ל דחלל גופו לא חשיב חלל:

ב״ה אומרים מביא את הטומאה. דכיון שהאהילה טומאה עליו הרי זה כמאהיל עליה ומביא את הטומאה. הרמב״ם פי״ח מהט״מ [הלכה ב׳] ועי׳ מ״ש ברפ״ג:

ומת הכלב. כתב הר״ב דאילו חי כו׳ דטומאה בלועה בב״ח אינה מטמאה. כדתנן בסוף מקואות וע״ש:

[*ר״מ אומר אם יש בצוארו פותח טפח כו׳. פי׳ הר״ב דצד העליון שבו מאהיל כו׳. ואע״ג דאין לה אהל שחללו טפח [דלא דמי לאדם דמתני׳ ג. דהתם הבני מעים אינם גוף אחד עם הבנין] סבר ר״מ דממשיך. הואיל ויש בו טפח. עכ״ל רש״י [דחולין דף קכו]. והתוס׳ כתבו ר״מ לטעמיה דאית ליה

חוקקים להשלים. בפ״ק דשבת [דף ז] גבי זרק ונח בחור כל שהוא]:

רבי יוסי אומר רואין את הטומאה. פירש הר״ב בודקים בגופו של כלב כו׳ דטומאה טמונה בוקעת ועולה כו׳. וכן פי׳ הרמב״ם ומכאן ראיה למה שכתבתי בספ״ד. דהרמב״ם ל״ג בגמ׳ דחולין דף קכו דתני עלה רבי יוסי מטהר. ודר׳ יוסי פליג בתרתי. ס״ל יכול הוא להוציאה לחצאין וטומאה טמונה אינה בוקעת. ורמינן אמתני׳ דהכא דמשמע דס״ל טומאה טמונה בוקעת. ומשני רבא דר״י איש בצוארו פותח טפח פליג. וקא״ל (ר״מ) [ר״י לר״מ] דקאמרת כי יש בצוארו פותח טפח מביא את הטומאה. אנן בתר חללא אזלינן. שחלל הצואר צריך שיהיה פותח טפח. והא דקאמר מכנגד המשקוף כו׳ מלתא אחריתי היא. דלר״מ על האסקופה כולה הבית טמא. ואע״פ שאין פיו מן השקוף ולפנים. דקחשיב כל האסקופה כלפנים. והאסקופה רחבה [היא] והשקוף מחותך בו שהדלת נוקף ושוקף בו כשסוגרים אותו [בגמ׳ דמייתי ליה למתני׳ גרסינן שקוף. וכ״נ בספי״ב. ע״ש] ומההוא שקוף ולפנים הוי כלפנים. מכנגד השקוף ולחוץ הבית טהור. הא קמן דא״א לומר דהרמב״ם גורס כל זה. וכן ממאי דפסק כר״י והרי קי״ל בכל מקום דטומאה טמונה בוקעת. וכן צ״ל לפי׳ הר״ב דהכא מדלא פי׳ כמסקנא דגמרא ומיהו הרמב״ם בחבורו פ״כ מהט״מ [הלכה ב׳]. לא הזכיר לדברי ר״י כלל. ועיין לקמן ספי״ב [ד״ה מודבק] שאכתוב עוד מזה:

רבי אליעזר אומר פיו לפנים הבית טהור. פי׳ הר״ב אם טומאה מבחוץ. וכן פירש הר״ש. וכי היכי שלא להפליג במחלוקת כתבו כן. דאי טומאה בפנים מודה לר״י. וכן למסקנא דגמ׳ שכתבתי דר״י איש בצוארו פותח טפח קאי. וקאמר דצריך שיהא בחלל טפח. כתבו התוס׳ דר״א לאו אכלב דרבי יוסי קאי. דר׳ יוסי בכלב שיש בצוארו חלל פותח טפח איירי. ור״א [איירי] שאין בחלל פותח טפח. מדקאמר פיו לפנים הבית טהור אלמא בסתם כלבים איירי. שאין בצוארם פותח טפח:

כמה תשהה במעיו ג׳ ימים מעל״ע. עיין במשנה ה פ״ט דפרה. ועוד עיין במשנה ג פרק ב דזבים:

ובדגים כדי שתפול לאור ותשרף. עיין [מ״ש] במשנה ב פ״ק דבכורות:

החדות. פי׳ הר״ב כמו הדות [*אלא בלשון משנה דסדר טהרות כולן כתובין חדות הר״ש. ומ״ש הר״ב] והוא בבנין. עיין מ״ש בזה במשנה ב פ״ד דב״ב:

והפרח שלה יוצא. ומכסה פי החדות. הרמב״ם פכ״א מהט״מ:

וכפישה נתונה עליו. לשון הרמב״ם כאשר כפה כפישה וכו׳ ועיין במשנה ו פ״ה:

החדות טהור. כלומר כל מה שבחדות. וכ״כ הר״ב במשנה ו פ״ה. וז״ל הרמב״ם [בחיבורו שם] הרי זה מציל על כל מה שבחדות:

והמנורה טמאה. כתב הר״ב וא״ת כיון דמנורה טמאה היאך הדות טהור. והלא היא מטמאה כמת כו׳. כ״כ הר״ש אלא שהוא כתב ע״פ התוס׳ דבשל מתכות היא ומשום כך מקשה. והר״ב לא פירש דבשל מתכות ואפ״ה קשיא ליה דלשיטתיה אזיל כמ״ש ברפ״ק. דלאו דוקא של מתכות דה״ה לכל הכלים. ועיין מ״ש ברפט״ז [ד״ה וטימאוהו]. ומ״ש הר״ב די״ל דמיירי כגון דליכא מת בבית וכו׳. כ״כ הר״ש וכתב מהר״ם וז״ל ודוחק נ״ל זה אלא נ״ל דמיירי במנורה של חליות. דאין כל הפרקים שלה חבור מן התורה אלא מדרבנן גזור הלכך ע״י הפרח שחוץ לחדות לא מטמא מנורה שבחדות באהל. ולפי זה ניחא טעמא דב״ה אמאי המנורה טהורה אמאי לא לייתי לה הפרח טומאה דיש יד להכניס ולהוציא ולדבריי ניחא *)כיון דשל פרקים היא. לא גזור בכה״ג כשהיא בחדות עכ״ל. ומיהו להרמב״ם מעיקרא לאו קושיא. דאיהו ס״ל דבגדים שנגעו במת אע״פ שהן כמת לטמא אחרים שנגעו בו טומאת שבעה אינו כמת לטמא באהל ובמשא. כמ״ש בפ״ה מהט״מ [הלכה י״ג]. ונתן טעם לדבר שהמשא למת עצמו אינו מפורש [וכמ״ש בסוף פ״ק] ובטומאת אהל הוא אומר אדם כי ימות באהל ע״כ. עיין בסוף פט״ו:

אף המנורה טהורה. אע״פ ששפת הפרח נראה בין הכסוי והחדות. הרמב״ם שם:

כלים שבין שפתי כפישה וכו׳. פי׳ שהכפישה מכסה חלל החדות. ושפתי הכפישה מכסים עובי כותלי הדות. והשתא קאמר **)כלים שבעובי כתליו או שלמעלה על עובי הכותל עד התהום טהורים וקמ״ל דאע״ג דאין בהם טפח על טפח. במקום שמונחים הכלים לא אמרינן דהוי כביב שהוא קמור תחת הבית ואין בו טפח דטמא [לעיל פ״ג מ״ו] דשאני הכא כיון שיש טפח בדות וטהור אינהו נמי בטלי לגבי דות וטהורים. ולא אמרינן דטומאה בוקעת כנגדן עד התהום. ונ״ל דלהכי אצטריך למתני עד התהום ולא קאמר סתמא טהורים. דסד״א דוקא כלים שבכתליו טהורים דהכתלים בטלי לגבי חלל הדות. אבל כלים שתחת הכותל עד התהום שאינן כנגד חלל הדות יהיו טמאים. דטומאה בוקעת עד התהום דאע״ג דכלים שבכתליו טהורים. לאו משום דלא הוי טומאה רצוצה אלא משום דבטילי לגבי חלל הדות וכיון דלעולם טומאה רצוצה היא כלים שתחת הכותל דלא בטילי לגבי חלל הדות ליטמו משום טומאה רצוצה דבוקעת קמ״ל דכיון דאינה בוקעת בכותל אינה בוקעת תחתיו. מהר״ם. [*ומ״ש מהר״ם דלא הוי טומאה רצוצה אשגרת לישנא [הוא] דהכא הטומאה בבית והכלים רצוצים]:

טומאה שם הבית טמא. פי׳ הר״ב דאין צמיד פתיל לטומאה. וכ״כ הר״ש וכלומר שאין צמיד פתיל מציל מיד הטומאה שלא תצא. אבל תמה אני מה ענין צמיד פתיל לכאן ול׳ הרמב״ם בפכ״א מהט״מ [הלכה ח׳] הבית טמא שאין האהל שבתוך הבית מונע הטומאה ועמ״ש ברפ״ד. ולשון מהר״ם טומאה שם בין שהטומאה בחדות בין בכתליו הבית טמא אפי׳ יש במקום הטומאה פותח טפח כביב שהוא קמור תחת הבית ויש בו פותח טפח ואין ביציאתו פותח טפח וכ״ש הכא שהוא פתוח לבית ע״כ:

טומאה בבית. כ׳ הר״ב השתא מיירי בדות פתוח וכו׳. וכ״כ הר״ש וכתב עליו מהר״ם דלא נהירא לו כלל אלא במכוסה בכפישה. ואפ״ה כלים שבכותלי הדות טמאים ולא דמי למגדל בתוך הבית דטומאה בבית כלים שבתוכו ושבכתליו טהורים דשאני הכא דכותלי הדות הן קרקע הבית. ונהי דכלים שבתוכו טהורים כלים שבכתליו טמאין. כמו כלים שתחת שאר קרקעות הבית שאין במקומן טפח על טפח ע״כ:

יב טהורים. כתב הר״ב טעמא דמתניתין דכלים נעשים אהלים כו׳ הלכך חדש דלאו כלי הוא מציל כו׳. עיין בפירוש הר״ב בסוף משנה יג פרק ט וכתב מהר״ם דכלים שתחתיו בכל מקום טמאים. כיון דעודף טפח מכל צד מביא הטומאה לכל צד. ואפי׳ כלים בתנור אינן נצולין מידי דהוה אאוכלים שגיבלן בטיט כיון דלא הוסק. כן נראה לי לפרשה. ע״כ:

טמא. פי׳ הר״ב התנור. וכ״כ הר״ש. וכתב מהר״ם. ונ״ל הטעם דכל כה״ג שהטומאה מתפשטת סביב לתנור מכל צד אמרינן אפילו מן הצד אדם וכלים כמאן דליתנהו דמי לטמא ולא לטהר. ומתפשטת הטומאה כל תחת הנסר. אפי׳ כנגד פי התנור. וכיון דתנור פתוח. נכנסת הטומאה לתוכו. ע״כ. ועיין פט״ז משנה ב:

רבי יוחנן בן נורי מטהר. כתב הר״ב דוקא בתנור. דאין הטומאה נכנסת לו. כיון דאין בין פי התנור לנסר טפח. דהויא לה כמגדל או כוורת שבפתח. ואין בין פיהם לשקוף טפח. דאין טומאה נכנסת להם. דהא דבעי צמיד פתיל היינו היכא דאיכא טפח בין פי הכלי לגג שעליו. אבל בכלים. מודה דטמאים דנעשה אהל לטמא ולא לטהר. ות״ק ס״ל דגזרו גם בתנור. דלא לימרו התנור מפסיק בין הטומאה שלא לעבור לצד אחר. עכ״ל מהר״ם:

הם טמאים. פי׳ התנורים עצמן טמאים. וכ״ש כלים שתחת הנסר מכל הצדדים. דבעודף מכל הצדדים [טפח] מיירי. הראב״ד פי״ב מהט״מ [הלכה ד׳]:

סרידה. פי׳ הר״ב כמין סבכה כו׳. ועיין עוד פי׳ אחר במ״ג פ״ח דכלים ומ״ש שם. ומ״ש הר״ב והיא חלקה כו׳. וכ״כ הר״ש. ומסיק דטעמא דכשיש לה לזביז. הוא דחשיבא לחוץ וחוצצת. אבל כשאין לה לזביז לא חשיבא. ואינה חוצצת. ע״כ. ותמיהני דבמ״ו פ״ה משוינן סרידה שאין לה גפיים. לנסר חלק. דחוצץ. ואע״ג דהתם בכלים שאין מקבלים טומאה. מ״מ שמעינן מינה דסרידה שאין לה גפיים חוצצת. ולא כשיש לה גפיים. והרמב״ם פי׳ ע״פ התוספתא דביש לה לזביז (טפח). והתנה גם כן בשם התוספתא שעודפת ע״פ התנור כל שהוא. גם בחבורו ספכ״א מהט״מ כתב. שיש לה שפה והיא עודפת ע״פ התנור. ומדלא כתב עודפת טפח כמ״ש בפי״ב [שם]. ש״מ דכל שהוא קאמר. וצ״ל דהכל טמא. היינו כל שכנגד הטומאה ולא כל הסביב לתנור. ונמצא כיוצא בזה להרמב״ם שם בפי״ט. גם [עיין מ״ש] במשנה ד פ״י. אבל קשיא א״כ עודפת כל שהוא למה לי [*ואפשר דלאו מכל צד קאמר. אבל במקצתו ששם הטומאה תחתיו. וא״נ לרבותא דאין כל סביביו טמא] ועכשיו באו לידי דברי מהר״ם שכתב וז״ל. בתוספתא מוכח דמיירי בסרידה שאין לה לזביז. דחזיא לשכיבה ומקבלת טומאה. דכל המטמא מדרס מטמא טמא מת. [*בפ״ו דנדה מ״ג] להכי לא חייצא בפני הטומאה. אבל יש לה לזביז דלא חזיא לשכיבה וטהורה. וחייצא בפני הטומאה. וכגון שאין לה לזבזין מד׳ רוחותיה דלא מטמאה מטעם כלי קבול. וק״ל והא אפי׳ נדבך הנתון על כלי אבנים כלי גללים כלי אדמה שאין מקבלין טומאה. תנן לעיל [ריש] פ״ו טומאה תחתיו כלים שע״ג טמאים. טומאה ע״ג כלים שתחתיו טמאים. וא״כ ה״נ הרי נתון על כלי חרס. וא״כ כי אית ליה לזבזין אמאי גרע מנדבך הנתון על כלים הטהורים. וצ״ל כיון דהכלי חרס מוקף צ״פ. שאין לו פתח. ואין ראוי להשתמש בו כך. ה״ל כנתון על אבנים דאמרינן לעיל [שם]. טומאה תחתיו כלים שע״ג טהורים. טומאה ע״ג כלים שתחתיו טהורים. וכן היה הדין בנתון על כלי אבנים כלי גללים כלי אדמה המוקפים צ״פ. כאילו נתון על אבנים שאינן כלים. וחוצץ. ע״כ:

טומאה תחתיו. או על גביו. בנוסחת מהר״ם. טומאה תחתיה. או על גבה:

הכל טמא. הא דקתני הכא הכל טמא. וברישא קתני ובישן טמא. ולא קתני הכל טמא. נ״ל משום דבעי למימר וכנגד אוירו של תנור טהור שייך למתני ברישא הכל טמא. כלומר הכל טמא. חוץ מכנגד אוירו. מהר״ם:

כנגד אוירו של תנור. הוא שתהיה הטומאה על הסרידה אשר על אויר התנור. לא על אויר העגול היוצא מפי התנור. הרמב״ם.

הבטח. לשון הר״ב יש ספרים שגורסים אבטח. והוא בנין עשוי כעין אמבטי כו׳. גם הר״ש בשם הערוך פירש שהוא אמבטי כו׳. ועוד ראיתי בערוך. ס״א הבטח חלון של מאור. מבפנים רחב. ומבחוץ צר ע״כ. ולשני הפירושים לא אתפרש טעמא. ומהר״ם כתב וז״ל היה בו זיז. נראה שיש בבטח זיז לצפון ולדרום. והנסר עודף למזרח ולמערב [וללשון הר״ב איפכא והיינו הך] אע״פ שאין הזיז סביב כל הבטח. כיון דיש בליטה לכל צד גזרו שהבטח לא יפסיק לר׳ יהושע. א״נ י״ל כיון דהזיז עשוי להחזיק חום האמבטי. בטל האמבטי לגבי דידיה טפי מלגבי נסר. ע״כ. והראב״ד בפי״ז מהט״מ [הלכה

ג׳] כתב על המפרש אינו מביא את הטומאה חוצץ. שהם דברים זרים ואין הדעת מיושבת עליהן. והרמב״ם שם מפרש שהוא בנין היוצא לפני החלון [שהמשקיף] נסמך עליו בשעה [שמשקיף] וכתב הכ״מ בשם הרא״ש שהטעם שאינו מביא את הטומאה מפני שהוא מודבק לחלון. ואין אויר שתכנס בו טומאה. ע״כ. ויראה לי לדבריו. דאע״ג דמלתא דפשיטא הוא סיפא אצטריך ליה היה בו זיז כו׳ דלרבי יהושע הבטח כאילו אינו וכו׳ והלכה כוותיה. ומ״מ כתב הראב״ד על דברי הרמב״ם שהפליג לדברים אחרים שלא מן הענין והם עצמם מאין טעם. ואחרי שהשיג על הפירושים כתב אמרתי אחר שאין להם קבלה אענה אף אני חלקי גם לי לבב כמו הם. הבטח מלה מורכבת היא ונקראת על שם מלאכתה. והיא ממלאכת התנור כשהוא צריך טפלה מוציאין ממנו זיז לקבל עליו את הטיט [שטופלים] בו ומפני אסיפת הטיט ששם פעמים שמותיר. והוא בולט ממנו טפח ונשאר שם עם הזיז שלא לצורך ושלא בכוונה ואותו הטיט אינו מביא טומאה אף למה שתחתיו. לפי שמתחלה לא בא בשום כוונה. שלא היו יודעים שיותיר. ועל הזיז נחלקו. ר׳ אליעזר סבר כיון שאינו בא אלא בשביל הטיט דינו כמוהו ור״י סבר הזיז מיהו בכוונה בא שם הלכך מביא. ומודה [*ר״א] [כדאיתא בתוספתא] שאם נתנו שם את הטיט הרבה על דעת שיותיר שהוא מביא. פירוש בטח. בית טיחה מקום קבוץ הטיט ע״כ:

סנדל כו׳. פי׳ הר״ב רגילים להניח תחת רגליה כו׳ לנוי כו׳. ומסיים הר״ש דבערוך פי׳ כשאין רגליה שוין מניח חתיכת לוח תחת הרגל ואותו לוח נקרא סנדל ע״כ. ועיין מ״ש לקמן בשם מהר״ם בסוף משנתינו:

עריסה. לשון הר״ב עריסה של תינוק. ול׳ הרמב״ם ערס הוא המטה [לשון] הנה ערשו ערש ברזל (דברים):

שפחתו בתוך הבית. לשון הר״ב שנפחת הגג של עלייה. משמע שמאליו נפחת. ותמיהני דבפ׳ דלקמן מחלקים בין עושה חלון לנפחת מאליו ונעשה חלון. והרמב״ם וכן הר״ש הביאו תוספתא סנדל של עריסה שפחת מעזיבה שעורו בפותח טפח נפחת׳ הבית מאליו שעורו מלא אגרוף. וכ״כ מהר״מ דמתני׳ דוקא בפחת׳ ולא בנפחת׳ מאליו:

הכל טמא. ר״ל העלייה וכל מה שבה מכלים לפי מה שקדם בפרק עשירי הרמב״ם. ובנ״א מביא את הטומאה וכן העתיק הר״ב. ואין ביניהם אלא שינוי הלשון:

ואם לאו מונין בו וכו׳. לשון הר״ש. ואע״ג דתנן לעיל פ״י [משנה ב] גבי ארובה שאין בה פותח טפח טומאה בבית נתן את רגלו טהורה. הכא מיירי כשהסנדל נתון בפחת המעזיבה בחציה של מטה דנדונית מחצה על מחצה כדתנן לעיל בפ״ו [משנה ד] ע״כ. והיינו נמי דדייק הר״ב לפרש ברישא שנראה סנדל העריסה בתוך הבית וכו׳ וטומאה בתוך הבית. אבל יש עוד פנים לפרש דמיירי שהטומאה תחת הפחת וכשקדם הטומאה לסנדל כי ההיא דפרק עשירי משנה ב. אליבא דרבנן. וכן דייק הכ״מ מפירוש הרמב״ם בפט״ז מהלכות טמא מת [הלכה ד]. וכתב [עוד] וא״ת מאי שנא מהא דתנן התם משנה ה הטומאה כנגד הארובה ונתן דבר שהוא מקבל טומאה הכל טמא. ותירץ הר״י קורקוס ז״ל. שכל דבר שנכנס בעובי המעזיבה וממלא הפחת ויושב שם מהתקרה הוא חשוב ואין אומרים בו עירב את הטומאה ולפיכך דייק הרמב״ם לכתוב והית׳ רגל הערש סותמת את הארובה ע״כ. ובאו לידי דברי מהר״ם שכתב דע״כ מיירי דטומאה בבית שלא כנגד הנקב דאי כנגד הנקב אפי׳ אם הנקב פחות מטפח מביא את הטומאה. כדתנן לעיל [רפ״י] נתן דבר המקבל טומאה עירב את הטומאה הלכך בעינן לאוקמי כשהסנדל בחצי המעזיבה של צד הבית. וצריך לומר דשאר כל העריסה מחצי המעזיבה ולמעלה של צד העליה והשתא ניחא האי דנקט מונין בו כדרך שמונין במת. דסנדל חשיב כאילו הוא באהל המת ושאר העריסה הוי דיקרב בדיקרב וטמאה טומאת שבעה. והנוגע בעריסה טמא טומאת ערב דהסנדל והעריסה הוי כשני כלים ואינן חבור כדתנן בסוף מסכת פרה [משנה ח]. המלבן אינו חבור לא לטומאה ולא לטהרה והיינו סנדל של עריסה אלא דשל מטה גדולה קרוי מלבן כי ההיא דמסכת כלים פי״ח [משנה ג] אין טמא אלא מטה ומלבן. ובפרק המוכר את הבית (בבא בתרא דף סט) מלבנות המטה וכו׳ ושל עריסה של תינוק מקרי סנדל ע״כ:

שאין עליהם מעזיבה. ולא נסרים. ומעזיבה לאו דוקא נקט. אלא דסתם היכא דליכא מעזיבה ליכא תקרה. רש״י פ״ב דסוכה דף כב. וכתב מהר״ם משום דבעי למתני בסיפא היו העליונות כבין התחתונות טומאה תחת אחת מהן כולן טמאות. מש״ה קתני שאין עליהן מעזיבה דאי יש עליהן מעזיבה ותקרה על כל שורות ושורות תחתיהן טמא ותו לא. דהתקרה והמעזיבה חוצצים. ע״כ. [*ולי ברישא ומציעת׳ נמי צריכא. וקל להבין]:

כבין התחתונות. פי׳ הר״ב כנגד אויר התחתונות ורחבן כשיעור אויר שביניהן שאם תעלה כו׳ וכבר קדם לך בשבת [דף קא] וסוכה [דף ד] וערובין [דף פז] שמן השרשים שנאמר גוד אחית מחיצה. וגוד אסיק מחיצה. ושזה הלכה למשה מסיני וכבר התבאר בתוספתא שזה כולי בשני תנאים. שיהיה ברוחב כל קורה פותח טפח. וביניהן אויר ג״כ פותח טפח. הרמב״ם:

מביאה את הטומאה תחת כולה. אע״פ שאין כולה שוה וקצתה פחותה מטפח. מפני שקצתה מקצת אהל הוא. הרמב״ם פי״ב מהט״מ [הלכה ז׳]. דאלת״ה ליתני מביאה את הטומאה ותו לא. הכ״מ בשם הר״י קורקוס:

הקיפה ג׳ טפחים. כי׳ הר״ב דכל שיש ברחבו טפח כו׳. כדתנן במשנה ה פ״ק דערובין ועיין מ״ש שם [דאין החשבון מדוקדק]. ומ״ש הר״ב שכן מנינו

בים שעשה שלמה כו׳. וכך כתב הר״ש משום דלא סגי בטעמא שהמרובע כו׳ ראיהו גופיה תקשה מנלן. וצריך תלמוד אהכי מייתי להו מקרא [*אך ז״ש הר״ב בדברי הימים תמיהני שלא כתב במלכים א ז [כג] דקדים]:

בזמן שהיא מרובעת ד׳. קשיא לי דלגופי׳ לא אצטריך שכשאני צריך למדוד כל הד׳ צדדין כשמדדתי צד הא׳ ל״ל למדוד עוד הג׳ צדדין. ולאשמעינן שהמרובע יתר כו׳ אינו במשמע דאם כן הרי זה בא ללמד ונמצא למד:

שהמרובע יתר על העגול רביע. דהא כל עגול שרחבו אמה יש בו היקף ג׳ ואם היה מרובע אמה על אמה היה לו היקף ד׳ אמות. אמה לכל רוח נמצא מרובע (רב) [יתר] על העגול רביע רש״י פ״ק דערובין דף יד. ותוספות פ״ה דף נו [ד״ה כמה] האריכו לבאר ג״כ שיש כן בשטח עצמו לפי שאין הוכחה מן ההיקף אל השטח עצמו כמו שבארו זה בפ״ק דסוכה ד׳ ח ובכאן אין להאריך בזה לפי שאין אנו צריכין לדעת אלא ההיקף:

אם יש בהקיפו כ״ד טפחים מביא את הטומאה תחת דפנו. פי׳ הר״ב שיש כאן לצד החוץ מתחתיו רום טפח כלומר ממקום אמצעו שמשם מתקצר והולך ונעשה מקום חלול. ומ״ש הר״ב דנדון כשפועי אהלים. כלומר ואע״פ שהטומאה אינו במקום שיש טע״ט. וכדתנן בפ״ז משנה ב [*ואדרבה מוכרח שיהיה יותר מטפח על טפח כפי שיעור הטומאה. כמ״ש במשנה ז פ״ג] [ד״ה טפח]. ומ״ש הר״ב דיכול אדם לרבע תחת דפנו שמכאן ומכאן טפח על טפח ברום טפח כו׳. וזו היא הצורה* ומ״ש הר״ב דכל אמתא ברבוע. אמתא ותרי חומשי באלכסונה כו׳ עד ומשום חומש אחד לא דק. וכ״כ הר״ש ויראה לי דהיינו תנא דמתניתין הוא דלא דק לצמצם בחשבון ולקח לו חשבון שלם שהוא כ״ד שאם יש בו כ״ד טפחים. ודאי שיש כאן מתחת דפנו מקום רבוע טע״ט. אבל אה״נ שאע״פ שלא יהיה כ״ד ממש. ובאת לדקדק בחשבונו ותמצא בו תחת דפנו רבוע טע״ט. שהוא מביא את הטומאה תחת דפנו אלא דתנא לא דק ונקט חשבון קרוב. דאין לפרש דלא דק על הפחות ואינו מביא את הטומאה אלא דוקא בכ״ד ולא בפחות. דא״כ האי דלא דק להקל הוא ולא אמרי׳ הכי בשל תורה וכמ״ש בפ״ק דערובין משנה ה [ד״ה כל שיש]. ומיהו לפי מה שכתבתי שם בשם הרמב״ם שעגול טפח הקיפו ג״ט ושביעית בקרוב. נמצאת למד שעמוד העגול כ״ד טפחים. אי אתה מוצא בעביו ז׳ אמות שלמים [צ״ל ח׳ טפחים שלימות] לפי שיחסרו כמו ח׳ שביעיות בקרוב ונמצא שהרבוע ז׳ על ז׳ בקרוב שאלכסונו עודף י״ד חומשים. ואין מהן לכל קרן וקרן אלא ז׳ חומשים בלבד שהוא אלכסון של טע״ט ממש. ומה שכתב הר״ב דאמתא ותרי חומשי אלכסונא. אינו מכוון לגמרי שחסר ממנו מעט. וכ״כ הר״ש. איכא למידק שיש להוכיח בהפך. וכמו שכתבו התוספ׳ פ״ק דסוכה דף ח [ד״ה כל אמתא] וז״ל. אין החשבון מכוון. דלא דק דאיכא טפי פורתא שאם תעשה רבוע של י׳ על י׳ ותחלוק אותו שתי וערב נמצא בתוכו ארבע רבועים של ה׳ על ה׳. חזור וחלוק אותם רבועים לאלכסונים ההולך לצד אמצע של רבוע גדול [כזאת הצורה]). תמצא ברבוע הפנימי נ׳ אמה. שהרי הוא חציו של חיצון. שהרי חלקת הרבועים של ה׳ על ה׳ כל אחד לאלכסונו [וכבר נעשה מופת על זה כתבתי בפירושי לפי׳ הערוגה דלהרמב״ם] ואם לא היה בו אלא לפי החשבון אמתא ותרי חומשי. דהיינו ז׳ על ז׳. נמצא דאין בו חציו של חיצון. דרבוע של ז׳ על ז׳ אין בו אלא מ״ט רצועות של אמה על אמה. וראוי להיות חמשים. דהא הוא חציו של י׳ על י׳ דעולה למאה רצועות של אמה על אמה ע״כ. אלא שכבר נמצא גם בהפך מזה. בצורה שבערוגה להרמב״ם שאמר שמרחק בין שני צלעים הוא גדר ג׳ ורביע [ע״כ] שהרצון בזה שהמרחק הזה הוא צלע לשטח מרובע שבתשברותו הוא ג׳ ורביע. ובאותה צורה עצמה נמצאים ד׳ מרחקים הללו מקיפים בעצמם לשטח מרובע ואין באותו שטח אלא ג׳ בלבד וכל מרחק מאלו מרחקים הוא אלכסון ממרובע אחר ומקיפים מרובע פנימי כדמות מרובעים ואלכסונים שציירו התוס׳ שכתבתי כאן. אלא שבצורת התוספות במרובע אמתי ושם במרובע ארוך. אבל מ״מ מצאנו שם בהפך מזה שהרי לפי מדת האלכסון שלשם הנה השטח שארבעה כמותו מקיפים בו יהיה ג׳ ורביע. ונמצאים שהוא חסר רביע ואינו אלא ג׳. והכלל שכל אלו החשבונות לא יוודעו על אמתותם מצד טבע עצמם לא מחסרון השגה. כמו שזכר הרמב״ם באלכסון העגולה במ״ה פ״ק דערובין:

מודבק לאסקופה. ל׳ הר״ב מן השקוף ולחוץ כו׳. כ״כ הר״ש וכתב דדמיא הך פלוגתא לפלוגתא דר״מ ור״י דפליגי לעיל בפי״א [משנה ז] בכלב שאכל בשר המת ומוטל על האסקופה כמסקנא דגמרא [דחולין דף קכו] שכתבתי שם דפליגי בתרתי ע״כ ופי׳ שקוף כתבתי שם בפי״א [סד״ה רי״א]:

ידון מחצה למחצה. כמו אם היתה הטומאה בתוך כותלי הבית. לפי מה שהתבאר [בו׳] [מ״ד] מזו המסכת. הרמב״ם:

מודבק למשקוף. פירש הר״ב תחת המשקוף מן השקוף ולחוץ כו׳ כ״כ הר״ש. ומכאן מוכח דלעיל בפי״א מ״ז גרסינן נמי שקוף:

ר״י מטהר. פי׳ הר״ב דלא חשיב ליה כבית. וז״ל הר״ש. ר״י לטעמיה דקאמר לעיל בפי״א גבי כלב מכנגד השקוף ולחון הבית טהור. דלא חשיב ליה כבית ע״כ. ואע״ג דהשתא רבי [*יהושע] דרישא ור׳ יוסי דהכא בחדא שיטה מ״מ ר׳ [*יהושע] כי אמר למלתיה אמודבק לאסקופה אמרה ורבי יוסי כי אמר למלתיה אמודבק למשקוף אמרה. ולפיכך שנאן רבי למר מאי דקאמר ולמר מאי דקאמר:

רבי יהושע אומר מטפח ולמטן כו׳. וכיוצא בזה מצאנו לו במשנה ט״ו פ״ט:

יג מקדח גדול של לשכה. פירש הר״ב כפונדיון האטלקי וכו׳. עיין [מ״ש] במשנה יב פי״ז דכלים [ד״ה כפונדיון]:

[*רום אצבעות על רוחב הגודל. הרמב״ם והר״ש מהתוספתא]:

אלו הן שירי המאור חלון שסתמה ולא הספיק לגומרה. משום דלא הספיק לגמרה משכחת לה בכמה אנפי להכי תני אלו הן [לשון רבים] והכי איתא בתוספתא הביאה הר״ש אלו הן שירי המאור חלון שהיא סתומה [*וז״ל הרמב״ם פי״ד מהט״מ [הלכה ג׳]. מאור שהתחיל לסתמו] ולא היה לו טיט לגומרה או שקראו חברו. או שחשכה לילי שבת. ע״כ. כך נ״ל:

חררוהו מים. עיין לשון רש״י שהעתקתי בספ״ג:

מלא אגרוף. פי׳ הר״ב אגרופו של בן אבטיח וכו׳. עיין במשנה יב פי״ז דכלים [ד״ה כמלא אגרוף]. [*וז״ש הר״ב של כל אדם מפירוש הר״ש העתיק כן ואינו נכון וכי כל ראשי אדם שוים הם. וכן במשנה שכתבתי ליתא לתיבת כל. וכן הובאה בבכורו׳ פ״ו ד׳ לז ואף הרמב״ם פי״ד מהט״מ [הל׳ ב׳] העתיק של אדם]:

ר״ש אומר להביא את הטומא׳ אבל להוציא וכו׳. ל׳ הר״ב ור״ש פליג וסבר בין להביא בין להוציא. כולן שיעורן בפ״ט כו׳. וכ״כ הר״ש. ונראה ודאי דל״ג אבל להוציא אלא ה״ג ולהוציא כו׳ ואע״פ שכתב הר״ש. דעוד יש לפרש דה״ק להביא את הטומאה ודאי נאמרו כל השעורים. אבל להוציא את הטומאה כולן בפותח טפח. וניחא האי פירושא אי קאי אמלא אגרוף. דאי אמלא מקדח. כיון דלהביא טומאה סגי בהכי כ״ש להוציא כדאמרן בכמה דוכתי שדרך טומאה לצאת. ואין דרך טומאה ליכנס. ע״כ. לא תידוק מינה דגירס׳ אבל להוציא כו׳ דכי נמי גרס ולהוציא שפיר מצי לפרושי דה״ק אבל להוציא כו׳. ומ״מ אין למחוק גי׳ הספר דלפי׳ השני גיר׳ נכונה היא וכן היא גיר׳ הרמב״ם. ומהר״ם הגיה רש״א להביא הטומאה ולהוציא הטומאה:

נתן את התקרה באמצע. פי׳ תקרה של הבית אשר [בנה] בצד זה הבית. הרמב״ם:

ולא מירקה. פי׳ הר״ב לא גמרה. כמו ומירק אחר שחיטה על ידו. בפ׳ א״ל הממונה [יומא דף לב] הר״ש:

או שפתחתו. וכן העתיקו הר״ב והר״ש ובנוסחת מהר״ם שפחתתו:

לקנה. פי׳ הר״ב להניח שם קנה. וכ״כ הרמב״ם. וק״ק דלמה יעשהו מפולש. והר״ש כ׳ בשם הערוך שעושין חור בדלת להדליק בו את הנר ולהוציא מאותו החור קנה כו׳ ולשון מהר״ם. להושיט ממנו קנה של גרדי לחברו:

ולאספתי. פי׳ הר״ב חרב כו׳ ויש לאורגים כו׳. וכ״כ הר״ש. וניחא דיש לו ענין לקנה. אבל אכתי אין ענין לו ולנר. והראב״ד [*בפי״ד מהט״מ] מפרש ע״פ התוספתא דתני בה לקנה. ולאצבתי. ולנר. שכולם מענין [המנורה]. קנה קני מנורה. אצבתי מלקחים תרגום צבתהא. לנר כמשמעו. ולא ממנעי רבנן למכתב פ״א תחת בי״ת. [כמו] הפקר. הבקר ע״כ. והכ״מ כתב על זה שאינו יודע מה ענין לקנה מנורה בחור שבכותל הלא במנורה עצמה הם מונחים ע״כ:

כל שהוא. כשיעור תשמיש שרוצה לעשות בו. מהר״ם:

ולתשמיש. פי׳ הר״ב להצניע שם חפציו. וז״ל הר״ש חוץ מאלו שהזכרנו למעלה לקנה ולאספתי ולנר:

ממעט ע״י רובע עצמות. נראה לפרש בכאן כדפירש״י בריש מסכת נדה על יד מפקידה לפקידה. על כח מפקידה כו׳. כמו פסול על ידו. ביבמות [דף צו]. ולא כפי׳ הר״ב דהתם שמפרש אחר וכו׳:

פחות מכזית מן המת כו׳. כ׳ הר״ב השתא הדר תנייה כו׳ לאשמועינן דממעט על ידי כל המטמאים כו׳. כ״כ הר״ש. ומסיים א״כ ליהדר וליתני פחות מעצם כשעורה ושמא הדר תנייה למחשביה בהדי שרץ ונבלה. ע״כ. ומהר״ם כתב דנ״ל דלהכי הדר תנייה. דאיצטריך לאשמועינן דאם החלון גדול כל כך דלית בחד מינייהו כשיעור למעט בחלון. אלא בין שניהם או בין כל הנך דחשיב. כולהו מצטרפי למעט. ולא אמרינן דפחות מכזית מן המת ופחות מכזית נבילה מצטרפים לטמא כקל שבשניהם למגע ולמשא ולא ימעטו בחלון. קמשמע לן. דכל שטומאתו ושיעורו שוה מצטרפין. טומאתו ולא שיעורו. שיעורו ולא טומאתו. אין מצטרפין. כדתנן במעילה פרק קדשי מזבח [משנה ג] ע״כ:

ופחות מכביצה אוכלים. פי׳ הר״ב שאין אוכל פחות מכביצה מטמא אחרים ולא מקבל טומאה מן התורה. וזה לשון הר״ש תימה הא פחות מכביצה מקבל טומאה הוא כדתנן בפ״ב במס׳ טהרות גבי אשה שהיתה כובשת ירק. דקתני אין בו כביצה הוא טמא והכל טהור. וא״כ היאך ממעט את הטפח הא קתני סיפא דמתניתין זה הכלל טהור ממעט. טמא אינו ממעט. ולא מסתבר למימר משום דלא מטמא אחריני ממעט. ונראה דהיינו טעמא משום דמדאורייתא בעינן כביצה אפי׳ לקבולי טומאה. וכיון דמדאורייתא טהור ממעט והביא ראיה לדבר ע״ש. והרמב״ם אע״פ שבפירושו כתב דפחות מכביצה לא יטמא טומאת אוכלין. בחבורו [פט״ו מהט״מ הל׳ ג׳] כתב פחות מכביצה שאינן מוכשרים ומשמע דאילו מוכשרים אינו חוצץ וטעמא לפי

שמקבל טומאה דאורייתא וכן מוכיח הכ״מ בפ״ד מה׳ טומאת אוכלין שדעת הרמב״ם דמדאורייתא אין שיעור לקבל טומאה. וכ״כ המזרחי פרשת שמיני. עמ״ש עוד ברפ״ב דטהרות [ד״ה אין בו] ועמ״ש בשם מהר״ם בסוף פרקין:

והחבואה. [*פי׳ הר״ב] שהשרישה רחוק מן הכותל כו׳. עיין בפי׳ הר״ב בריש מתני׳ דלקמן [*ושיעור הריחוק מקום בפ׳ לא יחפור (בבא בתרא דף כ.) ג׳ טפחים. ושם הקשו התוס׳ ממתני׳ ה פ״ח [דמכילתין]. אלו לא מביאין ולא חוצצין הזרעים והירקות המחוברים לקרקע חוץ מן הירקות שמנו במשנה א. ותירצו בשם ר״ת דיש לחלק בין אהל לחלון. דלענין אהל להביא ולחוץ הרוח מנשבו ואינו עומד במקום אחד. ולפיכך לא נעשה אהל]:

וככי. פי׳ הר״ב קורי עכביש כו׳ ואני שמעתי כמין קורי עכביש נמצא בתוך הקנה כו׳. לא ידעתי למה כתב כן מפי השמועה. והרי מפי הכתב היה יכול להעיד שכ״כ בפי׳ הרמב״ם. אבל בחבורו ספט״ו מהט״מ. כתב קורי עכביש. והראב״ד כתב שהוא מה שבתוך הקנה כו׳. כההיא עד שיוציא את הככיי דספי״ז דכלים. והכ״מ הליץ בעד הרמב״ם דלכך לא פירש כההיא דכלים. לפי שאין דרך לשים בחלון מה שבתוך הקנה ועוד דלא שייך למימר בה שאין בה ממש:

ונבלת עוף טהור שלא חישב עליה. ובכפרים. כדתנן במשנה ג פ״ג דעוקצים. והעתיקה הר״ב בריש טהרות. [*ועיין עוד שם בפי׳ הר״ב]:

ולא הכשירה. פי׳ הר״ב שיבא עליה מים או א׳ משבעה משקין. [*השנויין במשנה ד פ״ו דמכשירין]:

ולא כזית מן המת. כתב מהר״ם וז״ל קשה מאי אצטריך למתני שאינו ממעט בחלון. פשיטא. דבלאו טומאה שבבית. איהו גופי׳ הכזית מביא הטומאה לבית שאצלו. ונ״ל דאצטריך. כגון שהכזית מונח בכלי חרס המוטה על צדו. ופומי׳ לגו לצד הבית שהטומאה בתוכו וכלי חרס גופה לא ממעט בחלון. כיון דלא מבטל ליה. כדמשמע פרק לא יחפור. דכל מאי דלא מבטל ליה לא ממעט [וכמבואר במשנה ב פ״ו] וסד״א דהכזית ימעט בחלון שלא תבא טומאה לבית השני. וכשם שלא תבא שם טומאה שבבית זה. כך לא תבא שם טומאה דכזית גופי׳. שהרי טומאתו יוצאה דרך פי הכלי לבית שהטומאה בו קמ״ל. עכ״ל. ודברי׳ תמוהים הן. [*ועי׳ מ״ש בשמו בפ״ט סוף משנה א ומשנה יב]:

ולא כביצה אוכלים. לשון מהר״ם תימה לי אמאי לא קתני ברישא. בהדי אלו ממעטים בחלון. כביצה אוכלים שלא הוכשרו. ובסיפא לתני אלו אין ממעטין. כביצה אוכלים שהוכשרו. כדקתני בנבלת עוף טמא שהכשירה. ושמא לא היה צריך לפרש דדבר פשוט הוא דלא מקבלי טומאה אא״כ הוכשרו. והא דנקט בנבלת עוף טמא הכשר. אצטריך לאשמועי׳ דלא הוי כנבלת עוף טהור דלא בעי הכשר. ובת״כ אצטריך למילפה מקרא. ובזבחים פרק חטאת העוף (זבחים ד׳ ע) מייתי לה. ע״כ:

[*ולא תבואה שבחלונות. כן הגירסא בכל הספרים. ובמתני׳ דלעיל שבחלון והיה נ״ל לישב קצת דר״ל שבחלונות הרגילים להשריש כך ברוב חלונות ובזה מפרש התנא עצמו ההפרש שבין תבואה דהכא לדבמתני׳ דלעיל. אלא שבברייתא דפ׳ לא יחפור (בבא בתרא דף כ) קחשיב להחוצצין וקתני עשבים שתלשן והניחן בחלון. או שעלו מאיליהם בחלונות. ומפרשינן שעלו רחוק מהן. והיינו הך דמתניתין דלעיל]:

וחכמים אומרים הלבינה ממעטת. כתב הר״ב דסברי לא טמאו אלא גוש כו׳ לא העפר אפי׳ לאחר שגבלו. כלומר ועל ידי כן חזר להיות כמו גוש. ומ״ש הר״ב ושעור הגוש כפיקה גדולה של סקאים. עיין בזה מה שכתבתי במשנה יב פרק יז דכלים [ד״ה כפיקה]. ומה שכתב הר״ב שהוא כחותם המרצופים. כדתנן לקמן סוף פרק יז:

יד חזיז מביא את הטומאה כל שהוא. ודבר ברור הוא שאינו מביא. חלא מדבריהם. וכן כל כיוצא בהבאת הטומאה כזו. שאינה באהל טפח הבריא. אינו אלא מדבריהם. הרמב״ם רפי״ז מהלכות טומאת מת:

גבלית. לשון הר״ב מפ׳ בתוספתא כלי שמניקה מכאן ומכאן כו׳. כך העתיקה הר״ש. וכן הוא בתוס׳ שלנו ספט״ו אבל הערוך כתב. וז״ל גבלית פירוש אוצר. תניא בתוספתא איזו היא גבלית כל המעוקם מכאן ומכאן ומשייר מן האמצע:

שהוא גבוה מן הפתח ג׳ נדבכים וכו׳. או פחות מכאן. הרמב״ם שם:

זיז שע״ג הפתח כו׳. כתב הר״ב הכא מיירי שנסתם וכו׳ וכ״כ הר״ש ולפ״ז לא שיביא את הטומאה לבית אלא שמביא את הטומא׳ שתחתיו אל הכלים אשר ג״כ תחתיו וקמ״ל דלא אמרינן דזיז שע״ג הפתח בכל שהוא לכל דבר. אבל הרמב״ם מפרש ע״ג הפתח. ר״ל שיהיה יוצא מהמשקוף ולהיותו למעלה מי״ב טפחים יצטרך שיהיה בו פותח טפח:

רבי יוחנן בן נורי אומר כו׳. כתב הר״ב והלכה כריב״נ. וכ״כ הרמב״ם. והטעם פי׳ הכ״מ [רפי״ז מהט״מ] דמאחר דמלתא דרבנן היא פסק כמותו דמיקל:

שלש אצבעות. כלומר פחות מטפח. שהטפח ד׳ אצבעות:

טומאה תחתיו. דוקא בזיז שהוא למעלה מי״ב טפחים. הראב״ד. וכתב הכ״מ. כלומר שאילו לא היה למעלה מי״ב היה מביא את הטומאה בכל שהוא.

כמו שנתבאר. ופשוט הוא ע״כ:

אכסדרה. שהיא מקורה. כמו שכתבתי במ״י פרק קמא דסוכה:

רבי אליעזר אומר תחתיהן וביניהן טמא. פירש הר״ב אע״ג דליכא טפח בעודף כו׳. ול׳ הר״ש דר״א לטעמיה דאמר לעיל טומאה תחת הזיז הבית טמא. אע״פ שאינו אוכל בפותח טפח ע״כ. כלומר. וה״נ מחמיר בשני זיזין זה ע״ג זה. דהא לעיל פי׳ וביניהן פותח טפח. התחתון גבוה מן הארץ טפח. וא״כ לאו בזיז שע״ג הפתח מיירי. אלא אם כן נפרש גבוה מן הארץ פותח טפח לאו דוקא. דגבוה הרבה שהרי ע״ג הפתח הוא. אלא דכדי להוציא מטומאה רצוצה. קאמר פותח טפח דבהכי סגי. אבל מפירושו דריש מתני׳ דלקמן אין נראה כן. ולהרמב״ם ניחא דמיירי בזיז שע״ג הפתח. שכך מפרש בהדיא בסוף מתניתין דלקמן. כמו שאעתיק בסמוך:

טומאה תחתיהן או ביניהן תחתיהן וביניהן טמא על גביהן כנגדו עד הרקיע טמא. נ״א. וכן היא גירסת הר״ב. ומ״ש הר״ב ולא ע״ג פותח טפח. כלומר בין התחתון לעליון. ומשום כך בוקעת ויורדת. אבל גי׳ הספר היא גי׳ הרמב״ם. וכתב ואשר ראוי שלא תטמא גם כן תחתיהן להיות בתחתון פותח טפח. והוא גבוה מן הארץ גובה רב. לפי שהמאמר הוא בזיז והוא כמו שקדם. וגם הר״ש כתב ואית דאמרי טומאה תחת התחתון [התחתון] בלבד טמא. טומאה ביניהן או ע״ג העליון. כנגד הטומאה עד לרקיע טמא. ולגירסא זו הוי פירושא דאין ביניהן פותח טפח בין שני הזיזין. אבל תחת התחתון איכא פותח טפח ע״כ:

אין בהן פותח טפח. פי׳ הר״ב שהזיזין אין ברחבן טפח. לדברי הר״ש שכתב לעיל במשנה ה דר״א לטעמי׳ וכו׳. כמו שהעתקתי לשונו שם. מתניתין דהכא דלא כוותיה. אלא כרבי יהושע:

וכן שתי יריעות שהן גבוהות מן הארץ פותח טפח. וכן בכל החלוקות השנויות לענין הזיזין:

טו **סגוס עבה כו׳.** כתב הר״ב הך מתניתין פירשנוה לעיל כו׳. מיהו התם לענין נתונין תחת הסדק והכא לא בהכי מיירי. אלא כשסגוס. או הבגדים מונחים זעג״ז. וטומאה רצוצה תחתיהם. א״נ ביניהם. שכ״כ הרמב״ם. ועכשיו מצאתי למהר״ם שכתב. וז״ל סגוס עבה וכופת עבה אע״ג דתנינא חדא זימנא לעיל פרק יא. נ״ל דאיצטריך. דמההיא דלעיל לא שמעינן לה. דה״א התם הוא דקאי אבית שנסדק ואכסדרה שנסדקה. דאמרינן טומאה בצד זה כלים שבצד אחר טהורים. ואמרינן עלה נתן את הקנה בארץ. אינו מביא את הטומאה. עד שיהא קנה גבוה מן הארץ פותח טפח. ואהא קתני סגוס עבה וכופת עבה כו׳. כלומר אם סגוס עבה או כופת עבה. מונח בארץ כנגד הסדק. אין מביאין את הטומאה מצד זה של הסדק לצד אחר. וסד״א התם הוא דאין מביאין את הטומאה דתרתי לא אמרינן לומר רואין כאילו ניטל תחתית של הסגוס ושל הכופת ונשאר צד העליון שבהם והוא גבוה טפח. ואז נימא גוד אסיק צד העליון לסתום הסדק. דהיינו תרתי. לומר קליש. ולומר גוד אסיק. אבל הכא אמרינן כגון סגוס וכופת שהן גבוהין מן הקרקע פחות מטפח. וטומאה תחתיהן בצד זה וכלים מצד אחר תחתיהן. סד״א נימא קליש כאילו ניטל מקצת עוביין של מטה. ויביאו הטומאה על הכלים. קמ״ל. דאפילו קליש לחודיה לא אמרינן. ולא זו אף זו קתני. ברישא אשמועינן דתרתי לא אמרי׳. והדר אשמעינן הכא דאפי׳ קליש לחודיה לא אמרינן. עכ״ל. וכתב הראב״ד בפי״ז מהט״מ [הלכה ד׳] שההפרש שיש בין סגוס עבה ולקפולין זו על זו. ולטבלאות של עץ מונחות זו על גבי זו. שהסגוס הואיל וכלי אחד הוא אין רואין הצד העליון אע״פ שגבוה מן הארץ טפח שיהא כאהל ויטמא מה שתחתיו באהל אלא נדון כטומאה רצוצה ובוקעת כנגדו ולא יותר. אבל כשהוא שני כלים אע״פ שדבוקים זב״ז. העליון שהוא גבוה טפח מן הארץ נעשה אהל ומביא. וכן הטעם לאדם שהוא נתון (על) [צ״ל באהל] המת [כדתנן במ״ג פי״א] לפי שהוא חלול נעשה כשתי טבלאות. ע״כ:

ואם היו של שיש טומאה בוקעת וכו׳. כתב הר״ב לפי שהן נחשבות כארץ. וז״ל מהר״ם הוי להו כגל של צרורות המונח באויר או גל של עפר. דטומאה וכלים תחתיו טהורין. [*כדלקמן משנה זיז. ע״כ:

[*טמא טומאת ז׳. כתב הר״ב. ואע״ג דתנן וכו׳. ואי משום חבורים נמי ליכא. דהוי דיקרב בדיקרב לדיקרב. כמ״ש הר״ב בר״פ דלקמן. דאין טמא אלא טומאת ערב. וא״ת והתנן בפרק במה מדליקין כל היוצא מן העץ. אינו מטמא טומאת אהלים וכו׳. ל״ק דההיא לשיהא האהל טמא בעצמו אף לאחר שהוציאו המת מתוכו. והכא בעוד שהמת בתוכו דהוי כמלא טומאה. ועיין בפ״ז משנה ב [בפירוש הר״ב] ור״פ דלקמן בד״ה וטמאוהו כו׳]:

והן נוגעות זו בזו בפותח טפח. משום סיפא נקט נמי ברישא בפותח טפח דלגופיה לא אצטריך. דכיון דתחת עצמה אינה מביאה הטומא׳. אלא בוקעת ועולה כו׳. כ״ש שאינה מביאה אל החבית שאצלה ואפי׳ נוגעת בפותח טפח:

טומאה בוקעת ועולה כו׳. כתב הר״ב אבל מה שבתוכן טהור. ולהרמב״ם שכתבתי בכמה דוכתי בפרק כוורת. אף מה שבתוכו כשהוא כנגד הטומאה. נמי טמא:

אבל אם היו טמאות כו׳. כתב הר״ב שאין התחתונות סותמות כו׳. מידי דהוה אקפולין כו׳. והתחתונה כמאן דליתא דמי. ואותה שעל גבה מביאה הטומאה לכל מה שתחתיה ובוקעת ועולה כל כנגדה עד לרקיע. כדפירש לעיל פרק כוורת. דאדם וכלים נעשים אהלים לטמא ולא לטהר. ולהכי הוו אהל להביא את הטומאה. לכל מה שתחתיהן. וכמאן דמלי טומאה כל מה שתחתיהן דמי וחוזרת ובוקעת למעלה כנגד כל החבית. דאין נעשים אהלים להפסיק בין הטומאה. והא דנקט תחת כולן טמא. ולא נקט למעלה מהן. נ״ל משום דבטהורות נמי שגבוהות טפח איירי. דחוצצות בפני הטומאה דאיירי בחבית של שייטין [*דמתניתין ג פרק ב] [דכלים] וכיוצא בהן שהן סתומין וטהורים לגמרי ודמו לטבליות של שיש דלעיל ולא לכלים הטהורים העשוין לקבלה. דנעשים אהלים לטמא ולא לטהר. ע״כ ל׳ מהר״ם:

כלים שבחצץ טהורים. פי׳ שאחורי החצץ. אבל שבתוך החצץ צריך שיהיה שם פותח טפח. כמ״ש הר״ב במשנה ו. כך נ״ל. ושוב מצאתי שכך כתב מהר״ם. והנאני:

שארצו של בית כמוהו עד התהום. ולשון ספרי כל אשר באהל. לעשות קרקע הבית כמוהו. הרמב״ם. [*ועיין מ״ש במשנה ז פרק ג]:

בית שמלאהו עפר. ה״ג בספרים. ובנ״א תבן והכי מייתי לה בפ״ז דעירובין ד׳ עח. ובפ״ק דסוכה ד׳ ד. אבל כתבו התוס׳ דמשום דמייתי לה אתבן. טעו להגיה הספרים תבן במקום עפר:

ובטלו כו׳ טומאה בוקעת כו׳. דאילו לא בטלו הרי הוא כשאר חפצים המונחים באהל כדלעיל. ובגמרא פ״ז דעירובין רמי מהכא אדתנן התם חריץ שבין שתי חצירות כו׳ מלא עפר או צרורות מערבין אחד. ואין מערבין שנים. ואפי׳ בסתמא משמע דמתבטל. ומשני רב אשי בשלמא חריץ למיטיימיה קאי. אלא בית למיטיימיה קאי. וש״מ דנ״א דגרס הכא בטלו. דמשמע מסתמא בטלה. ליתא כלל. אבל הרמב״ם העתיק בטלו. ופי׳ דר״ל בטל דין הבית ואם היה בתוך זה העפר. כלים. ובמקום אחר ממנו טומאה הנה לא תטמא אלו הכלים באהל. שדין האהל כבר בטל להיות בית [נהרס] ע״כ. וצריך עיון סוגיא דעירובין ודסוכה וגם דבריו שבחבורו פ״ז לא הבינותי שכתב שם וז״ל בית שמלאו עפר. או צרורות. הרי זה בטל אצל הבית. והרי הוא כגל של עפר או צרורות. ואם היתה טומאה בתוך העפר בוקעת ועולה וכו׳. וצ״ע [*ועיין בפרק ד דמקואות משנה ג]:

[*טומאה בוקעת כו׳. כתב הר״ב אם יש כו׳ הרי הוא כקבר סתום כו׳. כדתנן ברפ״ז]:

חצר הקבר. איזהו חצר הקבר זו הגת שהמערות פתוחות לתוכה. תוספתא הביאה הר״ש. ובספ״ו דב״ב מפורש ג״כ שהחצר הוא כמו גומא יורדין לתוכה והמערות פתוחות לתוכה:

טהור עד שיהא בו ד״א. פי׳ הר״ב כל זמן שיש בה ד״א טהור העומד בה. וצריך לומר דאזיל בשידה תיבה ומגדל. דאל״ה כיון שיש ד׳ מערות לד׳ רוחות כבר נטמא כשהלך על הקברות שבמערות. כ״כ הרשב״ם והתוס׳ בפ״ו דב״ב דף קא. ומ״ש הר״ב וה״מ חצר הקבר כו׳ אבל מת בעלמא תופס כו׳. בפ״ח דסוטה דף מד דייקי׳ הכי. מדאצטריך למתני העומד לתוכה טהור. ש״מ ה״מ חצר הקבר דמסיימי מחיצות כו׳ וטעמא פירש״י דחכמים גזרו שיהא המת מטמא כל הנכנס בד׳ אמותי. כדי שלא ירגילו אוכלי טהרות ליקרב לו. ויהא סבור שלא האהיל. ויש לחוש שמא יפשוט ידו ויאהיל. ולאו אדעתיה. אבל חצר הקבר דכיון דמערה חלוקה הימנה. ומחיצותיה נכרות. לא גזור רבנן במתים שבתוכה שיתפסו ד׳ אמות סביבותיהם לצד המערה דכי גזור רבנן ד׳ אמות. במת המוטל באויר. וכגון למעלה אצל גג המערה כדי להרחיק את האדם מלהאהיל על הטומאה. אבל כאן יש היכר. ע״כ. ומ״ש הר״ב ואם אין שם אלא שלש מערות כו׳. צ״ע טעמא מאי [*והר״ש הביא תוספתא ששנויה כך. ופירשה דהיינו כמסקנא דסוטה. ואם באנו להשווינה למסקנא דסוטה לא דק הר״ב כלל. דהתם מסקינן אדברי ב״ה בד״א שפתחה מן הצד אבל פתחה מלמעלה ארבע אמות] ופירש״י הטעם דכשעשוי לחצר מדרון [צריך] לצאת דרך צדדים. איכא למימר כיון דלא גזור רבנן ארבע אמות במחיצות ניכרות סגי להו להא [חצר] בד׳ טפחים. והעומד בה הרי זה טהור שאין לנו במה לטמאו. דא״צ לטפס ולעלות שיפשט זרועותיו ויאהיל כנפיו על חלל הפתח. דכי נפיק מידדי ונפיק נשמט ונמשך לו מן הפתח של מערה לצד פתח של חצר ויוצא לו. אבל כשחצר מוקפת מערות מד׳ רוחותיה ואינה פתוחה בשום רוח דהשתא פתחה מלמעלה. אי אפשר דלא מאהיל כיון דאינו אלא ד׳ טפחים א״א לו לפרוש כנפיו ולטפס ולעלות. אלא א״כ האהיל על חלל הפתח. ע״כ. [*והשתא פירוש התוספתא בכל שהוא היינו ד׳ טפחים דמתני׳ וקרי להם כ״ש. [שהוא] שיעור מועט החשוב בשאר דוכתי. וא״כ היאך מפרש הר״ב ואם אין שם אלא ג׳ מערות כו׳ דאדרבה משנתינו דוקא בהכי מיירי. ומש״ה ס״ל לב״ה דסגי בד״ט והיינו כל שהוא. ודוחק לומר דהר״ב על דברי ב״ש מהדר. וכמו שהוא קאי בדברי ב״ש. דקשיין תרתי חדא וכי טעמא דב״ש אתי לאשמעינן. ותו דה״ל לפרש כ״ש שהוא *) ב״ש ועוד בה שלישיה מנליה לפרש כן אדברי ב״ש. אלא ודאי שהר״ב אין לו פירוש בב״ש. אלא כמשמעו. וקאי אדברי ב״ה. ואין טעם בדבר. ומ״ש הר״ב ובלבד שלא יגע במשקוף. תוספתא. ופירש הר״ש דקי״ל [בספי״ב] טומאה בבית הנוגע בשקוף טמא] ולהרמב״ם פי׳ אחר ואין להאריך:

עשה ראשה גולל לקבר. לשון הר״ב. והרי היא עומדת על הקבר כמו אילן. כ״כ הרמב״ם פ״ו מהט״מ [הלכה ה׳]. והקשה הראב״ד. דא״כ היינו עומדת. אלא סיפא שהקורה שוכבת בקרקע וראשה נכנס לתוך הקבר נעשה לו גולל. ורישא הטעם בזמן שהיא עומדת או מוטה על צדה וסומכת על הקבר. כל הקורה צריכה לראשה התחתון שהוא גולל לקבר. לפיכך כל שהוא כנגד הפתח של קבר טמא. אבל כשהיא שוכבת אינו כן לפיכך מה שעתיד לקוץ אינו חבור. ע״כ. כלומר דמוטה על צדה אינה שוכבת ומוטלת לארץ. אלא מוטה בהטייה וזקופה קצת שנסמכה על הקבר במקצתה. וקצתה האחר זקוף ועולה. והכ״מ הליץ בעד הרמב״ם שהוא מפרש דעומדת ומוטה על צדה. תרוייהו כשהקורה מוטלת לאורך הקבר. אלא דעומדת היינו שהטילה על הקבר לרחבה. וקתני שאם היתה ארוכה. או רחבה יותר מהקבר. אין טמא אלא כנגד הקבר דוקא והשאר טהור. לפי שא״צ לגולל. אבל כשהעמידה על הקבר כמו אילן. אע״פ שמתוך שכולה עומדת על פתח הקבר היה ראוי לטמא כולה אפי׳ כשעתיד לקוץ. מתוך שא״צ לגולל ממנה אלא קצתה. לא טימאו ממנה. אלא עד ד׳ טפחים. והוא שעתיד לקוץ. ע״כ. ודוחק לפירושו מאי דקרי עומדת כשמוטל על הקבר לרחבה. ולכן נראה לפרש דעומדת הוא שעומדת זקופה. ואיכא בין רישא לסיפא. דברישא שעומדת על עמדה על שרשה. ושם היא עבה ורחבה ויוצאת חוץ מהקבר בצדי הרוחב של הקבר. וקאמר דאין טמא הנוגע באותן הצדדים. כיון שאינן כנגד הפתח. וסיפא עשה ראשה גולל. היינו שנתהפכה ועומדת על ראשה. ושם היא צרה. ואינה יוצאת חוצה לצדדין. וקמ״ל. דאין טמא בארכה אלא עד ד׳ טפחים ופשיטא דברישא נמי כי קתני עומדת ה״מ לאשמועי׳ הא דאין טמא אלא עד ד׳ טפחים אלא כיון דאיכא למשמע התם. דאין טמא מן הצדדין שלא כנגד הפתח סגי ליה בהכי. וקמ״ל השתא הא דעד ד׳ טפחים בגוונא אחרינא. וממילא שמעינן דה״נ בעומדת על שרשה. דאין טמא אלא עד ד׳ טפחים. דודאי דלא שנא. וכן ג״כ אי משכחת בעשה ראשה גולל דאפ״ה יוצאת חוץ לצדדי הקבר. כגון שהקבר צר מאוד. שהוא קבר של נפל. או שהקורה עבה גם בראשה. דאה״נ דטהור הנוגע בצדדים היוצאים חוצה. אלא שדברו בהווה ורגיל להיות:

הנוגע בה. פי׳ הר״ב כל זמן שהוא גולל. לא שתטמא בהיותה חלק מהקבר. ואם יגע בה כאילו [נגע בקבר]. אבל היא תטמא במגע כל [זמן] שהוא על הקבר. וכאשר הוסרה מן הקבר נשארה טהורה. הרמב״ם. ובמשנה ז פ״ק דעירובין מפרש הר״ב דאף לאחר שפירש מטמא. והוא מלשון רש״י דהתם. ועיין מ״ש עוד לעיל פ״ב משנה ד [ד״ה הגולל]:

בהמה. שכפתה. הרמב״ם פ״ו מהט״מ [הלכה ד׳]. וטעמו פי׳ הכ״מ. משום דאל״כ הרי היא הולכת לכאן ולכאן. ואין כאן גולל. [*ובסוכה בפ״ב דף כג אמרי׳ טעמא הכי. אדאמר ר״מ שאין עושין אותה דופן לסוכה. וגם שם אמר ולא גולל לקבר]:

המאהיל על המת והנוגע בכלים טמאין. פי׳ הר״ב טומאת שבעה מטעם חבורין. כגון דבשעה שנגע כו׳. וכ״כ הר״ש. ובר״פ דלקמן [סד״ה על האדם] מפרשים דא״נ שלא בחבורים. ושם אפרש בס״ד. והרמב״ם כתב וז״ל כבר קדם לך בפרק הראשון מזאת המסכת שהאדם כאשר נטמא במת ונגע בכלים יטמא אותן טומאת שבעה. ולזה כאשר נטמא אדם במת אם נגע בו או האהיל עליו. ואח״כ נגע בכלים. הנה אלו הכלים טמאים אבל אם נגע במת או האהיל עליו. עוד האהיל על הכלים. הנה לא יטמא אותן. לפי שטמא מת אינו מטמא באהל. אמנם יטמא במגע. אם לא שהאהיל בידו אחת כו׳. ועיין [מ״ש] ספי״א [מ״ט ד״ה והמנורה]:

הנוגע במת ומאהיל על הכלים טהורים. כתב מהר״ם. ואע״ג דהאדם טמא דכולן מביאין טומאה על עצמן בכ״ש מיהו אינו מביא את הטומאה בפחות מטפח. ע״כ:

אם יש בידו פותח טפח. לפי שקטן בן יומו מטמא טמא מת [כדתנן במשנה ג׳ פ״ה דנדה] ואפשר שיהיה נער קטן הרמב״ם. וכלומר דפותח טפח באדם בינוני משערינן:

טז כל המטלטלין. נקט מטלטלין. משום שלא גזרו טומאת אהל בעובי המרדע. אלא על האדם הנושאן. אבל בפותח טפח. אפי׳ במחוברין נמי מביאין את הטומאה. דדוקא זרעים וירקות לפי שאין בהם ממש. קתני [במשנה ה פ״ח] דלא מביאים ולא חוצצים. דהוי כמו כפת הברד והשלג [והכפור] והגליד והמלח אבל אילן המיסך על הארץ קתני התם [במשנה ב] דמביא את הטומאה. תוס׳ פ״ק דשבת [סוף] דף טז [ד״ה כל המטלטלין]:

אקפח את בני. פי׳ הר״ב שבועה היא אקפח את בני אם אין דבר זה אמת שהלכה זו מקופחת. וכענין זה מצינו במקרא [בראשית מב] חי פרעה אם תצאו מזה כלו׳ שלא תצאו מזה. תוס׳ שם [ד״ה אקפח]. וכתב רש״י מצטער היה על תורה המשתכחת ומקלל את עצמו אקפח כו׳:

וטמאוהו משום כלים המאהילים על המת. פי׳ הר״ב דלא בעינן פותח טפח אלא להביא את הטומאה תחת ראשו השני. להביא הטומאה על אחרים. רש״י [שם]. ומ״ש הר״ב וטמאו את האיכר או מטעם חבורין. ומרדע בר קבולי טומאה הוא. דאין דינו כפשוטי כלי עץ דהא יש בו דרבן של מתכת בראשו האחד. ובראשו השני יש בו חרחור. כדתנן בפכ״ה דכלים [משנה ב]. כ״כ הר״ש. וכך היא שטת התוס׳ דבמסכת שבת פ״ק [דף יז ד״ה ועל שאר] ואזלה לשטת ר״ת וסיעתו. דהא דאמרינן. חרב הרי הוא כחלל [*וכמ״ש (הר״ב) [הר״ש] בפ״ק משנה ב] דוקא חרב ודומיו שהוא כלי מתכות. אבל שאר

כלים לא. אא״כ שהם בחבורין שבשעה שנגעו במת נגע בהם האדם. וכמ״ש הר״ש ברפ״ק והוא שטת הראב״ד ג״כ בפ״ה מהט״מ [הלכה ג׳]. וכתב הר״ש. ומיהו [אי] אמרי׳ חרב הרי הוא כחלל לטמא אחרים באהל [וכן דעת הר״ב בהדיא גבי מנורה בדות בספי״א] [ד״ה והמנורה] היה האכר ראוי ליטמא משום דמרדע מאהיל עליו דמטמא באהל. ולישנא משמע דלאו מתורת אהל טמאוהו. ועוד דאי מטעם אהל מאי קאמר ר״ע על האדם הנושאן בעובי המרדע. כלומר שיש בהיקפו טפח. אפילו בכ״ש טמא מדאורייתא. דחרב הרי הוא כחלל. ועץ המשמש את המתכות טמא כדין מתכות. כדמוכח פי״ג [דכלים משנה ו] ומ״מ אפשר דכאן לא היה דרבן. בתוך המרדע ולא חרחור. ומרדע מקבלי כלי עץ הוא. שדרבן מיטלטל ודרך להסירו. כדאמרינן בחגיגה [דף ג ע״ב] וכו׳ ע״כ. ולפי מ״ש בסוף פי״א [ד״ה שם] בשם הרמב״ם. לא קשיא. דאין חרב כחלל לטמא במשא ובאהל. אלא למגע בלבד. וא״ת ומאי חיבורין איכא הכא. דהא והאהיל צדו אחד תנן. לא קשיא דכל דבר המאהיל על המת הרי הוא כנוגע ומחובר בו. וכי הא דתנן בפ״ק משנה ג. אין האהל מתחשב. ומ״ש הר״ב או משום דה״ל כלים שנגעו כו׳. כדתנן בפ״ק [משנה שם]. וכ״כ ג״כ הר״ש. וזה לשטת הר״י מסמפונט. שכתב הר״ש ברפ״ק דלאו דוקא חרב הרי הוא כחלל. דה״ה לכל הכלים וכן היא שיטת הרמב״ם [בפ״ה דהט״מ הלכה ג׳] והלכך הכא אע״ג דכלי עץ הוא יש לו דין כלים שנגעו כו׳. ואפילו בלא חיבורין. מה שאין כן לר״ת וסיעתו דלדידהו כלים שנגעו וכו׳ דבפרק קמא. דוקא בכלי מתכות. ולשטה זו דאף כלי עץ יש לו דין חרב כחלל. הדרא קושית הר״ש לדוכתה. דהיה האיכר ראוי לטמא משום דמרדע מאהיל עליו כו׳. לדעת הר״ב דספי״א דאמרינן חרב כחלל אף לטמא באהל. וצריך עיון. ועוד לא דק הר״ב. דהואיל וברפ״ק [משנה ב] כבר סתם כדברי הרמב״ם דחרב כחלל לאו דוקא חרב שהוא כלי מתכות. אלא ה״ה לכל הכלים. לא הוה ליה לכתוב בכאן מטעם חבורין. וכ״ש בסוף פרק דלעיל. דלא כתב אלא דוקא בחיבורין. אלא אגב שיטפיה העתיק דברי הר״ש כולם ולא דק. ועיין עוד בסמוך. גם אתי תלין משוגתי שבפ״ז דנזיר משנה ג [ד״ה וכלים]. העתקתי דברי הראב״ד דבפ״ז מהל׳ נזירות שכתב שאין טומאת שבעה לאדם בכלים אלא בחיבורין. ומדבריו השבתי על טענת רבינו חיים כהן איזהו בית אשר תבנו לי כו׳. וכל זה מפני שראיתי שם שגם הכ״מ הסכים עם הראב״ד ולא עוד אלא שכתב שגם דעת הרמב״ם כדברי הראב״ד. ולא דקדקתי אחריו לרדת שם לסוף דינים הללו. אבל עכשיו עין בעין נראה. שהראב״ד עצמו כשאמר כן בהל׳ נזירות. לא אמר אלא בכלי שטף. ולא בכלי מתכות. דבהדיא כתב בפ״ה מהל׳ טמא מת [הלכה שם] דבחרב שלא בחבורין ובשאר כלים בחבורין. וכמ״ש לעיל בשמו. וא״כ ז״ש הכ״מ בהלכות נזירות [פ״ו הלכה ח׳] וז״ל. מי הגיד לאדונינו הראב״ד שהרמב״ם סובר שלא בחיבורין מטמא כו׳. הנה הודאת פיו של הרמב״ם הגיד לו. שבפ״ה מהט״מ משוה כל הכלים לדין א׳. וכיון דבחרב לכ״ע אין צריך חבורין. א״כ להרמב״ם הכל א״צ חבורין ועל שאר הכלים השיגו הראב״ד. והואיל וכן. גם טענת רבינו חיים כהן באמרו איזה בית אשר תבנו לי במקומה עומדת מצד כלי מתכות. שא״צ חבורין לכ״ע. [*אבל הרמב״ן בפי׳ החומש פרשת חקת. כתב דאין החרב מטמא באהל. והעתקתי לשונו בנזיר [ד״ה על אלו]. בס״ד]:

על האדם הנושאן. פירש הר״ב זימנין אין עליו כי אם טומאת ערב שבגדו מפסיק כו׳ והוו ליה דיקרב בדיקרב לדיקרב. וכ״כ הר״ש וכלומר שכיון שזה האדם טמא עכ״פ טומאת ערב. דמדאוריי׳ יקרב בדיקרב טמא טומאת שבעה. כדילפינן בפ״ב דעבודת כוכבים דף לז. דכתיב (במדבר י״ט:כ״ב) וכל אשר יגע בו הטמא יטמא. ומשמע ז׳ ימים כסתם טומאת מת. והא דכתיב (שם) והנפש הנוגעת תטמא עד הערב. מוקמינן שלא בחיבורין. ויקרב בדיקרב דטמא טומאת שבעה. היינו בחבורין. והשתא יקרב בדיקרב לדיקרב שהוא השלישי. הואיל ונוגע בטמא טומאת שבעה הרי הוא טמא טומאת ערב. משום והנפש הנוגעת. ואי איתא דאדם זה כשנושא המרדע על בגדו שעל כתפו. דלא לטמא לאותו אדם אלא טומאת ערב כדינו שהוא שלישי ובמחוברין איכא למטעי דלאו משום שלישי הוא שטמאוהו אלא מדין אהל. ואתי למימר כו׳. ופירשו התוס׳ דפ״ק דשבת [דף יז ד״ה אר״ע]. הטעם. לפי שאינו פשוט כל כך טומאה דבחבורין. ולפיכך יאמרו שטמא משום אהל. הואיל ויש בהיקפה טפח. ואתי למימר שאין באהל אלא טומאת ערב. לכך גזרו כו׳. ודוקא בעובי המרדע שיש בה בהיקפה טפח. אבל בפחות מכן ליכא למטעי כלל שיהא משום אהל. ואע״פ שלא ידעו טומאה בחבורין. לא יטעו. אלא ישאלו הטעם. וכתבו עוד דלא חלקו. ואפי׳ יהא מפסיק בינו לבין המרדע שלשה סודרים או ארבעה. ויהיה אדם רביעי. או חמישי או יותר. ואפילו אם המטלטלים פשוטי כלי עץ שאינם בני קבולי טומאה. דלא שייכא בהם טומאה בחבורין. עד כאן. ועיין מה שכתבתי בפ׳ בתרא משנה ו [ד״ה על האדם]. [*ועיין בסוף פרק ט] והא דצריך לפרש דה״ל דיקרב בדיקרב וכו׳. היינו לשטת ר״ת וסיעתו. דלא משכחת לה שיהא האדם הנושא המרדע טמא אלא ע״י חבורין. אבל להרמב״ם וסיעתו. הרי הוא טמא משום נוגע בלבד. דכלים הנוגעים במת וכלים בכלים השלישי טמא טומאת ערב. כדתנן בפרק קמא משנה ב. והיינו אפילו שלא בחבורין. וכדלעיל. וכבר כתבתי ג״כ בריש פרק קמא. דלהרמב״ם. הך קרא דוכל אשר יגע בו הטמא יטמא. טומאת ערב היא. ולא מיירי בטומאת חבורין:

[*בפותח טפח. עיין מה שכתבתי בשם הרמב״ם במשנה ו פרק יב [ד״ה מביאה] בסייעתא דשמיא]:

טמא. ודלא כרבי דוסא דלעיל [ריש] פרק ג. דתנן מאהיל על כחצי זית וכחצי זית מאהיל עליו. רבי דוסא בן הרכינס מטהר. וחכמים מטמאין. הר״ש:

נמצא מביא את הטומאה לעצמו כו׳. ולא לנוגע בו. כדתנן במשנה ב פרק ז בבבת כחצי זית מתוכו וכחצי זית מאחוריו וכו׳:

והסל. כתב הר״ב ובמס׳ כלים כו. פי״ז משנה טז:

אם יש בסל פותח טפח טמאים. דאדם שהוא מקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה. מהר״ם. ועיין [מ״ש] ריש פי״ב [ד״ה טמא]:

בין לעיר בין לדרך. פירש הר״ב בין לעיר הסמוכה לבית הקברות כו׳. דאל״ה מספיקא לא מחזקינן טומאה. גמ׳ פ״ב דכתובות דף כ [ע״ב]:

חדשות. שאין זמן רחוק שלא היה כאן תל דאיכא למימר כיון דחדשה היא. אם איתא שנקבר שם מת מידכר דכיר ליה. רש״י שם. ואע״ג דמזכיר שאינו פשוט קודם. אשכחן טובא דכותיה בכמה מקומות במשנה. ולא קפדינן. אלא היכא דקאי אפלוגתא. כלומר על דברי מי שקדם לו [*שהל״ל אחת זו שאתה מודה לי בו]. או דקאי אקרא. [*שיש לומר. א׳ זה שכתוב בפירוש בקרא] תוס׳ שם:

טמאות. פי׳ הר״ב מפני שהנשים קוברות שם נפליהם וכו׳. וגם הרמב״ם לא כתב אלא זה הטעם בלבד. וכן בתוספתא שהביא הר״ש. אבל לא שזה הטעם קאי גם על קרובות לדרך. דהתם לא שייך למימר דעד חמשים אמה אזלא. דהיכא קיימא דמיניה אזלא. אלא בדרך טעמא אחרינא. וטעמא פשיטא הוא. כדאמר בגמ׳ דכתובות [שם] בשלמא דרך בית הקברות דזימנין דמתרמי בין השמשות [של ע״ש] ומקרו וקברו בתל. והואיל וטעמא פשיטא הוא לא הוצרכו לפרשו:

שאין קרובה הימנה. אבל אם יש קרובה הימנה. אפי׳ היא בתוך נ׳ אמה הוי כרחוקה וחדשה דטהורה דאם איתא דהלכה אשה יחידה לקבור. לא שבקה קרובה הימנה ואזלא להך. רש״י שם:

שאין אדם זוכרה. שאין אדם אומר זכור אני שלא היה כאן תל ובימי נעשה תל זה לכאן. רש״י שם:

המוצא מת בתחלה וכו׳. משנה זו שנויה פ׳ בתרא דנזיר [משנה ג] וחד מינייהו אגב גררא. הר״ש. וכבר הוספתי שם מה שראוי להוסיף בס״ד. לבד ראה זה מצאתי עכשיו שבנוסחת מהר״ם. נמחק בתחלה:

בודק אמה על אמה ומניח אמה. לשון הרמב״ם פחות מה שיהיה בין קבר לקבר אמה אחת. ולזה כאשר ימצא זה המת השלישי קבור כמו שספרנו. ועזב לפניו אמה לפי שהוא פחות מה שימצא בין שני קברות [דאע״ג דאין הלכה כר״ש בסוף פ״ו דבבא בתרא [דף קב] דס״ל אמה בין כוך לכוך. היינו לענין דינא דמוכר ומקבל. אבל מ״מ יש בנמצא כך] ויחפור באמה השניה לפי שפעמים יש שם קבר אחר ולא יצטרך לחפור על אורך הקבר כשיעור אורך אמה [אלא רוחב אמה] ג״כ. והוא אמרו אמה על אמה לפי שאם יהיה שם מת יראה ואז [יצטרך] שיגלה מגופו. וכן [עד] עשרים אמה יעזוב רחב אמה ויחפור אמה על אמה. ע״כ:

אוכל בדמעו. פי׳ הר״ב אם כהן הוא אוכל בתרומתו לשון מלאתך ודמעך לא תאחר וכו׳. וכך כתב הר״ש וכן הרמב״ם. וכ״פ הר״ב והר״ש והרמב״ם משנה ג פ״ב דטהרות. אבל הראב״ד בפ״ט מהלכות טמא מת [הלכה ט׳] פי׳ בדמעו ל׳ מדומע תרומה שנתערבה בחולין ולא בתרומה ודאי. ומ״ש הר״ב ואע״ג דכהנים אינן רשאין לבדוק וכו׳ מכל מקום אי אתרמי כו׳. וכ״כ הר״ש. אבל מהר״ם כתב. דנראה לי דמיירי בעבד כהן. ואשת כהן. ובת כהן דאוכלים בתרומה. ולא הוזהרו על הטומאה. ע״כ:

והמפקח. פירשתיו במשנה ו פרק ח דפסחים:

מלקט עצם עצם והכל טהור. פי׳ הר״ב ואין להם תפוסה כו׳. וכל שכן שאין להם שכונת קברות וטעמא פירש הר״ש הואיל ולא נתקנה לקבר כדקאמר גבי בור ועי׳ במשנה ה פרק בתרא דעדיות:

המפנה קברו מתוך שדהו כו׳. בתוספ׳ המפנה קברו לרשות הרבים והלך לשם אחר [גי׳ הר״ש אדם] מפנה עצם עצם. והכל טהור:

יז הרי זה עושה בית הפרס. ועפרה מטמא במגע ובמשא ואינה מטמא באהל. כדתנן בפרק דלקמן מ״ב וטומאת בית הפרס מדברי סופרים. הרמב״ם סוף פ״ב מהלכות טמא מת:

בית הפרס. מה שכתב הר״ב. מפי אחרים שמעתי על שם שפרסות כו׳. אני מצאתי שפירשו כך התוס׳. בסוף פרק ז דנדה [דף נז ד״ה בית הפרס]:

מלא מענה. פי׳ הר״ב ממקום הקבר שהתחיל לחרוש בו וכו׳. וכ״כ הר״ש. וכן כתב הר״ב בספ״ז דנדה. ודלא כשטת רש״י שהחזיק בה הר״ב בפ״ק דתמורה מ״ה:

מענה. הוא הקו אשר יקוה אותו המחרישה על אורך השדה. אמר הנביא [ע״ה] על גבי חרשו חורשים האריכו למעניתם. הרמב״ם. [*ואע״פ שזה הפסוק בתהלים קכט. ולא נמנה ספר תהלים אלא עם הכתובים ברוח הקודש. אעפ״כ לא נמנע הרמב״ם לקראו נביא. כי גם רוח הקדש מכלל מדרגות הנבואה

הוא. ואע״פ שהמדברים ברוח הקודש אינם נביאים. אפילו הכי בקצת העתים יהיו נקראים נביאים. כמ״ש הרמב״ם בספר המורה בפמ״ה מהחלק הב׳]:

רבי יוסי אומר בית חמש. וזה מאה וי״א אמה וג׳ רביע אמה ברבוע בקירוב. הרמב״ם. וכשתדקדק בחשבון שמסרתי לך בפ״ב דערובין [משנה ה] משם תראה. וכן תעשה כל האמות לרביעיות ויהיו בין הכל תמ״ז עם השלשה רביעיות הקדומים. וכשתכה אותם ותצרפם כאשר הראת לדעת משם. תמצאם קצ״ט אלף תת״ט רביעיות. הוא השטח כולו המרובע אשר גדרו וצלעו מאה י״א אמה ג׳ רביעיות. וכשתוציא כל ט״ז ממנו כי כל ט״ז מאלו החלקים הן האמה בתשבורת זה השטח שחלקיו רביעיות. שכן ד׳ רביעיות הכאתם עולה ט״ז כמבואר. ותמצא בזה השטח שנים עשר אלף תפ״ח פעם ט״ז ועוד אחד חלק מחלקי ט״ז. וידעת ששטח חמשים על חמשים שהוא שטח הסאה שעולה ב׳ אלפים ת״ק. שכן רבוע חמשים פעם חמשים. ויהיה א״כ שטח חמש סאין. ה׳ פעם ב׳ אלף ת״ק. שהוא י״ב אלף ת״ק הרי שלא יחסר לך כי אם י״ב אמה פחות חלק אחד מחלקי ט״ז בכל השטח הזה. והוא שאמר הרמב״ם בקירוב:

על בורך המחרישה. וכן גירסת הר״ב והרמב״ם. אבל מהר״ם גורס עד בורך כו׳. וכתב נ״ל עד עומק בורך המחרישה שהיא נכנסת בקרקע ג׳ טפחים טמא העפר. וכדתנן לקמן פ׳ בתרא [מ״ה] במטהר בית הפרס נוטל ממנו ג׳ טפחים. ולהכי קאמר הכא דעד עומק בורך המחרישה טמא. והיינו לענין העומק. ולאורך עד מקום שיצמחו ג׳ כרשינים. פירוש נותן רובע הקב כרשינין בקרקע ומגלגל המחרישה עליהם וכל שהיא הולכת. היא מוליכה הכרשינים עמה ויש מקום שמועטין. ע״כ:

שלשה כרשינין. דשיעור השעורה [*שמוליך המחרישה] ג׳ כרשינין. כדאמרינן בבכורות. הר״ש. [*ולא מצאתי שם]:

זה בצד זה. לא שמתחלה הם נופלים זה על זה. שהרי אין בנקב אלא כשיעור גרעין אחד. אבל בא לומר דשלשה יפלו זה בצד זה. ולא יותר. ולשון הרמב״ם. ובלא ספק כי כאשר ישאר השארות [מועט] מאלו הגרעינים. הנה הם לא יפלו בצד אחד [אלא אחר נענוע] הרבה. אבל יהו הגרעינים בסוף המחרישה רחוקים קצתן מקצתן. ואמר כי כאשר יצמחו ג׳ גרעינין זה בצד זה שם יכלה בית הפרס. ע״כ. ופירוש מהר״ם כתבתי לעיל:

[*עד שם כו׳. כתב הר״ב אפי׳ תוך שש אמות או חמש. ופי׳ הר״ש אפי׳ תוך י׳ אמות או חמש. ונ״ל שם ט״ס [וצ״ל ו׳] ואכתי לא ידענא למה להו לכתוב ו׳ כיון דאפי׳ ה׳ סגי]:

רבי יהושע אומר פעמים עושה כו׳ כיצד חרש חצי מענה כו׳. כלומר. ואע״פ שלא חרש בפעם אחד. כשהשלים חרישתו הרי נעשה בית הפרס. וכשחזר אחר כך והשלים עד מאה. נמצאת אומר שבית הפרס שהיה כבר עושה עוד בית הפרס והיא תשלום המאה. ולפי שאינו מיושב כ״כ לכך אתא רב דימי בפ״ק דתמורה [דף יג] לאסבר׳ לה בשלש שדות. דהשתא שייך שפיר. בית הפרס עושה בית הפרס. כיון דלשדה אחר הוא שעושה בית הפרס. וכמו שכתבתי בשם הר״ש שם משנה ה [ד״ה אין בין]:

[*מלטימיא. פי׳ הר״ב תפירה מלאה מתים כו׳ טמיא בלשון ארמי עצמות כו׳. וז״ל הרמב״ם מלטמיא מורכב. מלא עצמות. ולפי׳ אני אומר של׳ הר״ב ג״כ מורכב מפי׳ הרמב״ם ומפי׳ הר״ש. שתחלת דבריו שכתב חפירה מלאה מתים. הוא מפי׳ הר״ש. וכתב מתים טמונין הרבה יחד כמו שקצת [אומות] עושים חפירה וממלאים אותה מתים זה על גב זה. ע״כ. ולדבריו טמיא לשון טמונה. ואע״פ שהנו״ן חסרה אין זה חסרון בשמו׳ ובפרט במורכבים. וגם יכולני לומר דטמיא לדבריו ענין טומאה. שהמתים טמאים. ולא הוצרך הר״ש להעלותו על לשונו. כי באמרו מתים נודע שהם טמאים. ואיך שיהיה עכ״פ לא נתכוין הר״ש על עצמות ושיהי׳ טמיא בלשון עצם. וא״כ ז״ש הר״ב כך. הוא מפי׳ הרמב״ם. ואם לפירושו של הרמב״ם לבד היתה כוונתו. ה״ל לכתוב בתחלה ג״כ עצמות במקום מתים. אלא שהרכיב שני הפירושים מבלי שום לב שאין פירושם שוה בפי׳ המלה. ומ״ש [הר״ב] דטמיא בלשון ארמי עצמות. כך כתב הרמב״ם ומאמר החכמים. אנדרינוס שחיק טמיא ענינו שחוק עצמות ע״כ]:

[*מצבירות עצמות. פי׳ הר״ב ממקום שהעצמות צבורות שם כלומר ואינם בחפירה אלא צבורים ע״ג הקרקע וז״ש הר״ב אח״כ ועל צבירת עצמות גלויים. וז״ל הרמב״ם בפ״י מהט״מ [הלכה ד׳] או שהיו עצמות אדם צבורות ע״ג קרקע ע״כ ומה שהעתיק ומצבורת. וכן לקמן ומשדה. כן העתיק ג״כ הר״ש ז״ל]:

וכן עובד כוכבים שחרש. קבר בשדהו. הרמב״ם פ״י מה׳ טמא מת [הלכה ו׳]:

שדה שאבד קבר בתוכה. טמא במגע ובמשא ובאהל. כדתנן בפ׳ דלקמן משנה ג:

עלייה טהורה. פי׳ הר״ב ממ״נ אם הקבר בתוך הבית כו׳. ואל יקשה עליך מה שאמרנו בפ״ז טומאה בתוך הכותל כל העליות שע״ג אפי׳ הן עשר טמאות דהתם בכותל והכא תחת הכותל לפי שהבית הוא אהל על הקבר. והעליי׳ אהל אחר למעלה מזה האהל. הרמב״ם בנא״י. ומ״ש הר״ב ואם הקבר תחת אסקופת פתח הבית כו׳. הנה המשקוף אשר לבית יאהיל עליו ויהיה [משקוף העליי׳] אהל על אהל. הרמב״ם. וכ׳ מהר״ם נ״ל דמכוון דקאמר לא אתא לאפוקי אלא אם פתח עלייה עודף על פתח הבית מכאן או מכאן אבל אם פתח הבית רחב הרבה יותר משל עלייה לכל צד ה״נ עלייה טהורה לכל

צד. ע״כ:

ועפר ח״ל. עיין בפי׳ הר״ב במשנה ג פ״ב:

כחותם המרצופין. פי׳ הר״ב שהוא שיעור הגוש לטמא. כדתניא בבכורות פרק הלוקח בהמה (בכורות דף כב) הר״ש:

ולא חשו להם חכמים. ובנוסחת ארץ ישראל מצאתי שנמחק חכמים. וגם הרמב״ם בפרק י״א מהט״מ. לא העתיק. אלא ולא חשו להם משום טומאה:

יח **מזין על האדם כו׳**. פי׳ הר״ב כדי שיהיו טהורים מטומאה דאורייתא. וז״ל הר״ש שאם היו הבוצרים טמאים טומאה דאורייתא מיטהרין ממנה כו׳ ומשמע דהיינו אם היו טמאים דאורייתא. אבל הטהורים א״צ להזיה כלל. ופשטא דמתני׳ לא משמע הכי. אלא פסיק ותני מזים כו׳ ושונים כו׳. והראב״ד בפי״א מהל׳ טומאת אוכלין [הלכה ה׳] כתב דיין היוצא מאלו הענבים שבבית הפרס. אינן טהורין לאוכלי טהרות. אבל הם ספק. ומפני מה מזין על הבוצרין. כדי שלא לטמא חולין שבא״י בידים. לפיכך מטהרין אותן מטומאה ודאית. ע״כ. והשתא ניחא קצת דלהכי פסיק ותני מזין כו׳. לומר שצריכין טהרה מטומאה ודאית כי היכי דלא לטמויי בידים. אע״פ שהן כבר טמאין מספק. אבל להרמב״ם [שם] לעולם מזין כו׳. אפי׳ על הטהורים ודאי. וכתב הטעם. כדי להכיר שאין מקילין בטומאת בית הפרס. אלא מפני שהוא ספק:

ואם נגעו אלו באלו כו׳. והר״ב העתיק. אלו ואלו. ופי׳ הבוצרים נגעו באחרים כו׳. וגם גי׳ הר״ש. אלו ואלו. אבל כתב דאין לפרש שנגעו אלו ואלו בוצרים במקבלים. חדא דמלתא דפשיטא הוא. ועוד דא״כ ה״ל למתני אלו באלו. ומפרש ואם נגעו אלו ואלו כל הבוצרים נגעו בענבים. טמאים כל הענבים. כדתניא בתוספתא בצר בית הפרס זה. לא יבצור בית הפרס אחר ואם בצר טמא. אלו דברי ב״ה. כלומר דחשבינן ליה [*זהו פי׳ המשנה] כטהור לגבי ענבים שבצר הוא. ולא לענבים שבצר חבירו [דה״נ] נחשב [זהו [פי׳] התוספתא] כטהור לענביס של בית הפרס זה. ולא לענבים של בית הפרס אחר. וכדפרישית בענבים שלא הוכשרו הכשר גמור. ונוגע בענבים שבצר חברו. דומה לנוגע בענבים של בית הפרס אחר. אע״פ שהמקבלים מערבים הכל. דה״נ מערבים של בית הפרס זה. בשל בית הפרס אחר. כיון דטהורים עכ״ל. וזה שהקשה דמלתא דפשיטא הוא. לא קשיא דטובא קמ״ל. דאע״פ שנחשבם כאילו אינם מוכשרים ורשאין לבוצרן היינו כל עוד שהן בבית הפרס. אבל מכשיצאו חוץ לבית הפרס. יש להן דין הבוצר לגת שנחשבם מוכשרים. וז״ל הרמב״ם. ואמרו אלו הענבים בלתי מוכשרים כל זמן שיהיו בבית הפרס. וכאשר יצאו חוץ לבית הפרס הוסר ההכרח. ונשאר בהכשר. כמו שגזרו על בוצר לגת. ולזה כאשר יגעו הטהורים. אשר ישאו הענבים לגת [באשר] יבצרו אשר הם נטמאו טומאת בית הפרס. נטמאו ויטמאו הענבים שהם מוכשרים כמו שבארנו. ע״כ. אך הוא העתיק בחבורו [שם] ואם נגעו אלו באלו:

ונותן לתוך הכפישה. דבשעת בצירה הכפישה תחת האשכול ככלי ונופל בה. הר״ש:

הכפישה. פי׳ הר״ב דלאו בת קבולי טומאה הוא. ועיין במשנה ו פ״ה [בפי׳ הר״ב]:

ימכר לשוק. פי׳ הר״ב דקנסינן ליה כו׳. וכ״כ הר״ש. וכלומר שלא יוכל לבצרן בטהרה. אבל כשמוכרן לשוק ודאי דטהורין הן. שלא גזרו אלא על הבוצר לגת. וכדפי׳ הר״ב במשנה ד פרק בתרא דטהרות. וכן פי׳ הרמב״ם בכאן. כאשר יבצור לגת. הנה הוא מוכשר [ליטמא] אבל יבצור למכור לשוק לאכילה אשר אינו מוכשר:

שלשה בית הפרסות הן. כתב הר״ב שדה שנחרש כו׳. ושדה בוכים. ולא היה ראוי למנות עמהם שדה בוכים. דטהור גמור היא. אלא משום דשייך בהו דין זריעה ונטיעה. קא חשיב ליה. הר״ש:

החורש את הקבר. הוא בית הפרס ששנינו בפירקין דלעיל שעורו מלא המענה. הר״ש:

נטעת כל נטע. שהנוטע אין דעתו לעקור. ואם תהיה הטומאה טמונה תחתיו. אין בכך כלום. הראב״ד פ״י מהט״מ [הלכה ח׳]. והרמב״ם [שם] כתב לפי שהשרשין יורדין למטה משלשה. ולמטה משלשה בבית הפרס טהור [כדתנן לקמן משנה ה] שהרי הקבר נפרס על פני כל השדה. ע״כ. ועיין לקמן:

[*התבואה. היא חמשת המינים. הרמב״ם].

[*והקטניות. הן הפולים והאפונים. [והעדשים]. הרמב״ם]:

[*בשלש כבורות. כתב הר״ב אבל טהורים הן. כלומר התבואה והקטניות. וכן כתב הר״ש בהדיא. והתבואה והקטניות טהורים]:

[*ושורף את הקש. פירש הר״ב שמא יש בהן עצם כשעורה. וכ״כ הר״ש. והיה נ״ל לפי שמפני שהקש והעצה רב ומסתבכין ביחד. אי אפשר לבדקן. אבל הרמב״ם בפ״י מהלכות טמא מת [שם]. מסיים שאם תתיר לו בהנייה. מוציאו למכרו. ונמצא מרגיל את הטומאה עכ״ל]:

[*הקש. פירש הר״ב תבן וכו׳. וכ״כ הרמב״ם. וקשיא לי דבכמה דוכתי תנן תבן וקש בשביעית סוף פ״ח. ופ״ט משנה ז. ובשבת פ״כ מ״ג וה׳. ובב״מ ריש פ״ט. ועיין מ״ש שם בב״מ. והר״ש כתב קש. הם השבולים ידות של תבואה עצה ידות של קטניות. ע״כ]:

ומטמא במגע ובמשא ואינו מטמא באהל. ובנוסחת מהר״ם ומטמאה במגע ובמשא. ואינה מטמאה באהל [*והיא גירסת הר״ב. אבל הרמב״ם בפירושו העתיק כגירסת הספר וכן בחבורו פ״י מהט״מ [הלכה ב׳] כתב ועפרו מטמא:

שדה שאבד כו׳. כתב הר״ש מסתברא דשדה שאבד ברשות היחיד דאורייתא בבקעה בימות הגשמים [כדתנן במ״ז פ״ו דטהרות] והא דאמרינן בכל דוכתא. דבית הפרס דרבנן היינו בנחרש. ואבד נמי ברה״ר דרבנן. והחמירו בו יותר מבקעה בימות החמה [דתנן התם]. דהתם הטומאה ידועה במקומה. וליכא ספיקא אלא לזה שנכנס. אבל אבד הספיקא לכל אדם. ע״כ:

נזרעת כל זרע. כתב הר״ב ה״ג ברוב הספרים אבל בתוספתא קתני אינה נזרעת כל זרע וכן היא בעיני. דהיכי שרי לחרוש ולזרוע. הא קא מיטמא בהיסט. דבית הפרס מטמא במשא. הר״ש. ומהר״ם כתב נ״ל דלא קשה. דהא אמרינן לעיל [מ״ג] שדה שאבד בה קבר אינה עושה בית הפרס. הלכך ליכא למיחש ובזרעים לא חייש כמו באילנות. שהעולם תאבים לאכול הפירות. ור׳ יהודה דאסר בתוספתא בזרעים. דאפילו בזרעים גזר. א״נ גזר זרעים אטו אילנות. ע״כ. וגם הרמב״ם [פ״ח מהט״מ הלכה ג׳] גורס כגירסת הספר. ומפרש לפי שאין שרשי זרעים מגיעין עד לקבר. אבל אין נוטעין בתוכה. לפי שהשרשים מגיעין עד למת:

ומטמא. מהר״ם גורס ומטמאה [*וכן הוא גירסת הר״ב. והרמב״ם העתיק בפירושו כגירסת הספר. וכן בחבורו [ריש] פ״ח מהט״מ כתב עפרה מטמא כו׳]:

ומטמא במגע ובמשא. כבית הפרס שמא נדוש הקבר בה ויהיו עצמות כשעורה בתוך עפרה. הרמב״ם רפ״ח מהט״מ. וניחא השתא דמיקרי בית הפרס. לפי ששייך בו ג״כ פרושת העצמות. וא״נ פריסתם ושבירתם. והתוספות נדחקו בכך בסוף פ״ז דנדה [דף מ ד״ה בית הפרס]:

ובאהל. לפי שאולי [על] זה הקבר האהיל. כאשר לא נודע מקומו איה. אבל ידענו באמת שבזה השדה קבר וכבר היתה בו טומאה קבועה. הרמב״ם:

לא נטעת ולא נזרעת. פי׳ הר״ב במ״ק בגמרא [ד׳ ה] מפרש דמשום יאוש בעלים נגעו בה דכיון שכן הוא כו׳. פי׳ כיון שכך הוא דרך זה השדה שבוכים בו. סוף שמתיאשים כו׳. אבל לא שודאי מתיאשים. והיינו דכתב ודוקא שנתיאשו כו׳. ודברי הר״ב הן דברי הר״ש. ועיין מ״ש במ״ז פ״ו דב״ב [ד״ה ושלו] וכתב הכ״מ בפ״ח מהט״מ [הלכה ד׳] דקשה שלפי זה אינו ענין לטומאה ולא היה לתנא לשנותו לענין טומאה. ע״כ. ובמאי דכתבתי במשנה ב בשם הר״ש לא קשיא דמשום דשייך בהו דין זריעה ונטיעה. קא חשיב לי׳. והרמב״ם כתב [שם] שדה בוכים מקום קרוב לבית הקברות שהנשים יושבות שם ובוכות כו׳. אין נוטעים אותו. ואין זורעין אותו. שלא להרגיל רגל אדם לשם. שמא יש שם טומאה מפני שהוא קרוב לבית הקברות. כבר נתיאשו בעלים ממנו. לפיכך אפשר שיבא אדם ויקבור בו מפני זה חששו לו ועפרה טהור. ועושין ממנה כו׳ שהרי לא הוחזקה שם טומאה. ע״כ. ורש״י פירש שדה בוכים. כשמביאין מתים ממקום למקום לקבור כשבאין בשדה סמוך לעיר וכו׳ משום יאוש בעלים. לפי שהביאום ממקום רחוק. נדלדל אבר ונפל שם. ונתיאשו אלו על אלו והניחוהו שם:

ואין בודקים לתרומה. פי׳ הר״ב דאין באכילתה כי אם עשה כו׳. שכל אכילת קדשים מצות עשה הוא. הרמב״ם [בפירושו] והקשו התוספות דסוף פ״ח דפסחים מדתנן בפ״ג דעירובין [דף ל] מערבין לכהן בבית הפרס ותירצו דלצורך ערוב שרי וכו׳:

ולנזיר ב״ש אומרים בודקין וב״ה אומרים אין בודקין. תמיהני. דסתמא תנן במשנה ג פ״ז דנזיר. דעל בית הפרס אין הנזיר מגלח ואע״ג דודאי כיון דהכא ב״ש במקום ב״ה דאינה משנה הואיל ולא נשנית בעדיות. וכדכתב הר״ב ברפ״ג דיבמות. מ״מ בדיקה מיהא בעי הכא. אפי׳ למאן דמיקל וכי מפכת להו ב״ה לב״ש. כדכתב הר״ב התם ביבמות. אכתי בדיקה בעי. וכי בדק ואשכח עצם כשעורה נמצא שמגלח. ובנזיר סתמא תנן דאינו מגלח. וכן פסקה הרמב״ם בפ״ז מהלכות נזירות. ולא העתיק להך דהכא כלל. לכך נ״ל דהא דאמרן ב״ש במקום ב״ה אינה משנה. היינו לעקרה לגמרי ושאינה נשנית כלל. וכמו שהארכתי בזה בס״ד ברפ״ח דחולין [ד״ה וב״ה]:

ובית הלל אומרים אין בודקין. פי׳ הר״ב דבין נמצא ובין לא נמצא מגלח ומביא קרבן. ודינו כספק נזיר טמא ספק נזיר טהור. הר״ש:

אם נטל מחציו אחד ג׳ טפחים ונתן וכו׳. מדברי הר״ש בעוזק דלקמן. משמע דאותן ג׳ טפחים שנטל. הוא שנותן ע״ג חציו האחר. וכן נראה. מדלא תנן ממקום אחר. כדאמר ר״ש. ועוד דמלתא דפשיטא היא. וצריך לומר דסברת ר״ש. דמכיון שנטל טפח ומחצה ונתן עפר ממקום אחר טפח ומחצה. דאין לחוש עוד לשיגע בעצם כשעורה שא״א להסיטם. כיון שיש עליהם עפר טפח ומחצה. ומיירי דבדק קודם שנתן. וכמו שאכתוב לקמן. וע״ש. והרמב״ם בסוף פרק י׳ מהט״מ. העתיק דברי הת״ק כלשונו. אבל מהר״ם כתב. וז״ל אם נטל מחציו אחד ג׳ טפחים. אם נטל מחצי השדה העפר בעומק ג׳ טפחים. וחצי השדה האחר הביא עפר טהור ממקום אחר. ונתן עליו בעובי שלשה טפחים. הכל טהור. ולא חיישינן שמא (יטול) [יפול] העפר מן הגבוה לנמוך. ויחזור לטומאתו דלהא לא חיישינן. דכיון דטהר שעה אחת תו לא מטמאינן ליה. ור״ש סבר דהני ג׳ טפחים דאמרן. אפי׳ חציין בנטילה. וחציין בנתינה מצטרפים. ובהא סגי. עכ״ל:

אף העוזק. פי׳ הר״ב החופר ומשליך וכו׳. ומסיים הר״ש דדמי לחופר בתוכו ונותן על גביו דרישא. שנוטל מחציו ונותן על חציו אחר שכן דרך עוזק. אלא שעושה כן בכל השדה מקומות מקומות. ע״כ. ולשון הרמב״ם בספ״י מהט״מ. אם עזקו ובדק בשעת עזוק מלמטה למעלה לא עשה ולא כלום. ע״כ. פסק דלא כר״ש. וכ״כ הר״ב. וצריך טעם לחלק בין עושה כן מקומות מקומות. לעושה כן ממחציתו למחציתו. ושמא כיון שעושה כן מקומות מקומות. חיישינן דלמא לא בדק יפה. אבל מהר״ם כתב וז״ל. ר״ש אומר אף העוזק. נ״ל לא מיבעיא רוצף שהאבנים רצופים וסמוכים זה לזה. אלא העוזק באבנים. אע״פ שאין רצופים ממש שהאבנים לא הושוו. ואינן מגוררות נמי טהור. דדמי לחופר מצד זה ונותן על צד אחר עפר טהור. ואע״ג דהכא נותן עליו על צד הב׳ מה שנטל מכאן והא לא מטהרינן ברישא אלא א״כ נתן עליו עפר טהור ממקום אחר. נראה לי דשאני הכא. דאבנים הוא נותן שהם טהורים. ומצינן למימר דלא אתא לאפלוגי ומודה ת״ק לר״ש. א״נ ת״ק גזר אבנים אטו עפר. שמא יקח מצד זה ויתן לצד אחר עכ״ל:

על האדם ועל הבהמה שכחן יפה טהור. תימה אמאי טהור הלא יטמא התחתון לעליון. ועוד דטומאה בחיבורין הוא וטמא טומאת ז׳ [כדלעיל רפט״ז] וי״ל כגון שתחתון עובד כוכבים שאינו מקבל טומאה. וטהור העליון מטומאה דאורייתא. א״נ אפילו התחתון ישראל וכגון שלבושים הרבה בגדים דטומאה בחבורים לא מטמא. אלא אדם אחד או בגד אחד. אבל שני אין טמא אלא טומאת ערב. ואין מטמא אדם וכלים. ואפי׳ יטמא טומאה מדרבנן. כמו שפי׳ ר״י בפ״ק דשבת [והעתקתיו לעיל רפט״ז] מ״מ שלישי לא הוי אלא ראשון. ולא יטמא אדם. תוס׳ פ״ט דב״מ דף קה ועיין רפ״ג דזבים:

על. האדם ועל הבהמה שכחן רע. אע״פ שנשמר ולא נדנד. הרמב״ם פ״י מהט״מ [הלכה יא]:

בים ובשונית טהור. פי׳ הר״ב מטומאת גושה כו׳ שגזרו לשרוף כו׳. וכן הצריכוהו הזייה ג׳ וז׳. ולא כן לנטמא באוירה אלא טבילה והערב שמש. הרמב״ם. וכמו שכתבתי במתני׳ ג פ״ז דנזיר בדבור ומזה כו׳:

הקונה שדה בסוריא. כתב הר״ב ועפרה טמא כחו״ל. אבל אוירה לא גזרו עליה. גמ׳ פ״ק דגיטין דף ח:

מדורות העובדי כוכבים טמאים. פי׳ הר״ב שקוברין שם נפליהן. ועובדי כוכבים מטמאין במיתתן אף באהל לרבנן. ולרשב״י נמי דאמר קברי עובדי כוכבים אינם מטמאין [וכך פי׳ הרמב״ם בפירושו משנה ד פ״ז דנדה ובחיבורו בפ״א מהט״מ וכמו שכתבתי בשמו במשנה ג פרק בתרא דנזיר] במגע ובמשא מודה הוא דלא אמעוט אלא מטומאת אהל דלא מקרו אדם [*כמ״ש ברפי״ב דנגעים] רש״י פ״ק דפסחים דף ט והקשו התוס׳ בפ״ז דנדה [דף נז בד״ה יבנה ציון] דהא כתיב במלחמת גוג (יחזקאל ל״ט:ט״ו) וראה עצם אדם ותירצו די״ל דנקט אדם לאפוקי דס״ד דקברו שם עצמות בהמה ע״כ. והשתא לרשב״י טומאתו כטומאת בית הפרס שנחרש בו קבר וכלומר דחיישינן שמא יגע או יסיט בנפל הקבור וזה דוחק. והרמב״ם בפי״א מהט״מ [הלכה ז׳] כתב בדין מדורות העובדי כוכבים דמטמאים כארץ העמים. נראה מדבריו שהן בכלל גזירות טומאת ארץ העמים. ואע״פ שהוא בא״י. ובין כך ובין כך. איכא למימר דמשנתינו נמי סברה דקברי עובדי כוכבים אינם מטמאים באהל. דלא כהתוס׳ בפ״ט דב״מ דף קיד:

ואם היה עבד או אשה. לשון הר״ב עבד של ישראל או אשה ישראלית. וכן לשון הר״ש. ולשון הרמב״ם בחיבורו [שם] עבד מישראל. ונראה בעיני שאין רצונם לומר עבד עברי. דצריכא למימרא. אלא ר״ל עבד מישראל שנמכר לגר תושב. או לעקר משפחת גר. וקמ״ל דנאמן לשמור המדור ואע״פ שהוא עצמו לעבד נמכר. והוכרחו לפרש כן. ולא פירשו עבד כנעני. מדתניא בתוספתא. והביא׳ הר״ש. הכל עושין מדור העובד כוכבים אפי׳ עבד ואפילו אשה כו׳. הכל נאמנין עליו לשמרו ואפילו עבד ואפי׳ שפחה כו׳ ומדקתני רישא דעבד עושה מדור. היאך יהיה נאמן לשומרו. אלא סיפא בעבד ישראל וכדפרישית. ונראה הא דגרסי׳ בסיפא ואפי׳ שפחה. משבשתא. דשפחה ישראלית נמכרת לעובד כוכבים זו לא שמענו. ועוד דאין נמכרת מאביה. אלא למי שיש לה עליו או על בנו קדושין. כמו שפסק הרמב״ם בפ״ד מה׳ עבדים [הלכה י״א] ובתוספת׳ שבידינו גרסי׳ בסיפא ואפילו אשה. וברישא גרסי׳ בתוספתא ואפילו שפחה. והקשה הכ״מ [בפי״א מהט״מ הלכה ח׳] דמאי איריא שפחה דנקט. ולדידי ל״ק. דכמו שעבד רבותא. ה״נ שפחה. ואע״ג דמעבד נשמע לשפחה. אפ״ה תני שפחה. כדאשכחן נמי בסוף יבמות. והרמב״ם העתיק ברישא וסיפא אשה. והקשה גם כן הכ״מ דמאי קמ״ל. דכיון דגזרו על איש אע״פ שאין עמו אשה ממילא משמע דגזרו על אשה אע״פ שאין עמה איש. ולא קשיא נמי מהאי טעמא דפרישית דרגיל למנקט כולהו גווני. ואע״ג דלא קמ״ל מידי. ועוד יש לומר דקא משמע לן דלא תימא דוקא איש דדרכו לכבוש ולהביא אשה למדור שלו לזנות עמה. מה שאין כן אשה אין דרכה בכך להביא איש אליה. קמ״ל. שאף נשי העובדי כוכבים פרוצות:

משמרין. ואע״פ שיוצאין ונכנסין. לא חיישי. הר״ש. מידי דהוה שמירת היין דפ״ד ופ״ה דעבודת כוכבים:

שהחזיר והחולדה. כך הוא בכל הספרים. גם בפ״ק דפסחים דף ט מייתי לה. וגרס כך. והר״ב העתיק שהחזיר והברדלס. והתוס׳ דפסחים העתיקו חולדה וברדלס וחזיר. ובברייתא בגמרא פ״ב דנדה דט״ז. ופ״ג דעבודת כוכבים דף מב. מעשה בשפחתו של מסיק כו׳. וטהרוהו מפני שחולדה וברדלס מצוים שם. והוא בתוספתא הביאה הר״ש לעיל ספט״ז ובנוסחת מהר״ם שבמשנתינו שהחזיר וחולדה והברדלס יכולים כו׳:

יכולים להלוך בו. וכן מייתי לה בפסחים. ובנוסחת ארץ ישראל מוגה להוליכו. והרמב״ם בפרק י״א מהלכות טמא מת העתיק. יכולים להוליך משם:

רבן שמעון בן גמליאל אומר עיר עובדי כוכבים שחרבה כו׳. כתב הר״ב ואין הלכה כרשב״ג. וכ״כ הרמב״ם. ונדחק הכ״מ בפי״א מהט״מ. לתת טעם לדבר. אע״ג דקי״ל כל מקום ששנה כו׳. ועיין מ״ש בפ״ח דערובין. גם כתבתי כבר בשם מהרי״ק שורש קס״ה דכללות דהלכתות לא אמרום על נגעים ואהלות. וכיוצא בהן שאין נוהגים:

אהלי הערביים. פי׳ הר״ב אינם קבועים כו׳. ומשום דלא קביעי לא קברי בה. וכ״כ הר״ש. ונראה לפי שדרכם להסתיר קבורת הנפלים לבל יודע לאיש שזנתה אשה עמו. והרמב״ם בפירושו כתב הטעם על כל אלו המקומות. לפי שאין בהם ישוב [תמיד] ולא יקברו בו. ואמנם יעמדו בו בזמן מן הזמנים מעט. ולזה לא גזרו עליהן. ולא הצריכוהו בדיקה אלא הן בחזקתן. ע״כ. וז״ל בחיבורו [שם הלכה י׳] לפי שאין דירתן קבועה. לא גזרו עליהן טומאה:

סליקא לה מסכת אהלות

פרק א

א **ואדם הנוגע בו טמא טומאת ערב.** כתב הר״ב אבל חכמים גזרו על הנוגע בטמא מת בעודו מחובר כו׳. כ״כ הרמב״ם. והא דכתיב (במדבר יט) וכל אשר יגע בו הטמא יטמא. לאו למימרא דיטמא כסתם טומאת מת אלא יטמא עד הערב קאמר. כדכתיב והנפש הנוגעת תטמא עד הערב. הכ״מ פ״ה מהט״מ. ועיין מ״ש ברפט״ז. וכתב עוד הכ״מ דקשיא ליה דבס״פ כיצד הרגל [דף כה ע״ב] יליף רבא מקרא דכל טומאה שאתם מטמאים במת לא יהו פחותים מז׳. [וכמו שהעתקתי במ״ד פ״ק דכלים] [ד״ה עצה] וי״ל דשאני הכא דבחד קרא אמר יטמא שבעת ימים. ובאידך לא אמר אלא יטמא. משמע דלאו שבעת ימים קאמר. ע״כ. ולי לא קשיא ולא מידי. דקרא דמיניה יליף רבא. וכבסתם בגדיכם כתיב. ובבגדים דהיינו כלים. הוא דילפינן [*וכבמ״ג] אבל מש״ה ליכא למילף באדם:

ב **כיצד שלשה.** עמ״ש במ״ד פי״א דפרה:

כלים הנוגעים במת. [*עמ״ש הר״ב במשנה דלקמן. ומ״ש] הר״ב בין כלי מתכת כו׳. כלומר חוץ מכלי חרס. כמ״ש [הר״ב] בפ״ק דפסחים מ״ו ועו׳ מ״ש ברפט״ז ומ״ש דכתיב בחלל חרב כו׳ חרב הרי הוא כמת שהרי אין הבדל בין חלל חרב. או חלל אבן. או חלל עץ. ואמנם ירצה בזה. שכל מה שיגע בחרב אשר נהרג בו המת יטמא ז׳ ימים. הרמב״ם [בפירושו] ועיין מ״ש במ״ה פ״ק דכלים [ד״ה מטמא]:

ג **הרביעי בין אדם בין כלים כו׳.** כתב הר״ב וה״ה דבכיצד ג׳ כו׳. אלא מסיפא כו׳ דאפי׳ אדם בכלים שנגעו במת כו׳. אבל לא שמעינן מינה כלים במת וכלים בכלים במכ״ש כשאדם באמצע דמיטמאין הכלים ממנו. כ״ש כשאינו באמצע שיטמאו הכלים מן הכלים. דהוי אמינא דלעולם אין כלי מתטמא מכלי שיטמא טומאת שבעה. ואע״ג דכשאדם באמצע מתטמאין. שאני התם דקרא כתיב וכבסתם בגדיכם כו׳. וזב דבמתני׳ ה יוכיח:

[*האהל. עיין מ״ש ברפכ״ז ממסכת כלים]:

אין האהל מתחשב. פי׳ הר״ב אפי׳ אין השפוד בתוך האהל כו׳ [*בפ׳ סגוס עבה. ועיין מ״ש שם]. ועיין מ״ש בשם מהר״ם במשנה ב פ״ז [ד״ה מאחוריו]:

ד **ושאינו באמצע הן ג׳.** ואע״ג דלכאורה נראה דהא [דאדם באמצע] חומרא דכלים היא שהן נגעו במת והוו אבי אבות. אבל כשאדם הוא תחלה שנגע במת לא הוי אלא אב הטומאה. מ״מ חומרא דאדם חשיב ליה דעושה כיוצא בו. משא״כ בכלים. מהר״ם:

ה **שהבגדים הנושאים את הזב כו׳.** לשון הר״ב כגון משכב ומושב כו׳. וכן לשון הרמב״ם וקרא דמייתו לראייה. במרכב כתיב כמ״ש ברפ״ד דנדה בס״ד [ד״ה כעליון]. וכ״ש משכב ומושב דחמירי. ובנא״י משכב או מרכב:

ואין אדם נושא את הזב מטמא אדם. כתב הר״ב ואפילו בשעה שהוא נושא כו. ככלל שאמר ר׳ יהושע בר״פ בתרא דזבים. ומסיים הרמב״ם ואמנם שאר כלים הוא מטמא. ועמ״ש שם בזבים:

ו **עד שתצא נפשו.** כתב הר״ב דכתיב כל הנוגע כו׳ למדך הכתוב כו׳. ומכאן אתה דן לשרץ. מה מת חמור אינו מטמא עד שעה שימות. שרץ הקל אינו דין שלא יטמא עד שימות. ספרי. וממילא לבהמה וחיה דתנן לקמן:

הותזו ראשיהם אע״פ שעדיין הראש מעורה בעור הגוף. הרמב״ם ספ״ד מהלכות שאר אבות הטומאות [הלכה י״ד]. ופי׳ הכ״מ דאל״כ פשיטא. ע״כ. כלומר דאף על פי מפרכסין אינה רבותא כלל:

כגון זנב של לטאה. הוא שם השרץ [בפ׳ שמיני] וזה הבע״ח יתנועע זנבו מאד מאד אחר חתיכה. ואמנם יקרה זה לקצת מיני בעלי חיים כאשר לא יהיה הכח המתנועע מתפשטת בכלל האיברים משורש והתחלה אחת. אבל תהיה מתפרדת בכלל הגוף. הרמב״ם:

ז **האברים**. לשון הר״ב צריך שיהיה בהם בשר וגידים ועצמות וכו׳. כדכתב בסוף פרקין. ועיון מ״ש בריש מסכת טהרות [ד״ה והאוכל]. ומ״ש הר״ב ומיירי בין באבר שנתלש מן החי וכו׳. עיין במשנה ג׳ פ״ו דעדיות:

ח **בפיסת הרגל**. לשון הר״ב כף הרגל. וכן פיסת היד הוא כף היד. כדכתיב (מלכים א י״ח:מ״ד) ככף איש עולה מים תרגומו פיסת ידא. הר״ש:

ששה בכל אצבע. כי פיסת הרגל וכן פיסת היד. הכל חבורי האצבעות עד הקנה:

[*בקורסל. פי׳ הר״ב תרגום כרעים קרסולים מקום חבור הרגל והשוק. וגם הר״ש כתב שהוא מקום חבור הרגל והשוק. וכתב שהוא מלשון ולא מעדו קרסולי והוא בשירת דוד המע״ה ושם פירש״י עקב. וא״כ אין זה חבור הרגל והשוק כדפי׳ הר״ב על עקבו במס׳ כלים פכ״ו מ״ד. וכ״ש לפירש״י שהזכרתי ברפי״ב דמסכתא יבמות. אכן הרד״ק פירש קרסולי כרעי ותרגום אשר לו כרעים די ליה קרסולין וי״ת רכובתי והם הברכים. ע״כ. והרמב״ם כתב בפירושו וקורסל העקוב תרגום כרעים קרסולים. ע״כ. ונ״ל שתיבת העקוב. צ״ל הערקוב. כלשון משנתינו דפ״ו דבכורות משנה יא. ועיין לקמן]:

[*בארכובה. לפי מה שפירשתי בקורסל דלעיל שהוא מקום [חבור] הרגל בשוק. יהיה הארכובה מקום חבור השוק בירך. ועיין מ״ש במ״ו פ״ד דחולין [ד״ה הארכובה]:

מרפק. פי׳ הר״ב קוד״ו. ועיין עוד במשנה ג פ״י דשבת:

מטמא במגע ובמשא ובאהל. טומאת מגע ואהל הנה הוא בפסוק. כמו שאמר הנוגע במת ואמר כל הבא אל האהל [יטמא] וטומאת משא הוציא אותה הקבלה מטומאת נבלה אשר היא טומאה קלה והוא מטמא במשא. כמו שבא הכתוב והנושא את נבלתה. וכ״ש המת שמטמא במשא וכמו שהנבלה אשר מגעו [*טומאת ערב. משאו טומאת ערב. כן המת אשר מגעו] טומאת ז׳. משאו [ג״כ] טומאת ז׳. וזה מבואר בספרי. הרמב״ם. ומסיים בה הכי בחבורו ריש הלכות *)אהלות. ויראה לי ששתק ממנה הכתוב כדרך ששתק מאיסור הבת. לפי שאסר בפירוש אפי׳ בת הבת. ושתק מאיסור אכילת בשר וחלב לפי שאסר בפירוש אפילו בשולו כך שתק מטומאת משא במת. לפי שטמא בפירוש אפילו מטומאת אהלות כ״ש משאו. ע״כ. וכתב הכ״מ דלא שייך להקשות דא״כ עונשין מן הדין. דכולהו כגלויי מלתא בעלמא נינהו ועיין מ״ש לענין ממון בשם התוס׳ בריש ב״ק גבי כהרי הבור כו׳:

ובמשא. עיין בסוף משנה ג פ׳ בתרא דזבים:

בזמן שיש עליהן בשר כראוי. שהוא פחות מכזית. כמו שפי׳ הר״ב במשנה ב פ״ז דנזיר:

פרק ב

א **[*אלו מטמאין באהל המת וכו׳**. עיין מ״ש במשנה ג בד״ה ובית הפרס וכו׳]:

המת וכזית מן המת. כתב הר״ב ואי קשיא כזית מן המת כו׳ לא נצרכה אלא לנפל כו׳ שאין בו כזית בשר. ולא סגי למימר לא נצרכה אלא שאין עמו כזית בשר. משום דאכתי הקשו בגמ׳ דנזיר פ״ז דף נ. דאם על אבר ממנו מגלח. על מת עצמו לא כ״ש ואהכי משני לא נצרכה אלא לנפל שלא נתקשרו אבריו בגידין והר״ב לא הזכיר לאותה קושיא דעל אבר כו׳ משום דבריש פ״ז דחולין [דף פט] אתמר תירוצא בתרא דלא נצרכה אלא לנפל כו׳ אקושיא זו דכזית מן המת כו׳ ותו לא מידי ופי׳ שם התוספות דכיון שלא נתקשרו אבריו עדיין. מסתמא אין עליו כזית בשר. ע״כ. וכ״כ הר״ש בכאן. אלא שכתב דבירושלמי דנזיר איתא בהדיא בהפך דקאמר דאי שאל בקדמיתא כזית מן המת וכו׳ והוה משני לי׳ לא נצרכה אלא שאין עליו כזית בשר תו לא ה״מ שאיל תנייתא על אבר כו׳ דהוא פשיטא משום שאין בו כזית דבר בריא הוא שלא קשרו אבריו. ע״כ. ואפשר לפרש דברי הר״ב נמי בכה״ג ומש״ה מייתי קושיא קמייתא בלחוד וקאמר דלא נצרכה אלא לשלא נתקשרו כו׳ והיכי ידעינן כשאין עליו כזית בשר אבל הראשון נ״ל עיקר בלשונו:

וכזית מן המת. עיין בפי׳ הר״ב לקמן משנה ה:

נצל. לשון הפרש כמו ויצל אלהים (בראשית ל״א:ט׳) רש״י פ״ז דנזיר [דף מט]:

מלא תרווד רקב. עי׳ במשנה דלקמן ובפי׳ הר״ב [ד״ה אינו] דאין בו אלא טומאת משא:

השדרה והגלגולת. כבר כתבתי במשנה ב פ״ז דנזיר דהרמב״ם פסק דאו או קתני. והזכרתי שהכ״מ בפ״ז מהלכות נזירות תמה עליו שבגמ׳ [שם דף נב] בעיא דלא איפשיטא היא ועכשיו מצאתי להכ״מ עצמו בפ״ב מהלכות טומאת מת [הלכה ח׳] שתירץ בשם הר״י קורקוס ז״ל. דכיון דאשכחן לשמאי דאמר בהדיא [שם דף נ״ב ע״ב] או שדרה. או גלגולת. אלא דדחי דלמא שאני שמאי דמחמיר לא שבקינן מאי דאשכחן בהדיא כיון דלא אשכחן בה פלוגתא. לחדושי פלוגתא. וגם כי כל חלוקות המשנה או או קתני. ומסתמא הני הוו דכוותייהו. ע״כ דברי הכ״מ. ומ״מ אני תמה דהתם אדפסק הרמב״ם

[שם הל׳ י׳] היה עצם אפי׳ יש בו רובע כו׳. אינו מטמא באהל. כתב הכ״מ חד טעמא מדאמרו פ״ז דנזיר שאני שמאי דמחמיר טפי. משמע דלית הלכתא כוותיה. ע״כ. ומאי אולמא דהאי דחייה מהאי דחייה:

אבר מן המת ואבר מן החי. פירש הר״ב דכתיב בחלל חרב וכו׳. עיין מ״ש בזה בסוף משנה ה פ״ק דכלים:

ורובע עצמות. כתב הר״ב רבותי פירשו שהן מועטין מהיות בהן רוב מנין ורוב בנין כו׳. כבר כתבתי בזה במ״ז פ״ק דעדיות. ובטעמן של אלו שמטמאין כתב הרמב״ם לפי שבכל אלו השיעורין ניכר שהן עצם אדם:

ורוב בנינו. לשון הר״ב כגון השוקין והירכים והצלעים. ובספ״ו דעדיות כתב ג״כ והשדרה. וה״ג בתוספתא כמ״ש כבר שם. ומשום כך הגהתי כן בלשון הר״ב דהכא. ופי׳ דבריו דשוקים וירכים וכו׳ הן הן בנינו של אדם. אבל הרוב הן שתי שוקים וירך אחד בלבד. וכ״כ בהדיא שם בעדיות. ובפ״ז דנזיר מ״ב:

כמה הוא רוב מנינו קכ״ה. בפרק ז דבכורות דף מה מייתי לה. וא״ל רבינא לרבא תנא מנינא אתא לאשמועינן. ומשני דקמ״ל שאע״פ שאותו האדם הוא חסר באיבריו או יתר באיבריו אין משגיחין בו אלא על מנין רוב כל אדם. אא״כ היתה אצבע שיש בה צפורן או שהיתה נספרת ע״ג היד שהיא עולה למנין:

ב רביעית דם. פי׳ הר״ב דכתיב במת בנפש האדם כו׳. ואי לאו קרא לא הוה מטמאינן לדם כיון דגזעו מחליף ואנן אין גזעו מחליף בעינן. כדפי׳ הר״ב במ״ג דפרק דלקמן. תוס׳ פרק קמא דסנהדרין דף ד. והא דבעינן רביעית. הא אמרי׳ שיעורין הלמ״מ. כמ״ש במשנה ב פ״ק דעירובין [ד״ה וב״ה]. וכתב הרמב״ם דשמו לזה כמו טעם. הואיל ובתחלת ברייתו של קטן כו׳ כדכתב הר״ב במתני׳ ה. [*וא״ת למה תנן במ״ג פ״ז דנזיר שאין הנזיר מגלח עליו. פליגי הרמב״ם והראב״ד פ״ג מהט״מ [הלכה ג׳]. להראב״ד כתיב לא יבא דוקא אהל ובו מגלח הנזיר. ולהרמב״ם קרא אסמכתא. כ״כ הכ״מ. ולי נראה דהלכה היא. כדכתב הר״ב שם משנה ב]:

ממת אחד. ולא מב׳. כתב הר״ב קסברי רבנן יש אם למסורת [עיין מ״ש ר״פ ד דכריתות] כו׳ נפשת כתיב חסר. וקשה דתרי קראי ברביעית דם למה לי במת בנפש. ונפשת. תוס׳ פ״ד דחולין דף עב. ופ״ק דסנהדרין דף ד:

מלא תרווד ועוד עפר קברות. פי׳ הר״ב עפר שמעורב בו דם וכו׳. לפי שא״א למלא תרווד ועוד כו׳. וה״נ מיירי במת שנקבר ערום וכו׳ ודרכן היה לטוח כוכין בסיד ומיד שנתרקב היה התרווד ממנו טמא. ואח״כ נפל מן הסיד ונתערב עם הרקב שכבר היה טמא ואי אפשר שלא יהא תרווד מרקב קודם שנתערב בו עפר. תוס׳ פ״ג דנדה דף כז [ע״ב]:

ר׳ שמעון מטהר. סבר סופו כתחלתו כו׳ כמ״ש הר״ב במ״ב פרק דלקמן:

מלא תרוד רקב שגבלו במים אינו חבור לטומאה. ל׳ הר״ב ואם האהיל על מקצתו אינו כאילו האהיל על כולו. וכ״כ הר״ש. וז״ל מהר״ם אע״ג דגבלו הוי כדמעיקרא דאין חבורי אדם חבור ע״כ. *) [*כדתנן במשנה ד פ״ג. ועיין עוד בסוף פרקין]. והרמב״ם לא הוציא אלא שאינו מטמא במגע. אבל מטמא במשא ובאהל כ״כ בפירושו. ובחבורו פ״ב מהט״מ [הלכה יא] ועוד בהל׳ נזיר [פרק ז׳] כמ״ש כבר בשמו במשנה ב פ״ז דנזיר [*ותמיהני שלא הוציא ג״כ האהיל על מקצתו]:

ג עצם כשעורה. פי׳ הר״ב דכתיב ועל הנוגע. הכי כתיב קרא. ולא וכל. כמו שהיה כתוב לפני. וכבר כתבתי בזה במשנה ה פ״ק דכלים [ד״ה מטמא] ודין טומאת מגעו ומשאו ע״ש בסוף משנה ד ומ״ש שם. ומ״ש הר״ב ובעצם לענין טומאת אהל בעינן שיהא ניכר. ולפיכך לא עצם כשעורה בלבד אלא כל עצם שאין עליו דמיון אנושי. הרמב״ם. וכלומר שדרה וגלגולת שחסרו. ומ״ש הר״ב שהרי במקום אחר הוא אומר בעצם אדם. עמ״ש שם מ״ה:

וארץ העובדי כוכבים. כתב הר״ב והכא מיירי בגוש עפר כו׳ שהם [להתרשלותם] עם המתים וקוברין אותן בכ״מ [שפטנו] על ארצותם בזאת הטומאה וזה בגזירה מדרבנן [כו׳] לפי שאנו נאמר שיהיה בכל חלק מעפרה עצם כשעורה. הרמב״ם. ומ״ש הר״ב דעל אוירה גזרו. ומיהו אין גזירותם בשוה. דהמתטמא בגושה טמא טומאת ז׳ וצריך הזייה ג׳ וז׳. ולא כן למיטמא באוירה. כמ״ש במשנה ג פ״ז דנזיר [ד״ה ומזה] ולקמן פ״ב משנה ו. ומה שדקדק הר״ב לכתוב גוש. דהכי תנן ברפ״ה דטהרות. ועיין במכילתין סוף פי״ז:

ובית הפרס. כתב הר״ב שדה שנחרש בה קבר. ל׳ מהר״ם אבל שדה שאבד בה קבר מטמא אפילו באהל [כדתנן במשנה ג פרק בתרא] ותימה לי אמאי לא תנינהו ברישא בהדי הנך דמטמו באהל. וי״ל דתנא [ושייר] ושייר נמי ארץ העובדי כוכבים במקומה דמטמאה באהל ע״כ. ומה שפירש הר״ב מלשון פרוס כו׳ (ישעיה נח). עיין עוד פירוש אחר בפירושו לרפי״ז:

אבר מן המת וכו׳ שאין עליהם בשר כראוי. וכשיש עליהם בשר כראוי וחסר העצם תנן לה לקמן משנה ה ובסוף פרק ו דמסכת עדיות:

השדרה והגלגולת שחסרו. השדרה שחסרה ואין בה רובע עצמות. והגלגולת שחסרה ואין בה רובע עצמות. הרמב״ם פרק ג׳ מהלכות טומאת מת

[הלכה ב]:

אפילו חוליא אחת. עיין בפירוש הר״ב סוף משנה א בפ״ג דחולין:

כדי שינטל כו׳. כתב הר״ב ושיערו חכמים בחסרון כסלע. בר״פ ועל אלו מומין [דף לז.] הר״ש. ובפרק אלו טרפות ד״נ בגמ׳ שאם ימתח החוט המקיפו יהיה בארכו טפח [ע״כ] ונמצאת למד שהסלע הוא שליש בטפח על השרש שכל שיש בהיקפו טפח יש בעוביו שליש ממנו וכדתנן במשנה ח פרק יז דכלים ומדהר״ב לא כתב בפ׳ אלו טריפות דחסרון בגלגולת כסלע הוי טריפה. ש״מ דס״ל כפי׳ ר״ת בפ׳ אלו טריפות (חולין דף מב) דחסרון גלגולת הוי עם הקרום ובהמה מיטרפא בנקיבת הקרום לחודיה. אבל אדם דאית ליה מזלא בעי חסרין גלגולת עם נקיבת הקרום והקשו עליו. ורוב הפוסקים הסכימו דחסרון גלגולת בכסלע בלא *)נקב הקרום נמי מיטרפו אדם ובהמה:

באיזה מקדח אמרו. וכן עוד פליגי תנאי אליבא דב״ש במ״ד פ״ה דתרומות. ועיין בריש פ״ג דפאה:

בקטן של רופאים. וסלע דב״ה זוטר ממנו והוו ב״ש לחומרא. דהא לא תנן לה במס׳ עדיות גבי קולי ב״ש וחומרי ב״ה. גמ׳ פ״ו דבכורות דף לח:

בגדול של לשכה. כתב הר״ב ושיערו חכמים. במשנה יב פי״ז דכלים. וע״ש:

ד **הגולל והדופק**. פי׳ הר״ב הגולל אבן גדולה כו׳. והדופק שתי אבנים כו׳ שהגולל נשען עליהן כו׳. כ״פ ר״ת. מדדרשינן להו לקמן מוכל אשר יגע על פני השדה. ולפירש״י [שכתב הר״ב במ״ג פ״ז דנזיר] דגולל כסוי ארון. ודופק הארון עצמו. הלא ארון אינו על פני השדה. ואומר הר״ר דוד מנירנבורג. כי פירש״י לרבות גולל ודופק שפירש דלא מרבינן מעל פני השדה דמטמא אלא כשפירש. אבל בעוד שהוא טמון הוא בטל אגב קרקע. והקשה ר״י על פיר״ת דתניא בתוספתא דאהלות כו׳ תוס׳ פ״ק דכתובות דף ד. ולקמן אכתוב דדעת הרמב״ם כפירש״י. ושאף כשהוא טמון הוא מטמא:

מטמאין במגע ובאהל ואינן מטמאין במשא. כ׳ הר״ב דכתיב*) והנוגע במת וכו׳ או בקבר כו׳. כ״כ הרמב״ם אבל הוא מפרש גולל ודופק כפירש״י. וז״ל הגולל הוא הכסוי אשר יכסו בו המתים יהיה מאבן או מעץ או מזולת זה. ודופק הוא צדדי הקברות אשר עליהן יהיה הכסוי. יהיה ג״כ מעץ או מאבן או זולתו ואולם היות הגולל והדופק מטמאין במגע. הנה זה לשון התורה *)וכל נוגע בעצם וגו׳. או בקבר. ושם דין הקבר כדין המת כמו שהמת עצמו מטמא במגע ובאהל. כך הקבר בכלל עליונו והיקפו [מצאתי דנראה כסויו וצדדיו] מטמא במגע ובאהל ולא יטמא במשא. לפי שטומאת משא במת עצמו אמנם הוא מק״ו [מנבילה] כמו שביארנו [בס״פ שלמעלה מזה] ע״כ. ואילו לפי׳ הר״ב שכתב כפיר״ת דגולל ודופק אינם הארון עצמו ליכא למשמע להו מאו בקבר. ועוד תמיהני דא״כ למאי אצטריך הר״ב תו לקרא דוכל אשר יגע על פני השדה. דאי למידק מיגע. דמשמע משום מגע וכו׳. הא בהך קרא נמי לא כתיב אלא והנוגע. ומיהו הדרשה דלרבות גולל ודופק מאשר יגע על פני השדה מצאנו לר״ע דדריש הכי בפ״ד דחולין דף עב. ור׳ ישמעאל שנחלק עליו ודריש ליה להוציא עובר במעי אשה לדידיה גולל ודופק הלכתא גמירי לה. וקשיא להרמב״ם דדריש לגולל ודופק מאו בקבר. וכן להר״ב שהעתיקה ללא צורך. ועוד דלדידיה שמפרש כפיר״ת. ליכא למשמע מינה כלל:

ואינן מטמאין במשא. כתב הר״ב דדרשינן וכל אשר יגע וכו׳ משום מגע הוא מטמא ואינו מטמא משום משא. וקשיא לי דא״כ משום אהל נמי לא. והראב״ד כתב בפ״ב מהט״מ. מגע גולל ודופק. מאשר יגע. אהל. מעל פני השדה [דמשמע] מאויר. אבל משא אין בהם ע״כ. ושוב מצאתי בתוס׳ דהעור והרוטב דף קכו. שכתבו דמשום דההוא קרא דכל אשר יגע על פני השדה מוקמינן בנזיר באהל [כמ״ש בר״פ דלקמן ן הלכך מטמא באהל. ובמגע נמי מטמא משום דאפקיה בל׳ נגיעה. במשא לא מצינו שיטמא. ע״כ:

רבי אליעזר אומר מטמאין במשא. איכא לפרושי דר״א הלכתא גמירי לה כר׳ ישמעאל. ואיכא בינייהו דלר״י לא גמר למשא. ור״א גמר אף למשא. ועיין מ״ש במ״ב פ״ב דסוטה [ד״ה חצי לוג] וא״נ ר״א דריש ליה מקרא. י״ל דלא ס״ל לחלק בין טומאה לטומאה:

אם יש תחתיהן עפר קברות. פי׳ הר״ב דמטמא במשא. משום תפוסה של מת. עיין במ״ג פט״ז:

ה **כזית מן המת**. פי׳ הר״ב שכן הוא תחלת יצירתו כו׳. שאע״פ שהשיעורין כולן הל״מ הן [כמ״ש בריש עירובין] אמרו חכמים תחלת כו׳. הרמב״ם פ״ב מהט״מ [הלכה ב]:

ורביעית דם. [*עיין בפ״י דנדה משנה ה] וכתב הר״ב הואיל ותחלת ברייתו כו׳. ועיין מ״ש במשנה ב. ואין לדקדק בשינוי הלשון דהכא כתב ברייתו. ולמעלה כ׳ יצירתו. וכ״כ כאן של קטן. ולמעלה כתב של אדם. שהרי בדברי הרמב״ם שניהם בלשון א׳ אמרן שבפירוש משנה ב כתב לענין רביעית דם שהמעט שיהיה באדם מדם בתחלת ברייתו כו׳. ולענין כזית כתב בחבורו פ״ב מהט״מ. תחלת ברייתו של אדם כזית:

ואבר מן החי שחסר עצמו. הארכתי בזה בס״ד בספ״ו דעדיות:

ו **רבי עקיבא מטמא**. כבר אמרנו [במשנה ב] שראיית ר״ע בדם מאמרו נפשות מת [ולמד] ממנו שאר השיעורין שהיא כאשר הושלם. ואפילו מב׳ מתים הנה הוא מטמא טומאתו. הרמב״ם:

וחכמים מטהרין. כתב הר״ב מטומאת אהל. אבל מטמאין במגע ובמשא. משום עצם כשעורה. וכ״כ הר״ש ולא אמרו אלא בשל מתים. אבל באבר מן החי. הא מוכח מפירוש מתני׳ דלעיל דעצם כשעורה הפורש ממנו טהור. וכן הא דתנן לקמן אבר מן החי שנחלק לשנים טהור. היינו לגמרי ולפיכך דקדק הרמב״ם בפירושו לכתוב שמאמר החכמים באבר מב׳ מתים שהוא טהור. אמנם בתנאי שלא יהיה עצם כשעורה כו׳:

ז **עצם כשעורה שנחלק כו׳**. לא תני להא בהדייהו דאינך דלעיל. משום דהכא יחיד פליג עליה. ובהנך דלעיל רבנן פליגי עליה. הר״ש דלעיל:

רבי עקיבא מטמא. במשא. הרמב״ם פ״ד מהט״מ [הלכה ד] והכ״מ כתב ראיה לדבריו דבמגע לא ע״ש:

וחכמים מטמאין. לשון הר״ב בשלשתן. כלו׳ במגע במשא ובאהל. ול׳ הר״ש וחכמים מטמאין בכל שלש הטומאות:

אבר מן החי שנחלק כו׳. כתב הר״ב ואפילו חזר וחברן דאין חבורי אדם חבור. כדתניא בתוספתא. הר״ש ומתניתין היא בפרק דלקמן משנה ד. ועמ״ש במשנה ד פרק ט דחולין:

פרק ג

א **הנוגע בכחצי זית ומאהיל על כחצי זית**. פירש הר״ב שהמאהיל על המת טמא. כאילו היה עם המת [באהל]. דהכי דרשינן במסכת נזיר פכ״ג דף נג. על פני השדה זה המאהיל על פני המת. וכמ״ש כבר בסוף מתניתין ה פ״ק דכלים. ומ״ש הר״ב ובגמרא בפרק העור והרוטב (חולין דף קכה) מוקי לה בטומאה רצוצה כו׳. פירש רש״י כל דבר שאין לו מקום ריוח. קרי רצוץ ופחות מטפח לאו חלל הוא ונקרא מה שבתוכו רצוץ. ע״כ. ומ״ש הר״ב אבל הנוגע בכחצי זית כו׳ מיירי בשיש פותח טפח כו׳. וכתב הר״ש יש תימה למה שינה מענינה דרושא. ומאי אבל דקתני. מאחר דאין חלוקים אלא שזו רצוצה וזו אינה רצוצה. ע״כ. והתוס׳ דהעור והרוטב מתרצים. אבל לדבריהם טומאה רצוצה היינו שתהא רצוצה בין שני מגדלים. והאדם מאהיל על המגדל העליון ומכיון שהטומאה רצוצה כמאן דמלי טומאה והוי כנוגע. וכך פירש״י. ולפיכך מתרצים. דלהכי לא תנן. אבל אם אינה רצוצה טהור. משום דאתא לאשמעינן דאפילו שני מגדלים דומיא דרישא לא הויא טומאה רצוצה בהמשכה ע״י דבר אחר. דתרתי בעינן בין ב׳ מגדלים וגם שהוא עצמו מאהיל על הטומאה. או הטומאה עליו. ע״כ. אבל אין נראה שזו סברת הר״ב והר״ש אלא דחדא מלתא הוא. דאותו דבר שהטומאה רצוצה מתחתיו. הוא שאנו אומרים בו דהוי כנוגע. ואם הטומאה בין שני מגדלים הרי מגדל העליון הוא שטמא [*משום נוגע בחצי זית הרצוץ ונוגע בחצי זית שעליו] והכי אסברה לה הרמב״ם בפירושו. ואי נמי שהאדם מאהיל על טומאה בלא פותח טפח הרי הוא טמא כשיגע עוד בחצי זית אחר. ומצאתי בדברי מהר״ם. שכתב וז״ל. ונ״ל דלהכי [*לא] קתני לישנא דרישא הנוגע בכחצי זית וכחצי זית מאהיל עליו או הנוגע בכחצי זית ומאהיל על כחצי זית טהור לד״ה. אלא נקט בהאי לישנא לאשמעינן דבשאינה רצוצה עסקינן. דמדנקט וד״א מאהיל עליו ועל כחצי זית. מכלל דלאו רצוצה היא. דאין ד״א מאהיל עליו ועל כחצי זית אא״כ אינה רצוצה. ומכלל דרישא דלא קתני הכי. דרצוצה היא. ע״כ. ועיין לקמן:

מאהיל על כשני חציי זיתים. יש לתמוה דלא תנן נמי ההיפך או כשני חציי זיתים מאהילים עליו. ולא מיבעיא דברצוצה ודאי דכך לי שהטומאה עליו או תחתיו כיון דהכל משום נגיעה הוא. אלא אף באהל כך הוא מטמא כשהטומאה מאהלת עליו. כמו כשהוא מאהיל על הטומאה. דמאי שנא. דכיון דגלי לן קרא דמאהיל על הטומאה מטמא. ולא בעינן דוקא אהל שיאהיל על הטומאה ועליו. א״כ ה״ה כשהטומאה מאהלת עליו. דמאי שנא. וכ״כ הרמב״ם בגדר טומאת אהל שהוא על א׳ מג׳ דרכים שהאדם או הכלי מאהילין על המת או שהמת האהיל עליהן או שהיה המת עמהם תחת אהל אחד. כמ״ש בפ״א מהט״מ [הלכה י] גם בפירושו לרפ״ה אלא שיש שם חסרון ובנא״י הוא מוגה:

או מאהיל על כחצי זית ודבר אחר מאהיל עליו ועל כחצי זית טהור. לדברי התוס׳ דמפרשים סיפא נמי בטומאה רצוצה ניחא. דהאי דקאמר מאהיל על כחצי זית בטומאה רצוצה היא דה״ל כנגיעה. ואידך ה״ל אהל המשכה והוא שני שמות. וכ״פ הראב״ד ברפ״ג דעדיות. אבל לסברת הר״ב ודעימיה. דכולה סיפא באהל שאינה רצוצה תימה למה יהיה טהור. וראיתי למהר״מ דמסיים במאי דתירץ לעיל לתמיהת הר״ש למה שינה כו׳. הוקשה לו גם כן קושיא זו למה יהיה טהור. הא חד שמא דאהל הוא וכתב די״ל דמאהיל על כחצי זית היינו טומאה רצוצה וה״ל מגע ואהל ולא מצטרפי ע״כ. וזה דוחק דסיפא הוה ברצוצה ובאינה רצוצה. והרמב״ם בספ״ד מהט״מ [הלכה יד] כתב הנוגע בחצי זית [*או הנושא חצי זית] ודבר אחר מאהיל עליו ועל כחצי זית. או שהאהיל עליו חצי זית אחר או שהאהיל הוא על חצי זית אחר ע״כ. ונראה בעיני דהוא ל״ג במשנה לבבא זו דאו מאהיל על כחצי זית כו׳ ומדנפשיה מבאר והולך כל ג׳ דרכי טומאות האהל לומר ששלשתן אינן מצטרפין לנגיעה או למשא אבל במשנה ל״ג אלא חד בבא הנוגע בחצי זית ודבר אחר מאהיל עליו ועל כחצי זית. ותו לא מידי. וכן בפירושו לא זכר אלא בבא זו וכן בדפוס הגמרא במשנה דרפ״ג דעדיות ובספר המשנה דעדיות בדפוס שלפני לא נמצא. אלא בבא קמייתא והבבא דאו מאהיל כו׳ ליתא. וכן נראה דהר״ב והר״ש ל״ג לה:

אמר ר׳ מאיר אף בזה כו׳ וחכמים מטמאין. פי׳ הר״ב דנגיעה ואהל חד שמא הוא ויתכן לומר דטעמו דחזינן לאהל כמאן דמלי טומאה מאחר שגזירת

הכתוב הוא שכל אשר באהל טמא. עיין מ״ש במשנה ה פ״ח דכלים:

הכל טמא חוץ מן המגע כו׳. מסקנא דמלתייהו דרבנן היא. מהר״ם:

חוץ מן המגע עם המשא. לשון הר״ב כגון שנגע כו׳ והסיט. וכן לשון הר״ש ומשום דהיסט לא נכתב בפירוש בכתוב. אלא דאנן אית לן דהיסט בכלל משא. הלכך חביבא להו למנקט היסט:

זה הכלל כל שהוא משם אחד כו׳. לסימנא בעלמא. כמו שכתבתי משמא דגמרא בזה הכלל דמשנה ב פ״ד דמגילה [*וכן אתה מוצא במ״ג פ״ב דכלים ואחרים שכתבתי שם בס״ד]:

משם אחד. לשון הר״ב מגע ומגע משא ומשא אהל ואהל. וכ״כ הר״ש ולת״ק אליבא דחכמים הוא שפירשו כן דאילו לר״מ איתא נמי מגע ואהל דחד שמא נינהו:

ב שנתפזר בתוך הבית. פי׳ הר״ב ונתערב בו עפר כל שהוא וכ״פ הר״ש ולרבותא דרבנן נקטינן שנתפזר בתוך הבית דלא תימא דכיון שנתפזר וגג שכנגד זה מאהיל על חצי שיעור ושכנגד זה מאהיל על חצי שיעור ושני אהלות הן ואין מצטרפין הכי מפרשינן בגמרא פ״ג דנדה דף כז:

ורבי שמעון מטהר. פי׳ הר״ב סבר סופו כתחלתו כו׳. דבעינן שלא יהא דבר נגלל עמו לישנא דגמרא דהתם דאמרינן מה תחלתו נעשה לו דבר אחר גנגילון והתוס׳ העתיקו גלגילון ופירשו בשם הערוך דבר הנגלל עמו ע״כ. ובפ״ז דנזיר דף נא איתא בגמרא גלגלין ופירש״י כלומר המגלגל זה לזה ונתערב זה עם זה:

הבית טהור. כלומר שהכלים הבאים אחר הבליעה לתוך הבית אינן מיטמאין בבית. הכי מפרשים בגמרא פ״ט דנדה דף סב:

אם מתכבסת ויוצא ממנה רביעית דם טמאה. כתב הר״ב וכיצד משערין אותה מביא מים במדה וכו׳ ומביא מים אחרים כו׳ אם היה מראיהן שוה הרי זו טמאה. דאילו לא הביא מים שניים לא היינו יכולים לשער בראשונים בלבד לפי שאפילו אם לא ימצאו רביעית יותר אכתי איכא למימר שמא רביעית יצא דא״א שלא ישתייר בבגד מן המים. אבל השתא אין מזיק כלום מה שמשתייר מן המים בבגד. דכשם שנשתייר מן המים כך נשתייר מן הדם שמ״מ היה מעורב הכל יחד מה שיצא ומה שנשתייר ומראה אחד הן כאילו יצא הכל. ומיהו קשה דאין סברא שיסייע הדם שמשתייר בבגד [לטמא הבית] כיון שאין יכול לצאת בכיבוס. אא״כ שאין לחוש כל כך אם תולין הדבר להחמיר. ואין לומר שמים אחרים שמביא צריך שיחסר מהם מהמדה כשיעור שנבלע מן הראשונים בבגד. דמי יוכל לכוון זה. ועוד קשה דמאי צריך למדידת מים הראשונים. בלא מדידת מים הראשונים יכול הוא לדעת אם יש רביעית דם במה שיצא ע״י כיבוס. שיסחוט לתוך כלי כל מה שיצא מן הכסות. וימדדנה כמה יש בין מים לדם. ויביא רביעית דם מעלמא. ויוסיף עליו מים עד שיהא בין מים ובין דם כשיעור מים ודם שיצאו מן הכסות ואם מראיהן שוה טמאה. ונראה לפרש דלא נקט מים במדה אלא משום שאם ימצאו יותר מן המדה שנתנו. רביעית. שלא יצטרכו להביא מים אחרים דודאי יצא מן הכסות רביעית דם. אבל אם אין רביעית דם יותר אז יביא רביעית ומוסיף עליו מים עד שיהא בין מים ודם כמדה ראשונה אחר שתכבס בה הכסות ואם מראיהן שוה טמאה. ואם לאו טהורה. ומיהו קשה דהא קתני בתוספתא [שהעתיקה הר״ב] ברישא. ומביא מים אחרים ואח״כ קתני ונותן לתוכן רביעית דם כ״כ התוס׳ בפ״ט דב״ק דף קא. וראיתי להרמב״ם. שאעפ״י שבפירושו העתיק כדברי התוספתא שירחצו הכסות בשיעור ידוע מהמים עוד נקח בזה השיעור ממים ויחובר אליו רביעית דם כו׳. הנה בחבורו פ״ד מהט״מ [הלכה יג] כתב כיצד משערין אותה מכבסין אותה במים ומביא מים כמדתן ונותן לתוכן רביעית דם כו׳. הרי שלא הזכיר מדה בתחלה. ויש לפרש דבריו שכמדתן ר״ל כמדת מה שיצא אחר הכביסה. ומ״ש ונותן לתוכן רביעית דם כלומר שבתוך המים שמביא כמדתן צריך שיתן בהם רביעית דם שעם הרביעית דם הוא שיהיה כמדת המים ר״ל כמדה שיצא אחר הכביסה. והשתא דאתינא להכי אף דברי התוספתא יכולני לפרש כן. ואע״פ שהזכירה ראשונה. שמביא במדה. היינו כדברי התוס׳ שאם ימצא רביעית יותר שא״צ עוד לשום דבר. אבל אם לא מצא אז מביא אחרים במדתן. ר״ל במדה שמצא אחר הכביסה אלא שנותן בהן רביעית דם:

ואם לאו טהורה. אינה מתטמאה באהל והרי היא ככסות שנגע במת. הרמב״ם שם וכ״פ רש״י שם בב״ק. וכ״כ שם התוס׳. ודלא כמו שנדחקו בנדה פ״ט [דף סב] דמיירי דקודם שנפל רביעית. נבלע בכסות מה שאינו יכול לצאת. ונתבטל בבגד ולא היה רביעית שלם מעולם. ומהר״ר וואלף וורמייז״א הוכיח דלהר״ב צ״ל כמו שנדחקו התו׳ דנדה לפי שסברת הר״ב דכלים שנטמאו במת מטמאין באהל. כמ״ש גבי מנורה בספי״א [מ״ח] עכ״ד. וע״ש דלהרמב״ם אינן מטמאין באהל. וכן נראה דעת מהר״ם:

שכל הבלוע שאינו יכול לצאת טהור. פי׳ שאינו יכול לצאת על ידי כביסה סתם. אע״פ שעל ידי הדחק היה יוצא כגון ע״י צפון. כיון דבסתם כיבוס אין יכול לצאת רביעית דם טהורה. משום שאין דרך להקפיד עליה כשאין יכול לצאת בכיבוס סתם. כך צריך לומר מתוך הסוגי׳ דמס׳ נדה [שכתבתי במ״ה פ״ט דכלים]. ומה״ט נמי לא קשיא מהא דתנן ברפ״ג דערלה בגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק דאלמא דחזותא מלתא היא. דבטומאה מש״ה טהורה

דבקפידא תליא מלתא וכי לא קפיד שיצא. בטל. דטומאה בלועה לא מטמאה. אבל בערלה אין שייך להתיר מטעם דאין מקפיד דנהנה הוא בצבע וניחא ליה. תוספות פ״ט דב״ק. ופ״ט דנדה [ד״ה מקולי]:

ג **נשפך באויר כו׳ והאהיל על מקצתו**. פירש הר״ב נשפך באויר בתוך הבית והאהיל אדם על מקצתו. ותמיהני שכיון שבתוך הבית נשפך. הרי הבית מאהיל על האדם ועל הטומאה כולה ויטמאהו לאדם. מאי אמרת דמיירי שגם הבית אינו מאהיל אלא על מקצתו. א״כ למאי אצטריך לפרושי והאהיל אדם. ה״ל לפרש והאהיל הבית. וקמ״ל דטהור מה שבתוך הבית. וכמו שמפרש הר״ב עצמו בבבא שנייה. והרמב״ם מפרש כן אף בכאן. שכתב והאהיל רמז אל הבית. ר״ל כאשר האהיל הבית על מקצתו הבית טהור. וידוע כי כאשר אמרנו הבית טהור הכונה שלא יטמא מה שבתוכו מאדם וכלים ע״כ. כלומר דכל היוצא מן העץ. אינו מטמא טומאת אהלים אלא פשתן. כדתנן בבמה מדליקין [מ״ג]. אבל בחבורו פ״ד מהט״מ כתב דם שנשפך באויר כו׳ והאהיל המאהיל כו׳. ויש לפרש דמפרש באויר שלא תחת שום אהל אלא באויר מגולה וכן נכון לפי משמעות המשנה כהאי גונא דתנן בריש פרק דלקמן. מגדל שהוא עומד באויר. ועיין עוד בסמוך. ושוב ראיתי למהר״ם שכתב וז״ל נשפך באויר. פירוש בחצר שאין עליו גג. עד כאן:

נשפך על האסקופה והוא קטפרס כו׳. לשון הראב״ד קשיא לי מכדי קטפרס מפזרו ומטהרו מאי שנא אסקופה דנקט. אפילו בתוך הבית נמי כלים הבאים שם לאחר שפיכה טהורים. ואולי נאמר משום כלים דקודם נקט לה. שאם נשפך בתוך הבית טמאים משעת כניסת הטומאה לבית. אבל על האסקופה אפשר שלא נכנס [*אלא] דלאו בחבור אפילו שעה אחת ע״כ. וזה מסייעני למה שכתבתי דלהרמב״ם בחבורו. רישא לאו בנשפך בבית כלל מיירי. שהרי דברי הראב״ד סמוכים על דברי הרמב״ם. ואי איתא דהרמב״ם מפרש הרישא שנשפך בבית. וכמ״ש בפירושו. א״כ ודאי צ״ל דמיירי נמי בכה״ג שלא נכנס [*אלא] דלאו בחבור. אפילו שעה אחת. ולא קשיא מאי שנא אסקופה דנקט. דהא אין הכי נמי דנקט גם כן בית. ותרי גווני נקט נשפך בבית והאהיל במקצת. ונשפך באסקופה והאהיל מקצת:

בין מבפנים בין מבחוץ. פירש הר״ב בין שמשפע לצד פנים בין שמשפע לצד חוץ. וכ״פ הר״ש ואע״ג דהוה זו ואצ״ל זו אשכחן נמי כה״ג בריש הוריות כמ״ש שם. ולפי פירוש הרא״ש שכתב הכ״מ [בפ״ד מהט״מ] ניחא. וז״ל בין מה שיש מן האסקופה לתחת תקרת הבית בין מה שיש ממנה לחוץ כולה מקום מדרון והדם נשפך על כולה. נמצא מקצתו תחת האהל ומקצתו חוץ לאהל הבית טהור. דאין קטפרס חבור:

חוץ מן השינים כו׳. פי׳ הר״ב דכתיב בעצם כו׳ אף כל שנברא עמו ואין גזעו מחליף. גמ׳ פ״ז דנדה דף נה. ופריך והרי בשר דגזעו מחליף. אמר מר בר רב אשי בשר נעשה מקומו צלקת. פירש״י צלקת. כלומר רושם נראה בה חריץ או גומא ואין כולו חוזר אבל שער וצפורן אין נטילתן ניכר ע״כ. ועיין [מ״ש] בפרק דלעיל מ״ב ובריש משנה ב פ״ט דחולין:

ובשעת חבורו הכל טמא. שהנוגע או מאהיל עליהם הוא נוגע או מאהיל על המת דהוי יד לטומאת המת תוס׳ פ״ז דנזיר דף נא. ועיין בפירוש הר״ב במשנה דלקמן ומ״ש שם. והר״ש כתב ספרי זוטא הנוגע במת פרט לנוגע בשיניו ובשערו ובצפרנו בזמן שפירשו יכול שאני מרבה בזמן שהן מחוברין ת״ל יטמא ע״כ. ונראה דהא דפורט לשיניו כו׳ נמי מדרשא דבעצם הוא דמפיק להו:

ד **עצם שיש עליו כזית בשר הכניס מקצתו כו׳ טמא**. כתב הר״ב העצם נחשב יד לבשר ויד למת נפקא לן במה הצד מנבלה ותנור דמה נבלה שאין מטמא באהל כו׳ ואי פרכת מה לנבלה שכן אוכל תאמר במת שאין אוכל. כדאמרינן בפרק דם שחיטה (כריתות דף כא) תנור יוכיח מה לתנור שכן מטמא מאוירו נבלה תוכיח הצד השוה שבהם שמטמאין וידים כיוצא בהם כו׳. וא״ת לענין אהל נימא דיו [כדתנן במשנה ה פ״ב דב״ק] ויש לומר דמעיקרא ודאי [אי] לא אשכחן בטומאה חמורה [*המטמא אדם וכלים לאפוקי אוכלים שאין מטמאין אדם וכלים כדאיתא התם בריש הפרק] ידות הוה פרכינן על נבלה דיו. אבל השתא דאשכחן יד בטומאה חמורה דהוה כגוף לענין מת נמי משוינן יד כגוף. תוס׳ פ״ט דחולין דף קיח [ד״ה והבית]:

שני עצמות ועליהם כשני חצאי זיתים. קסבר האי תנא דיש יד לפחות מכזית. הר״ש. וכתב מהר״ם דאיכא לאוקמא מתניתין בשומר דהיינו בעצם שיש בו מוח ומש״ה לא מותיב מינה בפרק העור והרוטב (חולין דף קיט:) [*על רב דס״ל אין יד וכו׳] ואזלא לה תמיהת הר״ש ע״כ. ומיהו הלכה כמ״ד יש יד לפחות מכזית כמ״ש הרמב״ם פ״ה מהלכות טומאת אוכלין [הלכה ג]:

שאין חבורי אדם חבור. עיין מ״ש במ״ד פ״ט דחולין.

ה **איזהו דם תבוסה המת שיצא ממנו שמינית בחייו כו׳**. הלכה למשה מסיני דם מן המת ברביעית. כמ״ש בפרק דלעיל מ״ב. אבל מדברי סופרים. דאף דם תבוסה יהא מטמא בכל הטומאות במגע משא ואהל. והיינו דתני בתוספתא והביאה הר״ש ומה בין דם מיתה לדם תבוסה. אלא שדם מיתה נזיר מגלח עליו וחייבין עליו על טומאת מקדש וקדשיו. ודם תבוסה אין הנזיר מגלח עליו ואין חייבין עליו על טומאת מקדש וקדשיו:

שמינית בחייו ושמינית במותו. כלומר לאפוקי רובו בחייו דלא דהא דם תבוסה מדבריהם. וכשפשיטא לן דרובא מחיים לא גזרו וכן פירש״י בהדיא בפ׳ בתרא דנדה [סוף] דף עא. דבודאי רובא מחיים לא גזרו. גם לשון הרמב״ם בפירושו ובחיבורו פ״ב מהט״מ מורים כן:

צלוב שדמו שותת. כלומר שדרך הצלוב שיהא דמו שותת וכן אבל המת שדמו מנטף כלומר שדרך המת שיהא דמו מנטף:

שדמו שותת כו' טמא. פי' הר"ב שותת ויורד בלא הפסק מפני שטיפה של מיתה מעורבת בו. דלא מבטל ההוא דלאחר מיתה שהוא הרבה. אבל נוטף ראשון ראשון בטל. ואפילו טפה שלאחר מיתה מרובה בטלה. שלא נפל ביחד. רש"י פרק בתרא דנדה [דף עא]:

השותת טהור. פי' הר"ב שאני אומר אותה טפה שהנשמה תלויה בה עמדה לה ע"ג העץ שהוא תלוי בה. וא"ת ומת דמנטף דמטמא מי ניחא מי לא עסקינן דכי נמי המת מוטל במטה הא מלתא בגמרא דנדה [שם] מקשו לה. דמייתינן התם ברייתא דבהדיא תני בה ר' יהודה אומר היה מוטל במטה כו' טמא. ומשנינן שאני במטה דמחלחלה. כלומר שהיא תלולים חלולים והדם בוקע ויורד ומתאסף יחד:

והמנטף טמא. כתב הר"ב ולא אמרינן קמא קמא בטיל. עיין במ"ו פ"ח דזבחים:

ו **כזית מן המת פתחו בטפח**. פי' הר"ב המת בבית ולו פתחים הרבה כו' דגזרו חכמים טומאה כו'. עקרא דמלתא במתניתין ג פ"ז וע"ש:

אבל להוציא את הטומאה. פי' הר"ב טומאה יוצאה כו' ומטמאה הכלים שבבית שבצדו. וה"מ לפרש בכלים המונחים בחלל אותו חלון או פתח. וכן פירש הרמב"ם:

רבי יוסי אומר השדרה והגולגולת כמת. כלומר אע"פ שאין כזית בשר. וכתב הר"ב שכן הלכה. אולי שסובר דר"י לא לאפלוגי אתי וכמו שכתבתי הרבה בפ' בתרא דבכורים שנשנו בלשון פלוגתא ואין חולק אבל לא ידענא מנין לו דדלמא לת"ק דוקא כזית בשר ולא סבירא ליה להא דר"י. והרמב"ם בפירושו כתב שאינו הלכה וכן בחבורו [ריש] פ"ז מהט"מ לא העתיק את דבריו:

ז **טפח על טפח על רום טפח**. פי' הר"ב דף שהוא רחב כו' וגבוה טפח ומאהיל. וצריך שיהא החלל [פנוי] טפח שאל"כ והטומאה ממעטת את החלל טפח טומאה רצוצה היא ואינה מביאה ואינה חוצצת. הראב"ד רפי"ב מהט"מ וכך דקדק הר"ב בלשונו שבפי' מ"ה פ"ו:

כיצד. ל' הר"ב כלומר כיצד חוצץ בפני הטומאה. אבל לא אתי לפרושי כיצד מביא את הטומאה הר"ש. ועיין בדבור אחד חור כו' ומ"ש שם:

קמור. פי' הר"ב מקורה. וחבירו כבש כשב שמלה שלמה. ובעירובין פ"ח מ"ט פירש הר"ב קמור כמין כיפה מכוסה כו' ולפי זה יש טעם בדבר שלפי שאין זה הקירוי כשאר קירוי לפיכך נתחלף השם באותיותיו:

הטומאה בתוכו הבית טמא. עיין במ"ב פ' דלקמן דר"י פליג:

אין בו פותח טפח כו'. כתב הר"ב והרי הביב נחשב כקרקע הבית וכו'. לרבות קרקעיתו וכו'. לא שהקרקע עצמה טמא עד התהום דמה טומאה שייך בקרקע עולם. אלא לרבות הטמון בתוך הקרקע עד התהום. וז"ל הרמב"ם שכל מה שבקרקעית הבית [טמון] וכו'. וכתב מהר"ם מה שבתוכו טמא דכלים שבתוכו כאילו הן בבית. ואף ע"פ שהן מכוסי' בעפר. לא הוו ככלי חרס המוקף צ"פ אלא כאוכלין שגבלן בטיט דלא חייץ הטיט בפני הטומאה. כדאמרי' בפ"ק דזבחים [דף ג ע"ב] נ"ל. ע"כ:

אחד חור שחררוהו מים כו'. פירש הר"ב האי פותח טפח שמביא את הטומאה כו' ואתי שפיר דמפרש נמי למביא את הטומאה. אלא שקצת קשה שהיה למתניתין עצמה *)לסיים הכי בבבא זו. והל"ל אחד חור כו'. וכן מרבך כו' מביא את הטומאה. ועוד אי הכי מאי דוחקיה להר"ב לפ' בכיצד כלומר כיצד חוצץ כו' כיון דהשתא מפרש נמי לכיצד מביא. וא"כ כיצד קאי שפיר אתרוייהו. איברא דהרמב"ם מפרש לענין מביא. אבל היא לא פירש כיצד כלומר כיצד חוצץ כו'. והר"ש שמפרש כן בכיצד דכלומר כיצד חוצץ כו'. הוא מפרש בכאן חור שחררוהו מים בין יהא זה הביב ע"י מים כו' כך דינו. ולפיכך הר"ב שכתב לעיל בכיצד. כפירוש הר"ש. ובכאן מפרש בחור כדברי הרמב"ם. לא דק:

שחררוהו מים. כגון בשפה גבוהה על נהר והמים חוטטין מתחתיה ונכנסין ועושין נקב ארוך או שרצים כגון חולדות ואישות. רש"י רפ"ב דסוכה:

מרבך של אבנים. פירש הר"ב אבנים גדולות כו' וכן לשון רש"י שם. ויתכן בעיני שהוא שם מורכב מן מורביות דמשנה ה פ"ג דשביעית. ומן נדבכים די אבן גלל דעזרא ו. וזה דבשביעית מיירי באבנים שעודן מחוברים במחצב. ונקראים מורביות. ודעזרא מיירי בקבועים בבנין. והנך דהכא מיירי כשהן חצובים מן המחצב ועדיין לא הוקבעו בבנין. ולפיכך מורכב משמות אשר בארץ ואשר בבנין. והרמב"ם כתב מרבך של אבנים. אבנים מסודרות קצתן על קצתן. וכן [פירשו] ג"כ מרבכת תביאנה שהוא מענין סדור. ובנא"י מענין צבירה. ונא"י נ"ל עיקר כמ"ש כבר ברפ"ז דמנחות [ד"ה ורבוכה]. ויהיה ג"כ לשון רבוי. כמו שפירשתי בשביעית בשם מורביות. אלא שאני מוסיף לתת טוב טעם בהרכבתו עם הכ"ף:

וכן סואר של קורות. לשון הר"ש ואית דאמרי צברי קורות. והרמב"ם העתיק בפירושו סואר [פירוש חבילות קורות] ובחיבורו רפי"ג מהט"מ כלל למרבך וסואר. וכתב או שצבר אבנים או קורות כו':

רבי יהודה אומר כל אהל שאינו נעשה בידי אדם אינו אהל. כתב הר"ב דיליף אהל אהל ממשכן. כתיב הכא (במדבר י"ט:י"ד) זאת התורה אדם כי ימות באהל וכתיב התם (שמות מ':י"ט) ויפרש את האהל על המשכן. ורבנן אהל אהל ריבה [אהלים טובא כתיבי בפ' פרה לרבות אף העשוי מאליו] גמרא

בסוכה רפ״ב. וכתבו התוס׳ וא״ת אי ממשכן יליף אפילו עשוי בידי אדם נמי לא יביא הטומאה אלא פשתן. כדאשכחן בפרק במה מדליקין. [כדפירש הר״ב שם משנה ג] וי״ל דכל המאהילים דמטמאים ילפינן בספרי בפ׳ פרה. בקל וחומר ממצורע. דתניא מנין לעשות שאר המאהילים. כאהל. אמרת מה מצורע הקל. עשה בו כל המאהילים כאהל. מת החמור לא כ״ש. דלגבי מצורע כתוב מושבו. ודרשינן בת״כ מושבו טמא. מכאן אמרו הטמא יושב תחת האילן וטהור עובר. טמא. וא״ת א״כ כי לא עביד נמי בידי אדם נילף בק״ו ממצורע. וכ״ת א״כ גז״ש מאי אהניא. הא איצטריכא ליה לדרשא דפרק במה מדליקין דכל היוצא מן העץ כו׳. וי״ל דמושבו לא משמע לא ריבוי ולא מיעוט לענין שאינו עשוי בידי אדם. ולר״י דמעטיה רחמנא גבי מת. ילפינן מצורע הקל בק״ו ממת דלא מטמא ולרבנן לא מחלק לא הכא ולא הכא. ואע״ג דסתם [*ספרי] ר׳ יהודה. אתיא שפיר ההיא דאילן כר״י. דהא מודה בכמלא אגרוף. וא״ת כיון דשאר המאהילים ילפינן במת ק״ו ממצורע. א״כ נימא דיו. [כדתנן בפ״ב דב״ק] [מ״ה] ולא תטמא עוברים. כמו קוברי המת שהיו עוברים באכסדרה [דתנן לקמן פ״ו משנה ב] ויש שם כלים. דמצורע עובר אינו מטמא באהל. כדתנן במסכת נגעים פי״ג [משנה ז] ר״ל דק״ו זה אינו אלא גלוי מלתא בעלמא הוא. דלא ילפינן ממשכן למעוטי שאר המאהילים ע״כ:

ומודה בשקיפים ובסלעים. כתב הר״ב דר״י מודה בכמלא אגרוף. וכן בשקיפים. כלומר שיש בהם חור גדול. וכן פירש הרמב״ם. וכך הוא בסוגיא בפרק הישן ושיעור מלא אגרוף תנן במשנה י״ב פי״ז דכלים. וכתבו הר״ב לקמן רפי״ג:

ובסלעים. פי׳ הר״ב בנקיקי הסלעים. הכי תניא בהדיא בברייתא רפ״ב דסוכה. ובהכי מתרץ מהר״ם דלא מייתי התם ממתניתין. משום דמתניתין הוה משמע שקיפים וסלעים חלולים חלולים גדולים ראוים לדירת אדם. אבל נקיקי סלעים הן חורים קטנים. ע״כ:

פרק ד

א מגדל. הבא במדה כדכתב הר״ב בסוף פרקין:

טומאה בתוכו כלים שבעוביו טהורים. דשדינן לעוביו בתר האויר לקולא ולא בתר מגדל לחומרא. אבל עומד בבית טומאה בתוכו כלים שבעביו טמאין ממה נפשך. אי שדינן לעוביו בתר מגדל טמאין. ואי בתר בית טמאים. וסיפא דקתני טומאה בתוכו הבית טמא. מיירי בין בתוך חללו. בין בתוך עוביו. שדרך טומאה לצאת. מהר״ם:

רבי יוסי אומר מחצה למחצה. פי׳ הר״ב מחציו של עובי המגדל כו׳. ומסיים מהר״ם דה״ל כותל המגדל ככותל שהוא לאויר דתנן לקמן פ״ו [משנה ג] דנדון מחצה על מחצה. ובהא פליגי דר״י מדמי ליה לכותל שבין חצר לבית ורבנן לא מדמו. וע״ש הפירוש. ואפילו ת״ק דפליג עליה הכא. מודה התם דהוא נדון מחצה למחצה. משום דהתם הבית והחצר חשובים הן. והמחיצה לצורך שניהם. להכי שדינן לה חציה לכאן וחציה לכאן. אבל מחיצת המגדל לא נעשה כלל בעבור החצר והבית. להכי לא שדינן לה בסיפא בתר בית לטמא כלים שבעוביה כי איכא טומאה בבית. דקתני טומאה בבית מה שבתוכה טהור. ומשמע אפילו כלים שבעוביה. ומיהו לא שדינן לה נמי בתר מגדל אע״ג דנעשית לשם מגדל. משום דמגדל לא חשיב. דמיטלטל. והא דאפליגו ר״י ורבנן במגדל העומד באויר ולא אפליגו בעומד בתוך הבית. משום רבותא דר״י דאפילו בחצר שדינן חצי הדופן בתר חצר. וכ״ש בבית דשדינן בתר בית. דחשיב טפי [מחצר] ע״כ:

טומאה בבית מה שבתוכו טהור. וקצת תימה דמשמע בכולי פרקין דלא בעי צמיד פתיל. ובפ״י בכלים גבי צמיד פתיל. קא חשיב כלי עץ הטהורים [דהיינו] באים במדה. וי״ל דה״מ כשמכוסה בכפישה או בשאר כלים אע״פ שאינו מקבל טומאה. אבל דלתותיו מחופות. או מכוסים בנסר. [מהני] בלא צמיד פתיל. ודין זה במגדל וכוורת דלא מקבלי טומאה. אבל תנור וקדירה וחבית. או שאר כלי חרס. לא מהני נסר להציל בלא צמיד פתיל אלא הטומאה בוקעת הנסר ונכנסת לתוכו. אלא א״כ מצילין עם דפנות אהלים. *)דאין מצילין אפילו בכלי מונח על פיהן כגון עמוד של קדרות. כמו שאפרש לקמן בפ׳ כוורת. הר״ש. ועיין מ״ש בס״פ כוורת:

אם יש שם פותח טפח. פירש הר״ב בין שולי המגדל כו׳. ואין הפירוש שוה. דכלים שבינו לארץ שבינו לבין הקורות. הוי פירוש אם יש שם פותח טפח באחד מהן טמאין. אע״ג דליכא פותח טפח תחתיהן במקום שהכלים שם אם יש שם פותח טפח בינו לבין הקורות הטומאה מתפשטת שם מלמעלה. ובוקעת כל כנגד המגדל לתחתיו. כיון דאדם וכלים אינן נעשים אהלים לטהר להפסיק בין הטומאה והכלים. כדתנן ברפ״ו. וכן כשיש פותח טפח תחתיו וכלים על גביו. מתפשטת הטומאה לתחתיו ובוקעת למעלה. אבל שבינו לבין הכותל. הוי דוקא אם יש שם פותח טפח טמאין. ואם אין שם פותח טפח. אע״ג דאיכא פותח טפח בינו לבין הארץ בינו לבין הקורות טהורין. כ״כ מהר״ם. אע״פ שכתב דאין נ״ל כן. אלא גם למעלה ולמטה דוקא. ומפרש כן ג״כ לרפ״ו. אבל דברי הר״ב אינן כן [*ולענין פותח טפח. עיין מ״ש בפרק דלעיל מ״ר]:

ואם לאו טהורין. תימה אמאי טהורים כלים שתחתיו. שאין שם פותח טפח ליהוי כביב שהוא קמור תחת הבית. דס״פ דלעיל. וי״ל דשאני ביב. שהוא

קבוע ומשמש את הבית שהשופכים נופלין לתוכו. הלכך בטל לגבי הבית. וה״ל כאוכלים שגבלן בטיט [*ועיין לעיל שם] אבל תחתיו של מגדל. לא. כ״כ מהר״ם. וצידד לפרש בכוורת דרפ״ט. כמי שאכתוב שם. וכתב עוד מהר״ם. וז״ל ואין לתמוה כלים שבינו לבין הכותל. כשאין שם פותח טפח. אמאי טהורין כשהטומאה בבית. והא אפילו הכלים שמעבר למגדל. בעביו של כותל בחצי עביו של צד הבית טמאין. כדתנן לקמן בפ״ו [מ״ג] כ״ש באויר הבית שבין הכותל למגדל ואיך יתכן לומר שיהא הפסק לטומאה דכלים הרצוצים בכותל [הבית] טמאין. והקרובים לבית יותר טהורין. ונ״ל דבעוד המגדל שם. ואין הטומאה יכולה לימשך בין המגדל לכותל עד הכותל וכלים שבין המגדל לכותל טהורין. כ״ש דכלים שבעובי הכותל. כל כנגד עוביו שלמגדל טהורין. וה״ל כבית שחצצו בנסרים או ביריעות מן הצדדים. דתנן לקמן פט״ו [מ״ד] טומאה בבית כלים שבחצץ טהורים. א״נ נ״ל דלא הוי מגדל שאצל הכותל. כבית שחצצו בנסרים או ביריעות דהתם הוי מלתא דקביעותא. אבל הכא ודאי כלים שבכותל מחציו ולפנים. כאמצע הבית חשיבי ובטילי לגבי הבית. ואם טומאה בבית טמאין. תדע דהתנן לקמן פ״ו [משנה ג] כותל שהוא לאויר. והטומאה בתוכו מחציו ולפנים. הבית טמא. העומד מלמעלן טהור. פירוש אע״פ שאין לטומאה פותח טפח במקומה אינה בוקעת ועולה דהוי כמונחת באמצע הבית כיון דכותל בתר בית גריר. אבל הכא אויר פחות מטפח שבין מגדל לכותל. כיון דא״א לצמצם ולסמוך המגדל ממש לכותל. וא״א שלא יהא מעט ריוח ביניהן אויר פחות מטפח. בתר מגדל גריר ככלים שבעובי דופן המגדל דטומאה בבית טהורין לכ״ע. אין ולא רפיא בידי. עכ״ל:

טומאה שם הבית טמא. כתב הר״ב שאין המגדל מציל כו׳. השרש אצלנו כשהיה אהל בתוך אהל והיתה הטומאה תחת אהל הפנימי הנה אהל החיצון טמא. והוא מאמר תוספתא צמיד פתיל ואהלים מצילים על הטהורים מליטמא ואין מצילין על הטמאין מלטמא. הרמב״ם. ועיין לקמן פ״ח [מ״ג] ורפ״ט ושם יתבאר דלהר״ב והר״ש דוקא כשהאהל כולו בתוך האהל אבל כשפי האהל חוצה אין הטומאה נכנסת באהל השני:

ב **רבי יוסי מטהר.** נראה דמודה ר״י בהא [דתנן במשנה ג פרק ז] המת בבית ולו פתחים הרבה כולן טמאים מפני שסוף טומאה לצאת דרך שם. דהתם במת שלם דאין דרך לשרפו ולנתחו פחות מכזית. תוספות חולין פרק ט דף קכה [ד״ה יכול]. ונראה דדוקא התם שהדלתות נעולים. כדפירש הר״ב שם. להכי הוצרכו לתרץ דבמת שלם אין דרך לשורפו כו׳. אבל כשיש פותח טפח פתוח. מודה אפילו בכזית שהטומאה יוצאת. וכדתנן במשנה ו פרק דלעיל. ועוד בפי״ג. אך עדיין קשה דאמאי לא פליג בס״פ דלעיל. אדתנן יש בו פותח טפח ואין ביציאתו פותח טפח. הטומאה בתוכו הבית טמא:

ג **[*היה עומד כו׳.** פירש הר״ב היה המגדל עומד כו׳ אלא שפתח התיבה כו׳. פתח במגדל. וסיים בתיבה. ולא ידעתי למה. ואע״פ שיכולין לדחוק ולומר. שר״ל תיבת המגדל דמתניתין דלעיל. אכתי לא ידעתי מה הטעם שנדחק לאסבורי הכי. והקרוב אלי דה״נ אשמעינן לענין מקח וממכר. וכי הא דברפ״ג דמסכת ב״ק. וע״ש]:

טומאה בבית מה שבתוכו טמא. והר״ב העתיק טהור. וכ״כ הר״ש דבמשנה דוקנית גרסינן טהור. וכן בתוספתא וכן עיקר ע״כ. וכה״ג במשנה י פ״ט פירשו ג״כ הר״ב והר״ש דגרסינן טהור אבל הרמב״ם שם מפרש טמא. וכן בחבורו בדין דהכא פי״ח מהט״מ. ובדין דלקמן בפי״ט פוסק בשניהן דטמא. ופי׳ הכ״מ דמיירי שהמגדל ממלא כל הפתח ואין פותח טפח מכל צד למעלה ולמטה ומן הצדדין. נמצא שאין מקום לצאת הלכך הטומאה בוקעת ויוצאת דרך דופני המגדל. מידי דהוה אפתחי בית בזמן שהם נעולים עכ״ל. ומהר״ם כתב ליישב גירסת הספר דגרס טמא בין הכא בין בכוורת. דמיירי שיש פותח טפח מתחת המגדל לארץ או כוורת ולארץ. ובפתחן למעלה בין במגדל בין בכוורת. וכיון שהטומאה נכנסת תחת המגדל ודרך הטומאה לצאת דרך שם וקי״ל דאדם וכלים נעשין אהלים לטמא ולא לטהר לקמן רפ״ו. והרי בוקעת למעלה מן המגדל והכוורת וכך בוקעת לתוכן. והתוספתא דקתני טהור באין שם פותח טפח מתחתיו [אייר] ולפירושי סיפא דקתני בד״א בזמן שיש שם פותח טפח איכא לפרושי. כלומר מתחתיו. בהא הוא דאמרינן טומאה בבית מה שבתוכו טמא. ע״כ. ומפירוש הר״ש דלקמן משמע. דהואיל ויש לבית פתחים אחרים הלכך טהור כגירסתו ע״ש בפירוש התוספתא. ושוב מצאתי דמייתי לה למתניתין דהכא. בפרק העור והרוטב. בגמרא דף קכה. וגרסינן בה טהור. וכן העתיקו רש״י והתוספות שם. ועוד מוכח [הכי] בגמ׳ דאמרינן ותני עליה ר״י מטהר אהייא. אילימא אסיפא. ת״ק נמי טהורי מטהר. ומתוך כך נראה לי דהרמב״ם לא גרס שם כלל. ויש לי עוד ראייה בזה במשנה ז פי״א [ד״ה ר״י]:

מוכני. פי׳ הר״ב גלגל כו׳ ועיין מ״ש במשנה ב פי״ח דכלים:

פרק ה

א **ועינו.** פי׳ הר״ב נקב כו׳. ומפורש יותר במשנה ז פ״ח דכלים:

קמורה. מקובבת. הרמב״ם. וז״ל כף נחת דרך עושי תנורים לכסות הנקב של עשן מלמעלה. ולפתחו מן הצדדין. *)לסיבות. אחד מפני הגשמים שלא יכבו אש התנור. ב׳ מפני הרוח שלא יעכב העשן לצאת מן התנור. וכשיוצא מן הצד אין הרוח שולט בו. ע״כ. ועיין בריש משנה דסוף פרק [ג] דלעיל:

והאהילו עליו קוברי המת. ל׳ הר״ב האהילו המת על העין. ועיין מ״ש ברפ״ג:

בש״א הכל טמא ובה״א וכו׳. וכתב הר״ש דבשאין בעין פותח טפח איירי. דאי יש בו פותח טפח למה לא תכנס לבית. דלא דמי להני דאמרן בפרקין [דלעיל] דאין דרך טומאה ליכנס. דהכא הרי נכנסה לתנור ולמה לא תצא לבית דרך פתח פיו. ועוד דגבי מגדל אוקמינן [בר״פ דלעיל] בדלתותיו מגופות וכאן פיו של תנור פתוח. ולא מסתבר כלל לחלק בין טומאה עוברת לטומאה עומדת. אלא בדלית ליה פותח טפח איירי. [וכן] מוכח בתוספתא. וסברי ב״ש דנכנסת טומאה לכלי דרך נקב קטן. כדאשכחן בסיפא גבי ארובה שבין בית לעליה. וב״ה סברי דנכנסת טומאה לכלי [דרך נקב] קטן ולא לטמא הבית. ור״ע סבר דאין נכנסת כלל. והא דמשמע [סוף] פרק תשיעי בכלים דבעינו של תנור בעי צמיד פתיל. דקתני תנור שניקב מעינו שיעורו מלא [פי] כוש. התם כשעומד כולו באהל המת דמגו דבעי צמיד פתיל לפתחו. בעי נמי לעינו. אבל הכא דאין פיו באהל המת. לא עכ״ל. והכ״מ פי״ח מהט״מ [הלכה ד] כתב. שהרא״ש כתב דמיירי כשיש בעין טפח על טפח. דאל״ה אפילו טומאה בעין טהור התנור. כדתנן פ״ח דכלים משנה ז. ומ״מ העתיק ג״כ דברי הר״ש. וגם מהר״ם פי׳ ביש בעינו פותח טפח דאל״ה לכ״ע טהור. והוקשה לו טעמא דר״ע דאמר אף התנור טהור. וכ׳ דנ״ל דמדאורייתא לא עיילא טומאה אלא דרך פתח של כלי. וכי היכי דאמרינן פ׳ חבית [פכ״ב דשבת דף קמו] כל פתח שאינו עשוי להכניס ולהוציא אינו פתח לענין בנין שבת. ה״נ נימא לענין טומאה. ועינו של תנור אינו להכניס. אלא להוציא עשן ולא קרינן ביה כל כלי פתוח שהטומאה קודמת לפתחו וכ״ש כלי שניקב אח״כ כו׳. ובלבד שלא יהא באותו נקב כרמון או רובו כדאמר ס״פ המצניע (שבת דף צה) ומדרבנן גזרו טומאה נכנסת דרך נקב אע״פ שאינו עשוי להכניס ולהוציא. ב״ש סברי כעין דאוריי׳ תקון. ולב״ה לא גזרו כולי האי. ולר״ע לית ליה גזירה זו כלל. ומתני׳ סוף פ״ט דכלים דלא כר״ע. א״נ אפילו כר״ע ולהציל על עצמו ועל מה שבתוכו. אבל הכא אם תכנס טומאה לתוכו יטמא כל אשר בבית. להפסד מרובה חששו ואמרו שאין טומאה נכנסת לתוכו. ולית ליה לר״ע הא דב״ה דמיא כי חוכא ואטלולא לטמא לחצאין. וכן יש לפרש בסמוך גבי ארובה שבין בית לעליה וקדרה נתונה עליה ונקובה בכונס משקה. ומכאן יש לי ליישב פירש״י דסוף המצניע עד שיפחת רובו שפירש״י כ״ז שלא נפחת רובו כו׳. ומקשים עליו מכמה משניות ומדהכא. ולפירושי הכל מיושב ואדרבא נראה להביא ראיה מכאן דבענין אחר לא מיפרשה שפיר ואין לי להאריך. עכ״ד:

ב **ארובה.** ל׳ הר״ב כמין חלון שבגג הבית כו׳. עיין בפירושו לרפ״ה דביצה. עיין לשון מהר״ם שכתבתי בפ״י משנה ו [ד״ה תוכו]:

ובית הלל אומרים הקדרה טמאה כו׳. עיין מ״ש בזה בספ״ט דכלים:

ג **היתה שלימה.** ואע״פ שאין שם צמיד פתיל סביבה. אמרו בספרי כלים מצילים בצמיד פתיל באהל המת. ואהלים בכסוי. הרמב״ם:

בית הלל אומרים מצלת על הכל. בבבא דבסמוך ובכל דוכתא מקדים ב״ש לב״ה. והכא מקדים ב״ה לב״ש. נראה דמשום דב״ה משוין דבריהם דקאמרי מצלת על הכל מש״ה מקדים להו ובבבא דלעיל דבסמוך. מקדים ב״ש דמשוו למדתייהו. מהר״ם:

אינה מצלת אלא על האוכלים כו׳. כתב הר״ב בקדרה של ע״ה מיירי. ולא פי׳ כן במ״ב פ״ט דכלים. ובסוף פ״ק דעדיות. ושם הארכתי בס״ד:

ה **היה כלי טהור לקדש.** כתב הר״ב דהמנינהו רבנן לע״ה על הקדש כו׳. עיין במשנה ד׳ פ״ג דחגיגה:

ולחטאת. פירש הר״ב דכתיב והיתה לעדת בני ישראל כו׳. אסמכתא בעלמא שכל מה שאין ע״ה נאמן אינו אלא מדרבנן. וז״ל הרמב״ם [בפירושו] וסמכו בזה לאמרו יתברך והיתה לעדת וגו׳:

שהכל נאמנין על החטאת. לא ידעתי למה לא תנן על הקדש ועל החטאת. ודוחק לומר דמשום דבחטאת יש להם אסמכתא דמש״ה דייק למנקט לחטאת. ועוד דאדרבה כ״ש דה״ל למנקט לקדש דהוה רבותא שאין לו אסמכתא. ומצאתי בדברי מהר״ם וז״ל פתח בקדש וחטאת וסיים בחטאת לחודיה נראה לפי שהטעם תלוי בחטאת שלא יהא כל אחד שורף פרה אדומה לעצמו. א״נ רבותא נקט דאפילו על החטאת נאמנין כ״ש לקדש ע״כ:

מפני שהכלים טהורים כו׳ מצילין כו׳. כך היא נוסחת הר״ב והר״ש וכן הוא בנ״א ונוסחת מהר״ם שהכלי הטהור וכלי החרס הטהורים מצילין כו׳. ומפרש הר״ב והר״ש חוצצים בפני הטומאה כשהן מונחים במקום שיש דפנות אהלים. אבל כו׳ וק״ק שאין שתי החלוקות שוות דדפנות אהלים דלקמן היינו שדופן האהל עצמו חוצץ. ועיין [מ״ש] עוד בפ״י משנה ו וז׳ [ד״ה תוכו]. ובפי״א מ״ח. אבל גי׳ הספר ומצילין בוי״ו. וכן העתיק הרמב״ם וז״ל. ומה שאמרנו כלי טמא אינו חוצץ [ואמר בכאן] מפני שכלי חרס טהורים שיעור זה [נ״א מתניתין] על צד הביאור כן מפני שהכלים של אבן ושל אדמה ושל גללים טהורים. וכן כלי חרס טהורים לקדש ולחטאת בחזקת טהרה ואפילו מע״ה. עוד חזר לדין אחר ואמר ומצילין עם דפנות אהלים ר״ל שכמו שיצילו הכלים בעליוני האהל בכסוי לבד כמו [שבאר במשנה] בארובה שבין בית לעליה. כן ג״כ יצילו הכלים כאשר היו פיות אלו הכלים מכוסין בדפנות אהל ולקח המשל בזה ואמר [כיצד] ע״כ. וכתב הר״ש וכל הנך הצלות דסיפא היינו בלא מירוח טיט דליכא צמיד דע״י צמיד מצילין בכל ענין:

[*וכלי חרס טהורים. פירש הר״ב כשהן לקדש ולחטאת. וקשיא לי אמאי תנן כלי חרס. דהא תנן בכל הכלים מקדשים במשנה ה פ״ה דפרה. ופי׳ שם הר״ב וכן הרמב״ם דאצטריך דלא תימא כלי חרס דוקא ע״ש. ולקדש פשיטא שכל הכלים שוים. ונ״ל לתרץ דנקט מלתא דשכיחי דמשמע בכל מסכת

פרה שהיו מקדשים בכלי חרס. וא״נ כמו שאפרש שם בס״ד דה״א למילף דדוקא כלי חרס כדאשכחן בסוטה [פ״ב משנה ב] הלכך שפיר מלתא לתנא דידן למתני כלי חרס הואיל וכ״ח מלתא דפשיטא דמקדשים בו וא״צ לשום לימוד. אמנם ראיתי להרמב״ם בחבורו פי״ג מהלכות פרה [הלכה יב]. שכתב ע״ה שהביא כלי מביתו. אפילו כלי חרס כו׳ ולפי זה נ״ל איפכא דמתניתין נקטה כלי חרס לרבותא. והיינו היא הרבותא דכיון דכלי חרס אין לו טהרה במקוה ה״א שלא להאמינו עליו דבשלמא כשנאמינהו בשאר כלים. היינו שיש לנו לתלות שהטבילום מטומאתה. ועוד נ״ל כיון דכלי חרס אף מאוירן מתטמאים ה״ל להחמיר. שאע״פ שאין להם טומאה מגבן ככלי שטף. ה״א טומאת אויר חשיבא שלא להאמינו. קמ״ל דלא]:

ו **הבור והדות**. וכן שוקת שבסלע במ״ו פ״ה דפרה [*ומשנה ה פ״ד דמקואות] ומה שפירש הר״ב שניהן בקרקע. אלא שבור בחפירה ודות בבנין. עיין מ״ש בזה במ״ב פ״ד דב״ב:

וכפישה נתונה עליה. פי׳ הרמב״ם כפויה עליה. ומצאתי לו חבר במ״ח פרק יא דתנן נמי נתונה ופירושו כפויה. ומיירי אפילו שאין בדופני הכפישה טפח. דאילו יש בהן טפח הרי מצילין אף בבאר חלקה ועיין בדברי הר״ב [לקמן] בדבור חצי טפח כו׳. ומ״ש שם בס״ד:

או כוורת פחותה. דהוי השתא כעין באר חלקה אבל כשהיא שלימה. הרי היא כדות שעל הארץ הואיל והיא באה במדה ואינה מקבלת טומאה. כ״כ הרמב״ם [בפירושו]. והכי נמי תנן ברפ״ח דכלים הבאים במדה מביאין וחוצצין ולא תקשה מרפ״ו. כמו שאאריך שם בס״ד. גם ברפ״ט. ושם במשנה יג [ד״ה או מכוסה] אכתוב מאי דקשיא אדהכא. ודעת מהר״ם עיין ברפ״ח:

פחותה. ה״ג בכוליה פ״ט. וכן היא בנוסחת מהר״ם בכאן. ומ״ש הר״ב שאינה פקוקה בקש וכ״כ הר״ש והרמב״ם ולאו למימרא דאילו פקוקה הוי׳ כשלימה דליתא כדתנן בפ״ט מ״ג ז׳ וי״ב אלא כלומר דאילו פקוקה לא הויא דומיא דבאר חלקה ומש״ה לא מצי למתני ופקוקה:

אם היה נסר חלק כו׳. פי׳ הר״ב על באר חלקה או כוורת פחותה. וכ״כ הר״ש גם הרמב״ם. ותמיהני דכיון שהכוורת פחותה היאך מציל הנסר שעליו והרי הטומאה נכנסת במקום שהיא פחותה הואיל ואינה פקוקה:

סרידה. פי׳ הר״ב כמין עריבה כו׳. וכ״כ במשנה ג פ״ח דכלים וכ״פ הר״ש במשנה שם ועוד מפרש שם לפירוש הרמב״ם ואותו הפי׳ לבדו כתב לקמן פי״ב משנה ב. ובכלים פ״ט משנה ז וכן במשנה ב פט״ו מפרש שם לפירוש הר״ש בלבד ועיין מ״ש שם: סרידה שאין לה גפיים. בסרידה של בעלי בתים איירי. דתנן במסכת כלים פט״ו [משנה ב] סרידה של נחתומים טמא של בעלי בתים טהור. גיפפו מד׳ רוחותיו טמא הר״ש. [*ומפרש הר״ב גפיים. אוגנים ואזנים. ששנינו בפכ״ה דכלים מ״ו וע״ש]:

טהור שאין הכלים מצילים כו׳. פי׳ הר״ב דדוקא כפישה שהיא כלי אינה מצלת אלא עם דפנות אהלים. אבל נסר כו׳. והא דכלי אינו מציל בבאר חלקה היינו בכלי שאין לו דפנות כו׳ וכ״פ הר״ש. אלא שיש חסרון בלשונו וגם הרמב״ם מפרש כן ולדבריהם שיעור ל׳ המשנה כך הוא שהכלים אין מצילין אלא עם דפנות אהלים עד שיהא להן דפנות. דכיון דתנא קאתי למתני טעמא על נסר חלק דמציל. ובעי למימר לפי שלא אמרו אין מצילין אלא בכלי. הלכך שיעור הלשון שהכלים אין מצילין כו׳ דמשמעו דאתא למידק מינה. הא נסר חלק שאינו כלי מציל. אבל כי קתני שאין הכלים מצילין כו׳. משמעו דאתא למימר טעמא אכלים גופייהו ואינו במשמע כלל דאתא למידק מינה הא נסר חלק מציל וכ״ש שצריכין אנו להכניס בשיעור הלשון תיבת אלא. דאי כדקתני שאין מצילין עם דפנות אהלים עד שיהא להן דפנות ודאי דליתא דעם דפנות אהלים אין צריך שיהא דופן לכלי הנתון עליו. וכמו שכתבתי בדבור וכפישה כו׳ הלכך ודאי שענין משנתינו לומר שאין מצילין אלא עם דפנות אהלים. עד שיהא להן דפנות דהיינו טפח כדמסיק. ובהכי מצילין אף בלא דפנות אהלים אבל בדפנות אהלים מצילין ואפילו כשאין להן דופן טפח. ומפני הלחץ זו הדחק שצריכין לסבול בשיעור לשון משנתינו. ודאי דמש״ה הוא שחזר בו הרמב״ם בחבורו פכ״א מהט״מ [הלכה ו] שלא העתיק הא דשאין הכלים כו׳. על הדינים השנוין במשנתינו זו. אלא סמכה למה שהעתיק [הלכה ג] מרפ״י דכלים היו כפויים על פיהם מצילין כל שתחתיהן עד התהום. וכתב שהוא בלא מירוח מפני שהן כאהל [ועיין מ״ש לקמן במשנה יג פ״ט] [ד״ה או כפייה] וכתב שאם היו פיותיהן דבוקות בדפני הבית מצילין בלא צמיד פתיל. מפני שהן מצילים משום אהל לפיכך צריך שיהיה בדופן הכלי טפח שאין הכלים מצילים עם דפנות אהלים עד שיהיה להן דופן. היה לכלי דופן חצי טפח והיה יוצא מדופן האהל שפה חצי טפח והדביק זה לזה כו׳ ועכשיו אין להוסיף ולא לסרס בלשון משנתינו כלל. שהרי הוא ענין בפני עצמו ולא בא ללמד ולמידק מיניה על נסר חלק כלל. ואתא למימר שהכלי צריך שיהא לו דופן כשיציל עם דפנות אהלים וזה כשהודבק בדופן האהל ולא כענין הרישא דמשנתינו שהכלי כפוי על דפנות אהלים והשתא אתי שפיר מתניתין דלקמן דתנן בה כשם שמצילין מבפנים כך מצילים מבחוץ דהשתא מבחוץ דומיא דמבפנים דתרווייהו בדבוקים בצד הדופן של אהל משא״כ לפי׳ המפרשים דהך דמבפנים בכפוי׳ דמענין הרישא היא והך דמבחוץ בדבוקה והכי קתני כשם כו׳ ואי קשיא לדברי הרמב״ם שבחיבורו דשאין הכלים מצילין מלתא באפי נפשה היא ולא קאי אדלעיל מיני׳ כלל היכי קתני שאין. דמאי נתינת טעם. איכא לא קשיא כלל דטובא משכחת להו והוי כאילו קתני ואין. *)[עיין] במ״ב פ״ק דביצה כמ״ש שם הר״ב ועוד עיין [מ״ש] ברפ״ד דנדה ובמ״ה פ״ה דפרה וסוף פ״ז דעירובין

ובמ״ב פ״ב דהוריות. ומהר״ם כתב וז״ל קשה מאי קאמר עד שיהא להם דפנות הא כבר קתני [עם] דפנות אהלים ונ״ל דאצטריך דאי מרישא ה״א אינו מציל [עם] דפנות עד שיהא כמו כן אהלים דאהלים עיקר אבל באהלים בלא דפנות מציל. קמ״ל דבעינן תרוייהו ע״כ. ועיין מ״ש בשמו ברפ״ח. גם דבריו שברפ״ט:

וכמה תהא הדופן טפח. למעוטי פחות מטפח אבל יתר מטפח כ״ש הוא דעדיף. הר״ש:

חצי טפח מכאן כו׳. כתב הר״ב הא דאין כלי מציל כו׳ אבל אם יש לכלי דפנות טפח מציל על הבור אע״פ שאין דפנותיו בולטין כלל. אלא שהן שקועין בתוך הבור דהא בכלי כפוי איירינן כמו שכתבתי בדבור וכפישה כו׳. וכתב הרמב״ם ולא יתנגד זה אמרנו בעשירי מכלים היו כפוים על פיהם מצילין כל שתחתיהן. לפי שזה יהיה בכלי שיש בו טפח ר״ל בגבהו. לפי שהוא יהיה בדמיון אהל כמו שבאר שם. ע״כ. ומ״ש הר״ב וכפישה דאמרן לעיל שאם היא נתונה על באר חלקה אינה מצלת מיירי שאין בה דפנות טפח. וכ״כ הרמב״ם. והר״ש כתב וז״ל ולפי זה היה נראה כפישה דאין מצלת על באר חלקה היא פשוטי כלי עץ כדפי׳ בקונט׳ בשלהי הניזקין (גיטין דף סב) ולא כמו שפירשתי כלי הבא במדה דא״כ היו דפנותיו יותר מטפח. ע״כ. והר״ב כבר פי׳ דמיירי בכלי הבא במדה. וכתבתי ג״כ שם דמיירי שאין בדפנותיו טפח. ולפיכך י״ל שמפני ארכו ורחבו בא במדה. אע״פ שאין בו עומק טפח. ומצאתי כך למהר״ם. אבל כתב על זה שהוא דוחק. ולאחר זמן בהיותו תפוס במגדל אנזושהיי״ם חזר בו. וכתב נ״ל דכפישה אינה מחזקת מ׳ סאה ואפ״ה טהורה שאינה עשויה אלא לכפותה על הכלים וכפישה הוי מלשון הכפישני באפר (איכה ג) שהוא לשון כפייה. וטהורה כדתניא בת״כ כל המשמש כפוי בכלים טהור. ע״כ. ועיין במשנה ג פי״ב דכלים:

ז **כיצד כפישה שהיא נתונה על היתדות מבחוץ.** להכי קתני על יתדות משום טומאה שתחתיה. [*ומ״ש הר״ב סמוך לכותל שלא תהא משוכה כו׳] וז״ל הרמב״ם ויתדבק בשיווי פיו עם צדדי הבית או האהל ע״כ. וכן כתב ג״כ בחבורו [פרק כא מהט״מ הלכה ד] וסמך פיו לדופן האהל וזו היא הצורה) עיין ספ״י:

מבחוץ. לשון הר״ב סמוך לכותל כו׳. ואז חשובה כפישה אהל להפסיק בין טומאה שתחתיה לכלים שעל גבה. וכ״כ הר״ש ולרבותא דלא תימא דוקא מה שבתוכה מצלת *)דכיון דמשום אהל היא שמצלת הלכך אף על כלים שע״ג מצלת. עיין במשנה יב **)פט״ו. וכשהטומאה בתוכה עיין פרק ט משנה ט:

קורה שהיתה נתונה מכותל לכותל. שיש בה פותח טפח. הרמב״ם פכ״א מהט״מ [הלכה ה] [*ומסיים והיתה הקורה נוגעת בפי הקדרה כולה ומכסה אותה כו׳] וכתב הכ״מ בשם הר״י קורקוס ז״ל. ידוע דבקורה טפח מיירי כי אז מכוסה טהורה. ואינה מכוסה טמאה כי הקורה שיש בה טפח נקראת אהל להביא הטומאה לקדרה ולכלים שבתוכה. וכלי חרס אינו מטמא מגבו וגם דבכה״ג אפילו אין טומאה תחת הקדרה עצמה. הקורה מביאה טומאה לה. וטומאה תחתיה היינו תחת הקורה. ולכך כתב הרמב״ם וטומאה תחתיה וקדרה תלויה בה. הפך מלשון המשנה. ע״כ. ועיין במ״ו פי״ב. ולפי׳ זה אינה ענין לשלפניה. וגם מהפך הלשון. אבל מהר״ם כתב וז״ל נ״ל לפרש דמיירי בקורת הבית שבולטת קצת חוץ מן הכותל וכשהקדרה של חרס תלויה באותה קורה. היא מופלגת מכותל הבית וקאמר בתוספתא דאם פי הקדרה דבוק למעלה. הקורה מצלת על הכלים שעל גבה ואם מופלגת ממנה טפח אינה מצלת כיון דמופלגת [מן הקורה טפח והוי כמופלגת] מכותל הבית טפח. דאינה מצלת אלא עם דפנות אהלים כשהיא סמוכה לכותל מבחוץ. וכשאין מפיה לקורה טפח חשיב כדבוקה בקורה ומה שהיא סמוכה לקורה חשיב כסמוכה לכותל הבית דקורות כותל הבית ככותל. ובמשוכה מכנגד הקורה פחות מטפח פליגי ר״ע ורבנן והיינו שאין הקורה סותמת פי הקדרה ששפתי הקדרה משוכי׳ משפת הקורה ולחוץ ר״ע מטהר כיון דאינה מופלגת טפח. וחכמים מטמאים כיון דאינה דבוקה ממש. וכה״ג פליגי נמי בתוספתא בכפישה שמופלגת מן הכותל עצמו פחות מטפח. עכ״ל. ולפירושו לא אתי שפיר הא דקתני מכותל לכותל. וגם כלים שבקדרה שצריך לפרש שע״ג הקדרה:

פרק ו

א **אדם וכלים נעשין אהלין כו׳.** לשון הר״ב אהל הנסמך ע״י אדם כו׳. וכן כתב הר״ש. ומתניתין הכי אסברה. אבל הרמב״ם [ברישׁ] פרק י״ב מהלכות טומאת מת כתב אדם או כלים שנעשו אהל על הטומאה בין שהיו הן עצמן אהל בין שהיו עמודי האהל כו׳ ועיין בסמוך [*וכן בשם מהר״ם רפ״ט בד״ה כל שהוא כו׳]:

נושאין את הנדבך. כולה מתניתין בנושאין באויר כגון בחצר או בגנה ולא בתוך הבית הר״ש. [*ומ״ש הר״ב ל׳ נדבכין כו׳. עזרא ו [ד]:

כלים שע״ג. ואפילו שלא כנגד הטומאה טמאים. הרמב״ם פי״ב מהט״מ. וטעמא דכיון שנעשה אהלין לטמא הוי כמאן דמלי טומאה. שהרי מטמא לכל הכלים שתחתיו והרי כל מה שעליו הוא כנגד הטומאה וכיון שאינו חוצץ הרי כל שע״ג אפילו שלא כנגד הטומאה טמא. וכיוצא בזה במשנה ב פ״ט:

טומאה ע״ג כלים שתחתיו טמאין. דכיון שאינו חוצץ והטומאה יורדת ומשירדה כנגדה שוב נעשה אהל על הטומאה שירדה לטמא כל שתחתיו. וכיוצא בזה במשנה ב פ״ט:

רבי אליעזר מטהר. היינו בנתון על מוט שאין בעביו כעובי המרדע שלא הוזקקו הנושאים לטומאה. כדתנן לקמן רפט״ז כל המטלטלים מביאים את הטומאה על האדם הנושאו בעובי המרדע. וכך מוכח בתוספתא הר״ש. ומסתברא דפליג נמי בנתון על ארבעה כלים כו׳. אבל מצאתי למהר״ם שכתב דבנתון על ד׳ כלים אפילו ר״א מודה. ובנתון על ד׳ אבנים מודו רבנן דחוצצים אלא באדם פליגי. רבנן סברי כיון דמקבל טומאה כמו כלים. יש לו דין כלים. ואין חוצץ. ור״א מדמה ליה לבהמה שיש בו רוח חיים כמו בהמה. ע״כ:

נתון על ארבעה כלים כו׳. עיין מ״ש בשם מהר״ם במשנה ב פרק יב

[סד״ה סרידה]:

אפילו כלי גללים כו׳. שאינן באין במדה. אבל כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה הבאים במדה. הרי הם כאהלים ואינם ככלים ולפיכך חוצצים בפני הטומאה. הרמב״ם פי״ב מהט״מ [הלכה ב] וכ״כ בפי״ג. והראב״ד הגיה עליו אפילו של עץ והם באים במדה כדאיתא בר״פ דלקמן. וכתב הכ״מ שהרמב״ם לא הוצרך לכתוב זה. שסמך על מה שהעתיק אותה המשנה דריש פרק דלקמן שם בפי״ב. וכאן דאיירי בכלי אבנים. סיים בהו שאינן באין וכו׳ ולא למעט כלי עץ בא. ע״כ. ויראה לי שהדבר מוכרע מעצמו שכן הוא. שהרי לא שנינו בהדיא זה החילוק דמחלק הרמב״ם לומר שאם באים במדה שחוצצים וגם הכ״מ לא הראה מקום כלל מאין יצא לו להרמב״ם. ולפיכך קרוב הדבר שמכח קושיא שהוקשה להרמב״ם ממתניתין דרפ״ח דלקמן. דהתם תנן דכלים הבאים במדה שחוצצין. והוקשה לו מאי שנא מהכא דכלי גללים כו׳ שאינן חוצצין ואע״פ שגם הם אינם מקבלים טומאה. ומש״ה ניחא ליה בכך דהך כלי גללים כו׳ דוקא כשאינם באים במדה. ובזה יתר עליהן הבא במדה. דמשום גודלו יצא מתורת וצורת כלי כלל ודומה לאהל. משא״כ שאר כלי. שאף ע״פ שהוא טהור. כמו כלי גללים ודכוותייהו. מ״מ יש עליו צורת כלי ואינו דומה לאהל ובכך מיתרצים המשניות שפיר טובא. וכיון שלא נלמד דין הבא במדה בכלי גללים שיהא להם דין אהלים אלא מדין כלי עץ הבאים במדה שיש להם דין אהל. א״כ לא הוצרך לפרש שכן גם כלי עץ הבאים במדה דהא מהם למדין לכלי גללים. ואין זה מן התימה. על שהרמב״ם סומך כך בחבורו הסתום. ומ״מ הני תרתי משניות דהכא ודרפ״ח דלקמן מיתרצים שפיר בהכי. דה״נ אי הוו כלים הבאים במדה היו חוצצים. ולפיכך אני תמה מאד על הכ״מ דבפי״ט רמי להו אהדדי להני תרתי משניות ונדחק ליישב דחוצצין דרפ״ח מיירי בפתח שבין בית לבית וטומאה באחת מהן. אבל כשהטומאה תחתיהן או על גביהן נעשין אהלים לטמא אבל לא לטהר כדתנן הכא. ע״כ. והרי זה סותר לדבריו שבפי״ב דמשוה המדות דכל כלי הבא במדה נעשים אהלים וחוצצים אפילו לטהר ובתחתיהן ועל גביהן מיירי וברפ״ט ושם במשנה יב [ד״ה או מחזקת] אכתוב בשם הכ״מ עצמו דמחלק בענין אחר. ושם אכתוב גם כן מה דעתי בכל זה בס״ד:

או על דבר שיש בו רוח חיים. עיין מ״ש בזה במשנה ב פ״ג דפרה:

ב באכסדרה. מפורש במשנה י פ״ק דסוכה:

אחד מהן. פירש הר״ב מאותן המלוין את המת לקוברו ולא מנושאי המטה. כן לשון הר״ש. וטעמו דאי מנושאי המטה מכיון שנכנסה המטה עם המת שעליה תחת תקרת הקורה. כבר נכנסה הטומאה לפתח הבית. ולא תועיל כלל מה שהוא מגיף את הדלת. אלא אחד מקוברי המת. היינו ממלויו לקוברו והולך לפני המטה כדתנן נמי ברפ״ג דברכות. את שלפני המטה וכו׳. אבל הרמב״ם מפרש קוברי המת נושאי המת וכאשר נכנסו תחת האכסדרה [באופן אשר הגיעה הטומאה תחתיה] והיה שער הבית [נעול] והחזיק א׳ מהנושאים לנעול שער הבית במפתח אשר בו. כדי שלא יפתח ותכנס הטומאה בבית [כיון] שהמשקוף יוצא [ר״ל שהתקרה יוצא. ובהרבה מקומות בנוסחת א״י מוגה הגג במקום משקוף] אם היה הבית אפשר להתקיים נעול על ענינו ולא יפתח ואפילו הסיר זה המחזיק ידו מן המפתח הנה הבית טהור. וכבר נבדל מהאכסדרה בזה השער הנעול. ואם כאשר יסיר זה [ידו מן המפתח] יפתח השער הנה הוא טמא. לפי שכבר היה זה האדם הנושא למת הוא אשר חצץ בפני הטומאה. ואדם אינו חוצץ ע״כ:

אם יכולין הגרוגרות והתבן לעמוד בפני עצמן. כתב הר״ב והוא שיהיו הגרוגרות שהסריחו ואינן ראוין לאכילה. מלבד שצריך ג״כ שלא יהיו מוכשרים. כדתנן רפ״ח דלקמן [אוכלין טהורין] וסוף פי״ג והכי אמרינן בהדיא בגמרא פ״ב דב״ב דף יט. וכן פי׳ הרמב״ם. ומ״ש הר״ב וכן התבן מוסרח ואינו ראוי לאכילת בהמה. ואמרינן נמי בגמרא שם. דאית ביה קוצי דלא חזי לטינא שהיו רומסין ברגליהן בטיט. ושהוא לח שאינו ראוי להסקה. וכ״פ הרמב״ם בפט״ו מהט״מ [הלכה ב]. ומ״ש הר״ב דכל היכא דאין התבן והגרוגרות סותמים הכל כו׳. דאי סותם הכל א״צ בטול. ובסמוך אבאר זה בס״ד:

ואם לאו טמאין. כתב הר״ב ובלבד שתהא החבית וכו׳. אבל אם גב החבית כנגד הטומאה חוצצת. ואע״ג דלא מבטל להו חייצא דחבית סותמת כל החלון וא״צ שיבטלו. דהא אשכחן במשנה סוף שבת שפקקו את המאור בטפיח. ובשבת לא מצי מבטל משום בונה. אלא ודאי דהיכא דסותם כל החלון לא בעי ביטול. כ״כ הר״ש. וכ״כ התוס׳ דב״ב. והראב״ד בפט״ו מהט״מ [שם]. אבל לפי מה שכתבתי בסוף שבת בשם הרמב״ם. דההוא דפקקו את

המאור לא לענין טומאה היה כלל. אין הכרח כלל לסברא זו. ומצינן למימר דלעולם בעי שיבטלנו ואפילו כי סותם הכל. וכבר כתב הכ״מ [שם הלכה ד] דהרמב״ם ס״ל דאפילו בסתימה בעי שיבטל. מדכתב אם סתם החלון או מיעטו כו׳ והצריך שלא יהא דעתו לפנותן. אבל לא כתב הכ״מ ליישב להרמב״ם מה שמכריח להתוס׳ לחלק בין ממעט לסותם. גם יש ראיה יותר מבוארת בלשון הרמב״ם דאף בסותם בעי שיבטל. דעל דין סתימת כלי חרס גופה דביה קיימין התוס׳ והראב״ד לומר שא״צ ביטול. כתב הרמב״ם בהדיא שצריך להיות כלי חרס זה מאוס ונקוב עד שלא יהיה ראוי אפילו להקיז בו דם כדי שלא תהיה דעתו לפנותו. ומן התימה על הכ״מ ג״כ שכתב על זה שנלמד שם מהסוגיא. וזה אינו לדברי התוס׳ והראב״ד. דסוגיא דמצרכה בטול לדידהו לא מצרכה אלא בממעט ולא בכלי חרס הסותם. ולפיכך ה״ל להכ״מ לכתוב שהרמב״ם מדמה כלי חרס. לגרוגרות ותבן. אבל לשון שנלמד מהסוגיא משמע שכך מוכח מן הסוגיא. וליתא דהא להתוס׳ והראב״ד לא הוי הכי:

ג **[*המשמש את הבית]**. עיין בפי׳ הר״ב דמשנה ו]:

כותל שהוא לאויר. פי׳ הר״ב שצדו אחד אויר העולם וכו׳. [*כגון כותל שמפסיק בין בית לחצר כו׳. וכן ל׳ הר״ש. וההי״נ אם מפסיק בין בית לרה״ר או למבוי. אלא נקטי כאשר היו בתיהם בזמן המשנה. שהיו חצירות לפניהם וגנות לאחוריהם]:

והטומאה בתוכו. [*פי׳ והיא רצוצה וכדכתב הר״ב לקמן בד״ה מחציו וכו׳. והרמב״ם בפכ״ד מהט״מ [הלכה ה]. כתב טומאה רצוצה כו׳ ומ״ש הר״ב] שנסדק הכותל. וכ״כ הר״ש. ונראה שר״ל שסדוק ופתוח קצת לבית. והיינו דבר״פ דלקמן כתבו דאינו נידון מחצה כו׳. כיון דאפילו סדק ליכא כו׳. אבל הרמב״ם נראה שמחלק בענין אחר שמפרש כאן שגג הבית סמוך לכותל ואינו מורכב על הכותל. ופי׳ הכ״מ בפרק כ״ד מהלכות טומאת מת [ה״ה] שאם היה מורכב על הכותל אפילו היתה הטומאה מחציו ולחוץ הבית טמא. שהטומאה פושטת בבית מאחר שהכותל מגוף הבית. [*ועיין במשנה דלקמן]:

ד **כותל שבין שני בתים כו׳**. עי׳ ספ״ב דכלים מ״ז:

וכלים בכותל כו׳. ואל תתמה היות הכלים יתטמאו בבית טמא ואע״פ שהן בתוך הבנין לפי שאין היותן תחת הטיט יצילם מן הטומאה. ואמנם יצילם מן הטומאה היותם תחת צמיד פתיל או באהל אחד לפי מה שקדם. אולם היותם בלועים בבנין הנה לא יצילם. הרמב״ם ועיין מ״ש [*בפ״ג מ״ז [ד״ה אין בו] ומ״ש] בפ״ט דכלים משנה ו: [*(מחציה ולמעלן העלייה טמאה). [מחצה למחצה שניהם טמאים כצ״ל] וכתב הכ״מ בפכ״ד מהט״מ איכא למידק מ״ש מדלעיל הטומאה בכותל מחצה על מחצה דחכמים מטהרין העומד מלמעלן [והרמב״ם שם פסק כחכמים דלעיל. וגם העתיק הך דהכא] וצריך לומר דסבר רבינו דטפי שייך לומר בכותל שתכנס טומאה לבית ולא תתפשט למעלה. ממאי דשייך לומר במעזיבה. וצריך טעם למה עכ״ל. ונ״ל לומר טעם בדבר שהכותל בנוי לצורך הבית לבד. משא״כ מעזיבה שבנויה לעלייה. כמו שהיא בנויה לבית]:

ה **טומאה בין הקורות**. פי׳ הר״ב בין קורות התקרה כו׳ ומתניתין כר״י כו׳. שא״א ליישב משנה זו כרבנן דהשתא במעזיבה עצמה מחציה ולמטה הבית טמא. כ״ש בין הקורות. כ״כ הר״ש. והרמב״ם מפרשה לרבנן. והקשה עליו הראב״ד למה לא הזכירו במשנה למעלה במעזיבה טומאה רצוצה כו׳ ותירץ הכ״מ דאין כל המקומות שוים. שהרי שנינו בתוספתא כותל של בנין ידון מחצה על מחצה. ושל סלע כקליפת השום. והשתא ילפינן לחלק ממעזיבה לקורה. דכשם שחילקו בין כותל סלע לכותל בנין. כך חלקו בין מעזיבה לקורה. דמעזיבה היינו בנין ודינו ככותל בנין שחלקו בה בין כשהטומאה מחציה ולפנים לכשהיא מחציה ולחוץ. כך חלקו במעזיבה בין מחציה ולמעלה למחציה ולמטה. וכשהטומאה בין הקורות דינה כמו כשהיא בכותל סלע נידון כקליפת השום וחלוק זה כתבו רבינו בפי׳ המשנה בטומאה בין הקורות. ולא נאמר במעזיבה שהטומאה שבתוכה היא רצוצה ובוקעת ועולה בוקעת ויורדת. מפני שהמעזיבה עשויה ליסתר. והוא הטעם לכותל בנין. אבל הקורה אינה עשויה ליבקע. ולפיכך דינה כאילו היא טמונה בארץ. והשתא מתניתין ה״פ הטומאה בין הקורות פי׳ שהטומאה בתוך קורות הבית מובלעת בתוכם אפילו אין תחתיה אלא כקליפת השום אם יש שם פותח טפח כלומר שהקורה רחבה טפח שהוא שיעור להביא טומאה. הכל טמא. כלומר כל הבית טמא שע״י אותו טפח על טפח נתפשטה טומאה בכל הבית. ואם אין בקורה טע״ט אינו מביא טומאה לבית ואינה מטמא׳ אלא כנגדה בין מלמעלה בין מלמטה והיינו רואים את הטומאה כאילו אוטם. כלומר רצוצה בארץ. ע״כ. ולפי׳ הר״ב והר״ש דמתני׳ רבי יהודה צריך ג״כ לחלק בין מעזיבה לבין הקורות דלא אמרינן במעזיבה רצוצה כיון שעשויה ליסתר ועיין במשנה דלקמן. ול׳ מהר״ם לר״י איצטריך לאשמעינן דאע״ג דאמר כל המעזיבה לעלייה בין הקורות בתר תרוייהו שדינן להו. ע״כ:

פותח טפח. ל׳ הר״ב היינו שיש חלל טפח כו׳. עיין מ״ש במשנה ז פ״ג:

הכל טמא. ל׳ הר״ב הבית והעלייה. מדקתני הכל ולא קתני בית כדקתני בסיפא מכלל דאתרוייהו שדינן להו. הר״ש. ויש טעם לדבריו מר״פ דלקמן עיין שם:

כאילו היא אוטם. פי׳ הר״ב ואין יוצאה הטומאה לבית אלא בוקעת ועולה. כנפש אטומה דתנן באידך פירקא הנוגע בה מן הצדדין טהור. הר״ש. והתם תנן בוקעת ועולה בוקעת ויורדת. אלא חדא מתרתי נקטי. ואין לומר דהכא אילו בוקעת ויורדת א״כ כשירדה נמצא הבית מאהיל וממלא כל הבית. דהא

האהל חוצץ לטהר כדאיתא בריש פרקין. וכ״פ הרמב״ם בהדיא במשנתינו [וז״ל] נחשוב הטומאה כאילו היא במקום סתום אשר לא תטמא זולת מה [שכנגדה] לבד בעליונות ושפלות. ע״כ. אבל מהר״ם היה מפרש מתחלה ג״כ בענין זה. ובמגדל חזר בו ומפרש דאה״נ דהכא נמי מטמא כל מה שבבית ושבעלייה. דכיון דטומאה בוקעת לתוכן כל מה שבהן טמא. וליכא בינייהו דרישא וסיפא אלא לטמא הכתלים לנוגע בהן. דהכא באטום הנוגע מן הצדדין טהור. וכתב עוד וכמו שאני מפרש כאן הכל טמא ואפילו הכתלים משום דהוי לי׳ כקבר סתום כן אני מפרש בסמוך [ריש] פ״ז כל העליות שהן ע״ג אפילו הן עשר טמאות דהוי להו כקבר סתום וע״ש. ובהכי מיירי כולה ההיא בבא ע״כ. ועיין פ״ט משנה יג:

[*היתה נראית כו׳. פירש הר״ב שאין תחתיה כקליפת השום. וכן כתב הר״ש. וק״ק לי שמשנתינו היתה לה לשנות כך אם אין תחתיה כו׳. ונ״ל דמשום הכי מפרש הרמב״ם שענין נראית שיהיה זאת המחיצה אשר על הטומאה ספיריי כמו הזכוכית והשוהם והדומה להם. ע״כ. ואע״פ שהכסף משנה כתב דפשטא דמתניתין משמע אם אין תחתיה כו׳ היינו שאין נ״ל להכ״מ שהטומאה תטמא מפני שהיא נראית למראית העין. שהרי עכ״פ יש דבר החוצץ]:

הבית טמא. ועלייה טהורה. הר״ש:

ו **בית המשמש את הכותל**. פירש הר״ב המערות שתחת הקרקע כשחופרים כוך כו׳ כמו שנזכר בספ״ו דב״ב [דף קא]:

ועליהן כקליפת השום טהורין. ל׳ הר״ב ואין דינם כדין כותל שבין שני בתים. משום דנעשה מאליו. נ״ל מהר״ם. והרמב״ם בפכ״ד מהט״מ [הלכה ו] כתב שכיון שנעשה מגוש הארץ. הרי היא ככותל סלע דבתוספתא דלעיל:

טומאה תחת העמוד. [*פירש הר״ב והיא רוצצת שאין בה טפח על טפח. ואם יש במקום הטומאה טפח על טפח על רום טפח הרי היא כקבר סתום ומטמא כל סביביו. תוס׳ הביאוה הר״ש והרמב״ם ועיין בר״פ דלקמן]:

[*טומאה בוקעת ועולה כו׳]. כתב מהר״ם מדפליג ריב״ן הכא בסיפא בכלים שתחת הפרח ולא פליג לקמן בפ׳ כוורת ובכמה דוכתי במכילתין. דבכל דוכתא משמע דטומאה תחת הכלי ורצוצה אינה בוקעת אפילו כנגד הכלי עצמו אלא כנגד הטומאה ותו לא. נ״ל דהכא מיירי שהטומאה ממלא כל תחת העמוד וכאן דבוקעת כל כנגד עובי העמוד קסבר ריב״ן דהפרח בטל לגבי העמוד וכלים שתחתיו טמאים וס״ל דהלכתא גמירא לה או מדרבנן גזר אבל אם אין הטומאה מליאה תחת העמוד אפילו כנגד העמוד כולו אינה בוקעת אלא כנגד הטומאה ותו לא וכ״ש תחת הפרח דלא עכ״ל:

ז **כלים שתחת הפרח**. כתב הר״ב הכא איירי בעמוד העומד ברה״ר. וכ״כ הר״ש ותימה דהא לעיל בעמוד העומד בתוך הכוך ומערה אמרינן דבוקעת ועולה כו׳ ופשיטא דכוך מקורה וכן מערה נמי. וכ״פ הר״ב דמערה מקורה במשנה ה פ״ה דב״ק. ועוד שהרי הר״ב כתב בהדי׳ לעיל דה״ה לעמוד שבבית. והרמב״ם העתיק משנתינו ברפכ״ה מהט״מ. וכתב עמוד העומד בתוך הבית וכו׳ ועיין בריש פרק דלקמן:

[*טהורים. עיין מ״ש בפרק דלקמן בסוף משנה א]:

[*רבי יוחנן בן נורי מטמא. עיין מ״ש במשנה דלעיל בשם מהר״ם ז״ל [ד״ה טומאה]:

הטומאה והכלים שתחת הפרח. ומהר״ם העתיק תחת הפרח:

ואם לאו טהורין. דאין שלא במקום טומאה שתחת הפרח בטל לגבי מקום טומאה שתחתיו. כי היכי דבטל הפרח לגבי העמוד. מהר״ם:

הוא והבית טמא. כתב הר״ב ואפי׳ הטומאה מחציו של כותל ולחוץ. מסיים מהר״ם ואע״ג דמשמע לעיל [במשנה ה] גבי טומאה בין הקורות דטומאה רצוצה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת לבית ולעליה ודוקא כנגדה. אבל שלא כנגדה מה שבבית ושבעלייה טהור. מדקתני אם יש שם פותח טפח הכל טמא. אין שם פותח טפח רואין את הטומאה כאילו היא אוטם ובוקעת וכו׳. ואז לא אמרי׳ הכל טמא. דכשבוקעת לא אמרי׳ שתתפשט הטומאה בכל העלייה או בכל הבית לאחר שבוקעת לתוכו. דשאני הכא. דכותל בית בתר בית שדינן ליה. ולא חשיבא רצוצה לגבי בית כדאמר לעיל כותל המשמש הבית ידון [מחצה] למחצה ואע״פ שהיא רצוצה בכותל. גבי בית לא חשיבא רצוצה כדפי׳ התם. ודוקא ופתח להכי שדינן טומאה שבחציו השני בתר פיתחא. אבל לא נפתח לא. דלא שייך בטומאה רצוצה סוף טומאה לצאת דרך הבית. דדוקא טומאה במגדל שאינה רצוצה שייך לומר כן. ואפי׳ פתח מגדל סגור ע״כ. ולפי מ״ש לעיל גבי טומאה בין הקורות. דבזקנתו במגדל חזר לפרש דטומאה מתפשטת. ליתנהו לדברים הללו. אבל לפי שהם עולים לפירוש הר״ב. העתקתים:

וחבירו טהור. פי׳ חלק חציו השני של הפרדסקים השני שאינו אצל הבית. דאי שאצל הבית טמא כיון דהבית טמא. אי נמי כיון דבית גופיה לא מיטמא מגופיה אלא מכח פרדסקים שאצלו. די לנו אם נטמא הבית ולא הכותל. מהר״ם:

פרק ז

א ומקומה. מקום הטומאה. הר״ש. [*ועיין מ״ש במשנה ז׳ פ״ג [בשם הראב״ד]:

כל העליות כו׳ טמאות. עיין מ״ש בשם הרמב״ם במשנה ה פי״ז [ד״ה עליה] [*ועיין מ״ש במשנה ז׳ פרק ג]:

טמאות. כתב הר״ב דנחשב כל הכותל כקבר סתום. דסיפא דקתני מפני שהוא כקבר סתום קאי נמי אירישא. אלא דנטר עד לבסוף ומסיק טעמא אכולהו בבא מהר״ם. ומ״ש הר״ב והצדדים טהורים. כיון דאפי׳ סדק ליכא כו׳. עיין מ״ש בפ׳ דלעיל משנה ג׳ [*ועיין מ״ש בספי״ז]:

[*היתה עלייה אחת ע״ג שני בתים. שכותל זה מפסיק בין שני הבתים. הר״ש. וכ״פ הרמב״ם]:

כותל שונית. פי׳ הר״ב כותל הבנוי במקום שהים מגיע כו׳. [כדתנן בפ׳ בתרא משנה ו] לפי שאין שם חלל טפח. וכ״פ הר״ש. וצ״ל דבמקום שהים עולה מזעפו בונין הכותל מעובה וא״א שיהא בה חלל טפח שאם היה בה חלל טפח לא תתקיים מפני זעפת הים ול׳ מהר״ם כותל שני׳ הל״ל אין שם פותח טפח כדקתני בפרקין דלעיל אלא אורחא דמלתא נקט דכותל שיש עליו עליות הרבה עושין אותו חזק ביותר וקורים לו כותל שונית. ע״כ. ובמגדל כתב וז״ל כותל שונית נ״ל לפ׳ מלשון שן סלע שלא נעשה בידי אדם ולפי זה ניחא דלא תקשה דלעיל [משנה ג] אמרינן דטומאה שבכותל הבית לצד חציו של הבית. אינה בוקעת ועולה דלא חשיבא רצוצה. אבל השתא ניחא דלעיל בכותל שנעשה בידי אדם. להכי שדינן ליה בתר בית וכו׳ כדמפורש לעיל. אבל כותל שונית דינו ככותל מערה ושבין שני כוכין. דלא בטיל להכא ולהכא. וטומאה בכותל כלים שבבתים טהורים. וטומאה בבתים. כלים שבכותל טהורין ע״כ. אבל הרמב״ם גורס כותל שנית ומפרש כותל שנית יקרא כותל שנתנוהו [סמוך] לכותל אחר. והיו שני הכתלים קרובים מאד והיתה הטומאה ביניהן דחוקה. ע״כ. ולדבריו לא קמ״ל ולא מידי והוא עצמו לא העתיק בבא זו בחבורו וכתב הכ״מ בסוף הט״מ. לפי שכבר נתבאר בדבריו כמה פעמים שהטומאה רצוצה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת. ע״כ. והראב״ד כתב [שם הלכה ג׳] כותל שני כו׳. ואית דגרסי כותל שנית נאמר שאם היתה הטומאה בכותל העלייה השנית שע״ג העלייה הגדולה. טומאה בוקעת ויורדת לעליי׳ הגדולה והיא אחת מן הצדדין שעולים למעלה למעלה והם כותלי כל העליות. מן הגדולה ומן הקטנות שעל גבה והטומאה פושטת ממנו לכולן כמו שאמר בתחלה. שכיון שהיא מן הצד. אין העלייה הגדולה מפסקת ואינה מצלת את עצמה ולא את הקטנות שעל גבה. ע״כ. ולא הבינותי דבריו דמדמה לה לכותל מן הצד שאמר בתחלה. וא״כ למה קתני בכאן טומאה בוקעת כו׳. ה״ל למיתני כל העליות טמאות:

נפש אטומה. כתב הר״ב ציון כו׳. ואין המת קבור בארון. כדי שיהיה בו חלל טפח. כ״כ הרמב״ם בפירושו. וזה כדברי התוס׳ והרשב״ם. וכמו שכתב הר״ב בספ״ז דב״ב בדבור ורומן שבעה. אבל שם כתבתי שהרמב״ם בחבורו [פ׳ ב׳ מהט״מ הלכה ו׳] לא כתב כן. אלא דבארון חלל טפח מועיל וחוצץ ככל דין אהל ומקום הטומאה טע״ט ששנינו דוקא בקבר אמרו ולא בארון. וכתב מהר״ם ה״נ הל״ל נפש שאין בה טע״ט. אלא שכך קורא לה נפש אטומה. ע״כ:

סמך לה סוכות. פי׳ הר״ב אם עשה לציון זה האטום סוכות כעין משקוף. כן הלשון בפי׳ הרמב״ם שם עליו משקוף לסוכה. אבל בנא״י תקרה לסוכה. והקשה מהר״ר וואלף וורמייז״א דמאי שנא מהא דתנן בס״פ דלעיל כלים שתחת הפרח טהורין. וצ״ע. ומהר״ם פי׳ וז״ל סמך לה סוכות כגון שכותל הנפש הוא כותל הסוכה מצד אחד טמאות. דכיון דכל כותל הנפש הוא מן הקבר וחשוב כקבר סתום והוא נמי דופן לסוכה א״כ נכנסת הטומאה בסוכה ולהכי טמאות הסוכות. כנ״ל לפרש עכ״ל. ולדבריו משמע דקאי אאם היה מקום הטומאה טפח על טפח:

ב אהל שהוא שופע ויורד וכלה עד כאצבע. פי׳ הר״ב וכלה עד כאצבע מלמעלה לצד הגג. וכ״פ הר״ש ושיעור לשון המשנה אהל שהוא שופע ויורד ואינו עשוי כמו תקרה וכותל ישרה. אלא שנעשה משופע ששופע ויורד. ומלמעלה בגגו הוא כלה עד כאצבע. אבל הרמב״ם מפרש כמשמעה ששופע וכלה לצד מטה ששם אינו אלא כאצבע:

הנוגע בו מתוכו טמא טומאתשבעה. באהל של פשתן איירי שמטמא טומאת אהלים. הר״ש. [*ועיין בדבור דלקמן. ולא ידעתי למה דקדק לכתוב של פשתן והרי ברפכ״ז דכלים שנינו בהדיא דבגד שק ועור מטמאין טומאת אהלים וכן פסק הרמב״ם בפ״ה מהט״מ [הלכ׳ י״ב] וגם שם בפי״א [הל׳ ז׳] הביא הכ״מ להר״ש ולא הרגיש בזה. כל היוצא מן העץ] וכדתנן בפרק במה מדליקין (שבת דף כח):

ומאחוריו טמא טומאת ערב. כתב הר״ב וכולה מתני׳ מיירי לאחר שיצא המת מן האהל. דאילו בעוד המת שם אפי׳ הנוגע מאחוריו טמא טומאת שבעה. כדתנן במשנה ג דפ״ב. אין האהל מתחשב. הר״ש [*ועיין במשנה ב פט״ו] ומהר״ם חילק בין שפוד לאדם. דבאדם לא. ובמגדל פי׳ דהכא מיירי בנוגע במה שהוא מרודד ונגרר בארץ. דביה יש לחלק בין נוגע מתוכו למאחוריו. כיון דתוכו אב הטומאה אפי׳ לאחר שיצא המת מתוכו דין הוא שכל תוכו יהא שוה. אבל מאחוריו אינו שוה ע״כ:

[*טומאה מאחוריו. ל׳ הרמב״ם בפי״ח מהט״מ [הלכה ז׳] היתה הטומאה על אחורי השיפוע]:

[*טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת]. פי׳ וכלים שתחת הרדוד טמאים. כיון דאין אהל טפח מפסיק בינו לטומאה. מהר״ם]:

רבי יוסי אומר מציל. ואע״פ שאין גגו על הארובה שהאהל מציל בכסוי. הרמב״ם ספ״ג מהע״מ. והראב״ד כתב שאין זה הטעם כלום. אלא שחושבין המרודד מן האהל כשפועי אהלים. ע״כ. ואחרי שהעתיק הרמב״ם דברי ר׳ יוסי הרי שפוסק דבריו להלכה. וגם בנא״י מצאתי בפי׳ המשנה הלכה כר״י. ולפי שבנוסח שלנו לא ראה הר״ב פסק הלכה. נמנע גם הוא מלכתוב. וסבר שסמך הרמב״ם על הכלל דבפ׳ מי שהוציאוהו (עירובין דף מו) ר״י ור״ש. הלכה כר׳ יוסי:

ג המת בבית כו׳ כולן טמאים. פירש הר״ב אע״פ שהפתחים נעולים דגזרו חכמים טומאה כו׳. וכן לשון רש״י בפ״ק דביצה דף י. ולאו דוקא גזירת חכמים כמו שאכתוב בסמוך בס״ד:

נפתח א׳ מהן. אע״פ שלא חישב עליו. תוספתא כתבה הר״ש:

[*חשב להוציאו]. נ״ל דהך מחשבה נמי בדבור הוא. כההיא דספכ״ה דכלים. דמאי שנא. ובין כך ובין כך תמיהני על הרא״ש והטור סימן שע״א והאחרונים. שהשמיטו לזו הבבא דחשב כו׳]:

ובית הלל אומרים אף משמת. פי׳ הר״ב דמחשבה מפקעת תורת טומאה מן הפתחים מכאן ולהבא. אבל כלים הראשונים טמאין דלית [ליה] ברירה הכי מסקינן בגמרא פ״ק דביצה. ומשום כך הא דכ׳ הר״ב לעיל דגזירת חכמים היא מה שמטמא כל הפתחים. לאו דוקא. דאי הכי הא קי״ל דבדרבנן יש ברירה. כמ״ש הר״ב ברפ״ז דדמאי. ובסוף מס׳ ביצה. וגם רש״י בעצמו כתב בסוף ביצה ד לח אהך דהכא. וז״ל בדאורייתא כגון טומאת מת לית [ליה] ברירה ודרך יציאתה הלכה למשה מסיני כדאמרי׳ בסוכה [דף ו] דהלכות טומאה הכי גמירי להו וכ״כ עוד אדהכא דמייתי לה בפ״ו דעירובין דף סח. מפני שאין אנו יודעין באיזה פתח יוציאנו ופתח שעתיד לצאת בו מיטמא מיד. וטעמא ליכא. אלא הלכות טומאה הכי גמירי לה. ע״כ. ומ״מ קרי להו גזירת חכמים. הואיל ואינו מפורש בכתוב. הרי חכמים גזרו ואמרו כן. אבל מפי השמועה הל״מ. וכבר כתבתי במ״ב פ״ק דעירובין. שכן הרמב״ם רגיל לקרות דברי סופרים מה שהוא הל״מ. וראה זה מצאתי שאמר הרמב״ם בפי׳ המשנה בפי״ז דכלים משנה יב. וז״ל בתוס׳ כזית מן המת וכעדשה מן השרץ ספק יש בהן כשיעור וכו׳. ספקו טמא שכל דבר שעקרו מד״ת ושיעורו מד״ס ספקו טמא וכו׳ ולא יטעך אמרו שיעורו מד״ס עם השורש אשר בידינו שכל השיעורים הל״מ. לפי שכל מה שלא התבאר בלשון התורה יקרא מד״ס. ואע״פ שהדברים הן הלכה למשה מסיני. לפי שמאמר מד״ס יכלול שיהיה הדבר [קבלת] סופרים. כמו הפירושים וההלכות המקובלות מן משה מסיני. או תקון סופרים כמו התקנות והגזרות וכ״כ עוד בפי׳ מ״ז פ״ו דמקואות. ועי׳ במ״ח פ״ד דטהרות [ד״ה ספק] כתבתי סיוע לדבריו:

ד הראשון טמא בספק. עיין ברפ״ו דטהרות:

אמר ר׳ יהודה אימתי כו׳. כתב הר״ב הלכה כרבי יהודה שכ״מ שאר״י אימתי לא בא אלא לפרש כמ״ש הר״ב במ״ב פי״ח דשבת:

הראשון טהור. אפי׳ מת ולדה בתוך מעיה אינו מטמא עד שיצא לחוץ. כדתנן בפ׳ בהמה המקשה [מ״ג] והאשה טהורה עד שיצא הולד. הר״ש:

אין לנפלים פתיחת הקבר וכו׳. פי׳ הר״ב סיומא דמלתא דר״י היא וה״ק כו׳. אבל אם לא היה לנפל עגול כו׳. אע״פ שנפתח הקבר ויצא ראש הולד לחוץ יש לה פנאי להלך כו׳. וכ״כ הרמב״ם. ולדבריהם משנפתח הקבר ויצא ראש הולד לחוץ מטמא אפי׳ כשאינה כפיקה. וצ״ל דפתיחת הקבר הוא כשיצא הולד לחוץ היינו לפרוזדור דאלת״ה אלא פתיחת הקבר לא זו היא יציאת הולד לפרוזדור. אלא שהקבר נפתח בלבד והראש עומד נגלה על הפתח. וזהו ויצא ראש הולד לחוץ דקאמר הר״ב. אבל לא שיצא חוצה לפרוזדור. א״כ בפ׳ בהמה המקשה דתנן [שם] החיה טמאה. ומפ׳ בגמ׳ גזירה שמא יוציא העובר את ראשו חוץ לפרוזדור כמ״ש שם הר״ב. הול״ל גזירה שמא נפתח הקבר אלא ודאי דפתיחת הקבר נמי לא מטמא ועדיין טומאה בלועה היא עד שיצא ראשו לחוץ דהיינו לפרוזדור ומש״ה החיה טמאה שמא יצא לפרוזדור ולאו אדעתה. והאשה טהורה עד שיצא לפי שהיא מרגשת כשיצא כו׳ ויש בזה קצת תימה בשנוי הלשונות. פתיחת הקבר. ויצא ראש חוץ לפרוזדור. ושניהם לענין אחד נאמרו. ועוד קשיא לי דאי סיומא דמלתא דרבי יהודה הוא. הול״ל ואין לנפלים כו׳ בוי״ו אבל הר״ש פירש וז״ל עד שיעגילו ראש כפיקה [אם עיגל ראש כפיקה] מטמא משנפתח הקבר אע״פ שלא יצא לחוץ. ואם נפתח בבית ראשון יש לספקו לטומאה. ומתני׳ דבהמה המקשה בשלא עיגל ראש כפיקה. מש״ה קתני עד שיצא הולד עכ״ל. ולדבריו ניחא הכל דאין לנפלים פתיחת הקבר ענין בפני עצמו הוא. ולאו סיומא דר״י וגם פתיחת הקבר אינו יציאת ראשו לפרוזדור. והא קמ״ל מתני׳ דבפתיחת הקבר קודם שיצא אינו מטמא אלא משיעגיל כפיקה ומש״ה במתני׳ דבהמה המקשה דמטהרינן בפתיחת הקבר. שהרי אין חוששין אלא על יציאתו לפרוזדור. היינו טעמא דהתם מיירי כשלא נתעגל כפיקה. וכן פירשו התוס׳ דבהמה המקשה ד׳ עב. ובפ״ג דבכורות ד׳ כב [*ועיין לקמן [במשנה ה ד״ה הראשון חי] שאכתוב פירוש אחר בלשון חוץ לפרוזדור גם עיין בדבור דלקמן תירוץ אחר בשם הר״ש אמתני׳ דבהמה המקשה]. ושוב מצאתי שהרמב״ם בחבורו סוף הט״מ [הלכ׳ ח׳]. שהוא מחזיק בשני הפירושים. שכתב האשה שמת עוברה בתוך מעיה אם נעשית ראש הנפל כפיקה של שתי כיון שנפתח

הרחם עד שנראה הראש. נטמא הבית מפני העובר אע״פ שעדיין לא יצא. מבואר מתוך לשונו זה שמפ׳ כדברי הר״ש והדר כתב האשה שמקשה לילד כו׳ הבית הראשון טמא בספק שמא כשהיתה בו יצא ראשו של נפל הזה בד״א כשלא היה ראש הנפל כפיקה כו׳. ומבואר מזה שמפרש כדבריו שבפירוש המשנה. וכך דקדק בלשונו דבראשונה כתב כיון שנפתח הרחם עד שנראה הראש ובפי׳ השני כתב יצא ראשו וכו׳ ואע״פ ששני הפירושים סתרן אהדדי. דאי אמרת כפי׳ הראשון. צ״ל שפתיחת הקבר לא זו היא יציאת הראש לפרוזדור. ואי אמרת כפי׳ השני. פתיחת הקבר זו היא יציאת הראש לפרוזדור מ״מ כתב שני הפירושים הואיל וכל אחד בפני עצמו אפשר לפרשו בלשון המשנה לא ראה שום אחד מן הפירושים לדחותו לפי שלא היה לו הכרע איזה יכשר יותר וכשחזר אח״כ [שם הלכה י״ב] להעתיק מתני׳ דבהמה המקשה סתם וכתב כדברי הגמ׳ גזירה שמא [*תגע בו משיצא] לפרוזדור. וסמך על המבין דלפירוש הראשון דוקא בשאינו כפיקה. כמו שגם הגמ׳ סומך על זה להר״ש דהא לא אתמר בהדיא בגמ׳ דההיא דוקא כשאינו כפיקה. ותמיהני על הכ״מ שלא העיר בכל זה. [*ולכן נ״ל שהכ״מ הבין שז״ש בתחלה עד שנראה הראש היינו מה שכתב אח״כ יצא ראשו. שכשיצא נראה. ופירוש נראה הראש היינו שנראה כולו. ומ״ש בתחלה נטמא הבית מפני העובר אע״פ שעדיין לא יצא. הך לא יצא דקאמר אעובר דסמיך ליה קאי ולא על הראש דהראש אה״נ יצא כדאמרן. והשתא כל דבריו שבחבורו הם כמו שבפירושו. והוי יודע שזה שדקדקתי לכתוב בכל זה הדבור שיציאת הולד לחוץ. היינו חוץ לרחם שהוא שקורא התנא חדר במ״ה פ״ב דנדה. ונכנס לפרוזדור דתנן נמי התם. ואף ע״פ שהל׳ דבפ׳ בהמה המקשה שהבאתי חוץ לפרוזדור משמעו שיצא חוצה לו של הפרוזדור וכמשמעות כמה פסוקים שבתורה מחוץ לעיר. מחוץ למחנה. מחוץ לירושלים. וגם במ״ז פ״ו דיומא חוץ לחומת ירושלים חוץ לחומת העזרה. אנכי הייתי הרואה ללשון הרמב״ם שהבאתי בסמוך שכתב משיצא לפרוזדור לכן פירשתי כמו שכתבתי. ועכשיו ראיתי בפירש״י בפ׳ יוצא דופן (נדה דף מב) דמייתי התם להא דפרק בהמה המקשה שהוציא הולד ראשו חוץ לפרוזדור וכתב [רש״י] וז״ל וקאמר דאע״ג דאכתי ראשו בפנים הוא דהיינו בבית החיצון הוי כילוד. ע״כ. ולדבריו כל עוד שלא יצא חוץ לפרוזדור לא מיקרי אלא פתיחת הקבר. והיא נכון במשמעות הלשון כמו שכתבתי. ולכן הקרוב אלי שיש בדברי הרמב״ם השמטה מהסופר שהשמיט תיבת חוץ. שהרי מכיון שיש עוד בית החיצון. וכדתנן נמי התם בר״פ יוצא דופן ואמאי נימא שיקרא ילוד כשעודו בפרוזדור שהוא לפנים ממנו. ודי לנו כשנחשבהו כילוד בעודו בבית החיצון אע״פ שעדיין לא יצא לאויר העולם כלל ולמה ידחק להוציא הלשון של חוץ לפרוזדור ממשמעו וכ״ש שיהיה כנגד הסברא ג״כ לכן הנכון בעיני שהגי׳ הוא בדברי הרמב״ם משיצא חוץ לפרוזדור. ועוד נ״ל דלהר״ש אה״נ שאינו נקרא ילוד עד שיצא לאויר העולם לגמרי. כמו שאוכיח מלשונו דבמשנה דלקמן. והוא קורא פרוזדור לכל מה שמן החדר ולחוץ. ואף בית החיצון בכללו. ויש לתת טעם לדבריו. *)ובמשנת משל משלו חכמים באשה דבפ״ב דנדה אינו חושב לבית החיצון כלל שם. דבכללו של פרוזדור דקחשיב הוא ניהו. א״כ בכל מקום שאמרו פרוזדור. גם בית החיצון בכלל. והשתא יכולני לומר. שאע״פ שבכאן אינו מפרש כהר״ש בפירוש אין לנפלים פתיחת הקבר וכו׳. מ״מ הואיל דבמשנה דלקמן מפ׳ כפי׳ הר״ש. הלכך בפי׳ יצא ראשו חוץ לפרוזדור יכול להיות שסובר נמי כותיה. דהיינו שיצא לגמרי. ואף חוץ לבית החיצון. וכל עוד שלא יצא לגמרי עדיין בכלל פתיחת הקבר הוא. אלא שלפי זה קשיא שיפרש למשנה דבפרק בהמה המקשה כר״מ דלקמן וכמו שאכתוב לקמן בס״ד והרי פוסק לקמן דלא כר״מ. ועוד אני אומר ג״כ שאע״פ שגם הרמב״ם הזכיר יציאה לאויר העולם במשנה דלקמן כמו שאעתיק שם דבריו שבחבורו [פכ״ה מהט״מ הלכה י״א] אפ״ה א״א לומר שיסבור בפי׳ חוץ לפרוזדור כהר״ש ואפי׳ כשהגי׳ בספרו תהי׳ ג״כ חוץ לפרוזדור כמו שכתבתי דמכיון שכתב שם בטעם משנת בהמ׳ המקשה גזירה כו׳ אי איתא דמפ׳ דלא כרש״י ההיא מתני׳ כר״מ אתיא והרי פסק דלא כוותיה בפירושו ובחבורו. ודכתב יציאה לאויר העולם (אפי׳) [אפרש] לקמן שם בס״ד. ובענין יציאת הראש עצמו עיין בפי׳ הר״ב במשנה ו׃

כפיקה. פי׳ הר״ב כפלך הזה שהנשים טוות בו חוט של שתי. הכי מסיק בגמ׳ פ״ג דבכורות דף כב. ואע״פ שחוט של שתי דק משל ערב. כדפי׳ הר״ב מ״ב פי״ז דכלים׃

ה **יצא הראשון מת והשני חי טהור.** פי׳ הר״ב טהור השני החי מטומאת מת אם הוציאו המת מן הבית כו׳. וכ״פ הר״ש גם הרמב״ם מפרש דטהור וטמא ירצה בו הנולד החי. והקשה הראב״ד בסוף הט״מ [הלכה י״א] דאיך אפשר בראשון מת ושני חי שיהא הולד טהור. והרי האשה טמאה ותטמא את הולד טומאת ערב. והיינו שנים טמאים במת. אדם במת. אדם באדם השני טמא טומאת ערב [כדתנן בפ״ק] ותו לא מידי ועוד טמא ממגע אמו שהיא טמאה טומאת לידה כטומאת נדה הלכך לא אפשר. ע״כ. וכתב עליו הכ״מ דבקושי׳ שניה איכא למימר דמא טהור דקאמר מטומאת מת. אבל קושיא קמייתא היא חזקה. ואפשר לומר דהב״ע בשהקיפו הרחם בפשוטי כלי עור שאינם מקבלים טומאה שנמצא שלא נגע העובר המת באשה ולא בכלים עכ״ל. וזה דבר זר ורחוק מאד ולא ידעתי למה לא תירץ ג״כ דמאי טהור דקאמר מטומאת שבעה וכלומר שהוא טהור ממגע המת עצמו [*ועיין לקמן] ומה שפי׳ הראב״ד דטמא וטהור על הבית הראשון נאמר כבר רצה הר״ש ג״כ לפ׳ כך. אבל דחהו מפני שבתוספתא מפרש דבטומאת ולד איירינן וכתב מהר״ם אע״ג דבפ׳ בהמה המקשה תנן האשה שמת ולדה במעיה ופשטה החיה את ידה ונגעה בו החיה טמאה. משום גזרה שמא יוציא ראשו. הכא לא גזרינן

דדוקא בחיה שמתעסקת בו חיישינן שמא תגע בו בגילויו משיצא ראשו. והא ליכא למיחש גבי ולד החי. א״נ אפי׳ אם מטמא אף מה שבפנים כשיצא ראשו ניחא דאיכא למימר הכא מירי שהחיה יודעת שלא נגע החי במת משיצא ראשו. אבל החיה אפי׳ אומרת ברי לי שלא נגעתי בו משיצא ראשו. חיישינן דלמא אגב דטרידא דלמא נגעה ולאו אדעתה. ע״כ. ומה שכ׳ הר״ב דבעודו במעי אמו לא נטמא. אע״פ שנפתח הקבר דטהרה כו׳. לשון הר״ש דאין דרך טומאה ליכנס ועוד דטהרה כו׳:

הראשון חי והשני מת טמא. פי׳ הר״ב דמכיון שיצא החי נפתח הקבר ונטמא מיד דסוף טומאה לצאת. וכן ל׳ הר״ש ומשום שלא נתעגל [הראש] כפיקה הוצרך הר״ש לפרש דסוף טומאה לצאת. דכי נתעגל כפיקה פתיחת הקבר מטמא כאילו נולד. אבל הר״ב שמפרש לעיל כפירוש הרמב״ם פתיחת הקבר היינו שיצא לפרוזדור קשיא תרתי. חדא מאי האי דקאמר מכשיצא החי נפתח הקבר דלדידיה היינו יציאתו לפרוזדור. וכי ביציאת החי קא נפיק המת לפרוזדור. ועוד דאי הכי תו לא צריך לטעם דסוף טומאה לצאת. שמכיון שיצא לפרוזדור. כבר טימא הכל כאילו נולד. ולדידיה אין חלוק בין כפיקה ללא כפיקה ולכן לאה״ל להר״ב להעתיק דברי הר״ש. אבל ה״ל לכתוב כפי׳ הרמב״ם שמפרש שאם החי יצא ראשון. א״א שלא יגע בו המת משיצא לאויר העולם מפני שהוא מתגלגל אחריו כאבן שאין בו רוח חיים כדי להעמיד עצמו. כ״כ בחבורו [שם]. וז״ל בפירושו בנא״י ההפרש בין יציאת החי תחלה או יציאת המת תחלה כו׳. הוא שהולד החי ידחה עצמו ויעזור ביציאתו כשהוא שלם וקודם זה יחזיקהו הטבע עד שישלם יצירתו. והמת כבר עזב אותו הטבע ולא החזיקהו. אבל תדחהו כאשר יכבד עליו ויניחהו. כמו הדבר המאוס שהטבע משליכו וכאשר יצא הולד ראשון מת הנה נאמר הטבע דחהו. ולא ידחה החי. אבל החזיק בו. ולאחר שיצא מת נתעורר החי ליציאה. ולא נגע במת *)בענין יציאתו. ואם קדם החי היציאה. הנה זה המת יצא אחריו בלי ספק. לפי שהכח לא יחזיקהו. אמנם יצא אצל פתיחת הרחם נמשך לחי ודבק אליו. ולזה יטמאהו אצל היציאה ע״כ. [*וז״ש הרמב״ם משיצא לאויר העולם איכא למשמע מיניה שכל שעודו אפי׳ בבית החיצון. עדיין בכלל פתיחת הקבר הוא. ובאמת שבמשנתינו דלעיל. אין הכרע לא מפירושו. ולא מחבורו. לפי שלא הזכיר רק יציאה סתם. ויש לפרשו חוץ לפרוזדור ולבית החיצון. או לפרשו חוץ לכל אף חוץ לבית החיצון. אבל ממ״ש שם בחבורו על משנת בהמה המקשה גזירה שמא תגע בו משיצא [חוץ] לפרוזדור. אין לומר שכונתו חוץ לכל. ואף לבית החיצון ושיהיה הבית החיצון אף בכלל פרוזדור כפי׳ הר״ש וא״כ כר״מ אתיא. וכמו שאכתוב עוד לקמן. ואין הל׳ כר״מ כדכתב בפי׳. ואף בחבורו לא כתב לדברי ר״מ. ולכן העיקר אצלי שסובר כפירש״י דמשיצא לבית החיצון מטמא וזהו חוץ לפרוזדור. והא דכתב הרמב״ם במשנתינו זאת. א״א שלא יגע בו המת משיצא לאויר העולם. איידי דרישא שכתב שם. וז״ל [שם בחיבורו] אם המת יצא ראשון החי טהור. שהרי לא נגע בו משיצא לאויר העולם. והתם צריכא למימרא שאף אם נאמר שבעוד המת בין כותלי הרחם. דהיינו בית החיצון שאז אין החי נדחה והטבע מחזיקו. אבל כשיצא המת יצא החי. ושוב אין הטבע מחזיקו. ויוכל להיות שיגע במת באויר העולם. הלכך אמר שזה אינו. שאם לא נגע בו בעודו בבית החיצון לפי שהטבע החזיקו להחי. הנה כשיצא המת יפול כאבן מבלי עכוב. וא״א שהחי יגע בו כי יש בו רוח חיים. ומעמיד עצמו קצת קצת ומש״ה נמי נקט בסיפא ג״כ שלא יגע בו כו׳. משיצא לאויר העולם. אבל אה״נ. דאפי׳ קודם שיצא לאויר העולם כשנגע בו המת בבית החיצון נטמא ג״כ וזהו כמו כן א״א שלא יגע בו. זהו מה שנ״ל בפי׳ דברי הרמב״ם. ובזה יש לתמוה על הכ״מ. שלא העיר לפרש יציאת אויר העולם כי היכי דלא תקשה דבריו אהדדי]:

[*בשפיר א׳ טמא. פי׳ הר״ב כלומר אם יצאו שניהם כעין שפיר אחד כו׳. וכ״פ הר״ש. וטעמא דשפיר אינו מעלה ולא מוריד שאם יצאו בבת אחת אע״פ שיהיו בשני שפירים מ״מ נוגעים זה בזה ואין טעם לומר שהשפירים מפסיקים. ועיין לקמן]:

[*בשני שפירים. פי׳ הר״ב קסבר ר׳ מאיר אע״פ כו׳. אין מטמא עד שיצא לאויר העולם. וכ״פ הר״ש. ומסיים כרבי ישמעאל דאמר בפרק בהמה המקשה (חולין דף ע״ב). וכל אשר יגע על פני השדה (במדבר י״ט:ט״ז) להוציא עובר במעי אשה. ודלא כר״ע דאמר התם עובר במעי אשה טמא דאמר קרא (שם) הנוגע במת בנפש האדם. איזהו מת שבנפשו של אדם הוי אומר עובר שבמעי אשה [פירש״י על פני השדה משמע גילוי. להוציא עובר שהוא טמון. במת בנפש. מת שהוא בתוך נפש אחרת] והשתא כו׳. לא צריכינן לאוקמה להוא דבהמה המקשה בשלא עיגלו ראש כפיקה. דאיכא לאוקמא כרבי ישמעאל וכר״מ ובכל ענין. ע״כ. ומעתה הר״ב שפירש גם כן בבהמה המקשה דכל שלא יצא חוץ לפרוזדור טהור. וההיא כרבי ישמעאל כמ״ש שם [ד״ה ר״י] וכן לא פי׳ התם דדוקא כשלא נתעגל כפיקה. וגם בכאן הוא מטמא אף כשלא נתעגל כפיקה. תקשה דאתיא דלא כהלכתא ומאי דוחקיה לאוקמא כר״ע דמטמא מן התורה מגזירת הכתוב. ואדרבה בסוגיא דהתם אמרינן לא תימא ר״ע היא כלומר ולא ר׳ ישמעאל. וא״ת אשה אמאי טהורה כבר פירש״י הטעם באותה סוגיא דף עב. דחיה טמאה משום דטומאה בלועה מטמאה וטהרה בלועה מיטמאה ואשה טהורה משום דמגע בית הסתרים היא. עכ״ל. ולי ק״ק דהא טומאה בבית הסתרים חמירא מבמקום בלוע דבלוע חשיבא כמאן דליתא. ובבית הסתרים יש לה טומאת משא. כדאיתא בהדיא בפרק יוצא דופן (נדה דף מב ע״ב). ולכן נ״ל דמפשטי׳ דקרא איכא למילף דלא מטמא אלא אחר הנוגע. דכן כתוב והנוגע במת בנפש. משמע אבל הנפש עצמו שהמת בתוכו אינו מתטמא. שהוא כמו שאר טומאות בלועות שאין מטמאות לשבו הם בלועים. כך נ״ל. ויש להתוס׳ שיטה אחרת

בפלוגתא דר״י ור״ע ואין להאריך כאן. ועוד דאפי׳ כי קא מפרש למתני׳ כר׳ ישמעאל אכתי לא ה״ל להר״ב למשתק שם בבהמה המקשה לפרש שהיא כיחידאה ואינה הלכה. אלא ודאי מהא שפיר מוכח שהר״ב מפרש חוץ לפרוזדור בא׳ משני הפירושים האחרים שכתבתי לפי לשון הרמב״ם. או שהשמיט חוץ בכוון. או שהוא השמטת הסופר וא״כ ר״מ הוא שסובר לחודיה עד שיצא לאויר העולם. ולאו דאתיא כר״י כדברי הר״ש שג׳ מחלוקות בדבר ר״ע ור״י ור״מ. ועוד נראה בעיני שהר״ב מפני שלא ראה להרמב״ם שפי׳ כלום בדר״מ. משום כך העתיק לפירושו של הר״ש. אבל לפי דעתי אילו היה דעת הרמב״ם בדר״מ כדפי׳ הר״ש לא ה״ל למשתק מלפרש דשפיר אחד ושני שפירים לאו דוקא אלא כעין כו׳. דכל כי האי צריך לאודועי ולפרושי. אלא ודאי שדעת הרמב״ם בדר״מ כפשטן. דאה״נ דמחלק בין שנולדו שניהם בשפיר אחד דהשתא נגעי בהדדי. ובין שנולדו בשני שפירים. ואע״ג דת״ק אינו מחלק משום דס״ל דשפיר אינו מעלה ולא מוריד. כמ״ש לעיל. ר״מ מצי סבר דשפיר הואיל ואינו מגוף הולד. כי נולדו בשני שפירים הוו השפירים כלבושי׳. והוו כי הא דתנן במ״ב דפ״ק. ג׳ כלים במת וכלים בכלים ואדם בכלים אינו טמא אלא טומאת ערב. ומאי טהור נמי דקאמר ר׳ מאיר טהור מטומאת ז׳ וכדתרצתי לעיל לדבריו של הרמב״ם בטהור דת״ק. וכמו דלעיל בדברי ת״ק לא הוצרך הרמב״ם לפרש דטהור מטומאת ז׳. ה״נ בדר״מ. ותרווייהו ת״ק ור״מ שניהם לדבר א׳ נתכונו באמרם טהור. ופלוגתייהו בשפירים. אי הוי הפסקה בנגיעה. אי לא. ואתי השתא נמי שפיר מאי דמקשה הר״ש לפי פירושו. וז״ל ומיהו תימה דקשיא דר״מ אדר״מ דבפרק הלוקח בהמה אמר רבי מאיר כפיקה של שתי [וכלומר לפרש כפיקה דמתני׳ דלעיל מטמא בפתיחת קבר] [והא] ר״מ אפילו בנפתח הקבר טהורי מטהר עכ״ל ולדידי ניחא ואין כאן שום תימה. דרבי מאיר אינו חולק כלל על ת״ק בענין מתני׳ דלעיל. ואילו היה דייק הר״ב הכי לא ה״ל מן הצורך לכתוב לפירוש הר״ש כלל. וא״ת ר׳ ישמעאל מאי איצטריך לקרא דעל פני השדה. הא טומאה בלועה ילפינן לה ממשמעות הכתוב (ויקרא י״א:מ׳) והאוכל מנבלתה יכבס בגדיו מי לא עסקינן דאכל סמוך לשקיעת החמה כו׳. כדמייתי לה הר״ש בסוף מסכת מקואות. כבר הרגישו התוס׳ [דחולין דף ע״ב ד״ה גזירה] בזה ולפי שיטתם שרמזתי לעיל שיש להם בפלוגתא דר״ע ור״י ניחא אבל לשיטתינו דאליבא דפירש״י מי ניחא. ונ״ל דר״י ס״ל דההיא לא מכרעא דדלמא קרא מיירי דוקא לאחר שנתעכלה דלטהר. וכי לא מוקמינן לכמה וכמה מקראות שלא כמשמען ולהכי איצטריך לקרא דהכא והשתא איגליא לן נמי דההוא [קרא] דוהאוכל מנבלתם. מיירי בכל גווני. ואפי׳ כי אכל סמוך לשקיעת החמה. נ״ל:

ו **מחתכין את הולד במעיה**. דכל זמן שלא יצא לאויר העולם לאו נפש הוא וניתן להרגו ולהציל את אמו רש״י פ״ח דסנהדרין דף עב. ועיין מה שכתבתי במשנה ג פ״ה דנדה [ד״ה וההורגו]:

יצא רובו. כתב הר״ב ומשיצא רוב ראשו כו׳. כדתנן במשנה ה׳ פ״ג דנדה:

שאין דוחין נפש מפני נפש. וא״ת מעשה דשבע בן בכרי. הנה ראשו מושלך אליך דדחו נפש מפני נפש. התם משום דאפילו לא מסרוהו לו. היה נהרג בעיר כשיתפסנה יואב. והן נהרגים עמו. אבל אם היה הוא ניצל. אע״פ שהן נהרגים לא היו רשאין למסרו כדי להציל עצמן א״נ משום דמורד במלכות הוי והכי מפרש לה בתוספתא *)[דתרומה] רש״י שם בסנהדרין והר״ש בספ״ח דתרומה כתב דבירושלמי מוכח דאם יחדו מוסרי׳. ואפי׳ אינו חייב מיתה וזה מן הדין אבל מדת חסידות שלא למסור:

פרק ח

א **השידה**. פי׳ הר״ב תיבה גדולה של עץ כמין ארון. ובמקומות אחרים פי׳ עגלה. והארכתי בריש פרק יח דכלים:

שיש להם שולים. עי׳ מה שכתבתי במשנה יג פרק דלקמן:

כוורת הקש. פי׳ הר״ב עשויות מקש כלומר מזנבות השבלים שהן קשים. כך כתב הר״ב בריש פרק טו דכלים. [*ולא ידעתי למה מפרש בכאן קופות. וכן בסמוך סלים]:

והן מחזיקים ארבעים סאה כו׳. פי׳ הר״ב דכיון שהם גדולים עי׳ בפירושו לריש פט״ו דכלים גם עי׳ מ״ש במשנה ו פרק ה [ד״ה או כוורת] ומהר״ם כתב בכאן וז״ל נ״ל דהא דקתני חוצצים שידה תיבה ומגדל ומפרישים בין טומאה דלמטה לכלים שע״ג. כי כן צריך לפרש משום סדין ומפץ דמקבלין טומאה. ואין חוצצין בחלון [*כדתנן בפרק עשירי משנה ד]. אם כן צריך לפרש דחוצצין דשידה תיבה ומגדל וכוורת. היינו עם דפנות אהלים. כדאמרי׳ לעיל פ״ה [*משנה ה׳]. שהכלים הטהורים אינם מצילין אלא עם דפנות אהלים. וליכא למימר דשאני הכא דנטויים וקבועים כאהל. ונימא דעשויים אהלים אכולה בבא דלעיל מינה קאי. דהא ודאי ליתא. דא״כ מאי איריא שמחזיקים ארבעים סאה. אפילו אין מחזיקים ארבעים סאה נמי דהשתא מקבלי טומאה חוצצין. מידי דהוה אסדין דחוצצין. אע״ג דמקבלי טומאה. כיון דעשוין אהלים כדפי׳. אלא ודאי עשוים אהלים לא קאי אלא איריעה וסקורטיא וקטביליא וסדין ומפץ ומחצלת. וא״ת וליתני נמי שידה תיבה מגדל וכוורת. שאין מחזיקין ארבעים סאה מביאין וחוצצין. וכגון שעשויין אהלים. וי״ל

דאין דרך לקבוע אותם לאהל. ע״כ נ״ל. עכ״ל [ועיין בראש מ״ש בזה]. ומה שנראה לי בזה כבר כתבתי ברפ״ו בס״ד [ד״ה אפילו] ודעת הר״ש נראה כדברי מהר״ם מהא דרפ״ט:

שהם כוריים ביבש. עי׳ מ״ש ברפט״ו דכלים:

סקורמיא. פי׳ הר״ב עור שלובשים כו׳. ובמשנה דפט״ז דכלים מפרש בשם הרמב״ם עור שאוכלים עליו. וכ״כ שם בפירושו וכאן מפרש כן לקטבליא. אבל בסקורטיא מפרש שהוא כסוי עור אשר יכסו בה המטה לישב בה. ושם*) [אינו] מפרש כן לסקורטיא. ובגמ׳ בפ״ז דנדרים דף נה [ע״ב]. מפרשים אסקורטיא דהתם כיתונא דצלא:

ומפץ. עיין בפרק כד [דכלים] מ״י ובסופו בפירוש הר״ב:

ומכונות חיה ועוף. פי׳ הר״ב קיני כו׳. ובתנאי גם כן שיהיו אלו החיות עומדות דבוקות. הרמב״ם. אבל נראה מדבריו דל״ג ועוף. וכן לא העתיקו בחבורו פרק י״ג [מהלכות טומאה מת הלכה ג]. וכן במשניות ישנות מנוקדים. אבל לשון הר״ש כלשון הר״ב. וכן גיר׳ מהר״ם:

[*והעוף ששכן. פי׳ הר״ב שהיה קשור כו׳. עיין מ״ש במשנה ה [ד״ה והעוף]:

והעושה מקום לבנה בשבלים. לשון הר״ב שמחפה לשבלים מקום דומה לבית. דברי הרמב״ם שבפירושו הן. אבל בנא״י שיחפור בשבלים וגירסא אחרת שיחטט בשבלים. וכן הוא בחיבורו פרק י״ג [הלכה שם]. והחוטט בשבלים מקום לקטן להצילו מן השמש. ע״כ. גם הר״ש פירש שלא יכהו החמה. ע״כ. ומתניתין נקטה והעושה לבנה בלשון נקבה. נ״ל לפרש שכן דרכן של נשים לעשות כן ולכל זה הגירסא לבנה. אבל הר״ב העתיק לבינה ביו״ד. וכן הוא *)בס״א. ופי׳ בעל כף נחת משימים לבינה על גבי השבלים שלא יוליכם הרוח וכשמסיר אותה לבינה נשאר מקומה כמו אהל. וכך פירש הערוך. ע״כ. והר״ב לא דק שהעתיק לבינה ביו״ד. ומפרש לפירוש הרמב״ם שהוא כגירסת הספר. לבנה בלא יו״ד. ומהר״ם כ׳ דנ״ל דגרס לכנה בכ״ף ופירושו מלשון הכן והכנה במסכת כלים [סוף] פי״ב והן עניני מדות כמו כנא כנא בפרוטה במסכת כתובות פ׳ אלמנה [דף צט ע״ב]. והכן היא המדה גדולה והכנה היא מדה קטנה או משקולת כדפי׳ התם. ונראה דכנה היא מדה שמודדין בה התבואה. והכן הוא מחק שמוחקים בה את המדה ושכיחי בגורן למדוד בהן התבואה אחר הדישה. ועושין להן בגורן בשבלים מקום גבוה מן הצד כדי שלא ישתברו ויתעקמו בדריסת רגלי בני אדם. או רחת שזורין בה את התבואה היא. א״נ עניני משקולת הם ששוקלים בהם כספים שגם הם מצויין בגורן לשקול בהם כספים מאת לוקחי תבואה בגורן כדאשכחן בפ׳ איזהו נשך מי שהוא נושה בחברו מנה והלך ועמד על גרנו וכו׳. עד יש לי חיטין שאני נותן לך וכו׳. א״נ גרס לבינה כפי׳ הערוך. ע״כ:

האירוס כו׳. במחוברים כדתנן במשנה ה. וכתב הר״ב שכל אלו עלין שלהן רחבין. והרמב״ם בחבורו שם כתב שמתקיימי׳ בימות החמה והגשמים ולפיכך הם כמו הסככות אילן שהוא מיסך על הארץ. וכ״כ במשנה ה:

ואוכלים טהורים. שלא הוכשרו. הר״ש:

ב והשובכים. היוצאים מן הכותל. הרמב״ם:

והגהרים. וכן העתיק הר״ב. ובנ״א והגחרים וכן העתיק הר״ש ומפרש בשם הערוך מין חורים כו׳. כלשון הר״ב [*ומערות וחוחים לשון המקרא שמואל א׳ יג ו]. ובערוך ראיתי שכתב ובלשון ישמעאל אגחאר. והרמב״ם העתיק גהרים ומפרש שהוא תוספת הכותל מן ויגהר ארצה. ע״כ. כלומר שהוא *)מוטה ובולט. ובנא״י והגחרים כמוגהרים והוא תוספת כו׳:

והסככות והפרעות וכו׳. ואלו הן הסככות אילן כו׳ והפרעות היוצאות מן הגדר. פי׳ הר״ב דרך גדר שנותנים בראשו קוצים וברקנים ועודפים על הגדר כו׳. ולפי זה צריך לומר שהקוצים והברקנים וה״ה לענפי אילן שמצטרפין לרוחב טפח כדי להאהיל שאין אהל פחות מטפח. ואין דרך קוצים וברקנים שיהא באחד לבדו רוחב טפח. אלא שהרבה מהן ביחד הן רחבין טפח כן הבין הר״ש וכתב דמש״ה מצריך שיהיו יכולים לקבל מעזיבה. שלא יפול דרך האויר שביניהם ומסיק דמדאורייתא כיון שיש אויר משהו בין זה לזה אין ראוי להצטרף לטפח. אלא מדרבנן הוא. וא״ת תינח מביאין לחומרא אלא חוצצין אמאי [כו׳] וי״ל [כו׳] מידי דהוה אמסכת פרוסה. וחבילי המטה דמתני׳ ד. ע״כ. וקשה לי דבפ״ז דנזיר משנה ג דתנן דעל הסככות ופרעות אין הנזיר מגלח עליהן מפרש הר״ב לפי שאין ידוע תחת איזה ענף יש הטומאה וכן פי׳ ג״כ בספ״ז דנדה. דתנן שאין הכותים נאמנים לא על הסככות כו׳. ומפרש נמי משום האי טעמא שהוא ספק כו׳ והשתא אפי׳ הטומאה ידוע איה מקומה והנזיר עבר שם. אפ״ה אינו מגלח לפי שאינו אלא מדרבנן. וכן גבי כותים דכוון שהם מדרבנן אמאי אינן נאמנים. וכן ראיתי בתוס׳ דנדה דף נז. דפירשו דמהאי טעמא [הך טומאת אהל] אינה אלא מדרבנן. דענפים המובדלים זה מזה רואים אותם כאילו הן סמוכות ליחשב אהל כו׳. אבל רש״י פי׳ שם בנזיר דף נד כדפי׳ הר״ב. עוד ראה זה דבגמ׳ דהתם מייתי לה למתניתין דהכא. וגרס אבנים פרועות היוצאות מן הגדר. וה״נ בברייתא בפ״ק דמ״ק דף ה. ובפרק ז דנזיר דף נד מייתי לה בגמ׳ כמו שהיא הגירסא לפנינו. אבל אף שם העתיקו התוס׳ אבנים [פרועות] היוצאות כו׳ ופירשו אילן המיסך כו׳ מדאורייתא לאו אהל מעליא הוא שהענפים רחוקים זה מזה.

ואין בהם פותח טפח. אף כי יש בודאי כזית מן המת תחת אחת מהן ומן התורה טהור כי הלך תחת כולן. ורבנן הוא דגזרו טומאה בהילך תחתיו. ופרעות אבנים היוצאות מן הגדר הסמוך לבית הקברות. ויש שם נפל תחת אחת מן האבנים. וגזרו חכמים טומאה למהלך תחת אחת מן האבנים. אף כי ספק טומאה ברשות הרבים ספקו טהור. ובמסכת נדה [דף נז] משמע דמהלך על פני כולה. טמא בודאי. ע״כ. ואני לא יכולתי לעמוד על דבריהן. במ״ש דבמסכת נדה משמע דמהלך על פני כולה טמא בודאי שלא ראיתי כן לא בספ״ז דנדה ולא בפ׳ בתרא דף סח. [*דהא דאמרן בספ״ז. דכותי המהלך על פני כולה נאמן. לפי שהוא טמא ודאי. היה חייש לטומאה ודאית. ההיא בשדה שאבד בה קבר היא שיש קבר ודאי שם הטומאה מדאורייתא. משא״כ באלו שטמאים משום אהל ואין כאן אהל דאורייתא]. ובין כך ובין כך קשיא לי דכיון דאין טומאת סככות ופרעות אלא מדרבנן. היאך ערבינהו ותננהו בהדי אינך דכולהו מדאורייתא. לכך נראה פי׳ הרמב״ם. שמפרש דכשיכולין לקבל מעזיבה מטמאים מדאורייתא. ואם אינם ראוים לקבל מביאין מדבריהם ואינן חוצצין כ״כ בפי״ג מהט״מ [הלכה ב׳]. וכתב דטעמא שצריך שיהו מקבלים מעזיבה. הוא מפני שהאהל שמביא וחוצץ. צריך שיהיה חזק ובריא. ולכן נראה ודאי שהוא סובר דמיירי שיש בכל ענף או באבן ועץ הבולט פותח טפח. והיינו דפי׳ [הר״ב] בפ״ז דנזיר [מ״ג] פרעות אבנים ועצים הבולטים ולא פי׳ קוצים וברקנים. וכן בספ״ז דנדה כתב אבנים פרועות כו׳. [*ומיהו אפשר שיש קוצים וברקנים בפותח טפח לכל אחד וכן חזקי׳ לקבל כי גדולי כל הארצות אינן שוים. ומש״ה נמי אף הר״ב שפי׳ במשנתינו דרך גדר שנותנים בראשו קוצים וברקנים. בכשיש בכל א׳ פותח טפח. ולא קשיין דברי הר״ב דהכא על דבריו שבנזיר ובנדה. ובכולן מפרש שמדאורייתא היא הטומאה. וכן ז״ש אבל אם אינן יכולין לסבול לא כמ״ש לעיל. שדעתו כפירוש הר״ש. שיפול דרך אויר שביניהן אלא כהרמב״ם שאינו חזק ובריא. ואתי נמי שפיר דקא מפרש דבשאינו יכול לסבול בינונית אין מביאין כו׳ משום דא״כ אינו אהל חזק ובריא. ואילו כוונת הר״ב כפי׳ הר״ש. שיפול דרך אויר שביניהן הוי איפכא שאם בשיכולה לקבל בינונית מביאין. כ״ש כשיכולה לקבל הרבה. אלא דברי הר״ב כהרמב״ם וטומאה דאורייתא היא. ועולין כל דבריו כהוגן] ומה שהקשה עליו הראב״ד שם מדתנן לעיל. העוף ששכן מביא וחוצץ. עוף מי מקבל שום מעזיבה. כבר תירץ הכ״מ שיש עופות גדולים שהם ראוים לקבלה. ועי״ל שרבינו כתב בפי׳ המשנה דמיירי בעוף קשור בכותל. דהשתא מקבל הוא מעזיבה. ע״כ. ועיין לקמן ריש פ׳ טז:

ג **אלו מביאין ולא חוצצין**. וכן נמי השנויין בריש פ״ו:

שאין להם שולים ואינן מחזיקים כו׳. אין ענינן שיעדר השני ענינין יחד. אבל כל זמן שנעדר א׳ מהן לבד לפי מה שהשרשנו בט״ו מכלים. הרמב״ם בנא״י:

שאין עשויין אהלים. לשון הר״ב אין נטועין כעין אהל. ולשון הר״ש אין נטויין. ומכל מקום אין להגיה בלשון הר״ב שהרי רש״י מפרש בלשון אחד כאהלים נטע כשמים המתוחים כאהל:

ואוכלים טמאים. שהשרש אצלינו [שדבר טמא אינו חוצץ ואין רצונו באמרו אוכלים טמאים] שכבר נטמאו קודם אבל אם היו מוכשרים הנה הם מביאין ואינם חוצצין לפי שכאשר היו בחלון או נעשה מהן מחיצה מיטמאו במת. וטמא אינו חוצץ כמו שקדם. הרמב״ם:

מוסף. עליהם הרחים של אדם. פי׳ הרמב״ם בנא״י דלהכי קתני מוסף לפי שאלו כולן דמביאים ולא חוצצים הן הן מאותם שאמר בהם מביאים וחוצצים משא״כ רחים שאינן מאותן ששנויין כבר. לפיכך אמר מוסף. ע״כ. ומצאתי כדברים האלה גם כן בדברי מהר״ם:

הרחים של אדם. אם היה על ארובה שבין בית לעליה או בחלון שבין שני בתים שהוא [אינו] חוצץ אם לא שם אותו כמו אבן מהאבנים. שהן חוצצים. לפי שמתנאי הדברים שחוצצים שלא יהיה דעתו לפנותו. כמו שבארנו בששי מזאת המסכתא. הרמב״ם:

של אדם. כתב הר״ב למעוטי רחים של בהמה כו׳. וכך כתב הר״ש. וכתב מהר״ם. והא דלא תנא ברישא רחים של בהמה נ״ל דתנא ושייר. ואע״ג דתני אלו. יש מקומות דתני אלו. ושייר. אי נמי י״ל דבכלל שידה תיבה מגדל הם. מיהו רחים של אדם לא דמו לשידה כו׳. דפחותים מארבעים סאה להכי תנייה בסיפא. ע״כ:

ד **[*מסכת פרוסה**. פי׳ הר״ב חוטי השתי כו׳ דלא חשיבא אהל עד שתארג. דאהל אהל ממשכן ילפינן כמ״ש ברפ״ו דכלים]:

והסריגות. פי׳ הר״ב סבכה. תרגום שבכה סריגה. הרמב״ם:

ה **הזרעים והירקות המחוברים**. עמ״ש ברפט״ז:

והכפור. פי׳ הר״ב מים הנוזלים ויורדים שקפאו וז״ל ברפ״ז דמקואות הכפור גשמים שיורדים נקפים. ועיין גם שם על והגליד:

והדולג כו׳ והקופץ. לי״א שכתב הר״ב דתרוייהו באדם נראה דמ״מ בכלל דולג יש בהמה וחיה דאלת״ה אדתני העוף הפורח. אמאי לא תני כה״ג בבהמה וחיה:

והעוף הפורח. קשיא לי. למאי דפי׳ הר״ב לעיל והעוף ששכן. דדוקא שהיה קשור וכ״כ הרמב״ם. גם הר״ש. אם כן הכא אפילו אינו פורח נמי. ואין

לומר דכשאינו קשור ואינו פורח מביא ואינו חוצץ. דא״כ הוה ליה למיתני במתניתין ג. [*ואין לומר דאין הכי נמי. דהכא אפילו כשאינו פורח כל שאינו קשור. מידי דהוה אטלית וספינה. דקתני המנפנפת והשטה. ואפ״ה אפילו כשאינה מנפנפת ולא שטה. נמי אין מביאין. מדקתני סיפא קשר כו׳. כבש כו׳. וכן פירשו התוס׳ בהדיא בפ״ק דסוכה דף יג. התם שאני דמתניתין בהדיא קתני קשר כו׳ כבש כו׳. אבל בעוף דלא קתני ביה לעיל בהדיא הקשור איכא למימר דתרוייהו [מתניתין] בדוקא. דכי שכן אע״ג דאינו קשור מביא וחוצץ. וכי פורח דוקא הוא שאינו מביא ואינו חוצץ. והרמב״ם בחבורו פי״ג מהט״מ [הלכה ג׳ ה׳] לא העתיק. אלא לשון המשנה דלעיל ודהכא. וה״נ מסתברא דלא בעינן בעוף קשירה דטפי עדיפא לומר שהעוף דומיא דבהמה וחיה דדולג אינו מביא ולא חוצץ. ובמתני׳ קמייתא דמביאים וחוצצים לא בעי קשירה רק שיהיו עומדות ולא מהלכות כדפירש הר״ב שם וכ״פ שם הרמב״ם בשם התוספתא. אבל ראיתי בפרק לא יחפור (בבא בתרא דף כ.) דקתני בברייתא הממעטין בטפח על טפח שבחלון. וכדלקמן בפי״ג וקא חשיב עוף השכן. ופרכינן פרח ואזיל. ומשני בקשור. ומוכח שם בתוס׳ שאכתוב לקמן פי״ג מ״ה. דאהל צריך קביעות וחיזוק יותר. ולפי שהרמב״ם בפ׳ ט״ו מהלכות ט״מ. בדין חלון. כתב ג״כ שכן. ולא הזכיר קשירה לכן פשיטא דגם במשנתינו דהכא. אע״פ שלא כתב קשור. היינו שלא העתיק רק כלשון המשנה כדרכו ברוב המקומות]:

כבש. עמ״ש ריש פ״ט דסנהדרין:

הבית שבספינה. פי׳ הר״ב כגון שהבית בראש הספינה כו׳. [דאי המת נמי בבית מ״ט דר״י] דדוחק הוא לומר דבעי אהל ביבשה דומיא דמשכן. הר״ש. ועל פירוש אחר שכתב הר״ב. מסיים הר״ש שהוא דוחק:

ו **שתי חביות**. של חרס [*וא״נ כאותן ששנינו ברפ״י דכלים] ועיין במשנה ו פ״ח דכלים:

פרק ט

א **כוורת**. פי׳ הר״ב שיש לה שולים כו׳ שאינה מקבלת טומאה. וכיון דלאו בת קבולי טומאה היא חוצצת בפני הטומאה. מהר״ם:

שהיא בתוך הפתח. פי׳ הר״ב ומקצתה בחוץ. ברה״ר או בחצר. מהר״ם. וכתב עוד וד׳ חלוקים קתני בה במוטה על צדה בפתח ופיה בחוץ. בבא קמא בשלימה ומחולחלת ואינה גבוהה מן הארץ טפח. בבא תנינא בשלימה ומחולחלת וגבוהה מן הארץ טפח. בבא תליתאה בפחותה ואינה מחולחלת ואינה גבוהה מן הארץ טפח. בבא רביעאה בפחותה ואינה מחולחלת וגבוהה מן הארץ טפח. וכל אותן ד׳ בבות מיירי בפיה לחוץ. ואח״כ הוא שונה ארבעה בבות כיוצא באלו בפיה לפנים. ואחר כך הוא שונה ארבעה בבות כיוצא באלו במוטה על צדה באויר. ואח״כ שונה ד׳ בבות בכהאי גוונא ביושבת על שוליה. עכ״ל. אבל אחר שתי בבות ראשונות. דמיירי בכוורת שבבית קודם שיצא מן הבית. תנא עוד שתי בבות אחרות חדא בממלאה כל הבית. וחדא בעומדת בתוך הפתח. ואחר כך יצא מפתח הבית לאותן בבות. דמיירי כשהיא עומדת באויר השמים:

כל שהוא כנגד הזית תחתיה וגבה טמא. כתב הר״ב אבל מה שבתוכה טהור. וכ״כ הר״ש ומהר״ם ולקמן אכתוב שאין דעת הרמב״ם כן. ומ״ש דאפי׳ מונחת באהל המת מצלת בצמיד פתיל. כדתנן פ״י דמס׳ כלים וכלי עץ הטהורים. וכדקתני הכא בסיפא טומאה בבית אין טמא אלא הבית. ולא הכוורת. מהר״ם. והכא אע״ג דאינה צמודה פתיל הואיל ואין לה אהל מאהיל על פיה ועל הטומאה. מצלת על תוכה כמו בצמיד פתיל. ומ״ש הר״ב אבל מה שתחתיה ושע״ג אינה מצלת כיון דכלי הוא. כדתנן לעיל פ״ו אדם וכלים כו׳. מסיים הר״ש. דאפי׳ נדבך הנתון ע״ג כלי אבנים אינו מציל כ״ש הכלי עצמו. ותנן נמי לעיל פ״ה [משנה ה׳] הכלים מצילים עם דפנות אהלים. אבל בלא דפנות לא. ע״כ. וסיים מהר״ם כגון זאת הכוורת שמונחת תוך הפתח ולא אצל הדופן. וכ״ש כשאינה גבוהה מן הארץ טפח דאפי׳ אצל הדופן לא מצלא. דאין אהל פחות מטפח. ע״כ. וזאת היא ג״כ שטתו ברפ״ח כמ״ש שם בס״ד. אבל לפי מה שביארתי רפ״ו [ד״ה אפילו] מדעת הרמב״ם. לא כן הוא. אלא כל כלי הבא במדה מביאין וחוצצים. ולא מצריך התם שיהו עם דפנות אהלים. קשיא הכא אמאי לא תחוץ הכוורת והא פרשינן לה שהיא באה במדה ומפני כן כ׳ הראב״ד בפי״ט מהט״מ שלא נתחוור אצלו טעם המשנה טעם ברור. ע״כ. ומה שמיישב הכ״מ דההיא דחוצצין דרפ״ח מיירי בחציצת והפסק כותל ולא בחציצת אהל. דלענין אהל אינם חוצצים לטהר. כההיא דרפ״ו. כבר כתבתי אני בס״ד התם ברפ״ו שא״א לומר כן. אלא דחציצה דרפ״ח מיירי [*נמי] לענין חציצת אהל. והראיתי מקום על דברי הכ״מ עצמו שמפרש כן. ועוד הנני יוסיף בכאן להזכיר דבריו בהעתקתו שם בספי״ט מה שכתב הוא על המשנה עצמו. ושם כתב לאמר בקושיא זו דודאי דחוצצין דפ״ח היינו חציצת אהל. אלא שאין חציצתו חציצה. אא״כ שנעשה כאהל. דהיינו שהוא גבוה טפח. ומפני זה נדחק בכמה דוחקים בדיני היתה גבוה טפח. להוציא המשנה ממשמעה. דכי קתני ע״ג מפר׳ דהיינו בחלק שיש ממנה תחת הבית וכו׳. והא דקתני במשנה ח הכל טמא אלא גבה. היינו גבה שחוץ לבית. ומתניתין י דקתני היתה גבוהה כו׳ הכל טמא הניח בצ״ע. ואני אומר לפי מה שכבר ביארתי מדעת הרמב״ם ברפ״ו. שכלי גללים ודומיהם הטהורים נעשי׳ אהל לטמא ולא לטהר. שזהו כשאינם באים במדה. אע״פ שהם טהורים מכל מקום אינם חשובים אהל. אלא כשבאים במדה.

נמצינו למדין שאין דין כלים הטהורים שוין. ועל *)דין זה נ״ל ליישב גם כאן. דהא דבבאים במדה דתנן ברפ״ח דמביאין וחוצצים. והיינו בתורת אהל. שגם בהם יש חילוק ואינם כולם שוים בדין זה כמו שכלי גללים עצמם אינן שוין. ויש חלוק ביניהם בין באים במדה או לא באים ואע״פ שכולם טהורים ה״נ בכלי עץ הטהורים והם הבאים במדה יש לחלק ביניהם. והוא התנאי של החלחול דהכא. ואע״פ שכשנפחתה עדיפא כדלקמן משנה ג. ודמיא טפי לאהל. ר״מ אפשר לומר דכשלא נפחתה והיא כלי אלא שנתחלחלה. דמגרע גרע לענין אהל ונשתווה לכלי גללים שאינם באים במדה. ואמינא נמי דהיינו דבתוספתא והביאה הר״ש קתני. איזו היא מחולחלת כל שיש לה טפח מד׳ רוחותיה מג׳ רוחותיה מב׳ רוחותיה זו כנגד זו. ואילו מרוח אחת לא קתני. ואי אין לחלחול טעם אלא לאפוקי טומאה מינה לבית כדפי׳ הר״ש והר״ב. א״כ אף במרוח אחת תסגי. אלא ודאי טעמא אחרינא נמי. ואיכא למימר כדפרישית כדי שתצא מדין תורת אהל הניתן לכל כלי הבא במדה כדתנן ברפ״ח. וגמרא גמירי ליה לתנא דתוספתא דבמב׳ רוחות הוא שיוצא מתורת אהל. אבל לא מרוח אחת. והיינו נמי דמצריך שיהיו זה כנגד זה. שכשהם זה כנגד זה הוי לענין אהל כאילו כולה איננה ולא תחוץ. ומידי דהוה אכלי גללים. כך נ״ל. וע״פ הדברים האלה אפרש כל הפר׳ בס״ד. ואע״פ שעכשיו באו לידי דברי מהר״ם. וראיתי בהם שמפרש טעם אחר לדברי התוספתא דמצריכה נקבים משתי רוחות וכמו שאעתיק לקמן. לא חזרתי מדברי. לפי שגם דבריו אינם מוכרחים. ואל תתמה במה שאמרתי דהכי גמירי לה. שכן תמצא כמו כן למהר״ם ז״ל בפרקין משנה ז [*וי״ד]. ועוד אכתוב בתוספתא זו במשנה ג ע״ש [ד״ה היתה]:

וכל שאינו כנגד הזית תוכה והבית טהור. כתב הר״ב ה״ק וכו׳ ותוכה וכו׳ וכ״כ הר״ש ומהר״ם. עי׳ בפירוש הר״ב במשנה יג [ד״ה בוקעת]. אבל הרמב״ם מפרש למתניתין כמשמעה שכל שאינו כנגד הזית בתוכה הוא דטהור. הא מה שכנגד הזית ואפי׳ בתוכה טמא שהטומאה בוקעת לכל שכנגדה. וגירסת הספר דבמשנה ה מוכיח כדבריו כמ״ש שם בס״ד [ד״ה תחתיה] והקשה הכ״מ [ברפי״ט מהלכות ט״מ] מאחר שהטומאה בקעה ונכנסה לכוורת לטמא מה שכנגד הזית. למה לא תתפשט הטומאה בכל הכוורת. והל״ל בתוכה טמא. וגבה טהור. דכיון שנכנסה הטומאה בכוורת שהוא אהל. חצץ הכוורת בפניה שלא תבקע ותעלה. וי״ל מאחר שעצם הזית אינה בתוכה אינה מתפשטת בכל הכוורת. וכן אינה מעכבת עליה מלבקוע ולעלות ע״כ. וכן נמי בכלל הזה שאינה נכנסת הטומאה ממנה לבית ע״י החלחול. אלא שלשטת הרמב״ם אין הפי׳ של מחולחלת כפי׳ המפרשים דבנקובה. אלא מחולחלת ענינה שבעצמה היא חלול׳ חלול׳. לא נקבים נקבים [עי׳ בפי׳ הרמב״ם אז תבין] ולכך לא הוצרך הכ״מ לכלול זה. ולהרמב״ם בתוכה הכל טמא. כיון שחלל הכוורת בתוך הבית והטומאה מגעת בכלל הבית לא ימנענה הכוורת שיטמא הבית כמ״ש בפ״ד [משנה א׳ ד״ה טומאה]:

בבית אין טמא אלא הבית. כתב הר״ב אבל הכלים שבתוך הכוורת. טהורים. וכתב כן הר״ש. ומשמע דאילו כלים שתחתיה והם בתוך הבית טמאים. ואפילו הטומאה בבית שלא תחת הכוורת. וכן מסיק מהר״ם. דכיון דטומאה מתפשטת בבית ע״ג כל הכוורת שבפנים. בוקעת כל תחתיה שבפנים. דאדם וכלים נעשים אהלים לטמא ולא לטהר. והוקשה לו מהא דתנן בפ״ד סוף משנה א דכלים שתחת המגדל. ואין שם פותח טפח. טומאה בבית הכלים טהורים. ותירץ דשאני הכא שהכוורת מונחת בפתח. וכיון דסוף טומאה לצאת דרך שם ויש פותח טפח ממעל לכוורת בין הכוורת לקורות ה״ל כאילו הטומאה שם על הכוורת. וכל כה״ג שיש [שם] פותח טפח על גבה או תחתיה. והיא מונחת בפתח דדרך טומאה לצאת דרך שם. אמרינן דנעשים אהלים לטמא ולא לטהר כאילו הטומאה עצמה שם. ובכוורת פחותה שאינה כלי דלא שייך ה״ט אפרש שם טעם אחר. עכ״ד:

בתוכה הכל טמא. כתב הר״ב דבכוורת שהיא נקובה מן הדפנות כו׳ כדבעינן למימר לקמן. במשנה ג. ושם אפרש בשם מהר״ם ז״ל. ודייק הר״ב לכתוב דפנות וכן כתב ג״כ שהנקבים וכו׳ ודרך הנקבים וכו׳ הכל לשון רבים. אפשר שבדקדוק כתב כן. והוא מטעם התוספתא שכתבתי לעיל דמפרש׳ דמחולחל׳ היא שנקוב׳ לפחות משתי רוחותי׳ זה. כנגד זה ומכל מקום לא ה״ל להר״ב לסתום [תיבה] בנקבים בלבד. דלא משמע כולי האי. אע״פ שהוא ל׳ רבים. אבל היה לו לפרש בהדיא דבנקובה בשתי רוחותיה מיירי. דהא אכתי לא שמעינן שיהו הנקבי׳ בשתי רוחות דוקא. וכ״ש למאי דמסיימה התוספתא זה כנגד זה. אבל במשמע נקבים אפי׳ מרוח אחת ובלבד שיהיו יותר מנקב א׳. וכ״ש דאפשר למיטעי ולומר דלאו בדוקא בעינן נקבים וה״ה באחד סגי. אלא אורחא דמלתא נקט דאימא זיל בתר טעמ׳. לאפוקי טומאה בנקב אחד נמי סגי. וכתב מהר״ם וז״ל נראה דלהכי בעינן שני נקבים לכל הפחות בשני דפנותיה זה כנגד זה. פי׳ בדופן שבמזרח ושבמערב או צפון ודרום [כלומר בכוורת העומדת על שוליה שכך היא עמידתה על שוליה. ולפיכך אסברה לה מהר״ם בכך ודו״ק]. דאי לית בה נקבים כלל לא היתה טומאה יוצאה אלא דרך פיה לחוץ. ולא לבית. ולא לתחתיה. ולא לע״ג. כדאמרינן במגדל דלעיל פ״ד ואי ליכא אלא חד נקב למעלה. נהי דע״ג טמא שטומאה יוצאת למעלה דרך נקב. תחתיה היה טהור כיון דאין שם נקב. או אם [היה נקב תחתיה ולא] (לא) היה נקב ע״ג. ע״ג היה טהור. להכי צריך שני נקבים זה כנגד זה פי׳ מזרח ומערב. או צפון ודרום. דכשיהפוך אותה על הנקב אז יהי׳ נקב א׳ למטה להביא טומאה תחתיה. ונקב אחד למעלה להביא טומאה על גבה. וא״ת אמאי כל תחתיה וכל ע״ג טמא לעיל [*נ״ל שתיבת לעיל הוא ט״ס] כיון דבלא נקב לא הי׳ טמא כלל ומשום דיש נקב טמא [*נ״ל שתיבת טמא הוא ט״ס] לא ה״ל לטמויי אלא כנגד הנקב ותו לא היכא דלא גביהא טפח. דהא טומאה רצוצה היא ואינה יכולה להתפשט. י״ל דוקא כשאין בה נקבים אז מפסיקים כותלי הכוורת בין מה שתחתיה ישעל גבה.

כיון דפיה לחוץ ומשם טומאה יוצאה. אבל כשיש בה נקבים וסוף סוף טומאה יוצאה משם. אין המחיצות מפסיקות להציל. אלא כיון דכלי הוא וטומאה בתוכו כמאן דמלי טומאה דמי. ובוקעת טומאה כל כנגד הכלי בין מלמעלה בין מלמטה. זה הכלל של משנה זו. דהא דאמרינן דאדם וכלים נעשים אהלים לטמא ולא לטהר. ה״מ כשהטומאה תחת הכלי או על גבה. אבל טומאה בתוך הכלי לא אמרינן שתבקע טומאה כל כנגד תחתיו וכל למעלה ממנו. אלא א״כ יש לו נקב למעלה טפח. בוקעת כל כנגדו למעלה. ואם יש לו נקב למטה בוקעת כל כנגדו למטה. אבל בלא נקב טפח. לא. משום דדרך טומאה לצאת דרך פי הכלי. ואין דרך טומאה לכנס. וכי יש לו נקבים טפח מלמעלה ומלמטה. הרי גם שם דרך טומאה לצאת. ואפילו בטומאה שבתוכה. [דכלים] נעשים אהלים לטמא ולא לטהר. ודוקא כי מנחא מקצתה בבית. בין שפיה לחוץ בין שפיה לפנים דדרך טומאה לצאת שלא יטמא כל אשר בבית. לא אמרינן נעשים אהלים לטמא ולא לטהר אלא אם כן יש לה נקבים טפח. כדפרישית. אבל כי מנחא כולה באויר אמרינן נעשים אהלים לטמא. ולא לטהר. אפי׳ אין לה נקבים טפח. ולהכי לא קתני בסמוך במונחת באויר. בד״א שהיא מחולחלת וכו׳. ולכשאגיע שם אפרש יותר בטוב בעזרת שמים. עכ״ד. ואני כבר פירשתי לעיל טעם אחר בהא דצריכין שיהיו שני נקבים זה כנגד זה והוא שע״י כן יצאה הכוורת מדין תורת אהל דרפ״ח ובאה לכלל מדת כלי גללים ותו לא מידי. וגם במונחת באויר צריכה שתהא מחולחלת ובשתי נקבים זה כנגד זה. ודלא קתני הכי התם אפרש שם בס״ד:

ב הכל טמא. פי׳ הר״ב דתחתיה כמאן דמליא טומאה. עמ״ש ברפ״ו [ד״ה כלים]:

אלא תוכה. לשון הר״ב חוץ מה שבתוכה טהור. ולהרמב״ם מה שבתוכה כנגד הטומאה טמא כמ״ש לעיל. וכ״כ ג״כ בכאן בחבורו פי״ט. וטעמא כתב הכ״מ דכיון דכלים אין נעשין אהלים לטהר ואילו לא היה שם כוורת היה כל שכנגד הטומאה טמא. א״כ אינו בדין שתציל הכוורת על הכלים שבתוכה כנגד הטומאה:

ג מחולחלת. פירש הר״ב שהדפנות נקובות כו׳. ופעמים שהנקבים פקוקים בקש. אלא דהפקק לא מיהדק. כלומר ובהכי מיירי מתני׳. וכדכתב הר״ב לעיל סוף מתני׳ א. ולשון מחולחלת. פירש הר״ש לעיל שהוא מלשון מגופת חבית המחולחלת ואינה נשמטת. במסכת כלים פ״י [משנה ג]. וכתב מהר״ם ונראה דוחק לאוקמי סתמא דמתני׳ דהכא כר׳ יהודה דאמר התם מצלת. ודלא כרבנן דאמרי התם אינה מצלת. אלא נ״ל דאפילו כרבנן אתיא. דעד כאן לא קאמרי רבנן התם דאינה מצלת. אלא בחבית של חרס שכולה בבית. ואין לה פתח. אלא דרך המגופה. הלכך לא חשיבא סתומה מלהיות טומאה קודמת לפתחה. כיון דמחולחלת היא ולא הויא סתימה מעלייתא. אבל הכא מודו. דאין טומאה נכנסת דרך הנקבים הסתומים ומחולחלים. כיון דיש לכוורת פתח אחר שהוא עיקר. א״נ דשאני חרס דיש בו גומות. ואין פי המגופה חלק. כמו כוורת שהיא כלי עץ. והנקבים שלה חלקים ונסתמים יפה בפקיקת הקש. הלכך אפילו רבנן מודו הכא דמצלת. כאילו מוקפת צמיד פתיל. עכ״ל:

היתה פחותה. בשוליה. מהר״ם. ופקוקה בקש. פירש הר״ב במקום הפחיתה ודפנותיה שלמות. וכ״כ הר״ש. וקשיא לי דמאי מהני בדפנות שהן שלמות. אכתי נפקא לה הטומאה בפקק שבשוליה דהא לא מיהדק. דהא מיהדק אפוצה מקריא. ואם כן היכי קתני בתוכה אין טמא אלא תוכה. ואין לפרש דפחותה לאו בשוליה. אלא בדפנות שמבחוץ. שאין הענין משמע כך כלל. ועוד דבהדיא פירשו שדפנותיה שלמות. ואולי דהיינו נמי דאתני התוספתא לעיל בשלימה בריש פרקין. דלפחות יהיו שני נקבים. וזה כעד זה. וממילא דבשוליה שאין ב׳ נקבים זה כנגד זה. דנקב הפה שכנגדה הוא לחוץ ואינו מכניס הטומאה. אדרבה פיה לחוץ מהניא לשלא תכנוס. ולפיכך סגי הכא בפקק בעלמא. אע״ג דאינו מהודק. ואין הטומאה נכנסת ממנה לבית. ודעת מהר״ם בזה אכתוב בסמוך בס״ד:

או אפוצה. פירש הר״ב או אפי׳ אין דפנותיה שלימות. אלא שאפוצה. כלומר סתומה במקום שהיא מחולחלת. ואין בה חלחול טפח. וכ״פ הר״ש. ולדבריהם אין לשון המשנה מדוקדק כלל. דחלוקה זו דאו אפוצה. קיימא על חלוקה [*דאין] דפנותיה שלימות. וזו לא נזכרה במשנה כלל. אבל לפי מה שפירשתי דכל כלי הבא במדה יש לו דין אהל. אלא הכא בכוורת שהיא מחולחלת מפקא לה החלחול מתורת אהל. אתי שפיר. דה״ק בד״א בזמן שהיא כלי מחולחלת דהחלחול מפקא לה מתורת אהל. אבל היתה פחותה ופקוקה בקש דלאו כלי היא כלל ויש לה דין אהל *)ואינה כלי כלל. ומ״מ דפנותיה שלמות בעינן. דלא תכנס הטומאה מתוכה לבית כשהטומאה בתוכה. וקאמר או אפוצה. כלומר א״נ שאינה פחותה והא כלי. אבל אינה מחולחלת. אלא פקוקה. דהשתא הדרא לדין כלי הבא במדה שיש לה דין אהל. כדתנן ברפ״ו. וכ״פ הרמב״ם לפי דרכו. דאו אפוצה. כלומר או שאינה פחותה והיא שלימה. אבל אפוצה ואינה מחולחלת. אלא שהוא מפרש מחולחלת חלולה חלולה. כמו שכתבתי לעיל בשמו [ד״ה וכל שאינו]. ואפוצה מפרש שהיא אטומה ומלאה קש והדומה לה עד שלא ישאר בה חלל טפח. שעכשיו היא בדמיון חתיכה מן העץ. וראיתי למהר״ם שאינו מפרש [*היתה פחותה] כהר״ש והר״ב דהכא דפנותיה שלמות. אלא ה״נ יש נקבים נקבים בדפנות. ומפרש דה״ק. ופקוקה בקש בין בשוליה בין בדפנותיה. והיינו מחולחלת. וקאמר נמי או אפוצה. לומר דלא איכפת לן הכא בין שהנקבים שבשוליה ושבצדדיה. הם פקוקים בלא הידוק. או שהם אפוצים בהידוק. דכיון שפחותה היא. ולא הוי כלי. כיון דנקביה פקוקים. אפי׳ לאפוקי טומאה חשיבי כסתומה. דדוקא בשלימה אמרינן אין צמיד פתיל מציל בפני הטומאה. אבל

בפחותה לא נפקא טומאה אלא בפותח טפח שאינו פקוק. דכיון דלאו כלי הוא. אין הנקבים עומדים לתשמיש. הלכך מבטל לפקיקה התם. אבל בבבא דלעיל דמיירי שיש נקבים בדפנותיה שיש בכל אחד טפח על טפח ואינן אפוצים. אעפ״י שהן פקוקים כיון דהפקק נשמט ולא מיהדק. לעיולי לה הטומאה חשוב כסתום כדפירשתי. ולאפוקי מינה חשוב כפתוח עכ״ד. [*ועוד כתב מהר״ם ודין זה נוהג בפחותה ופקוקה או אפוצה. בין שפקוקה בין שאפוצה בשוליה ובנקבים שלה לגמרי בין שפקוקה או אפוצה בשוליה ובנקבים שבדפנותיה ונשארו הנקבים פתוחים פחות מטפח. עכ״ל]:

כנגדו עד התהום טמא. כתב הר״ב. כיון דלאו כלי הוא חשוב כאהל להציל תוכה ועל גבה. וכ״כ הר״ש. וכתב הראב״ד [רפי״ט מהט״מ] כאן צריך טעם מפני מה אינה בוקעת למעלה כלמטה שהרי היא רצוצה. ע״כ. והכ״מ נדחק מאד. גם אינה עולה אלא לשיטת הרמב״ם. ול״נ דהויא דומיא דאדם שצד העליון מאהיל כיון שיש בחללו טפח [*כדתנן במשנה ג פי״א] ה״נ הוי הכא. ואע״ג דבאדם אינו חוצץ. היינו משום דאדם יש לו דין כלי גללים דנעשים אהלים לטמא ולא לטהר. משא״כ בכוורת פחותה דהכא. ואית לה תרתי דהואיל ופחותה נעשית אהל אף לטהר. ומ״מ לא נפקא מידי מה שהיתה כשהיא כלי. שהיתה מצלת על מה שבתוכה. לפירוש הר״ב והר״ש דבמתני׳ א׳ דפירשו תוכה כמו ותוכה. ומצאתי סעד לדברי בפי׳ הר״ש בתוספתא שהביא במשנה יד. דקתני מודה ר״א ור״ש בטומאה תחת הפקק כו׳. שכתב שם הר״ש. דהא דמטהרי בפחותה [כדקתני התם במתני׳] משום דעשויה כעין כלי והיה עליה תורת כלי וכו׳. וכ״כ שם מהר״ם. הרי מה שהיתה כלי. מועלת לה אף לאחר שנפחתה. אבל מהר״ם כתב בכאן וז״ל כנגדו עד התהום טמא. דכיון דנפחתה ונתבטלה מתורת כלי הוו להו שני דפנותיה התחתון והעליון כשני נסרים נתונין זה על גב זה. ואין מן הארץ עד התחתון טפח ויש בין זה לזה טפח דאינה בוקעת למעלה מן העליון. כיון דהיא גבוהה מן הארץ טפח. וטובא אשכחן כה״ג לקמן פי״ד ופט״ו. וא״ת ולמה כנגדו עד התהום טמא. ותו לא. והלא בוקעת נמי לתוכה וכנגד הטומאה עד דופן העליון. ונראה כיון דלמעלה הימנה אינה בוקעת עד לרקיע לא חש להזכירו. כיון דלא הו״מ למתני בה עד לרקיע. דומיא דלמטה דבוקעת עד התהום. תדע דלא קאמר נמי דבוקעת כנגד הזית לכל הפחות עד דופן התחתון. וליכא למימר דכנגדו דקאמר. היינו כנגד הכוורת מתחתיה. דא״כ לא לימא כנגדו. אלא כנגדה. דכוורת בלשון נקבה קתני לה בכוליה פרקין. אלא על כרחינו כנגדו כנגד הזית ולמטה קאמר. ולא קתני למעלה מן הזית עד דופן החבית [*נ״ל שצ״ל הכוורת] ה״נ אל תתמה דלא קתני שבוקעת לתוכה עד דופן העליון. דאיכא למימר כיון דלא מצי למתני דבוקעת עד לרקיע. לא קתני לה לבקיעה דלמעלה. כדפרי׳. עכ״ד. ועיין עוד מה שאכתוב בשמו במשנה דלקמן [ד״ה תוכה]. ומאי דיהיב הר״ב טעמא. כיון דלאו כלי הוא. לפי מה שפירשתי אני. כי הוי נמי כלי או אפוצה ואינה מחולחלת יש לה כל הדינין הללו [כיון דאיירי בבא במדה]. וכן בכל דוכתא דתנינן כה״ג:

בבית אין טמא אלא הבית. וכל שבבית אפילו מה שתחת הכוורת. והכא לא מצינן לפרושי טעמא כדפרישית בריש פרקין. משום כיון דהטומאה מתפשטת על גבה בבית. באה נמי הטומאה לתחתיה שבבית. משום דאדם וכלים נעשים אהלים לטמא ולא לטהר. דהתם שהיא כלי יש לפרש כן. אבל הכא דלאו כלי היא. צריך לפרש טעם אחר. משום דתחתיה שבבית בטל לגבי בית. והוה ליה כמו ביב שהוא קמור תחת הבית. דאין בו פותח טפח. ואין ביציאתו פותח טפח. טומאה בבית מה שבתוכו טמא. טומאה בתוכו מה שבבית טמא [*במשנה ז פ״ג] מהר״ם. [*ועיין לקמן בסמוך. ובפירוש הר״ב במשנה ט]:

בתוכה אין טמא אלא תוכה. כבר כתבתי לעיל מאי טעמא הכא אין הטומאה יוצאה מתוכה לבית. בדבור היתה פחותה כו׳. והוסיף מהר״ם בכאן וז״ל תחתיה וגבה טהורין. כמו ביב שהוא קמור תחת הבית ויש בו פ״ט. ויש ביציאתו פ״ט. דאמרינן לעיל טומאה בתוכו הבית טהור. ותחתיה שאין גבוהין מן הארץ טפח נמי טהורין. ולא דמי לביב שהוא קמור תחת הבית [*פירוש מה שתחת הכוורת לא דמי לביב כו׳. שכן כאן הוא קמור תחת הכוורת] דטומאה בבית מה שבתוכו טמא. הכא לא אמרינן הכי שיהא תחת הכוורת בטל לגבי טומאה שבתוך הכוורת כביב פחות מטפח שתחת הבית. דאם ביב פחות מטפח בטל לגבי בית שהוא קבוע. לא אמרינן דליבטל לגבי תוכו של כוורת המיטלטלת. ע״כ דבריו:

ד **תוכה וגבה טהור.** מדקתני הכא תוכה וגבה טהור. ולעיל בפחותה ופקוקה ואינה גבוהה טפח. לא קתני תוכה וגבה טהור כשהטומאה תחתיה. אלמא דלעיל תוכה [*טמא] כמו שפירשתי [שם ד״ה כנגדו] ואע״ג (דעל) [דלעיל] גבה טהור [לא קתני]. והכא קתני ליה בהדיא. י״ל דלא איצטריך למיתני לעיל. דכיון דתני כנגדו עד התהום טמא. אם איתא דע״ג [נמי טמא]. א״כ הוה תני כנגדו עד לרקיע טמא. ומדתנא עד התהום. ולא תנא עד לרקיע. ש״מ דע״ג טהור. ולהכי לא איצטריך למיתני. מהר״ם:

על גבה כו׳. האי דבהנך בבי דלעיל. קתני בתוכה לבסוף. והכא קתני ע״ג לבסוף. נראה לי דבכל דוכתא קתני תחתיה ברישא. והכא דתחתיה והבית שוין הן מערב להו ברישא וכיון דמבית קא סליק. קתני תוכה בתר הכי שהוא סמוך לבית טפי מע״ג והדר תנא ע״ג. ועוד משום דתוכה סמוך לתחתיה טפי מעל גבה. וכן יש לפרש בבבא דבסמוך דמקדים תוכה לבבית. משום דמתחתיה וגבה דכוורת קא סליק. מפרש תוכה דכוורת ברישא. כ״כ מהר״ם. ולפירוש השני קשיא לי. דכי היכי דבמתני׳ דלקמן מתחתיה וגבה דכוורת קא סליק. ה״נ במתני׳ א וג. ואמאי לא מפרש התם תוכה דכוורת ברישא. ולי

נראה טעם אחר. דבמתני׳ א מש״ה קתני בתוכה לבסוף. לפי שבכולן יש מקום טהרה משא״כ בתוכה דהכל טמא. הלכך קתני לדשוין בהדדי. ומכיון דבתר הבית נשנה בתוכה. הלכך במתני׳ ג נמי שנאן באותו הסדר. ודכוותה הכא במתני׳ ד. ובמתני׳ דלקמן לא הקדים הבית לתוכה. משום דהתם קא סליק ותני תוכה והבית טהור. ניחא טפי למיתני נמי כה״ג בתוכה או בבית. ובשיטה זו שייטי כולהו בבות דלקמן:

ה **היה פיה לפנים**. כתב הר״ב והשתא מיירי בזמן שהיא כלי מחולחלת ואינה גבוה׳ כו׳. וכ״כ הר״ש. לישנא דמתני׳ [*ז] נקטי. והתם מפרשי דמחולחלת לאו דוקא. וזה לפי דרכם. אבל לפי דרכי בדוקא קתני. כמו שאכתוב שם בס״ד. גם להרמב״ם בדוקא קתני. ואעתיק דבריו לקמן:

תחתיה וגבה ותוכה טמא. גי׳ זו נכונה לדעת הרמב״ם שכ״כ כל שהוא כנגד הזית בתחתיה. או ע״ג טמא. וכל מה שבאויר תוכה טהור חוץ מכנגד הטומאה. וכבר כתבתי בזה במ״א. אבל לשיטת הר״ב והר״ש והראב״ד. דכל תוכה טהור. גירסתם כגירסת ס״א דל״ג ותוכה וכן היא שטת מהר״ם:

ו **[*היתה גבוה**. כתב הר״ב לעיל. במ״ב]:

תחתיה או בבית או בתוכה או על גבה. כתב מהר״ם משום דכיון דגבוה טפח והטומא׳ באה לבית כדרך כל המאהילים בהמשכה וממנו לכוורת. ומתוכה לעל גבה. אבל מתחתיה לעל גבה אינה באה כדרך כל המאהילים. אלא כדרך אדם וכלים דנעשים אהלים לטמא ולא לטהר. מש״ה נקט ע״ג לבסוף. ובכולהו איכא טעמא דזימנין נקטינהו הכי. וזימנין נקטינהו הכי. ואין לי להאריך. ואיש תבונות ידלנה. ע״כ. ומה שנראה לי בכולן כבר כתבתי במ״ד. [*וקשיא לי מ״ש מתחתיה לעל גבה למתוכה וע״ג שכמו שמתוכה וע״ג באה הטומאה בהמשכת אהל. כך במתחתיה וע״ג. ואם על מה שע״ג מבחוץ [איירי] וכי הא דבמשנה ח. כך גם במתוכה וע״ג לא יתטמא בהמשכת אהל. אלא כדרך אדם וכלים כו׳ וצל״ע]:

ז **במה דברים אמורים בזמן שהיא כלי מחולחלת**. כתב הר״ב בחנם נקט מחולחלת וכו׳. וכ״כ הר״ש. וממילא דבחנם נקט נמי או אפוצה. ולא הוצרכו לפרש. וכבר נתבאר מתוך מה שפירשתי אני. דמחולחלת מוציאה מדין תורת אהל. דאל״ה היתה חוצצת. וא״כ בדוקא קתני מחולחלת. וכן או אפוצה שע״י שהיא אפוצה. יש לה דין אהל וחוצצת. גם להרמב״ם דמפרש מחולחלת חלולה. ואפוצה אטום׳. הויא נמי בדוקא. וראיתי למהר״ם דמתרץ לה דבדוקא היא. וז״ל ופירש ר״ש זצ״ל לא נפקא לן מיני׳ [מידי] בין מחולחלת כו׳ אלא איידי כו׳. ולא נהירא לי דא״כ אמאי לא קתני נמי לקמן במונחת באויר בזמן שהיא כלי ומחולחלת. ולא קתני אלא בזמן שהיא כלי. ותו לא. אלא נ״ל דדוקא נקט שהיא כלי ומחולחלת. דאי הוי כלי ואינה מחולחלת. שאין לה נקבים בדפנותיה. לא הוה אמרינן בהא [*בתוכה או בבית הכל טמא [ר״ל במתניתין [ה] דלעיל] דדרך טומאה לצאת דרך פיה ומפיה לחוץ יוציאוה ולא ישהו אותה. דכיון דאין לכוורת פה אלא דרך פיה לבית שם הטומאה יוצאה מתוכה ואינה] בוקעת מן הכוורת לא למעלה על גבה ולא לתחתיה. מידי דהוה אמגדל שהוא עומד בפתח הבית ונפתח לחוץ דאמרי׳ לעיל [סוף] פ״ד טומאה בתוכה הבית טהור טומאה בבית מה שבתוכה טהור. שדרך טומאה לצאת. ואין דרך טומאה ליכנס. אלמא אע״ג דמגדל כמאן דמלי טומאה דמי. כשהטומאה בתוכו וגופו של מגדל עומד תחת תקרת המשקוף והבית לא אמרינן דתבקע טומאה כל כנגד המגדל לבית מטעם אדם וכלים נעשים אהלים לטמא ולא לטהר. אלא כיון דהטומאה בתוכו אין טומאה יוצאת אלא דרך פתחו. ה״נ כשפי הכוורת [*לבית]. אין טומאה יוצאה ממנה אלא דרך פיה והכי גמירי הלכתא. דאהלות מקראות מועטין והלכות מרובות כדאמרי׳ פ״ק דחגיגה. אבל השתא דהויא מחולחלת ויש לה פה לטומאה מלמעלה ומלמטה שיש בהן טפח טומאה בוקעת ע״ג ותחתיה כנגד כולה כדפירש בב״ק בריש פרקין עכ״ל וראייתו מהמגדל פורח באויר שזה פתחו לחוץ וזו פתחה לפנים וכבר הרגיש בעצמו בכך ומש״ה אמר׳ בהלכה. ואם יעשה ככה. אולי מה שפירשתי אני לעיל והכא. עולה כהוגן וכהלכה. אך מהר״ם בודאי משלחן גבוה זכה. וברוח קדשו סכה. על כן תהי פרישתי רק לדרוש ולקבל ברכה:

בתוכה או בבית תוכה והבית טמאים. כתב הר״ב אבל לעיל דפיה לחוץ קתני טומאה בבית כו׳. וכ״כ הר״ש. וה״ל למימר נמי וכן בטומאה בתוכה כו׳. ומהר״ם נשמר מזה. וכתב לעיל בפיה לחוץ לא קתני הכי. דהכא כיון דפיה לבית וכו׳:

ח **הכל טמא אלא גבה**. מה שהוא מבחוץ. וכ״כ מהר״ם. ומ״ש הר״ב ותוכה טמא כשהטומאה בבית כו׳. וכ״כ הר״ש. וה״ל למימר נמי כשהטומאה תחתיה כו׳. ומהר״ם כתב לתרווייהו:

ט **היתה ממלאה כו׳**. לשטת הר״ב והר״ש הכא ומתני׳ דלקמן. בין בשלימה בין בפחותה בין שהיא גבוהה מן הארץ טפח ובין שאינה גבוהה טפח. אבל מהר״ם כדי לקיים גירסת הספר דגרס במתני׳ דלקמן טומאה בבית מה שבתוכה טמא להכי מפרשה דמיירי דוקא בשלימה ובגבוהה מן הארץ טפח והלכך הך דהכא נמי בהכי מוקי לה. ואגבוהה מן הארץ טפח דסליק מינה קיימי:

י **טומאה בבית מה שבתוכה טמא**. כ׳ הר״ב טהור גרסי׳ וכו׳. וברוב ספרים גורסי׳ טמא לפי שהטומאה יוצאה מן הבית דרך פתחה ומטמאה כו׳. וז״ל הכ״מ [ספי״ט בפי׳ על המשנה] הב״ע כשהכוורת ממלאה את כל הפתח ואין פותח טפח מכל צד למעלה ולמטה ומן הצדדים. ואין מקום לטומאה

לצאת הלכך הטומאה בוקעת ויוצאת דרך דופני הכוורת. מידי דהוה אפתחי הבית בזמן שהם נעולים [במ״ג פ״ז]. ע״כ. ולעיל ספ״ד יש ג״כ חלוף גרסאות כיוצא בזה. ושם הבאתי לקיים גירסת טהור ומהר״ם כתב שנראה לו לקיים גירסת הספרים דגרסי טמא. דיש לפרש דמיירי שיש בין שוליה לארץ פ״ט. הלכך כיון דהטומאה נכנסת תחתיה מן הבית ואמרי׳ אדם וכלים נעשים אהלים לטמא ולא לטהר. וכיון דטומאה בוקעת מתחתיה לחוצה לה למעלה הימנה מכנגד פיה תוכה נמי טמא. כיון דאין הפסק בין תוכה בין למעלה מפיה. דהא יושבת על שוליה והכוורת שלימה [*והא דבתוספתא גרס טהור. התם באין בין שוליה לארץ פותח טפח. ודקתני בה ובין שוליה לארץ פותח טפח אין דרישא קאי. דקתני אם אין בין פיה לשקוף פותח טפח. קאמר ובין שוליה כו׳ כלומר ואין בין שוליה לארץ פותח טפח] [*דאי איתא דמיירי ביש פותח טפח. אם הכוורת שלמה] אמאי לא אמרינן אדם וכלים נעשים אהלים לטמא. ולא לטהר. והטומאה בוקעת למעלה מכנגד פיה. ומיטמאים כלים שבין פיה לשקוף באותו אויר של פחות מטפח ואין הפסק בין פיה. לכלים שכנגד פיה. נימא דכל תוכה של הכוורת טמא. כדפרשינן לעיל בבבא קמא. וכדמוכח לקמן בפרקין גבי היתה יושבת על שוליה. וליכא למימר דכיון דאין אויר טפח בין פיה לשקוף אין הטומאה של תחתיה בוקעת לשם. דהא ליתא. דהא אמרינן לעיל בשלימה ואינה גבוה׳ טפח. כזית מן המת נתון ע״ג כל שהוא כנגד הזית טמא. ואפי׳ תחתיה בוקעת כנגד הטומאה. אע״פ שאין בין הכוורת לארץ פותח טפח. והאריך להוכיח שכדבריו כן הוא הפירוש שבתוספתא. [*ועיין בס״פ]. [ד״ה הכל טמא]:

[*מה שבתוכה טמא. משמע כל מה שבתוכה. וכי הא דתנן נמי בסוף משנה יג. וצ״ע דבסוף פרקין מחלק מהר״ם בין כלים לכלים. וע״ש שהקשיתי עליו]:

יא באויר. פי׳ הר״ב בחצר או בגינה. שאין שם אהל כו׳. אלא דכאן אין שייך להזכיר בית כו׳. ולא קתני נמי הכא תוכה והאויר טהור דהא פשיטא. כיון דליכא התם אהל הלכך לא אצטריך למתנייה. מהר״ם:

תוכה. פי׳ ותוכה. מהר״ם. ועמ״ש במ״א [ד״ה כל שהוא]:

הכל טמא. הכל מה שהזכיר ברישא דהיינו תוכה ותחתיה ועל גבה אבל האויר שלא כנגד הכוורת דלא איצטריך למתנייה ברישא לאשמעינן שהוא טהור. לא הוי נמי בכלל הכל טמא דסיפא. מהר״ם:

יב בזמן שהיא כלי. כתב הר״ב היכא דעומדת באויר אין שייך להזכיר מחולחלת כו׳. וכ״כ הר״ש. וכן פי׳ מהר״ם. אע״ג דלפי שיטתו דמצריך ב׳ נקבים להוציא הטומאה מתוכה לכל כנגד תחתיה וכל כנגד למעלה ממנה. כמו שהעתקתי דבריו בסוף משנה א אפ״ה מחלק בין מונחת בבית דלעיל לדהכא דמונחת באויר וז״ל הכא לא קתני אלא בזמן שהיא כלי וכו׳ דכיון דמונחת באויר אין חילוק בין מחולחלת בין אינה מחולחלת. דברישא שמונחת בבית בין פיה לחוץ בין פיה לפנים אילו לא היתה מחולחלת טומאה בתוכה לא היתה יוצאה אלא דרך פיה ולא היתה בוקעת כנגדה לא למעלה ולא למטה. שדרך טומאה לצאת שממהרין להוציא ולא יטמא כל אשר בבית. מש״ה נקט מחולחלת דהשתא בוקעת נמי למעלה ולמטה כדפי׳ לעיל. אבל הכא דמונחת באויר ואין לה טומאה אלא כנגדה ולא כל האויר באשר היא שם. בהא קתני שפיר ברישא בתוכה הכל טמא. אע״ג דלאו מחולחלת היא. דאדם וכלים נעשים אהלים לטמא ולא לטהר. וטומאה בוקעת ויוצאה תחתיה וע״ג. כמו דרך פיה. אע״ג שאין לה נקבים בדפנותיה ע״כ. אבל לפי מה שפירשתי אני דמחולחלת מפקא לה מתורת אהל ה״נ מיורי במחולחלת. ולא אצטריך למתני כיון דכבר שנה לעיל. ועוד דמחולחלת דלעיל מפני ב׳ דברים צריך [למיתני] חדא להוציאה מתורת אהל וחדא להוציאה הטומאה ממנה ולבית. ואילו הכא לא צריך אלא להוציאה מתורת אהל בלבד. ובדברי הרמב״ם שבחבורו [פי״ט הלכה ד׳] העתיק גם כאן כלי חלולה ולפי דרכו לא היה צריך להעתיק כן שהוא מפרש מחולחלת חלולה ובאויר אין בו שום צורך. וכן במתני׳ יד לא העתיק כן בחבורו. ויראה מזה שגירסתו במשנה היתה מחולחלת ולכך העתיקו כך. ומפני שלפי דרכו לא נפקא מיניה מידי ולא קתני לה אלא איידי דאינך דלעיל. מש״ה באידך בבא דלקמן במשנה יד השמיטו. להורות לנו דלאו דוקא אבל מ״מ הגירסא שלו במשנה היא כלי מחולחלת וסייעתא לפירוש שלי דמחולחלת דוקא קאמר:

ופקוקה בקש. אין חילוק כיון שמונחת באויר בין פקוקה בין שאינה פקוקה כלל. אלא לרבותא נקטיה דאע״ג דפקוקה לא חזרה להיות לה תורת כלי. מהר״ם. וא״ת ולתני נמי או אפוצה וליהוי קאי אנפחת׳ והוי רבותא טפי דאפ״ה לא חזרה להיות כלי. שהרי כך היא דעת מהר״ם דאפוצה דלעיל אינה מחזירה להיות כלי כמ״ש בשמו במ״ג כבר תירץ הוא זו הקושיא. וכתב דאין דרך לעשות אפוצה אלא בנקבים שלה ולא בשוליה שכשנקביה רחבים יותר מדאי. מקצרים אותה ואופצים אותה כדי שיוכל להתקיים. אבל כשנפחתו השולים אינם רגילים לטרוח לסתום מקצת השולים ולאופצם. מש״ה לא קתני הכא או אפוצה. ע״כ. [*ואע״ג דהזכיר ג״כ אפוצה בשולים לעיל מ״ג ודברים אלו שבכאן ג״כ כתובים לעיל שם וצ״ל דאם אופצים בנקבים אז אופצים ג״כ בשוליה אבל בשוליה לבד לא]:

או מחזקת מ׳ סאה כדברי חכמים. פירש הר״ב דפליגי את״ק וסברי דמחזקת מ׳ סאה כנפחתה ונתבטלה מתורת כלי דמיא וכו׳. וז״ל הר״ש. כולי׳ פרקין

נמי עד השתא במחזקת מ׳ סאה עסקינן מדמצלת על מה שבתוכה אלא דהשתא אשמועינן דרבנן פליגי את״ק וקסברי דמחזקת מ׳ סאה כנפחתה שנתבטלה מתורת כלי דמיא ומצלת תחתיה ותוכה וע״ג. וצריך לדקדק מאי שנא דתנא בהך תרתי הכא ובסמוך כדברי חכמים. ובכל הני דלעיל לא תני. ע״כ. והכ״מ [סוף פי״ט מהט״מ בפי׳ על המשנה] כתב בשם הרא״ש דמש״ה לא תני בהנך בבי דלעיל כיון דבלאו הכי תני תרתי פחותה ואפוצה אבל הכא דלא תני אלא פחותה. תנא או מחזקת. למתני תרתי. כי הני בבי דלעיל. ע״כ. ואין נראה כלל מה שרצה הכ״מ [שם הלכה ד׳] לחלק ולומר. דבעומדת באויר לא אצטריך שתהא בא במדה. דהא היאך מצלת על מה שבתוכה. אבל מהר״ם כתב וז״ל. נ״ל דדוקא כי מנחא באויר פליגי חכמים וס״ל דכלים טהורים חוצצים לגמרי בפני הטומאה ונעשים אהלים לטמא ולטהר. אבל כי מנחא בבית לא הוה מצי למתני או מחזקת מ׳ סאה כדברי חכמים. דלא פסיקא ליה. דהיכא דהטומאה תחת מקצתה שבחוץ וגבוהה מן הארץ טפח. לא ה״מ למתני בסיפא תחתיה טמא. ותו לא. דכיון דהטומאה נכנסת בבית ומתפשטת על גבה. מודו רבנן בהא. כיון דמתפשטת הטומאה ע״ג אף שלא כנגד הטומאה. מתפשטת נמי כנגד כולה למעלה ולמטה ונעשית אהל לטמא ולא לטהר. הלכך לא ה״מ למתני או שמחזקת מ׳ סאה כדברי חכמים אלא בבבא דהכא ודבסמוך דמיירי במנחא באויר ע״כ:

כדברי חכמים. משמע דכך הלכה. ואי הכי לית הלכתא ככל הני סתמי דמתני׳ דכולה פרקין. וגם השתא לענין הלכה דכדברי חכמים לית לן לדחוקי נפשין לחלק בין כלי לכלי בבאים במדה וההוא סתמא דרפ״ח בכל כלי הבא במדה. ואפי׳ מחולחל׳ וכדברי חכמי׳ דהכא. אבל ראיתי להרמב״ם שפוסק לכל הני סתמי דכולה פרקין וכתב נמי בהני דהכא היתה פחותה ופקוקה או מחזק׳ מ׳ סאה. וזה ודאי דצ״ע. דמשמע דעד השתא לא איירי בבא במדה. וא״א לומר כן. והכ״מ כתב דהני דבאויר לא מיירי בבא במדה. וגם זה א״א לומר. כמ״ש כבר לעיל [בדבור הקודם לזה]. ומהר״ם מפ׳ דכדברי חכמים. היינו ר״א ור״ש דבסמוך. עוד תראה כן מדבריו שאני מעתיק במשנה יד:

כנגדו עד התהום טמא. עמ״ש בזה במ״ג [ד״ה ר״א] ולקמן במשנה יד [ד״ה כנגדו]:

יג היתה יושבת על שוליה והיא כלי. ל׳ מהר״ם. לכאורה משמע והיא כלי היינו שהיא שלימה וק״ל מאי אצטריך למתני והיא כלי הכא טפי מבכל הנך בבי דלעיל דלא קתני הכי ברישא דכיון דבסיפא קתני בד״א שהיא כלי מכלל דרישא מיירי שהיא כלי. ונ״ל דוהיא כלי דקאמר היינו שיכולה לישב על שוליה שלא מסומכת. בהא הוא דאמרי׳ טומא׳ תחתי׳ טומא׳ בוקע׳ אפי׳ לתוכה אבל אם אינה יכולה לישב שלא מסומכת אז דינה כמוטה על צדה ואין טומאה נכנסת לה. ובד״א שהיא כלי דסיפא מיירי שהיא שלימה ולא פחותה ככל הנך שהוא כלי דלעיל עכ״ל. וקשיא לי בגוה דעד השתא נמי לא איירינן אלא ביש לה שולים דהא הכי קתני בר״פ דלעיל בכולהו כלים הבאים במדה וכה״ג ברפט״ו דכלים. ושם פי׳ הר״ב [*שאין] תחתיהן חד ויכולים לישב עליהן. אבל ראיתי להרמב״ם [ריש] פ״ג מה״כ שמשמע מדבריו דהתם דבשידה תיבה ומגדל וכוורת הקש וכל דדכוותייהו לא בעינן אלא שיחזיקו מ׳ סאה לפי שחזקתן שהן עשויין לנחת ולא הויין דומיא דשק דמיטלטל מלא וריקן. ותנאה דיש להם שולים הצריכו בסתם כלים שכשיש להן שולים ומחזיקים מ׳ סאה חזקתן שעשוין לנחת ואי לאו הכי לא:

או על גבה. ל׳ הר״ב כל ע״ג ששנינו גבי כוורת. ולקמן גבי חבית [וגבי קדירה]. הר״ש:

או מכוסה. פי׳ הר״ב דמכוסה בכפישה. וכ״כ הר״ש גם מהר״ם פי׳ כן ועיין במ״ו פ״ה [ד״ה וכפישה] מה שבארתי שם בתנאי הכפישה. ואני תמה דהתם תנן וכוורת פחותה וכפישה נתונה עליה טמא משמע דאילו בכוורת שלימה מהני הכפישה וכך פירשתי שם בשם הרמב״ם [ד״ה או כוורת]. והא הכא בשלימה איירינן ולא מהני כסוי הכפישה. אבל לפי פירוש שלי לא קשיא שפירשתי דגם הכא במחולחלת ובהכי נפקא מדין תורת אהל דהשתא הא דתנן התם פחותה היינו לאפוקי שלימה לגמרי בין בשוליה בין בדפנותיה ולא אתא לאפוקי שלימה בשוליה ומחולחלת בדפנותיה:

או מכוסה. כ׳ מהר״ם ואע״ג דלעיל בכוורת שמוטה על צדה ואין גבוהה מן הארץ טפח לא אמרינן דדופן העליון חשוב אהל היכא דהכוורת שלימה ואינה פחותה י״ל דהתם היינו טעמא דכיון דדופן התחתון פחות מטפח מן הקרקע חשיב נמי דופן העליון כאילו הוא פחות מטפח כיון דדופן העליון והתחתון שניהם מכלי א׳ אבל הכא הכפישה הנתונה על הכוורת אינה מן הכוורת וכפויה על פיה נמי אע״פ שפיה פחות מטפח מן הקרקע מ״מ שוליה הם למעלה מטפח ומביאין הטומאה וכן כשהטומאה על גבה הכל טמא דבוקעת תחתיה ואז מתפשטת מתחתיה תחת כל האהל. דנעשה אהל לטמא וחוזרת ובוקעת כנגד כולה דאינה מפסקת כדפי׳ דאינה נעשית אהל לטהר ע״כ:

או כפויה על פיה. וכה״ג תנן בסוף פרקין ושם כתבו הר״ב והר״ש דאין לתמוה כפויה על פיה וטומאה על גבה תציל על כל מה שבתוכה ככלים טהורים המוקפות צ״פ [כדתנן ברפ״י דכלים] דשאני הכא דליכא מירוח. ע״כ. וכן כתב מהר״ם. וקשיא לי. להרמב״ם שכתבתי בשמו במשנה ו פ״ה [ד״ה טהור]. דבכפויה א״צ מירוח. אבל זו היא בכלל הקושיא הראשונה דבריש פרקין. דכיון דאיירינן בכלי הבא במדה. ויש לכלי הבא במדה דין אהל. אמאי לא תחוץ. אלא שהראב״ד והכ״מ לא העירו אדהכא. ולפי מה שפירשתי אני לעיל דמחולחלת יצאה לה מדין תורת אהל. וכתבתי כמו כן במשנה יב

דה״נ במחולחלת לא קשיא ולא מידי:

[*הכל טמא. ועיין מ״ש בשם מהר״ם בסוף פרקין דמחלק בין כלים לכלים. ואני הקשיתי עליו שם. כמו שהזכרתי כבר לעיל סוף משנה י]:

יד במה דברים אמורים בזמן שהיא כלי. לשון הר״ש לא נקטיה לרבנן משום דינא דהך בבא. דלדידהו באינה גבוהה שוה פחותה ופקוקה [לבזמן] שהיא כלי. אלא משום דפליגי הכא ר״א ור״ש. נקטיה. ועוד משום *)דוהיתה גבוהה יש חילוק כדקתני באידך בבא. ע״כ:

שהיא כלי. עיין כל מה שכתבתי בזה במשנה יב דהכא נמי דכוותה:

רבי אליעזר ור״ש אומרים אין טומאה עולה לה. פי׳ הר״ב לתוכה. וכ״כ הר״ש. ושניהם לא פירשו טעמייהו. ומהר״ם האריך בזה וסוף דבריו מסיק דסבירא להו דכי היכי דאינה בוקעת לתוכה אף לת״ק בשלימה. היכא דמוטה על צדה אע״ג דלא גבוהה טפח אע״ג דבוקעת למעלה ממנה ע״ג ה״נ לדידהו בטומאה תחתיה אינה בוקעת לתוכה אע״ג דבוקעת למעלה ממנה ולמטה הימנה ביושבת על שוליה. להכי אמרי אין טומאה עולה לה דמשמע אבל בוקעת למעלה ממנה. וכשטומאה בתוכה אינה בוקעת תחתיה. אלא יוצאה דרך פיה. הכי ס״ל דגמירי הלכתא בכלים הטהורים. ואפילו נפחתו שוליהן אם הטומאה כנגד מה שנשאר שלם מן השולים או כנגד עובי דופן הכוורת תורת כלי עליה עדיין לחוץ בפני הטומאה. אבל במוטה על צדה באויר. אין הדין שוה לת״ק בפחותה כמו לחכמים בשלימה. דלת״ק טומאה תחתיה בוקעת עד נסר העליון בפחותה ואינה גבוהה מן הארץ טפח. ולחכמים אינה בוקעת בשלימה רק עד דופן התחתון. דאפי׳ ביושבת על שוליה אינה בוקעת יותר לדידהו. כ״ש במוטה על צדה. [*והא] דלא קתני לעיל במלתא דחכמים. אין טומאה עולה לה אף לא יורדת ממנה במוטה על צדה באויר. כדקתני הכא במלתייהו דר״א ור״ש ביושבת על שוליה באויר. י״ל דלא ה״מ למתני הכי. דלישנא דאין טומאה עולה לה כו׳ משמע אינה עולה לתוכה כשהטומאה תחתיה. אבל בוקעת היא חוצה לה למעלה הימנה וזה [*היה] טעות. דאדרבה אינה בוקעת כלל רק עד דופן התחתון. וניחא השתא דנקט לעיל כנגדו עד התהום טמא. ותו לא. אע״ג דפחותה בוקעת עד נסר העליון. אלא משום דלחכמים בשלימה [ועי׳ מ״ש בדבור דלקמן] לא מצי למימר הכי. לא נקט אלא עד התהום. ומיהו בלאו הכי צריך לומר דלא דק כדפרישית לעיל בבבא שלישית [משנה ג ד״ה כנגדו]. דהתם ליכא טעם אמאי לא נקט עד דופן העליון אלא לא דק דלא אתא אלא לאפוקי דאינה בוקעת על גבה. ועוד דאפי׳ בבבא דמונחת על צדה באויר. צ״ל דלא דק. דאמאי לא קתני נמי כנגדו עד דופן התחתון נמי טמא אלא לא דק. כדפרישית עכ״ד:

אין טומאה עולה לה. אתרווייהו קאי בין בפחותה בין בשלימה ומחזקת ארבעים סאה כדפרישית. מהר״ם. והא דדייק לעיל למכתב דלחכמים בשלימה. לאו למעוטי פחותה לדידהו. אלא משום דבדברי חכמים קתני שלימה:

היתה גבוהה כו׳. לת״ק בפחותה. ולר״א ורבי שמעון אף בשלימה. מהר״ם:

טומאה תחתיה. כל תחתיה טמא ותו לא. כיון דיש אהל טפח ואפי׳ פחותה [והכא יושבת על שוליה] כיון דפקוקה בקש. קש נמי חשיב אהל. כמו כוורת הקש דמביאה הטומאה וחוצצת לעיל [ריש] פ״ח. וכן העושה מקום לכנה בשבלים. מהר״ם:

טו ארון שהיא רחבה. בלשון מקרא ארון לשון זכר. ובלשון משנה ארון לשון נקבה. כ״כ מהר״ם. וכך צריך להגיה בלשון הר״ש. ולשון תורה לחוד. ולשון חכמים לחוד. כמ״ש במשנה ב פי״א דחולין [ד״ה ברחילות]. וכתב עוד מהר״ם ושמא משום דבארון החקוק בשן סלע מיירי [כמ״ש הר״ב. ובדבור דלקמן אפרשנו] מש״ה נקט לשון נקבה. דמיירי באבן גדולה הבולטת מן ההר וחקוק בה ארון. ואבן לשון נקבה. כלומר ארון החקוק באבן שהיא רחבה מלמטן כו׳ [*ע״כ. וכן אומר והאבן הזאת אשר שמתי מצבה. והאבן גדולה על פי הבאר. שניהם בפרשת ויצא. על האבן האחת על האבן השנית דבפרשת תצוה. וזולתם. אבל מן התימה. שבארון ג״כ נמצא בכתוב לשון נקבה. וארון האלהים נלקחה שמואל א׳ ד [טז] ושם הביא הרד״ק מן ד״ה ב׳ ח [יא]. אשר בא אליהם ארון ה׳. ולפי זה אפשר שאין להגיה בדברי הר״ש אלא שבכל מקום שסותם מהר״ם דבריו ולא כתב. נ״ל. הם לקוחים מפירוש הר״ש. גם לשון הר״ש בלשון המקרא ארון לשון נקבה. ע״כ. ומשמע דוקא ל׳ נקבה. וזה אינו. כי רבים הם בלשון זכר. ובאותה פרשה עצמה דשמואל. וארון אלהים נלקח. לכן הנכון להגיה בפי׳ הר״ש כאשר כתבתי. ואשתמטתינהו ליה הנך קראי. דבלשון נקבה]:

הנוגע בה מלמטן טהור. לשון הר״ב דמה שכנגד פיו נחשב כארון. אבל שבצדדים לא. וכן ל׳ הר״ש. וז״ל מהר״ם. הנוגע בה מלמטן שלא כנגד פיה טהור. ולפי שהטומאה יוצאה דרך פיו. אין טמא אלא כנגד פיו. דלא נחשב ארון אלא כנגד פיו. אבל שבצדדין לא. ותימה אי מיירי במכוסה כדקתני בתוספתא וכדמוכח סיפא דעשויה כמין קמטרא. א״כ כמאן דמלי טומאה דמי. ותהא בוקעת עד התהום כנגד כל החלל. מיהו כיון דאיירי בארון החקוק בשן סלע בולט מן ההר ניחא דכל מה שאינו כנגד פיו חשוב הוא כאילו הוא מן ההר ולא מן הארון. מידי דהוה אמעזיבה שבין בית לעלייה שאינה בוקעת. אלא בחצי שכלפי הטומאה. כדאמרינן לעיל פ״ו [משנה ד] וכל מה שכנגד פיו חשוב מן הארון וטעמא משום גולל ודופק. טפי לא. כיון דהטומאה כנגד פיו ואינה בוקעת לחללו שלא כנגד פיו הלכך הנוגע למטה בחללו שלא כנגד פיו טהור. ובסיפא דקתני העשויה כמין קמטרא הנוגע בה

מ״מ טמא. מיירי שנוגע בחוץ בדפנות וטמא דאפי׳ עובי הדפנות מטמא טומאת גולל ודופק. כיון דהכסוי מכסה כל עובי הדפנות. אמרינן דשייכו לארון ולא אמרינן דשייכי להר. עכ״ל. ובדברי הר״ש לא נתבאר כל הצורך. ובסמוך אכתוב דעת הרמב״ם בזה:

רחבה מלמעלן כו׳ היתה שוה כו׳ דברי ר״א. מדברי הר״ב והר״ש שחברו יחדיו אלו שתי הבבות דרחבה מלמעלן והיתה שוה ומסיימי בהו דברי ר״א וכן עשה מהר״ם נראה מזה דס״ל דאף רחבה מלמעלה לר״א היא ולא לר״י. וטעמא דמסתברא היא. דצרה מלמטן לא עדיפא מהיתה שוה. וקשה לי דאי הכי לא ה״ל לתנא לחלקו לשתי בבות. אלא הכי הל״ל רחבה מלמעלן וצרה מלמטן או שהיתה שוה הנוגע בה וכו׳. אבל להרמב״ם רישא ד״ה ולא פליגי ר״א ור״י אלא בהיתה שוה. ובפ״ו מהט״מ [הלכה ח׳] מפרש הכ״מ דס״ל להרמב״ם דמיירי שאין הארון פתוח מלמעלה. אלא מצדו לארכו והכניס המת דרך שם. והוא סתום מעצמו מלמעלה ומלמטה. ולעולם למעלה טמא מפני שהוא כגולל. וכשהיא רחבה מלמטה לא מחשיב למטה כארון. וכשהיא צרה למטה מיחשב למטה כארון. וכשהיא שוה. מטפח ולמעלה מיחשב כארון מטפח ולמטה לא מיחשב כארון אלא כקרקע עולם. לר״י דהלכתא כוותיה ע״כ. [*וכן בתוספתא הביאה הר״ש. לא נזכרו הבבות דרחבה וצרה וקתני פלוגתייהו דר״א ורבי יהושע בנוגע בשוה]:

ר׳ יהושע אומר מטפח ולמטן. כלומר מסוף טפח הסמוך לקרקעית הארון ולמטה ממנה טהור. ומטפח. כלומר וכל אותה טפח דהיינו מסוף טפח הסמוך לקרקעית הארון ולמעלה שהוא כל הטפח הסמוך לקרקעית הארון טמא. [*וכ״ש למעלה הימנו שהוא צדי הארון] וכיוצא בזה [*הלשון]. עוד לר׳ יהושע בספי״ב. ובתוספ׳ דהכא מסיים. שאין מעלין עולות גבוה מן הארץ טפח. וכתב הר״ש במס׳ זבחים פרק קדשי קדשים (זבחים דף סא) דרשינן מזבח [אדמה]. שיהא מחובר באדמה שלא יבננו לא ע״ג כיפין ולא ע״ג מחילות ואם היה חלל טפח תחתיו חשיב כמלתא אחריתי ולא כמחובר ופסול להעלות עליו עולה:

העשויה כמין קמטרא כו׳. פי׳ הר״ב הוא כלי שכסויו מכסה רוב הדפנות כו׳. וכ״פ הר״ש ואפי׳ רחבה מלמטן וצרה מלמעלן כיון דהכסוי מכסה כל עובי הדפנות. כמו שכתבתי לעיל בשם מהר״ם ז״ל. ונראה ודאי דד״ה היא. [*והכתוב שכתב הר״ב הוא במלכים ב י׳] [כב]:

כמין גלוסקוס כו׳. פי׳ הר״ב אין כסוי שלו אלא כנגד חללו וכו׳. וכ״כ הר״ש ומהר״ם. ונראה דזו נמי ד״ה היא. וכן בהדיא בתוספתא דקתני העשויה כמין *)דליסקא. הנוגע בה מ״מ טהור. והדר קתני הנוגע בשעוה שלה פי׳ בשוה שלה. ר״א מטמא. ורבי יהושע אומר מטפח וכו׳ וצריך לומר דקמטרא הכסוי על כל עובי הדפנות. וגלוסקוס הכסוי על החלל בלבד. כיתד תקוע בו ואין ממנו כלום על הדפנות. ורישא שמקצת הכסוי על מקצת הדפנות ול׳ הר״ש הכי דיוק **)דבדלסקו׳ דבברייתא מפ׳ מכוון כנגד פיו ודופני הארון מבחוץ. ובשעוה שלה פי׳ ***)שהדלסקו׳ שלה בשוה ומכוון כנגד דופני הארון ע״כ. וא״ל כנגד כל דופני הארון. דא״כ היינו כקמטרא. ואע״ג דבברייתא לא קתני קמטרא. מ״מ מתניתין מוכחא דקמטרא לאו היינו שוה. ועוד דבקמטרא דייק מהר״ם לכתוב מכס׳ כל עובי הדפנות. כמ״ש לשונו לעיל. כך נ״ל לשטה זו. ועדיין קשיא לי אמאי קתני הכא בגלוסקו׳ חוץ ממקום פתיחתה. ולא קתני מלמעלן כמו ברישא. אבל הרמב״ם [בפירושו] כפי שיטתו. מפרש לגלוסקוס בענין אחר שכתב שהוא כמו תיבה [ופתח] מן הצד כאילו הוא נקב בעצם האבן מקום יכנס ממנו המת ונועל זה השער. ולזה כנגד פתחה טמא:

טז **תחת דפנה כו׳ והחבית טהורה.** פי׳ הר״ב היינו מה שבתוך החבית כו׳. דמי דופנה לכוורת כו׳. ולדעת הרמב״ם בכוורת שכתבתי דמה שבתוכה כנגד הטומאה נמי טמא. ה״נ דכוותה. אבל הוא מפרש תחת דפנה תחת עובי דפנה גם לו שיטה אחרת בכילה מתני׳. ואין להאריך:

[*פותח טפח. עיין מ״ש במשנה ז פ״ג]:

במה דברים אמורים בטהורה. פי׳ הר״ב בחבית שאינה מקבלת טומאה. כי ההוא דתנן בפ״ב דכלים [משנה ג] הטהורים שבכלי חרס חבית של שייטין וחבית דפונה בשולי המחץ א״נ בסתם חבית דלא הוסקה כו׳. הר״ש:

אבל אם היתה טמאה. כתב הר״ב דאין כלי מציל אפי׳ על מה שבתוכו אלא עם דפנות אהלים. [*כדלעיל פ״ה מ״ה]. ועיין בפ׳ דלקמן משנה ו [בפי׳ הר״ב]:

או גבוהה מן הארץ טפח. פי׳ הר״ב ואפי׳ טומאה על גבה. כדפי׳ [הר״ב] במ״ב:

או מכוסה. נראה שהר״ב וכן הר״ש. סמכו על מה שפירשו במשנה יג דמכוסה היינובכפישה וכו׳ וה״נ אע״ג דבחבית שהיא טהורה ואינה מקבלת טומאה [איירי] מ״מ אין לה דין אהל. הואיל ואינה באה במדה. כמ״ש לעיל [מ״א ד״ה כל שהוא] וברפ״ו:

או כפויה על פיה. כתב הר״ב ואין לתמוה דתציל על מה שבתוכה ככלים טהורים וכו׳. ואף למ״ש בשם הרמב״ם בפ״ה מ״ו [ד״ה טהור]. דאין צריך מירוח. היינו היכא דיש לו דין אהל משא״כ הכא שאין דין אהל לחבית זו. אע״פ שהיא טהורה. כדפי׳ לעיל:

***)תחתיה.** פי׳ תחת שוליה דלא קתני תחת דופנה מבחוץ. מהר״ם:

הכל טמא. כתב הר״ב מטעם חיבורין. וכ״כ הר״ש [*ותמיהני שפירש כבר דאין כלי מציל כו׳. א״כ למאי צריכא לטעמא דבחיבורין. ומהר״ם מפרש

דחבית עצמה טמאה דכיון דהטומאה עולה למעלה מפיה ואין הפסק כו׳. וכמ״ש בשמו לעיל. במ״י והיינו נמי כדכתב הר״ב מידי דהוה אכלים שבתוכה. וכ״כ בהדיא בפט״ו מ״ג. ומסיק נמי הא טעמא דבחיבורין. וקשיא מה שהקשיתי. ותו דמתוך כך מסיים] ודוקא כלים שבתוכה שלא כנגד הטומאה שנוגעת בה. ומשום דיקרב בדיקרב [ועיין ברפט״ז מ״ש בדבור על האדם כו׳] אבל כלים שלא כנגד הטומאה שאין נוגעין בגופה של חבית. אלא נוגעים בכלים שנוגעין בה טהורים. ומכאן אני מיישב [הא דאיתא] פ״ק דפסחים [דף יז ע״א] התם רביעי. הכא שלישי. דאוכל הנוגע באוכל הנוגע במת. הוי ראשון. כמו אוכל הנוגע במת. ולא יקשה לפירש״י דהתם וע״ש [בתוס׳ ד״ה רביעי]. ע״כ. [*וקשיא לי אמאי אין כל הכלים מקבלים טומאה מפני שהטומאה עצמה מתפשטת עליהם שנכנסת לתוך פיה. וכן לעיל משנה י. לא חילק בין כלים לכלים. ואף לא במשנה יג]:

פרק י

א **נתן את רגלו.** לאו דוקא. אלא שדברו בהווה ורגיל ׳ להיות. ולשון הרמב״ם ידו או רגלו. ועי׳ בפ׳ דלקמן משנה ב. וז״ל מהר״ם. לאו דוקא רגלו. דה״ל דבר המקבל טומאה. דה״ה דבר שאינו מקבל טומאה עירב את הטומאה כדמוכח לקמן בפירקין. ומשום סיפא דאין בארובה פותח טפח. דהתם יש חילוק בין רגלו לדבר שאין מקבל טומאה. נקטיה נמי ברישא ע״כ:

עירב את הטומאה. שאדם נעשה אהל לטמא. לפי מה שהשרשנו ברפ״ו. הרמב״ם:

מקצת הטומאה בבית כו׳. ולא נאמר חצי שיעור לבד נכנס לתוך הבית. וכן כל מה שיהיה נכחי לחצי שיעור אשר תחת הארובה [מחלל] הארובה טמא. ולא נחשוב זה ג״כ בדמיון חצי שיעור מונח באויר. אשר לא יטמא. ואמנם יתחייב זה להתחבר השיעור כלו להיותו גשם א׳. על דמיון מה שנתבאר בג׳ [במשנה ד] מזאת המסכתא. הרמב״ם:

ב **אין בארובה פ״ט.** כתב הר״ב הא קמ״ל דאפילו בפחות מטפח לא אמרינן בטומאה לבוד. דהכי גמירי להו גמ׳ פ״ק דסוכה דף י״ח. והכ״מ ברפט״ז מהט״מ כתב שמצא כך. ואשתמיטתי׳ דתלמוד ערוך הוא:

נתן את רגלו מלמעלן טהור. עיין בפי״ב מ״ד:

ג **ר״י אומר אם יש כו׳.** כנגד הטומאה טמא. כתב הר״ב דהלכה כר״י. וכ״כ הרמב״ם. וצ״ל דכנגד הטומאה טמא. דוקא כשקדמה הטומאה את רגלו. דלא תקשה הלכתא אהלכתא:

ותטמא כנגד הטומאה . כנגד הטומאה טמא. כן הוא בנוסחת מהר״ם ז״ל:

ד **הכל טמא.** פי׳ הר״ב אפי׳ מה שבעליה. אעפ״י שנתן בתחתונה כו׳ רואין אותו כאילו הוא נתון בפי הארובה העליונה ועירב את הטומאה. אבל הר״ש כתב על זה. וז״ל. ומיהו לא יתכן כלל לפרש כן דאטו מי עדיף משאם היתה טומאה בעלייה עצמה כנגד ארובה. ונראה לפרש. דהכל טמא היינו בין מה שתחת המאהיל. בין מה שלמעלה כנגד ארובה. א״נ בין מלמעלן בין מלמטן. לא שנתנן בזה או בזה. אלא שנתנן בשתיהן ולכך אע״פ שטומאה בבית גם העליי׳ טמאה. דאין דבר טמא חוצץ. והרי נסתמה הארובה העליונה ומערבת את הטומאה. ע״כ. והכ״מ [פט״ז מהט״מ הלכה ג׳] כתב הכל טמא. שאין כלי טמא חוצץ. ע״פ מה שנתבאר ברפ״ו. אדם וכלים שנעשו אהל על הטומאה. שאם היו כלים על גבן אפי׳ שלא כנגד הטומאה טמאים ע״כ. וזה כדברי הר״ש הראשונים. דכל שכנגד הארובה דוקא ולא שעל התקרה בכלל כלל. [*שהאדם וכלים מביאין כשמאהילים. ואין חוצצין. אבל הבית חוצץ]:

ודבר שאינו מקבל טומאה ממנו ולמטן טמא כו׳. הכא לא קתני בין מלמעלן בין מלמטן. כדקתני בסיפא גבי אין בארובה פותח טפח. וקתני נמי ממנו ולמטה טמא כו׳. ובסיפא קתני אין טמא אלא תחתון וצ״ע אמאי שני בלישניה. ונ״ל דלא ה״מ למתני בין מלמעלן בין מלמטן שיש במשמעות זה הלשון נמי שנתן למעלן ולמטן. וא״כ היכי ליתני עלה ממנו ולמטן טמא. ולא ידעינן אי ממנו ולמטה של תחתון קאמר. אי ממנו ולמטן של העליון. אבל השתא דקתני ודבר שאינו מקבל טומאה סתמא. ניחא. דמשמע אם נתן באחד מאותן שני מקומות ששנינו ברישא דבר שאינו מקבל טומאה. ובארובה שניה לא נתן כלום. ממנו ולמטן טמא וכו׳. אם נתן בארובה התחתונה ממנו ולמטן טמא. ואם בעליונה ולא בתחתונה ממנו ולמטן טמא. ואם תאמר ליתני בסיפא נתן דבר שאינו מקבל טומאה ממנו ולמטן טמא וכו׳ כמו ברישא. ונראה לי דזה אינו. דאפי׳ נתן בעליונה דבר שאינו מקבל טומאה. ולא נתן בתחתונה כלום. אין טמא אלא תחתון. דכיון דאין בארובה פותח טפח אפילו טומאה כנגד ארובה. די לנו בזה שדבר שאינו מקבל [*טומאה] שלמעלה בארובה העליונה מערב את הטומאה בכל הבית התחתון במקום שהטומאה מונחת שם. אבל לא חזינן ליה כאילו הטומאה נמי בעלייה. אבל דבר המקבל טומאה כגון נתן רגלו. חזינן כאילו הטומאה נמי בעליה. דדבר המקבל טומאה אינו חוצץ. והשתא ניחא. דקתני בסיפא נתן דבר שאינו

מקבל טומאה בין מלמעלן בין מלמטן כו׳ כיון דבעי למתני דבכל ענין אין טמא אלא תחתון בין שנתן למעלן ולמטן. בין שנתן למעלן ולא למטן. בין שנתן למטן ולא למעלן. דכל זה ישנו בלשון. בין למעלן בין למטן אין טמא אלא תחתון. אבל ברישא לא ה״מ למתני הכי. כדפרישית. מהר״ם:

ה **הכל טמא**. וכר׳ מאיר דמטמא בנתן רגלו למעלה. כדתנן לעיל. הר״ש. ואינו מוכרח דאפשר לומר דהכא מיירי כשקדמה הטומאה. ולישנא דמתניתין נמי הכי משמע. הטומאה כנגד ארובות נתן וכו׳. דמשמע שהטומאה כבר היא שם קודם שנתן כו׳:

ו **טומאה בוקעת ועולה**. כתב הר״ב ותוכה נמי טמא אע״ג דטומאה תחתיה. וכל מה שבקדירה טמא ואפי׳ שלא כנגד הטומאה. כדפי׳ הר״ב בס״פ דלעיל גבי חבית שהיא יושבת על שוליה כו׳. דמטמא מטעם חיבורין [*כ״כ הר״ש. ועיין מה שהקשיתי לעיל שם]. ומסיים הר״ש. והא דקתני בוקעת ועולה. דמשמע כנגד הטומאה טמא שלא כנגד הטומאה טהור. היינו דוקא במה שחוץ לקדירה. ע״כ:

בוקעת ויורדת. לא יורדת עד התהום כטומאה רצוצה. שהרי זו אינה רצוצה. שהרי היא בתוך הקדירה או על גבה אלא בוקעת את הקדירה ומטמא כלים שתחתי׳ בינה ובין הארץ מפני שהיא כלי טמא ואין כלי טמא חוצץ. מכל מקום כיון שאין ע״ג טפח על טפח שהרי פתוחה לאויר. אינו מביא את הטומאה לצדדין. אבל מטמא מה שתחתיו. עד הארץ. לשון הראב״ד בפט״ז מהט״מ [הלכה ה׳]. וכתב הכ״מ וא״ת תינח כשהיא בתוכה או על גבה אבל כשהטומאה תחתיה. הרי היא רצוצה. ולמה לא תרד עד התהום. ודוחק לומר דלצדדין קתני. ואפשר דכיון דקיימא לן דאין כלי טמא חוצץ. אע״פ שהטומאה תחתיה ה״ל כאילו היא מגולה. ע״כ:

תוכה וגבה טהור. ל׳ הר״ב שהקדרה חוצצת בפני הטומאה ומצלת עם דפנות אהלי׳. וכ״כ הר״ש. לשטתייהו אזלי שמפרשין במ״ה פ״ה דמצילין עם דפנות אהלים היינו כשמונחים באהל. וכבר כתבתי שם [ד״ה מפני] שהוא דוחק. גם הר״ש נתלבט בכאן בפירושו על התוספתא. ועיין במשנה דלקמן. ותו קשי׳ לי הכא דהתם לא אמרי׳ אלא בכלי׳ הטהורים. אבל הכא הא מיירי בכלי המקבל טומאה. ומצאתי למהר״ם שכת׳ וז״ל. דגב כ״ח שאינו מקבל טומא׳ מציל עם דפנות אהלים. וארובה שבאמצע הבית מקרי דפני׳ אהלים. כדמשמע לעיל פ״ה ע״כ. והרמב״ם גורס בסיפא נמי הכל טהור. ודברי תימה הן. דהא אפי׳ כלי גללים שאין במינם קבלת טומאה. אפ״ה אין נעשים אהלים לטהר. כדתנן ברפ״ו. וכבר השיגו הראב״ד [שם]. גם הכ״מ הניחו בצ״ע. והקשה ג״כ [לשיטת הראב״ד] אדהכא אמאי גבה ותוכה טהור. ולא זכר לדברי הר״ש והר״ב. אבל כתב דאפשר דשאני הכא שאהל הכלי ואהל הבית כחד חשיבי. הלכך לא מפלגינן ביניהו. וכיון שאהל דתחת הכלי מיעוטא הוא. הוי טפילה לאהל הבית ודינו כמוהו. ע״כ. ומ״מ אמתניתין דלקמן מייתי לה ללשון הר״ש. דמצלת עם דופני אהלים:

ז **תוכה וגבה טהור**. פי׳ הר״ב דנצולת עם דפנות אהלים. וכן הוא בתוספתא. והביאה הר״ש. וגם בכאן יש לדקדק דלא דמי לדפנות אהלים דמשנה ו וז דפ״ה. ובנא״י [ברמב״ם] מצאתי תוכה וגבה טהור. דמצלת עם דפנות אהלים כדתנן לעיל בכפישה שהיא ע״ג יתדות מבחוץ. שמצלת בשאינה מופלגת מן הכתלים טפח. ע״כ. ותמיהני. דהתם מפרש שפי הכלי סמוך ודבוק לכותל האהל וכבר כתבתי לעיל בזה על הכ״מ [ד״ה קורה]:

או מודבקת. לשון הר״ב שאין הקדרה תחת המשקוף כלל אלא למעלה דבוקה כו׳. ולשון הר״ש או מודבקת שאין הקדרה למטה. אלא למעלה דבוקה בצד השקוף ואין מקום דביקתה טפח. ע״כ. וזה דבר זר. והרמב״ם בפירושו שהעתיק הכ״מ. וכן מצאתי בנא״י. מפרש שהקדרה לא תהי׳ כנגדה מתחת המשקוף. שאם הי׳ מעלה אותה ידבק צדה בצד המשקוף מבחוץ. ע״כ. אבל לפי׳ זה קשה דהוה זו ואצ״ל זו. וצ״ע. ומיהו אף לפירוש הר״ש יש להקשות דלמאי נ״מ קתני כלל או מודבקת לשקוף ואינה פותח טפח. דמהיכי תיתי דתיהוי עדיפא. מכשתעלה ואין בה פותח טפח. וראיתי למהר״ם שכתב וז״ל או מודבקת לשקוף. תימה לי דזו ואצ״ל זו קתני כיון דתנן ואינה נוגעת בשקוף פותח טפח. כ״ש מודבקת בעלמא שאין ממנה תחת השקוף כלום. ע״כ. נראה מזה. שבדברי הר״ש שהי׳ לפניו לא היה כתוב. ואין מקום דביקתה טפח. ומ״מ קשיא מה שהקשיתי אני. אבל בתירוצו של מהר״ם מתישב ג״כ. שכתב וי״ל סד״א ה״מ כשיש ממנה תחת השקוף ואין ממנה פותח טפח תחת השקוף. אינה מביאה הטומאה לבית מאהל עראי לאהל קבע. אבל היכא שאם תעלה מודבקת לשקוף ונראה כמוסיף עליו. וסד״א הוי כמו מחובר לשקוף והכל אהל אחד ומביא הטומאה לבית. קמ״ל דלא ע״כ. ומלשון שאם תעלה משמע שמפרש כפירוש הרמב״ם:

פרק יא

א **כלים שבפנים טהורים**. עיין במשנה דלקמן [בדבור המתחיל] נתן את רגלו וכו׳:

בית הלל אומרים כל שהוא. כתב הר״ב בתוספתא מפרש כו׳ ובלבד שיהא כחוט המשקולת. וכתב מהר״ם צריך לומר דאין יכול לקבל מעזיבה בינונית. דאי יכול לקבל. אפי׳ סככות ופרעות שיכולין לקבל מעזיבה בינונית. לרבנן דר״מ מביאין הטומאה מזו לזו לעיל פ״ח. או שמא התוספתא אתיא כר״מ. דבעי שיכולין לקבל מעזיבה רכה ע״כ. והרמב״ם בפט״ז מהט״מ [הלכה ו׳] פסק לדתוספתא:

ב **אכסדרה שנסדקה כו׳**. פי׳ כל אכסדרה היא פרוצה מרוח רביעית וסתומה משלשה רוחות ונסדקה התקרה מהרוח הפרוץ עד הכותל הפנימי מעבר לעבר השני. הכ״מ פי״ו מהט״מ [הלכה ז׳]. ומהר״ם כתב וז״ל הכא לא פליגי משום דהיא פתוחה מג׳ צדדין או מב׳ צדדין ואין דרך טומאה להכניסה. אלא להוציאה דרך פתח הסמוך לה. ע״כ. ועיין [בפי׳ הר״ב] במשנה י פ״ק דסוכה:

נתן את רגלו כו׳. נראה דקאי נמי אבית שנסדק דמאי שנא:

עד שיהיה גבוה מן הארץ טפח. דאי גבוה טפח. אמרי׳ גוד אסיק הקנה בסדק ועירב הטומאה והכל טמא. אבל השתא דאין גבוהה טפח ה״ל טומאה רצוצה. מהר״ם:

ג **סגוס עבה וכו׳**. שנויה עוד ברפט״ו. וע״ש [*הסגוס בערבי כתב הר״ב במשנה ו פ״ז דמקואות]:

[*קפולין]. פי׳ הר״ב כמו טלית מקופלת. דפרק חבית (שבת דף קמז)]:

ב״ש אומרים אינו מביא את הטומאה. עיין במשנה דלקמן [בד״ה] *)ומודים וכו׳:

ד **היה משקיף בעד החלון**. כן הוא בס״א. וכן הוגה בנוסחת מהר״ם. ופי׳ היה אדם מביט מן החלון למטה:

ומודים. פי׳ הר״ב ב״ש כו׳. ואשכחן כה״ג וכמ״ש ברפ״ג דפאה:

ה **בית שמאי אומרים אינו מביא את הטומאה**. לשון מהר״ם דלא אמרי׳ כיון דטומאה על גביו אינו מפסיק בין הטומאה ובאה טומאה תחתיו כדאמרינן [רפ״ו] דאדם וכלים אין נעשים אהלים לטהר. וכיון דבאה טומאה תחתיו יביא הטומאה לבית דהא ודאי אינו מביא ע״כ. וכלומר משום דס״ל דחלל גופו לא חשיב חלל:

ב״ה אומרים מביא את הטומאה. דכיון שהאהילה טומאה עליו הרי זה כמאהיל עליה ומביא את הטומאה. הרמב״ם פי״ח מהט״מ [הלכה ב׳] ועי׳ מ״ש ברפ״ג:

ז **ומת הכלב**. כתב הר״ב דאילו חי כו׳ דטומאה בלועה בב״ח אינה מטמאה. כדתנן בסוף מקואות וע״ש:

[*ר״מ אומר אם יש בצוארו פותח טפח כו׳. פי׳ הר״ב דצד העליון שבו מאהיל כו׳. ואע״ג דאין לה אהל שחללו טפח [דלא דמי לאדם דמתני׳ ג. דהתם הבני מעים אינם גוף אחד עם הבנין] סבר ר״מ דממשיך. הואיל ויש בו טפח. עכ״ל רש״י [דחולין דף קכו]. והתוס׳ כתבו ר״מ לטעמיה דאית ליה חוקקים להשלים. בפ״ק דשבת [דף ז] גבי זרק ונח בחור כל שהוא]:

רבי יוסי אומר רואין את הטומאה. פירש הר״ב בודקים בגופו של כלב כו׳ דטומאה טמונה בוקעת ועולה כו׳. וכן פי׳ הרמב״ם ומכאן ראיה למה שכתבתי בספ״ד. דהרמב״ם ל״ג בגמ׳ דחולין דף קכו דתני עלה רבי יוסי מטהר. ודר׳ יוסי פליג בתרתי. ס״ל יכול הוא להוציאה לחצאין וטומאה טמונה אינה בוקעת. ורמינן אמתני׳ דהכא דמשמע דס״ל טומאה טמונה בוקעת. ומשני רבא דר״י איש בצוארו פותח טפח פליג. וקא״ל (ר״מ) [ר״י לר״מ] דקאמרת כי יש בצוארו פותח טפח מביא את הטומאה. אנן בתר חללא אזלינן. שחלל הצואר צריך שיהיה פותח טפח. והא דקאמר מכנגד המשקוף כו׳ מלתא אחריתי היא. דלר״מ על האסקופה כולה הבית טמא. ואע״פ שאין פיו מן השקוף ולפנים. דקחשיב כל האסקופה כלפנים. והאסקופה רחבה [היא] והשקוף מחותך בו שהדלת נוקף ושוקף בו כשסוגרים אותו [בגמ׳ דמייתי ליה למתני׳ גרסינן שקוף. וכ״נ בספי״ב. ע״ש] ומההוא שקוף ולפנים הוי כלפנים. מכנגד השקוף ולחוץ הבית טהור. הא קמן דא״א לומר דהרמב״ם גורס כל זה. וכן ממאי דפסק כר״י והרי קי״ל בכל מקום דטומאה טמונה בוקעת. וכן צ״ל לפי׳ הר״ב דהכא מדלא פי׳ כמסקנא דגמרא ומיהו הרמב״ם בחבורו פ״כ מהט״מ [הלכה ב׳]. לא הזכיר לדברי ר״י כלל. ועיין לקמן ספי״ב [ד״ה מודבק] שאכתוב עוד מזה:

רבי אליעזר אומר פיו לפנים הבית טהור. פי׳ הר״ב אם טומאה מבחוץ. וכן פירש הר״ש. וכי היכי שלא להפליג במחלוקת כתבו כן. דאי טומאה בפנים מודה לר״י. וכן למסקנא דגמ׳ שכתבתי דר״י איש בצוארו פותח טפח קאי. וקאמר דצריך שיהא בחלל טפח. כתבו התוס׳ דר״א לאו אכלב דרבי יוסי

קאי. דר׳ יוסי בכלב שיש בצוארו חלל פותח טפח איירי. ור״א [איירי] שאין בחלל פותח טפח. מדקאמר פיו לפנים הבית טהור אלמא בסתם כלבים איירי. שאין בצוארם פותח טפח:

כמה תשהה במעיו ג׳ ימים מעל״ע. עיין במשנה ה פ״ט דפרה. ועוד עיין במשנה ג פרק ב דזבים:

ובדגים כדי שתפול לאור ותשרף. עיין [מ״ש] במשנה ב פ״ק דבכורות:

ח **החדות.** פי׳ הר״ב כמו הדות [*אלא בלשון משנה דסדר טהרות כולן כתובין חדות הר״ש. ומ״ש הר״ב] והוא בבנין. עיין מ״ש בזה במשנה ב פ״ד דב״ב:

והפרח שלה יוצא. ומכסה פי החדות. הרמב״ם פכ״א מהט״מ:

וכפישה נתונה עליו. לשון הרמב״ם כאשר כפה כפישה וכו׳ ועיין במשנה ו פ״ה:

החדות טהור. כלומר כל מה שבחדות. וכ״כ הר״ב במשנה ו פ״ה. וז״ל הרמב״ם [בחיבורו שם] הרי זה מציל על כל מה שבחדות:

והמנורה טמאה. כתב הר״ב וא״ת כיון דמנורה טמאה היאך הדות טהור. והלא היא מטמאה כמת כו׳. כ״כ הר״ש אלא שהוא כתב ע״פ התוס׳ דבשל מתכות היא ומשום כך מקשה. והר״ב לא פירש דבשל מתכות ואפ״ה קשיא ליה דלשיטתיה אזיל כמ״ש ברפ״ק. דלאו דוקא של מתכות דה״ה לכל הכלים. ועיין מ״ש ברפט״ז [ד״ה וטימאוהו]. ומ״ש הר״ב די״ל דמיירי כגון דליכא מת בבית וכו׳. כ״כ הר״ש וכתב מהר״ם וז״ל ודוחק נ״ל זה אלא נ״ל דמיירי במנורה של חליות. דאין כל הפרקים שלה חבור מן התורה אלא מדרבנן גזור הלכך ע״י הפרח שחוץ לחדות לא מטמא מנורה שבחדות באהל. ולפי זה ניחא טעמא דב״ה אמאי המנורה טהורה אמאי לא לייתי לה הפרח טומאה דיש יד להכניס ולהוציא ולדבריי ניחא *)כיון דשל פרקים היא. לא גזור בכה״ג כשהיא בחדות עכ״ל. ומיהו להרמב״ם מעיקרא לאו קושיא. דאיהו ס״ל דבגדים שנגעו במת אע״פ שהן כמת לטמא אחרים שנגעו בו טומאת שבעה אינו כמת לטמא באהל ובמשא. כמ״ש בפ״ה מהט״מ [הלכה י״ג]. ונתן טעם לדבר שהמשא למת עצמו אינו מפורש [וכמ״ש בסוף פ״ק] ובטומאת אהל הוא אומר אדם כי ימות באהל ע״כ. עיין בסוף פט״ו:

אף המנורה טהורה. אע״פ ששפת הפרח נראה בין הכסוי והחדות. הרמב״ם שם:

ט **כלים שבין שפתי כפישה וכו׳.** פי׳ שהכפישה מכסה חלל החדות. ושפתי הכפישה מכסים עובי כותלי הדות. והשתא קאמר **)כלים שבעובי כתליו או שלמעלה על עובי הכותל עד התהום טהורים וקמ״ל דאע״ג דאין בהם טפח על טפח. במקום שמונחים הכלים לא אמרינן דהוי כביב שהוא קמור תחת הבית ואין בו טפח דטמא [לעיל פ״ג מ״ו] דשאני הכא כיון שיש טפח בדות וטהור אינהו נמי בטלי לגבי דות וטהורים. ולא אמרינן דטומאה בוקעת כנגדן עד התהום. ונ״ל דלהכי אצטריך למתני עד התהום ולא קאמר סתמא טהורים. דסד״א דוקא כלים שבכתליו טהורים דהכתלים בטלי לגבי חלל הדות. אבל כלים שתחת הכותל עד התהום שאינן כנגד חלל הדות יהיו טמאים. דטומאה בוקעת עד התהום דאע״ג דכלים שבכתליו טהורים. לאו משום דלא הוי טומאה רצוצה אלא משום דבטילי לגבי חלל הדות וכיון דלעולם טומאה רצוצה היא כלים שתחת הכותל דלא בטילי לגבי חלל הדות ליטמו משום טומאה רצוצה דבוקעת קמ״ל דכיון דאינה בוקעת בכותל אינה בוקעת תחתיו. מהר״ם. [*ומ״ש מהר״ם דלא הוי טומאה רצוצה אשגרת לישנא [הוא] דהכא הטומאה בבית והכלים רצוצים]:

טומאה שם הבית טמא. פי׳ הר״ב דאין צמיד פתיל לטומאה. וכ״כ הר״ש וכלומר שאין צמיד פתיל מציל מיד הטומאה שלא תצא. אבל תמה אני מה ענין צמיד פתיל לכאן ול׳ הרמב״ם בפכ״א מהט״מ [הלכה ח׳] הבית טמא שאין האהל שבתוך הבית מונע הטומאה ועמ״ש ברפ״ד. ולשון מהר״ם טומאה שם בין שהטומאה בחדות בין בכתליו הבית טמא אפי׳ יש במקום הטומאה פותח טפח כביב שהוא קמור תחת הבית ויש בו פותח טפח ואין ביציאתו פותח טפח וכ״ש הכא שהוא פתוח לבית ע״כ:

טומאה בבית. כ׳ הר״ב השתא מיירי בדות פתוח וכו׳. וכ״כ הר״ש וכתב עליו מהר״ם דלא נהירא לו כלל אלא במכוסה בכפישה. ואפ״ה כלים שבכותלי הדות טמאים ולא דמי למגדל בתוך הבית דטומאה בבית כלים שבתוכו ושבכתליו טהורים דשאני הכא דכותלי הדות הן קרקע הבית. ונהי דכלים שבתוכו טהורים כלים שבכתליו טמאין. כמו כלים שתחת שאר קרקעות הבית שאין במקומן טפח על טפח ע״כ:

פרק יב

א **טהורים.** כתב הר״ב טעמא דמתניתין דכלים נעשים אהלים כו׳ הלכך חדש דלאו כלי הוא מציל כו׳. עיין בפירוש הר״ב בסוף משנה יג פרק ט וכתב מהר״ם דכלים שתחתיו בכל מקום טמאים. כיון דעודף טפח מכל צד מביא הטומאה לכל צד. ואפי׳ כלים בתנור אינן נצולין מידי דהוה אאוכלים שגיבלן בטיט כיון דלא הוסק. כן נראה לי לפרשה. ע״כ:

טמא. פי׳ הר״ב התנור. וכ״כ הר״ש. וכתב מהר״ם. ונ״ל הטעם דכל כה״ג שהטומאה מתפשטת סביב לתנור מכל צד אמרינן אפילו מן הצד אדם וכלים כמאן דליתנהו דמי לטמא ולא לטהר. ומתפשטת הטומאה כל תחת הנסר. אפי׳ כנגד פי התנור. וכיון דתנור פתוח. נכנסת הטומאה לתוכו. ע״כ. ועיין פט״ז משנה ב׳:

רבי יוחנן בן נורי מטהר. כתב הר״ב דוקא בתנור. דאין הטומאה נכנסת לו. כיון דאין בין פי התנור לנסר טפח. דהויא לה כמגדל או כוורת שבפתח. ואין בין פיהם לשקוף טפח. דאין טומאה נכנסת להם. דהא דבעי צמיד פתיל היינו היכא דאיכא טפח בין פי הכלי לגג שעליו. אבל בכלים. מודה דטמאים דנעשה אהל לטמא ולא לטהר. ות״ק ס״ל דגזרו גם בתנור. דלא לימרו התנור מפסיק בין הטומאה שלא לעבור לצד אחר. עכ״ל מהר״ם:

הם טמאים. פי׳ התנורים עצמן טמאים. וכ״ש כלים שתחת הנסר מכל הצדדים. דבעודף מכל הצדדים [טפח] מיירי. הראב״ד פי״ב מהט״מ [הלכה ד׳]:

ב **סרידה**. פי׳ הר״ב כמין סבכה כו׳. ועיין עוד פי׳ אחר במ״ג פ״ח דכלים ומ״ש שם. ומ״ש הר״ב והיא חלקה כו׳. וכ״כ הר״ש. ומסיק דטעמא דכשיש לה לזביז. הוא דחשיבא לחוץ וחוצצת. אבל כשאין לה לזביז לא חשיבא. ואינה חוצצת. ע״כ. ותמיהני דבמ״ו פ״ה משוינן סרידה שאין לה גפיים לנסר חלק. דחוצץ. ואע״ג דהתם בכלים שאין מקבלים טומאה. מ״מ שמעינן מינה דסרידה שאין לה גפיים חוצצת. ולא כשיש לה גפיים. והרמב״ם פי׳ ע״פ התוספתא דביש לה לזביז (טפח). והתנה גם כן בשם התוספתא שעודפת ע״פ התנור כל שהוא. גם בחבורו ספכ״א מהט״מ כתב. שיש לה שפה והיא עודפת ע״פ התנור. ומדלא כתב עודפת טפח כמ״ש בפי״ב [שם]. ש״מ דכל שהוא קאמר. וצ״ל דהכל טמא. היינו כל שכנגד הטומאה ולא כל הסביב לתנור. ונמצא כיוצא בזה להרמב״ם שם בפי״ט. גם [עיין מ״ש] במשנה ד פ״י. אבל קשיא א״כ עודפת כל שהוא למה לי [*ואפשר דלאו מכל צד קאמר. אבל במקצתו ששם הטומאה תחתיו. וא״נ לרבותא דאין כל סביביו טמא] ועכשיו באו לידי דברי מהר״ם שכתב וז״ל. בתוספתא מוכח דמיירי בסרידה שאין לה לזביז. דחזיא לשכיבה ומקבלת טומאה. דכל המטמא מדרס מטמא טמא מת. [*בפ״ו דנדה מ״ג] להכי לא חייצא בפני הטומאה. אבל יש לה לזביז דלא חזיא לשכיבה וטהורה. וחייצא בפני הטומאה. וכגון שאין לה לזבזין מד׳ רוחותיה דלא מטמאה מטעם כלי קבול. וק״ל והא אפי׳ נדבך הנתון על כלי אבנים כלי גללים כלי אדמה שאין מקבלין טומאה. תנן לעיל [ריש] פ״ו טומאה תחתיו כלים שע״ג טמאים. טומאה ע״ג כלים שתחתיו טמאים. וא״כ ה״נ הרי נתון על כלי חרס. וא״כ כי אית ליה לזבזין אמאי גרע מנדבך הנתון על כלים הטהורים. וצ״ל כיון דהכלי חרס מוקף צ״פ. שאין לו פתח. ואין ראוי להשתמש בו כך. ה״ל כנתון על אבנים דאמרינן לעיל [שם]. טומאה תחתיו כלים שע״ג טהורים. טומאה ע״ג כלים שתחתיו טהורים. וכן היה הדין בנתון על כלי אבנים כלי גללים כלי אדמה המוקפים צ״פ. כאילו נתון על אבנים שאינן כלים. וחוצץ. ע״כ:

טומאה תחתיו. או על גביו. בנוסחת מהר״ם. טומאה תחתיה. או על גבה:

הכל טמא. הא דקתני הכא הכל טמא. וברישא קתני ובישן טמא. ולא קתני הכל טמא. נ״ל משום דבעי למימר וכנגד אוירו של תנור טהור שייך למתני ברישא הכל טמא. כלומר הכל טמא. חוץ מכנגד אוירו. מהר״ם:

כנגד אוירו של תנור. הוא שתהיה הטומאה על הסרידה אשר על אויר התנור. לא על אויר העגול היוצא מפי התנור. הרמב״ם.

ג **הבטח**. לשון הר״ב יש ספרים שגורסים אבטח. והוא בנין עשוי כעין אמבטי כו׳. גם הר״ש בשם הערוך פירש שהוא אמבטי כו׳. ועוד ראיתי בערוך. ס״א הבטח חלון של מאור. מבפנים רחב. ומבחוץ צר ע״כ. ולשני הפירושים לא אתפרש טעמא. ומהר״ם כתב וז״ל היה בו זיז. נראה שיש בבטח זיז לצפון ולדרום. והנסר עודף למזרח ולמערב [וללשון הר״ב איפכא והיינו הך] אע״פ שאין הזיז סביב כל הבטח. כיון דיש בליטה לכל צד גזרו שהבטח לא יפסיק לר׳ יהושע. א״נ י״ל כיון דהזיז עשוי להחזיק חום האמבטי. בטל האמבטי לגבי דידיה טפי מלגבי נסר. ע״כ. והראב״ד בפי״ז מהט״מ [הלכה ג׳] כתב על המפרש אינו מביא את הטומאה חוצץ. שהם דברים זרים ואין הדעת מיושבת עליהן. והרמב״ם שם מפרש שהוא בנין היוצא לפני החלון [שהמשקיף] נסמך עליו בשעה [שמשקיף] וכתב הכ״מ בשם הרא״ש שהטעם שאינו מביא את הטומאה מפני שהוא מודבק לחלון. ואין אויר שתכנס בו טומאה. ע״כ. ויראה לי לדבריו. דאע״ג דמלתא דפשיטא הוא סיפא אצטריך ליה היה בו זיז כו׳ דלרבי יהושע הבטח כאילו אינו וכו׳ והלכה כוותיה. ומ״מ כתב הראב״ד על דברי הרמב״ם שהפליג לדברים אחרים שלא מן הענין והם עצמם מאין טעם. ואחרי שהשיג על הפירושים כתב אמרתי אחר שאין להם קבלה אענה אף אני חלקי גם לי לבב כמו הם. הבטח מלה מורכבת היא ונקראת על שם מלאכתה. והיא ממלאכת התנור כשהוא צריך טפלה מוציאין ממנו זיז לקבל עליו את הטיט [שטופלים] בו ומפני אסיפת הטיט ששם פעמים שמותיר. והוא בולט ממנו טפח ונשאר שם עם הזיז שלא לצורך ושלא בכוונה ואותו הטיט אינו מביא טומאה אף למה שתחתיו. לפי שמתחלה לא בא בשום כוונה. שלא היו יודעים שיותיר. ועל הזיז נחלקו. ר׳ אליעזר סבר כיון שאינו בא אלא בשביל הטיט דינו כמוהו ור״י סבר הזיז מיהו בכוונה בא שם הלכך מביא. ומודה [*ר״א] [כדאיתא בתוספתא] שאם נתנו שם את הטיט הרבה על דעת שיותיר שהוא מביא. פירוש בטח. בית טיחה מקום קבוץ הטיט ע״כ:

ד **סנדל כו׳**. פי׳ הר״ב רגילים להניח תחת רגליה כו׳ לנוי כו׳. ומסיים הר״ש דבערוך פי׳ כשאין רגליה שוין מניח חתיכת לוח תחת הרגל ואותו לוח נקרא סנדל ע״כ. ועיין מ״ש לקמן בשם מהר״ם בסוף משנתינו:

עריסה. לשון הר״ב עריסה של תינוק. ול׳ הרמב״ם ערס הוא המטה [לשון] הנה ערשו ערש ברזל (דברים):

שפחתו בתוך הבית. לשון הר״ב שנפחת הגג של עלייה. משמע שמאליו נפחת. ותמיהני דבפ׳ דלקמן מחלקים בין עושה חלון לנפחת מאליו ונעשה חלון. והרמב״ם וכן הר״ש הביאו תוספתא סנדל של עריסה שפחת מעזיבה שעורו בפותח טפח נפחת׳ הבית מאליו שעורו מלא אגרוף. וכ״כ מהר״מ דמתני׳ דוקא בפחת׳ ולא בנפחת׳ מאליו:

הכל טמא. ר״ל העלייה וכל מה שבה מכלים לפי מה שקדם בפרק עשירי הרמב״ם. ובנ״א מביא את הטומאה וכן העתיק הר״ב. ואין ביניהם אלא שינוי הלשון:

ואם לאו מונין בו וכו׳. לשון הר״ש. ואע״ג דתנן לעיל פ״י [משנה ב] גבי ארובה שאין בה פותח טפח טומאה בבית נתן את רגלו טהורה. הכא מיירי כשהסנדל נתון בפחת המעזיבה בחציה של מטה דנדונית מחצה על מחצה כדתנן לעיל בפ״ו [משנה ד] ע״כ. והיינו נמי דדייק הר״ב לפרש ברישא שנראה סנדל העריסה בתוך הבית וכו׳ וטומאה בתוך הבית. אבל יש עוד פנים לפרש דמיירי שהטומאה תחת הפחת וכשקדם הטומאה לסנדל כי ההיא דפרק עשירי משנה ב. אליבא דרבנן. וכן דייק הכ״מ מפירוש הרמב״ם בפט״ז מהלכות טמא מת [הלכה ד]. וכתב [עוד] וא״ת מאי שנא מהא דתנן התם משנה ה הטומאה כנגד הארובה ונתן דבר שהוא מקבל טומאה הכל טמא. ותירץ הר״י קורקוס ז״ל. שכל דבר שנכנס בעובי המעזיבה וממלא הפחת ויושב שם מהתקרה הוא חשוב ואין אומרים בו עירב את הטומאה ולפיכך דייק הרמב״ם לכתוב והית׳ רגל הערש סותמת את הארובה ע״כ. ובאו לידי דברי מהר״ם שכתב דע״כ מיירי דטומאה בבית שלא כנגד הנקב דאי כנגד הנקב אפי׳ אם הנקב פחות מטפח מביא את הטומאה. כדתנן לעיל [רפ״י] נתן דבר המקבל טומאה עירב את הטומאה הלכך בעינן לאוקמי כשהסנדל בחצי המעזיבה של צד הבית. וצריך לומר דשאר כל העריסה מחצי המעזיבה ולמעלה של צד העליה והשתא ניחא האי דנקט מונין בו כדרך שמונין במת. דסנדל חשיב כאילו הוא באהל המת ושאר העריסה הוי דיקרב בדיקרב וטמאה טומאת שבעה. והנוגע בעריסה טמא טומאת ערב דהסנדל והעריסה הוי כשני כלים ואינן חבור כדתנן בסוף מסכת פרה [משנה ח]. המלבן אינו חבור לא לטומאה ולא לטהרה והיינו סנדל של עריסה אלא דשל מטה גדולה קרוי מלבן כי ההיא דמסכת כלים פי״ח [משנה ג] אין טמא אלא מטה ומלבן. ובפרק המוכר את הבית (בבא בתרא דף סט) מלבנות המטה וכו׳ ושל עריסה של תינוק מקרי סנדל ע״כ:

ה **שאין עליהם מעזיבה**. ולא נסרים. ומעזיבה לאו דוקא נקט. אלא דסתם היכא דליכא מעזיבה ליכא תקרה. רש״י פ״ב דסוכה דף כב. וכתב מהר״ם משום דבעי למתני בסיפא היו העליונות כבין התחתונות טומאה תחת אחת מהן כולן טמאות. מש״ה קתני שאין עליהן מעזיבה דאי יש עליהן מעזיבה ותקרה על כל שורות ושורות תחתיהן טמא ותו לא. דהתקרה והמעזיבה חוצצים. ע״כ. [*ולי ברישא ומציעת׳ נמי צריכא. וקל להבין]:

כבין התחתונות. פי׳ הר״ב כנגד אויר התחתונות ורחבן כשיעור אויר שביניהן שאם תעלה כו׳ וכבר קדם לך בשבת [דף קא] וסוכה [דף ד] וערובין [דף פז] שמן השרשים שנאמר גוד אחית מחיצה. וגוד אסיק מחיצה. ושזה הלכה למשה מסיני וכבר התבאר בתוספתא שזה כולי בשני תנאים. שיהיה ברוחב כל קורה פותח טפח. וביניהן אויר ג״כ פותח טפח. הרמב״ם:

ו **מביאה את הטומאה תחת כולה**. אע״פ שאין כולה שוה וקצתה פחותה מטפח. מפני שקצתה מקצת אהל הוא. הרמב״ם פי״ב מהט״מ [הלכה ז׳]. דאלת״ה ליתני מביאה את הטומאה ותו לא. הכ״מ בשם הר״י קורקוס:

הקיפה ג׳ טפחים. כי׳ הר״ב דכל שיש ברחבו טפח כו׳. כדתנן במשנה ה פ״ק דערובין ועיין מ״ש שם [דאין החשבון מדוקדק]. ומ״ש הר״ב שכן מנינו בים שעשה שלמה כו׳. וכך כתב הר״ש משום דלא סגי בטעמא שהמרובע כו׳ ראיהו גופיה תקשה מנלן. וצריך תלמוד אהכי מייתי להו מקרא [*אך ז״ש הר״ב בדברי הימים תמיהני שלא כתב במלכים א ז [כג] דקדים]:

בזמן שהיא מרובעת ד׳. קשיא לי דלגופי׳ לא אצטריך שכשאני צריך למדוד כל הד׳ צדדין כשמדדתי צד הא׳ ל״ל למדוד עוד הג׳ צדדין. ולאשמעינן שהמרובע יתר כו׳ אינו במשמע דאם כן הרי זה בא ללמד ונמצא למד:

שהמרובע יתר על העגול רביע. דהא כל עגול שרחבו אמה יש בו היקף ג׳ ואם היה מרובע אמה על אמה היה לו היקף ד׳ אמות. אמה לכל רוח נמצא מרובע (רב) [יתר] על העגול רביע רש״י פ״ק דערובין דף יד. ותוספות פ״ה דף נו [ד״ה כמה] האריכו לבאר ג״כ שיש כן בשטח עצמו לפי שאין הוכחה מן ההיקף אל השטח עצמו כמו שבארו זה בפ״ק דסוכה ד׳ ח ובכאן אין להאריך בזה לפי שאין אנו צריכין לדעת אלא ההיקף:

ז **אם יש בהקיפו כ״ד טפחים מביא את הטומאה תחת דפנו**. פי׳ הר״ב שיש כאן לצד החוץ מתחתיו רום טפח כלומר ממקום אמצעו שמשם מתקצר והולך ונעשה מקום חלול. ומ״ש הר״ב דנדון כשפועי אהלים. כלומר ואע״פ שהטומאה אינו במקום שיש טע״ט. וכדתנן בפ״ז משנה ב [*ואדרבה

מוכרח שיהיה יותר מטפח על טפח כפי שיעור הטומאה. כמ״ש במשנה ז פ״ג] [ד״ה טפח]. ומ״ש הר״ב דיכול אדם לרבע תחת דפנו שמכאן ומכאן טפח על טפח ברום טפח כו׳. וזו היא הצורה* ומ״ש הר״ב דכל אמתא ברבוע. אמתא ותרי חומשי באלכסונה כו׳ עד ומשום חומש אחד לא דק. וכ״כ הר״ש ויראה לי דהיינו תנא דמתניתין הוא דלא דק לצמצם בחשבון ולקח לו חשבון שלם שהוא כ״ד שאם יש בו כ״ד טפחים. ודאי שיש כאן מתחת דפנו מקום רבוע טע״ט. אבל אה״נ שאע״פ שלא יהיה כ״ד ממש. ובאת לדקדק בחשבונו ותמצא בו תחת דפנו רבוע טע״ט. שהוא מביא את הטומאה תחת דפנו אלא דתנא לא דק ונקט חשבון קרוב. דאין לפרש דלא דק על הפחות ואינו מביא את הטומאה אלא דוקא בכ״ד ולא בפחות. דא״כ האי דלא דק להקל הוא ולא אמרי׳ הכי בשל תורה וכמ״ש בפ״ק דערובין משנה ה [ד״ה כל שיש]. ומיהו לפי מה שכתבתי שם בשם הרמב״ם שעגול טפח הקיפו ג״ט ושביעית בקרוב. נמצאת למד שעמוד העגול כ״ד טפחים. אי אתה מוצא בעביו ז׳ אמות שלמים [צ״ל ח׳ טפחים שלימות] לפי שיחסרו כמו ח׳ שביעיות בקרוב ונמצא שהרבוע ז׳ על ז׳ בקרוב שאלכסונו עודף י״ד חומשים. ואין מהן לכל קרן וקרן אלא ז׳ חומשים בלבד שהוא אלכסון של טע״ט ממש. ומה שכתב הר״ב דאמתא ותרי חומשי אלכסונא. אינו מכוון לגמרי שחסר ממנו מעט. וכ״כ הר״ש. איכא למידק שיש להוכיח בהפך. וכמו שכתבו התוספ׳ פ״ק דסוכה דף ח [ד״ה כל אמתא] וז״ל. אין החשבון מכוון. דלא דק דאיכא טפי פורתא שאם תעשה רבוע של י׳ על י׳ ותחלוק אותו שתי וערב נמצא בתוכו ארבע רבועים של ה׳ על ה׳. חזור וחלוק אותם רבועים לאלכסונים ההולך לצד אמצע של רבוע גדול [כזאת הצורה]). תמצא ברבוע הפנימי נ׳ אמה. שהרי הוא חציו של חיצון. שהרי חלקת הרבועים של ה׳ על ה׳ כל אחד לאלכסונו [וכבר נעשה מופת על זה כתבתי בפירושי לפי׳ הערוגה דלהרמב״ם] ואם לא היה בו אלא לפי החשבון אמתא ותרי חומשי. דהיינו ז׳ על ז׳. נמצא דאין בו חציו של חיצון. דרבוע של ז׳ על ז׳ אין בו אלא מ״ט רצועות של אמה על אמה. וראוי להיות חמשים. דהא הוא חציו של י׳ על י׳ דעולה למאה רצועות של אמה על אמה ע״כ. אלא שכבר נמצא גם בהפך מזה. בצורה שבערוגה להרמב״ם שאמר שמרחק בין שני צלעים הוא גדר ג׳ ורביע [ע״כ] שהרצון בזה שהמרחק הזה הוא צלע לשטח מרובע שבתשברותו הוא ג׳ ורביע. ובאותה צורה עצמה נמצאים ד׳ מרחקים הללו מקיפים בעצמם לשטח מרובע ואין באותו שטח אלא ג׳ בלבד וכל מרחק מאלו מרחקים הוא אלכסון ממרובע אחר ומקיפים מרובע פנימי כדמות מרובעים ואלכסונים שציירו התוס׳ שכתבתי כאן. אלא שבצורת התוספות במרובע אמתי ושם במרובע ארוך. אבל מ״מ מצאנו שם בהפך מזה שהרי לפי מדת האלכסון שלשם הנה השטח שארבעה כמותו מקיפים בו יהיה ג׳ ורביע. ונמצאים שהוא חסר רביע ואינו אלא ג׳. והכלל שכל אלו החשבונות לא יוודעו על אמתותם מצד טבע עצמם לא מחסרון השגה. כמו שזכר הרמב״ם באלכסון העגולה במ״ה פ״ק דערובין:

ח **מודבק לאסקופה.** ל׳ הר״ב מן השקוף ולחוץ כו׳. כ״כ הר״ש וכתב דדמיא הך פלוגתא לפלוגתא דר״מ ור״י דפליגי לעיל בפי״א [משנה ז] בכלב שאכל בשר המת ומוטל על האסקופה כמסקנא דגמרא [דחולין דף קכו] שכתבתי שם דפליגי בתרתי ע״כ ופי׳ שקוף כתבתי שם בפי״א [סד״ה רי״א]:

ידון מחצה למחצה. כמו אם היתה הטומאה בתוך כותלי הבית. לפי מה שהתבאר [בו׳] [מ״ד] מזו המסכת. הרמב״ם:

מודבק למשקוף. פירש הר״ב תחת המשקוף מן השקוף ולחוץ כו׳ כ״כ הר״ש. ומכאן מוכח דלעיל בפי״א מ״ז גרסינן נמי שקוף:

ר״י מטהר. פי׳ הר״ב דלא חשיב ליה כבית. וז״ל הר״ש. ר״י לטעמיה דקאמר לעיל בפי״א גבי כלב מכנגד השקוף ולחון הבית טהור. דלא חשיב ליה כבית ע״כ. ואע״ג דהשתא רבי [*יהושע] דרישא ור׳ יוסי דהכא בחדא שיטה מ״מ ר׳ [*יהושע] כי אמר למלתיה אמודבק לאסקופה אמרה ורבי יוסי כי אמר למלתיה אמודבק למשקוף אמרה. ולפיכך שנאן רבי למר מאי דקאמר ולמר מאי דקאמר:

רבי יהושע אומר מטפח ולמטן כו׳. וכיוצא בזה מצאנו לו במשנה ט״ו פ״ט:

פרק יג

א **מקדח גדול של לשכה.** פירש הר״ב כפונדיון האטלקי וכו׳. עיין [מ״ש] במשנה יב פי״ז דכלים [ד״ה כפונדיון]:

[*רום אצבעות על רוחב הגודל. הרמב״ם והר״ש מהתוספתא]:

אלו הן שירי המאור חלון שסתמה ולא הספיק לגומרה. משום דלא הספיק לגמרה משכחת לה בכמה אנפי להכי תני אלו הן [לשון רבים] והכי איתא בתוספתא הביאה הר״ש אלו הן שירי המאור חלון שהיא סתומה [*וז״ל הרמב״ם פי״ד מהט״מ [הלכה ג׳]. מאור שהתחיל לסתמו] ולא היה לו טיט לגומרה או שקראו חברו. או שחשכה לילי שבת. ע״כ. כך נ״ל:

חררוהו מים. עיין לשון רש״י שהעתקתי בספ״ג:

מלא אגרוף. פי׳ הר״ב אגרופו של בן אבטיח וכו׳. עיין במשנה יב פי״ז דכלים [ד״ה כמלא אגרוף]. [*וז״ש הר״ב של כל אדם מפירוש הר״ש העתיק כן ואינו נכון וכי כל ראשי אדם שוים הם. וכן במשנה שכתבתי ליתא לתיבת כל. וכן הובאה בבכורו׳ פ״ו ד׳ לז ואף הרמב״ם פי״ד מהט״מ [הל׳ ב׳] העתיק

של אדם]:

ר"ש אומר להביא את הטומא' אבל להוציא וכו'. ל' הר"ב ור"ש פליג וסבר בין להביא בין להוציא. כולן שיעורן בפ"ט כו'. וכ"כ הר"ש. ונראה ודאי דל"ג אבל להוציא אלא ה"ג ולהוציא כו' ואע"פ שכתב הר"ש. דעוד יש לפרש דה"ק להביא את הטומאה ודאי נאמרו כל השעורים. אבל להוציא את הטומאה כולן בפותח טפח. וניחא האי פירושא אי קאי אמלא אגרוף. דאי אמלא מקדח. כיון דלהביא טומאה סגי בהכי כ"ש להוציא כדאמרן בכמה דוכתי שדרך טומאה לצאת. ואין דרך טומאה ליכנס. ע"כ. לא תידוק מינה דגירס' אבל להוציא כו' דכי נמי גרס ולהוציא שפיר מצי לפרושי דה"ק אבל להוציא כו'. ומ"מ אין למחוק גי' הספר דלפי' השני גיר' נכונה היא וכן היא גיר' הרמב"ם. ומהר"ם הגיה רש"א להביא הטומאה ולהוציא הטומאה:

ב **נתן את התקרה באמצע**. פי' תקרה של הבית אשר [בנה] בצד זה הבית. הרמב"ם:

ג **ולא מירקה**. פי' הר"ב לא גמרה. כמו ומירק אחר שחיטה על ידו. בפ' א"ל הממונה [יומא דף לב] הר"ש:

או שפתחתו. וכן העתיקו הר"ב והר"ש ובנוסחת מהר"ם שפחתתו:

ד **לקנה**. פי' הר"ב להניח שם קנה. וכ"כ הרמב"ם. וק"ק דלמה יעשהו מפולש. והר"ש כ' בשם הערוך שעושין חור בדלת להדליק בו את הנר ולהוציא מאותו החור קנה כו' ולשון מהר"ם. להושיט ממנו קנה של גרדי לחברו:

ולאספתי. פי' הר"ב חרב כו' ויש לאורגים כו'. וכ"כ הר"ש. וניחא דיש לו ענין לקנה. אבל אכתי אין ענין לו ולנר. והראב"ד [*בפי"ד מהט"מ] מפרש ע"פ התוספתא דתני בה לקנה. ולאצבתי. ולנר. שכולם מענין [המנורה]. קנה קני מנורה. אצבתי מלקחים תרגום צבתהא. לנר כמשמעו. ולא ממנעי רבנן למכתב פ"א תחת בי"ת. [כמו] הפקר. הבקר ע"כ. והכ"מ כתב על זה שאינו יודע מה ענין לקנה מנורה בחור שבכותל הלא במנורה עצמה הם מונחים ע"כ:

כל שהוא. כשיעור תשמיש שרוצה לעשות בו. מהר"ם:

ולתשמיש. פי' הר"ב להצניע שם חפציו. וז"ל הר"ש חוץ מאלו שהזכרנו למעלה לקנה ולאספתי ולנר:

ה **ממעט ע"י רובע עצמות**. נראה לפרש בכאן כדפירש"י בריש מסכת נדה על יד מפקידה לפקידה. על כח מפקידה כו'. כמו פסול על ידו. ביבמות [דף צו]. ולא כפי' הר"ב דהתם שמפרש אחר וכו':

פחות מכזית מן המת כו'. כ' הר"ב השתא הדר תנייה כו' לאשמועינן דממעט על ידי כל המטמאים כו'. כ"כ הר"ש. ומסיים א"כ ליהדר וליתני פחות מעצם כשעורה ושמא הדר תנייה למחשביה בהדי שרץ ונבלה. ע"כ. ומהר"ם כתב דנ"ל דלהכי הדר תנייה. דאיצטריך לאשמועינן דאם החלון גדול כל כך דלית בחד מינייהו כשיעור למעט בחלון. אלא בין שניהם או בין כל הנך דחשיב. כולהו מצטרפי למעט. ולא אמרינן דפחות מכזית מן המת ופחות מכזית נבילה מצטרפים לטמא כקל שבשניהם למגע ולמשא ולא ימעטו בחלון. קמשמע לן. דכל שטומאתו ושיעורו שוה מצטרפין. טומאתו ולא שיעורו. שיעורו ולא טומאתו. אין מצטרפין. כדתנן במעילה פרק קדשי מזבח [משנה ג] ע"כ:

ופחות מכביצה אוכלים. פי' הר"ב שאין אוכל פחות מכביצה מטמא אחרים ולא מקבל טומאה מן התורה. וזה לשון הר"ש תימה הא פחות מכביצה מקבל טומאה הוא כדתנן בפ"ב במס' טהרות גבי אשה שהיתה כובשת ירק. דקתני אין בו כביצה הוא טמא והכל טהור. וא"כ היאך ממעט את הטפח הא קתני סיפא דמתניתין זה הכלל טהור ממעט. טמא אינו ממעט. ולא מסתבר למימר משום דלא מטמא אחריני ממעט. ונראה דהיינו טעמא משום דמדאורייתא בעינן כביצה אפי' לקבולי טומאה. וכיון דמדאורייתא טהור ממעט והביא ראיה לדבר ע"ש. והרמב"ם אע"פ שבפירושו כתב דפחות מכביצה לא יטמא טומאת אוכלין. בחבורו [פט"ו מהט"מ הל' ג'] כתב פחות מכביצה שאינן מוכשרים ומשמע דאילו מוכשרים אינו חוצץ וטעמא לפי שמקבל טומאה דאורייתא וכן מוכיח הכ"מ בפ"ד מה' טומאת אוכלין שדעת הרמב"ם דמדאורייתא אין שיעור לקבל טומאה. וכ"כ המזרחי פרשת שמיני. עמ"ש עוד ברפ"ב דטהרות [ד"ה אין בו] ועמ"ש בשם מהר"ם בסוף פרקין:

והתבואה. [*פי' הר"ב] שהשרישה רחוק מן הכותל כו'. עיין בפי' הר"ב בריש מתני' דלקמן [*ושיעור הריחוק מקום בפ' לא יחפור (בבא בתרא דף כ.) ג' טפחים. ושם הקשו התוס' ממתני' ה פ"ח [דמכילתין]. אלו לא מביאין ולא חוצצין הזרעים והירקות המחוברים לקרקע חוץ מן הירקות שמנו במשנה א. ותירצו בשם ר"ת דיש לחלק בין אהל לחלון. דלענין אהל להביא ולחוץ הרוח מנשבו ואינו עומד במקום אחד. ולפיכך לא נעשה אהל]:

וככי. פי' הר"ב קורי עכביש כו' ואני שמעתי כמין קורי עכביש נמצא בתוך הקנה כו'. לא ידעתי למה כתב כן מפי השמועה. והרי מפי הכתב היה יכול להעיד שכ"כ בפי' הרמב"ם. אבל בחבורו ספט"ו מהט"מ. כתב קורי עכביש. והראב"ד כתב שהוא מה שבתוך הקנה כו'. כההיא עד שיוציא את הככיי דספי"ז דכלים. והכ"מ הליץ בעד הרמב"ם דלכך לא פירש כההיא דכלים. לפי שאין דרך לשים בחלון מה שבתוך הקנה ועוד דלא שייך למימר בה שאין

בה ממש:

ונבלת עוף טהור שלא חישב עליה. ובכפרים. כדתנן במשנה ג פ״ג דעוקצים. והעתיקה הר״ב בריש טהרות. [*ועיין עוד שם בפי׳ הר״ב]:

ולא הכשירה. פי׳ הר״ב שיבא עליה מים או א׳ משבעה משקין. [*השנויין במשנה ד פ״ו דמכשירין]:

ו **ולא כזית מן המת**. כתב מהר״ם וז״ל קשה מאי אצטריך למתני שאינו ממעט בחלון. פשיטא. דבלאו טומאה שבבית. איהו גופי׳ הכזית מביא הטומאה לבית שאצלו. ונ״ל דאצטריך. כגון שהכזית מונח בכלי חרס המוטה על צדו. ופומי׳ לגו לצד הבית שהטומאה בתוכו וכלי חרס גופה לא ממעט בחלון. כיון דלא מבטל ליה. כדמשמע פרק לא יחפור. דכל מאי דלא מבטל ליה לא ממעט [וכמבואר במשנה ב פ״ו] וסד״א דהכזית ימעט בחלון שלא תבא טומאה לבית השני. וכשם שלא תבא שם טומאה שבבית זה. כך לא תבא שם טומאה דכזית גופי׳. שהרי טומאתו יוצאה דרך פי הכלי לבית שהטומאה בו קמ״ל. עכ״ל. ודברי׳ תמוהים הן. [*ועי׳ מ״ש בשמו בפ״ט סוף משנה א ומשנה יב]:

ולא כביצה אוכלים. לשון מהר״ם תימה לי אמאי לא קתני ברישא. בהדי אלו ממעטים בחלון. כביצה אוכלים שלא הוכשרו. ובסיפא לתני אלו אין ממעטין. כביצה אוכלים שהוכשרו. כדקתני בנבלת עוף טמא שהכשירה. ושמא לא היה צריך לפרש דדבר פשוט הוא דלא מקבלי טומאה אא״כ הוכשרו. והא דנקט בנבלת עוף טמא הכשר. אצטריך לאשמועי׳ דלא הוי כנבלת עוף טהור דלא בעי הכשר. ובת״כ אצטריך למילפה מקרא. ובזבחים פרק חטאת העוף (זבחים ד׳ ע) מייתי לה. ע״כ:

[*ולא תבואה שבחלונות. כן הגירסא בכל הספרים. ובמתני׳ דלעיל שבחלון והיה נ״ל לישב קצת דר״ל שבחלונות הרגילים להשריש כך ברוב חלונות ובזה מפרש התנא עצמו ההפרש שבין תבואה דהכא לדבמתני׳ דלעיל. אלא שבברייתא דפ׳ לא יחפור (בבא בתרא דף כ) קחשיב להחוצצין וקתני עשבים שתלשן והניחן בחלון. או שעלו מאיליהם בחלונות. ומפרשינן שעלו רחוק מהן. והיינו הך דמתניתין דלעיל]:

וחכמים אומרים הלבינה ממעטת. כתב הר״ב דסברי לא טמאו אלא גוש כו׳ לא העפר אפי׳ לאחר שגבלו. כלומר ועל ידי כן חזר להיות כמו גוש. ומ״ש הר״ב ושעור הגוש כפיקה גדולה של סקאים. עיין בזה מה שכתבתי במשנה יב פרק יז דכלים [ד״ה כפיקה]. ומה שכתב הר״ב שהוא כחותם המרצופים. כדתנן לקמן סוף פרק יז:

פרק יד

א **חזיז מביא את הטומאה כל שהוא**. ודבר ברור הוא שאינו מביא. חלא מדבריהם. וכן כל כיוצא בהבאת הטומאה כזו. שאינה באהל טפח הבריא. אינו אלא מדבריהם. הרמב״ם רפי״ז מהלכות טומאת מת:

גבלית. לשון הר״ב מפ׳ בתוספתא כלי שמניקה מכאן ומכאן כו׳. כך העתיקה הר״ש. וכן הוא בתוס׳ שלנו ספט״ו אבל הערוך כתב. וז״ל גבלית פירוש אוצר. תניא בתוספתא איזו היא גבלית כל המעוקם מכאן ומכאן ומשייר מן האמצע:

שהוא גבוה מן הפתח ג׳ נדבכים וכו׳. או פחות מכאן. הרמב״ם שם:

ב **זיז שע״ג הפתח כו׳**. כתב הר״ב הכא מיירי שנסתם וכו׳ וכ״כ הר״ש ולפ״ז לא שיביא את הטומאה לבית אלא שמביא את הטומא׳ שתחתיו אל הכלים אשר ג״כ תחתיו וקמ״ל דלא אמרינן דזיז שע״ג הפתח בכל שהוא לכל דבר. אבל הרמב״ם מפרש ע״ג הפתח. ר״ל שיהיה יוצא מהמשקוף ולהיותו למעלה מי״ב טפחים יצטרך שיהיה בו פותח טפח:

ג **רבי יוחנן בן נורי אומר כו׳**. כתב הר״ב והלכה כריב״נ. וכ״כ הרמב״ם. והטעם פי׳ הכ״מ [רפי״ז מהט״מ] דמאחר דמלתא דרבנן היא פסק כמותו דמיקל:

ד **שלש אצבעות**. כלומר פחות מטפח. שהטפח ד׳ אצבעות:

טומאה תחתיו. דוקא בזיז שהוא למעלה מי״ב טפחים. הראב״ד. וכתב הכ״מ. כלומר שאילו לא היה למעלה מי״ב היה מביא את הטומאה בכל שהוא. כמו שנתבאר. ופשוט הוא ע״כ:

אכסדרה. שהיא מקורה. כמו שכתבתי במ״י פרק קמא דסוכה:

ה **רבי אליעזר אומר תחתיהן וביניהן טמא**. פירש הר״ב אע״ג דליכא טפח בעודף כו׳. ול׳ הר״ש דר״א לטעמיה דאמר לעיל טומאה תחת הזיז הבית טמא. אע״פ שאינו אוכל בפותח טפח ע״כ. כלומר. וה״נ מחמיר בשני זיזין זה ע״ג זה. דהא לעיל פי׳ וביניהן פותח טפח. התחתון גבוה מן הארץ טפח. וא״כ לאו בזיז שע״ג הפתח מיירי. אלא אם כן נפרש גבוה מן הארץ פותח טפח לאו דוקא. דגבוה הרבה שהרי ע״ג הפתח הוא. אלא דכדי להוציא

מטומאה רצוצה. קאמר פותח טפח דבהכי סגי. אבל מפירושו דריש מתני׳ דלקמן אין נראה כן. ולהרמב״ם ניחא דמיירי בזיז שע״ג הפתח. שכך מפרש בהדיא בסוף מתניתין דלקמן. כמו שאעתיק בסמוך:

ו **טומאה תחתיהן או ביניהן תחתיהן וביניהן טמא על גביהן כנגדו עד הרקיע טמא.** נ״א. וכן היא גירסת הר״ב. ומ״ש הר״ב ולא ע״ג פותח טפח. כלומר בין התחתון לעליון. ומשום כך בוקעת ויורדת. אבל גי׳ הספר היא גי׳ הרמב״ם. וכתב ואשר ראוי שלא תטמא גם כן תחתיהן להיות בתחתון פותח טפח. והוא גבוה מן הארץ גובה רב. לפי שהמאמר הוא בזיז והוא כמו שקדם. וגם הר״ש כתב ואית דאמרי טומאה תחת התחתון [התחתון] בלבד טמא. טומאה ביניהן או ע״ג העליון. כנגד הטומאה עד לרקיע טמא. ולגירסא זו הוי פירושא דאין ביניהן פותח טפח בין שני הזיזין. אבל תחת התחתון איכא פותח טפח ע״כ:

ז **אין בהן פותח טפח.** פי׳ הר״ב שהזיזין אין ברחבן טפח. לדברי הר״ש שכתב לעיל במשנה ה דר״א לטעמי׳ וכו׳. כמו שהעתקתי לשונו שם. מתניתין דהכא דלא כוותיה. אלא כרבי יהושע:

וכן שתי יריעות שהן גבוהות מן הארץ פותח טפח. וכן בכל החלוקות השנויות לענין הזיזין:

פרק טו

א **סגוס עבה כו׳.** כתב הר״ב הך מתניתין פירשנוה לעיל כו׳. מיהו התם לענין נתונין תחת הסדק והכא לא בהכי מיירי. אלא כשסגוס. או הבגדים מונחים זעג״ז. וטומאה רצוצה תחתיהם. א״נ ביניהם. שכ״כ הרמב״ם. ועכשיו מצאתי למהר״ם שכתב. וז״ל סגוס עבה וכופת עבה אע״ג דתנינא חדא זימנא לעיל פרק יא. נ״ל דאיצטריך. דמההיא דלעיל לא שמעינן לה. דה״א התם הוא דקאי אבית שנסדק ואכסדרה שנסדקה. דאמרינן טומאה בצד זה כלים שבצד אחר טהורים. ואמרינן עלה נתן את הקנה בארץ. אינו מביא את הטומאה. עד שיהא קנה גבוה מן הארץ פותח טפח. ואהא קתני סגוס עבה וכופת עבה כו׳. כלומר אם סגוס עבה או כופת עבה. מונח בארץ כנגד הסדק. אין מביאין את הטומאה מצד זה של הסדק לצד אחר. וסד״א התם הוא דאין מביאין את הטומאה דתרתי לא אמרינן לומר רואין כאילו ניטל תחתית של הסגוס ושל הכופת ונשאר צד העליון שבהם והוא גבוה טפח. ואז נימא גוד אסיק צד העליון לסתום הסדק. דהיינו תרתי. לומר קליש. ולומר גוד אסיק. אבל הכא אמרינן כגון סגוס וכופת שהן גבוהין מן הקרקע פחות מטפח. וטומאה תחתיהן בצד זה וכלים מצד אחר תחתיהן. סד״א נימא קליש כאילו ניטל מקצת עוביין של מטה. ויביאו הטומאה על הכלים. קמ״ל. דאפילו קליש לחודיה לא אמרינן. ולא זו אף זו קתני. ברישא אשמועינן דתרתי לא אמרי׳. והדר אשמעינן הכא דאפי׳ קליש לחודיה לא אמרינן. עכ״ל. וכתב הראב״ד בפי״ז מהט״מ [הלכה ד׳] שההפרש שיש בין סגוס עבה ולקפולין זו על זו. ולטבלאות של עץ מונחות זו על גבי זו. שהסגוס הואיל וכלי אחד הוא אין רואין הצד העליון אע״פ שגבוה מן הארץ טפח שיהא כאהל ויטמא מה שתחתיו באהל אלא נדון כטומאה רצוצה ובוקעת כנגדו ולא יותר. אבל כשהוא שני כלים אע״פ שדבוקים זב״ז. העליון שהוא גבוה טפח מן הארץ נעשה אהל ומביא. וכן הטעם לאדם שהוא נתון (על) [צ״ל באהל] המת [כדתנן במ״ג פי״א] לפי שהוא חלול נעשה כשתי טבלאות. ע״כ:

ואם היו של שיש טומאה בוקעת וכו׳. כתב הר״ב לפי שהן נחשבות כארץ. וז״ל מהר״ם הוי להו כגל של צרורות המונח באויר או גל של עפר. דטומאה וכלים תחתיו טהורין. [*כדלקמן משנה זיז. ע״כ:

ב **[*טמא טומאת ז׳.** כתב הר״ב. ואע״ג דתנן וכו׳. ואי משום חבורים נמי ליכא. דהוי דיקרב בדיקרב לדיקרב. כמ״ש הר״ב בר״פ דלקמן. דאין טמא אלא טומאת ערב. וא״ת והתנן בפרק במה מדליקין כל היוצא מן העץ. אינו מטמא טומאת אהלים וכו׳. ל״ק דההיא לשיהא האהל טמא בעצמו אף לאחר שהוציאו המת מתוכו. והכא בעוד שהמת בתוכו דהוי כמלא טומאה. ועיין בפ״ז משנה ב [בפירוש הר״ב] ור״פ דלקמן בד״ה וטמאוהו כו׳]:

ג **והן נוגעות זו בזו בפותח טפח.** משום סיפא נקט נמי ברישא בפותח טפח דלגופיה לא אצטריך. דכיון דתחת עצמה אינה מביאה הטומא׳. אלא בוקעת ועולה כו׳. כ״ש שאינה מביאה אל החבית שאצלה ואפי׳ נוגעת בפותח טפח:

טומאה בוקעת ועולה כו׳. כתב הר״ב אבל מה שבתוכן טהור. ולהרמב״ם שכתבתי בכמה דוכתי בפרק כוורת. אף מה שבתוכו כשהוא כנגד הטומאה. נמי טמא:

אבל אם היו טמאות כו׳. כתב הר״ב שאין התחתונות סותמות כו׳. מידי דהוה אקפולין כו׳. והתחתונה כמאן דליתא דמי. ואותה שעל גבה מביאה הטומאה לכל מה שתחתיה ובוקעת ועולה כל כנגדה עד לרקיע. כדפירש לעיל פרק כוורת. דאדם וכלים נעשים אהלים לטמא ולא לטהר. ולהכי הוו אהל להביא את הטומאה. לכל מה שתחתיהן. וכמאן דמלי טומאה כל מה שתחתיהן דמי וחוזרת ובוקעת למעלה כנגד כל החבית. דאין נעשים אהלים

להפסיק בין הטומאה. והא דנקט תחת כולן טמא. ולא נקט למעלה מהן. נ״ל משום דבטהורות נמי שגבוהות טפח איירי. דחוצצות בפני הטומאה דאיירי בחבית של שייטין [*דמתניתין ג פרק ב] [דכלים] וכיוצא בהן שהן סתומין וטהורים לגמרי ודמו לטבליות של שיש דלעיל ולא לכלים הטהורים העשוין לקבלה. דנעשים אהלים לטמא ולא לטהר. ע״כ ל׳ מהר״ם:

ד **כלים שבחצץ טהורים**. פי׳ שאחורי החצץ. אבל שבתוך החצץ צריך שיהיה שם פותח טפח. כמ״ש הר״ב במשנה ו. כך נ״ל. ושוב מצאתי שכך כתב מהר״ם. והנאני:

ה **שארצו של בית כמוהו עד התהום**. ולשון ספרי כל אשר באהל. לעשות קרקע הבית כמוהו. הרמב״ם. [*ועיין מ״ש במשנה ז פרק ג]:

ז **בית שמלאהו עפר**. ה״ג בספרים. ובנ״א תבן והכי מייתי לה בפ״ז דעירובין ד׳ עח. ובפ״ק דסוכה ד׳ ד. אבל כתבו התוס׳ דמשום דמייתי לה אתבן. טעו להגיה הספרים תבן במקום עפר:

ובטלו כו׳ טומאה בוקעת כו׳. דאילו לא בטלו הרי הוא כשאר חפצים המונחים באהל כדלעיל. ובגמרא פ״ז דעירובין רמי מהכא אדתנן התם חריץ שבין שתי חצירות כו׳ מלא עפר או צרורות מערבין אחד. ואין מערבין שנים. ואפי׳ בסתמא משמע דמתבטל. ומשני רב אשי בשלמא חריץ למיטיימיה קאי. אלא בית למיטיימיה קאי. וש״מ דנ״א דגרס הכא בטלו. דמשמע מסתמא בטלה. ליתא כלל. אבל הרמב״ם העתיק בטלו. ופי׳ דר״ל בטל דין הבית ואם היה בתוך זה העפר. כלים. ובמקום אחר ממנו טומאה הנה לא תטמא אלו הכלים באהל. שדין האהל כבר בטל להיות בית [נהרס] ע״כ. וצריך עיון סוגיא דעירובין ודסוכה וגם דבריו שבחבורו פ״ז לא הבינותי שכתב שם וז״ל בית שמלאו עפר. או צרורות. הרי זה בטל אצל הבית. והרי הוא כגל של עפר או צרורות. ואם היתה טומאה בתוך העפר בוקעת ועולה וכו׳. וצ״ע [*ועיין בפרק ד דמקואות משנה ג]:

[*טומאה בוקעת כו׳. כתב הר״ב אם יש כו׳ הרי הוא כקבר סתום כו׳. כדתנן ברפ״ז]:

ח **חצר הקבר**. איזהו חצר הקבר זו הגת שהמערות פתוחות לתוכה. תוספתא הביאה הר״ש. ובספ״ו דב״ב מפורש ג״כ שהחצר הוא כמו גומא יורדין לתוכה והמערות פתוחות לתוכה:

טהור עד שיהא בו ד״א. פי׳ הר״ב כל זמן שיש בה ד״א טהור העומד בה. וצריך לומר דאזיל בשידה תיבה ומגדל. דאל״ה כיון שיש ד׳ מערות לד׳ רוחות כבר נטמא כשהלך על הקברות שבמערות. כ״כ הרשב״ם והתוס׳ בפ״ו דב״ב דף קא. ומ״ש הר״ב וה״מ חצר הקבר כו׳ אבל מת בעלמא תופס כו׳. בפ״ח דסוטה דף מד דייקי׳ הכי. מדאצטריך למתני העומד לתוכה טהור. ש״מ ה״מ חצר הקבר דמסיימי מחיצות כו׳ וטעמא פירש״י דחכמים גזרו שיהא המת מטמא כל הנכנס בד׳ אמותי. כדי שלא ירגילו אוכלי טהרות ליקרב לו. ויהא סבור שלא האהיל. ויש לחוש שמא יפשוט ידו ויאהיל. ולאו אדעתיה. אבל חצר הקבר דכיון דמערה חלוקה הימנה. ומחיצותיה נכרות. לא גזור רבנן במתים שבתוכה שיתפסו ד׳ אמות סביבותיהם לצד המערה דכי גזור רבנן ד׳ אמות. במת המוטל באויר. וכגון למעלה אצל גג המערה כדי להרחיק את האדם מלהאהיל על הטומאה. אבל כאן יש היכר. ע״כ. ומ״ש הר״ב ואם אין שם אלא שלש מערות כו׳. צ״ע טעמא מאי [*והר״ש הביא תוספתא ששנויה כך. ופירשה דהיינו כמסקנא דסוטה. ואם באנו להשווינה למסקנא דסוטה לא דק הר״ב כלל. דהתם מסקינן אדברי ב״ה בד״א שפתחה מן הצד אבל פתחה מלמעלה ארבע אמות] ופירש״י הטעם דכשעשוי לחצר מדרון [צריך] לצאת דרך צדדים. איכא למימר כיון דלא גזור רבנן ארבע אמות במחיצות ניכרות סגי להו להא [חצר] בד׳ טפחים. והעומד בה הרי זה טהור שאין לנו במה לטמאו. דא״צ לטפס ולעלות שיפשט זרועותיו ויאהיל כנפיו על חלל הפתח. דכי נפיק מידדי ונפיק נשמט ונמשך לו מן הפתח של מערה לצד פתח של חצר ויוצא לו. אבל כשחצר מוקפת מערות מד׳ רוחותיה ואינה פתוחה בשום רוח דהשתא פתחה מלמעלה. אי אפשר דלא מאהיל כיון דאינו אלא ד׳ טפחים א״א לו לפרוש כנפיו ולטפס ולעלות. אלא א״כ האהיל על חלל הפתח. ע״כ. [*והשתא פירוש התוספתא בכל שהוא היינו ד׳ טפחים דמתני׳ וקרי להם כ״ש. [שהוא] שיעור מועט החשוב בשאר דוכתי. וא״כ היאך מפרש הר״ב ואם אין שם אלא ג׳ מערות כו׳ דאדרבה משנתינו דוקא בהכי מיירי. ומש״ה ס״ל לב״ה דסגי בד״ט והיינו כל שהוא. ודוחק לומר דהר״ב על דברי ב״ש מהדר. וכמו שהוא קאי בדברי ב״ש. דקשיין תרתי חדא וכי טעמא דב״ש אתי לאשמעינן. ותו דה״ל לפרש כ״ש שהוא *) ב״ש ועוד בה שלישיה מנליה לפרש כן אדברי ב״ש. אלא ודאי שהר״ב אין לו פירוש בב״ש. אלא כמשמעו. וקאי אדברי ב״ה. ואין טעם בדבר. ומ״ש הר״ב ובלבד שלא יגע במשקוף. תוספתא. ופירש הר״ש דקי״ל [בספי״ב] טומאה בבית הנוגע בשקוף טמא] ולהרמב״ם פי׳ אחר ואין להאריך:

עשה ראשה גולל לקבר. לשון הר״ב. והרי היא עומדת על הקבר כמו אילן. כ״כ הרמב״ם פ״ו מהט״מ [הלכה ה׳]. והקשה הראב״ד. דא״כ היינו עומדת. אלא סיפא שהקורה שוכבת בקרקע וראשה נכנס לתוך הקבר נעשה לו גולל. ורישא הטעם בזמן שהיא עומדת או מוטה על צדה וסומכת על הקבר. כל הקורה צריכה לראשה התחתון שהוא גולל לקבר. לפיכך כל שהוא כנגד הפתח של קבר טמא. אבל כשהיא שוכבת אינו כן לפיכך מה שעתיד לקוץ אינו

חבור. ע״כ. כלומר דמוטה על צדה אינה שוכבת ומוטלת לארץ. אלא מוטה בהטייה וזקופה קצת שנסמכה על הקבר במקצתה. וקצתה האחר זקוף ועולה. והכ״מ הליץ בעד הרמב״ם שהוא מפרש דעומדת ומוטה על צדה. תרוייהו כשהקורה מוטלת לאורך הקבר. אלא דעומדת היינו שהטילה על הקבר לרחבה. וקתני שאם היתה ארוכה. או רחבה יותר מהקבר. אין טמא אלא כנגד הקבר דוקא והשאר טהור. לפי שא״צ לגולל. אבל כשהעמידה על הקבר כמו אילן. אע״פ שמתוך שכולה עומדת על פתח הקבר היה ראוי לטמא כולה אפי׳ כשעתיד לקוץ. מתוך שא״צ לגולל ממנה אלא קצתה. לא טימאו ממנה. אלא עד ד׳ טפחים. והוא שעתיד לקוץ. ע״כ. ודוחק לפירושו מאי דקרי עומדת כשמוטל על הקבר לרחבה. ולכן נראה לפרש דעומדת הוא שעומדת זקופה. ואיכא בין ריישא לסיפא. דבריישא שעומדת על עמדה על שרשה. ושם היא עבה ורחבה ויוצאת חוץ מהקבר בצדי הרוחב של הקבר. וקאמר דאין טמא הנוגע באותן הצדדים. כיון שאינן כנגד הפתח. וסיפא עשה ראשה גולל. היינו שנתהפכה ועומדת על ראשה. ושם היא צרה. ואינה יוצאת חוצה לצדדין. וקמ״ל. דאין טמא בארכה אלא עד ד׳ טפחים ופשיטא דבריישא נמי כי קתני עומדת ה״מ לאשמועי׳ הא דאין טמא אלא עד ד׳ טפחים אלא כיון דאיכא למשמע התם. דאין טמא מן הצדדין שלא כנגד הפתח סגי ליה בהכי. וקמ״ל השתא הא דעד ד׳ טפחים בגוונא אחרינא. וממילא שמעינן דה״נ בעומדת על שרשה. דאין טמא אלא עד ד׳ טפחים. דודאי דלא שנא. וכן ג״כ אי משכחת בעשה ראשה גולל דאפ״ה יוצאת חוץ לצדדי הקבר. כגון שהקבר צר מאוד. שהוא קבר של נפל. או שהקורה עבה גם בראשה. דאה״נ דטהור הנוגע בצדדים היוצאים חוצה. אלא שדברו בהווה ורגיל להיות:

ט הנוגע בה. פי׳ הר״ב כל זמן שהוא גולל. לא שתטמא בהיותה חלק מהקבר. ואם יגע בה כאילו [נגע בקבר]. אבל היא תטמא במגע כל [זמן] שהוא על הקבר. וכאשר הוסרה מן הקבר נשארה טהורה. הרמב״ם. ובמשנה ז פ״ק דעירובין מפרש הר״ב דאף לאחר שפירש מטמא. והוא מלשון רש״י דהתם. ועיין מ״ש עוד לעיל פ״ב משנה ד [ד״ה הגולל]:

בהמה. שכפתה. הרמב״ם פ״ו מהט״מ [הלכה ד׳]. וטעמו פי׳ הכ״מ. משום דאל״כ הרי היא הולכת לכאן ולכאן. ואין כאן גולל. [*ובסוכה בפ״ב דף כג אמרי׳ טעמא הכי. אדאמר ר״מ שאין עושין אותה דופן לסוכה. וגם שם אמר ולא גולל לקבר]:

י המאהיל על המת והנוגע בכלים טמאין. פי׳ הר״ב טומאת שבעה מטעם חבורין. כגון דבשעה שנגע כו׳. וכ״כ הר״ש. וברע״פ דלקמן [סד״ה על האדם] מפרשים דא״נ שלא בחבורים. ושם אפרש בס״ד. והרמב״ם כתב וז״ל כבר קדם לך בפרק הראשון מזאת המסכת שהאדם כאשר נטמא במת ונגע בכלים יטמא אותן טומאת שבעה. ולזה כאשר נטמא אדם במת אם נגע בו או האהיל עליו. ואח״כ נגע בכלים. הנה אלו הכלים טמאים אבל אם נגע במת או האהיל עליו. עוד האהיל על הכלים. הנה לא יטמא אותן. לפי שטמא מת אינו מטמא באהל. אמנם יטמא במגע. אם לא שהאהיל בידו אחת כו׳. ועיין [מ״ש] ספי״א [מ״ט ד״ה והמנורה]:

הנוגע במת ומאהיל על הכלים טהורים. כתב מהר״ם. ואע״ג דהאדם טמא דכולן מביאין טומאה על עצמן בכ״ש מיהו אינו מביא את הטומאה בפחות מטפח. ע״כ:

אם יש בידו פותח טפח. לפי שקטן בן יומו מטמא טמא מת [כדתנן במשנה ג׳ פ״ה דנדה] ואפשר שיהיה נער קטן הרמב״ם. וכלומר דפותח טפח באדם בינוני משערינן:

פרק טז

א כל המטלטלין. נקט מטלטלין. משום שלא גזרו טומאת אהל בעובי המרדע. אלא על האדם הנושאן. אבל בפותח טפח. אפי׳ במחוברין נמי מביאין את הטומאה. דדוקא זרעים וירקות לפי שאין בהם ממש. קתני [במשנה ה פ״ח] דלא מביאים ולא חוצצים. דהוי כמו כפת הברד והשלג [והכפור] והגליד והמלח אבל אילן המיסך על הארץ קתני התם [במשנה ב] דמביא את הטומאה. תוס׳ פ״ק דשבת [סוף] דף טז [ד״ה כל המטלטלין]:

אקפח את בני. פי׳ הר״ב שבועה היא אקפח את בני אם אין דבר זה אמת שהלכה זו מקופחת. וכענין זה מצינו במקרא [בראשית מב] חי פרעה אם תצאו מזה כלו׳ שלא תצאו מזה. תוס׳ שם [ד״ה אקפח]. וכתב רש״י מצטער היה על תורה המשתכחת ומקלל את עצמו אקפח כו׳:

וטמאוהו משום כלים המאהילים על המת. פי׳ הר״ב דלא בעינן פותח טפח אלא להביא את הטומאה תחת ראשו השני. להביא הטומאה על אחרים. רש״י [שם]. ומ״ש הר״ב וטמאו את האיכר או מטעם חבורין. ומרדע בר קבולי טומאה הוא. דאין דינו כפשוטי כלי עץ דהא יש בו דרבן של מתכת בראשו האחד. ובראשו השני יש בו חרחור. כדתנן בפכ״ה דכלים [משנה ב]. כ״כ הר״ש. וכך היא שטת התוס׳ דבמסכת שבת פ״ק [דף יז ד״ה ועל שאר] ואזלה לשטת ר״ת וסיעתו. דהא דאמרינן. חרב הרי הוא כחלל [*וכמ״ש (הר״ב) [הר״ש] בפ״ק משנה ב] דוקא חרב ודומיו שהוא כלי מתכות. אבל שאר כלים לא. אא״כ שהם בחבורין שבשעה שנגעו במת נגע בהם האדם. וכמ״ש הר״ש ברפ״ק והוא שטת הראב״ד ג״כ בפ״ה מהט״מ [הלכה ג׳]. וכתב

הר״ש. ומיהו [אי] אמרי׳ חרב הרי הוא כחלל לטמא אחרים באהל [וכן דעת הר״ב בהדיא גבי מנורה בדות בספי״א] [ד״ה והמנורה] היה האכר ראוי ליטמא משום דמרדע מאהיל עליו דמטמא באהל. ולישנא משמע דלאו מתורת אהל טמאוהו. ועוד דאי מטעם אהל מאי קאמר ר״ע על האדם הנושאן בעובי המרדע. כלומר שיש בהיקפו טפח. אפילו בכ״ש טמא מדאורייתא. דחרב הרי הוא כחלל. ועץ המשמש את המתכות טמא כדין מתכות. כדמוכח פי״ג [דכלים משנה ו] ומ״מ אפשר דכאן לא היה דרבן. בתוך המרדע ולא חרחור. ומרדע מקבלי כלי עץ הוא. שדרבן מיטלטל ודרך להסירו. כדאמרינן בחגיגה [דף ג ע״ב] וכו׳ ע״כ. ולפי מ״ש בסוף פי״א [ד״ה שם] בשם הרמב״ם. לא קשיא. דאין חרב כחלל לטמא במשא ובאהל. אלא למגע בלבד. וא״ת ומאי חיבורין איכא הכא. דהא והאהיל צדו אחד תנן. לא קשיא דכל דבר המאהיל על המת הרי הוא כנוגע ומחובר בו. וכי הא דתנן בפ״ק משנה ג. אין האהל מתחשב. ומ״ש הר״ב או משום דה״ל כלים שנגעו כו׳. כדתנן בפ״ק [משנה שם]. וכ״כ ג״כ הר״ש. וזה לשטת הר״י מסמפונט. שכתב הר״ש ברפ״ק דלאו דוקא חרב הרי הוא כחלל. דה״ה לכל הכלים וכן היא שיטת הרמב״ם [בפ״ה דהט״מ הלכה ג׳] והלכך הכא אע״ג דכלי עץ הוא יש לו דין כלים שנגעו כו׳. ואפילו בלא חיבורין. מה שאין כן לר״ת וסיעתו דלדידהו כלים שנגעו וכו׳ דבפרק קמא. דוקא בכלי מתכות. ולשטה זו דאף כלי עץ יש לו דין חרב כחלל. הדרא קושית הר״ש לדוכתה. דהיה האיכר ראוי לטמא משום דמרדע מאהיל עליו כו׳. לדעת הר״ב דספי״א דאמרינן חרב כחלל אף לטמא באהל. וצריך עיון. ועוד לא דק הר״ב. דהואיל וברפ״ק [משנה ב] כבר סתם כדברי הרמב״ם דחרב כחלל לאו דוקא חרב שהוא כלי מתכות. אלא ה״ה לכל הכלים. לא הוה ליה לכתוב בכאן מטעם חבורין. וכ״ש בסוף פרק דלעיל. דלא כתב אלא דוקא בחיבורין. אלא אגב שיטפיה העתיק דברי הר״ש כולם ולא דק. ועיין עוד בסמוך. גם אתי תלין משוגתי שבפ״ז דנזיר משנה ג [ד״ה וכלים]. העתקתי דברי הראב״ד דבפ״ז מהל׳ נזירות שכתב שאין טומאת שבעה לאדם בכלים אלא בחיבורין. ומדבריו השבתי על טענת רבינו חיים כהן איזהו בית אשר תבנו לי כו׳. וכל זה מפני שראיתי שם שגם הכ״מ הסכים עם הראב״ד ולא עוד אלא שכתב שגם דעת הרמב״ם כדברי הראב״ד. ולא דקדקתי אחריו לרדת שם לסוף דינים הללו. אבל עכשיו עין בעין נראה. שהראב״ד עצמו כשאמר כן בהל׳ נזירות. לא אמר אלא בכלי שטף. ולא בכלי מתכות. דבהדיא כתב בפ״ה מהל׳ טמא מת [הלכה שם] דבחרב שלא בחבורין ובשאר כלים בחבורין. וכמ״ש לעיל בשמו. וא״כ ז״ש הכ״מ בהלכות נזירות [פ״ו הלכה ח׳] וז״ל. מי הגיד לאדונינו הראב״ד שהרמב״ם סובר שלא בחיבורין מטמא כו׳. הנה הודאת פיו של הרמב״ם הגיד לו. שבפ״ה מהט״מ משוה כל הכלים לדין א׳. וכיון דבחרב לכ״ע אין צריך חבורין. א״כ להרמב״ם הכל א״צ חבורין ועל שאר הכלים השיגו הראב״ד. והואיל וכן. גם טענת רבינו חיים כהן באמרו איזה בית אשר תבנו לי במקומה עומדת מצד כלי מתכות. שא״צ חבורין לכ״ע. [*אבל הרמב״ן בפי׳ החומש פרשת חקת. כתב דאין החרב מטמא באהל. והעתקתי לשונו בנזיר [ד״ה על אלו]. בס״ד]:

על האדם הנושאן. פירש הר״ב זימנין אין עליו כי אם טומאת ערב שבגדו מפסיק כו׳ והוו ליה דיקרב בדיקרב לדיקרב. וכ״כ הר״ש וכלומר שכיון שזה האדם טמא עכ״פ טומאת ערב. דמדאוריי׳ יקרב בדיקרב טמא טומאת שבעה. כדילפינן בפ״ב דעבודת כוכבים דף לז. דכתיב (במדבר י״ט:כ״ב) וכל אשר יגע בו הטמא יטמא. ומשמע ז׳ ימים כסתם טומאת מת. והא דכתיב (שם) והנפש הנוגעת תטמא עד הערב. מוקמינן שלא בחיבורין. ויקרב בדיקרב דטמא טומאת שבעה. היינו בחבורין. והשתא יקרב בדיקרב לדיקרב שהוא השלישי. הואיל ונוגע בטמא טומאת שבעה הרי הוא טמא טומאת ערב. משום והנפש הנוגעת. ואי איתא דאדם זה כשנושא המרדע על בגדו שעל כתפו. דלא לטמא לאותו אדם אלא טומאת ערב כדינו שהוא שלישי ובמחוברין איכא למטעי דלאו משום שלישי הוא שטמאוהו אלא מדין אהל. ואתי למימר כו׳. ופירשו התוס׳ דפ״ק דשבת [דף יז ד״ה אר״ע]. הטעם. לפי שאינו פשוט כל כך טומאה דבחבורין. ולפיכך יאמרו שטמא משום אהל. הואיל ויש בהיקפה טפח. ואתי למימר שאין באהל אלא טומאת ערב. לכך גזרו כו׳. ודוקא בעובי המרדע שיש בה בהיקפה טפח. אבל בפחות מכן ליכא למטעי כלל שיהא משום אהל. ואע״פ שלא ידעו טומאה בחבורין. לא יטעו. אלא ישאלו הטעם. וכתבו עוד דלא חלקו. ואפי׳ יהא מפסיק בינו לבין המרדע שלשה סודרים או ארבעה. ויהיה אדם רביעי. או חמישי או יותר. ואפילו אם המטלטלים פשוטי כלי עץ שאינם בני קבולי טומאה. דלא שייכא בהם טומאה בחבורין. עד כאן. ועיין מה שכתבתי בפ׳ בתרא משנה ו [ד״ה על האדם]. [*ועיין בסוף פרק ט] והא דצריך לפרש דה״ל דיקרב בדיקרב וכו׳. היינו לשטת ר״ת וסיעתו. דלא משכחת לה שיהא האדם הנושא המרדע טמא אלא ע״י חבורין. אבל להרמב״ם וסיעתו. הרי הוא טמא משום נוגע בלבד. דכלים הנוגעים במת וכלים בכלים השלישי טמא טומאת ערב. כדתנן בפרק קמא משנה ב. והיינו אפילו שלא בחבורין. וכדלעיל. וכבר כתבתי ג״כ בריש פרק קמא. דלהרמב״ם. הך קרא דוכל אשר יגע בו הטמא יטמא. טומאת ערב היא. ולא מיירי בטומאת חבורין:

[*בפותח טפח. עיין מה שכתבתי בשם הרמב״ם במשנה ו פרק יב [ד״ה מביאה] בסייעתא דשמיא]:

ב טמא. ודלא כרבי דוסא דלעיל [ריש] פרק ג. דתנן מאהיל על כחצי זית וכחצי זית מאהיל עליו. רבי דוסא בן הרכינס מטהר. וחכמים מטמאין. הר״ש:

נמצא מביא את הטומאה לעצמו כו׳. ולא לנוגע בו. כדתנן במשנה ב פרק ז בבבת כחצי זית מתוכו וכחצי זית מאחוריו וכו׳:

והסל. כתב הר״ב ובמס׳ כלים כו. פי״ז משנה טז:

אם יש בסל פותח טפח טמאים. דאדם שהוא מקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה. מהר״ם. ועיין [מ״ש] ריש פי״ב [ד״ה טמא]:

בין לעיר בין לדרך. פירש הר״ב בין לעיר הסמוכה לבית הקברות כו׳. דאל״ה מספיקא לא מחזקינן טומאה. גמ׳ פ״ב דכתובות דף כ [ע״ב]:

חדשות. שאין זמן רחוק שלא היה כאן תל דאיכא למימר כיון דחדשה היא. אם איתא שנקבר שם מת מידכר דכיר ליה. רש״י שם. ואע״ג דמזכיר שאינו פשוט קודם. אשכחן טובא דכותיה בכמה מקומות במשנה. ולא קפדינן. אלא היכא דקאי אפלוגתא. כלומר על דברי מי שקדם לו [*שהל״ל אחת זו שאתה מודה לי בו]. או דקאי אקרא. [*שיש לומר. א׳ זה שכתוב בפירוש בקרא] תוס׳ שם:

טמאות. פי׳ הר״ב מפני שהנשים קוברות שם נפליהם וכו׳. וגם הרמב״ם לא כתב אלא זה הטעם בלבד. וכן בתוספתא שהביא הר״ש. אבל לא שזה הטעם קאי גם על קרובות לדרך. דהתם לא שייך למימר דעד חמשים אמה אזלא. דהיכא קיימא דמיניה אזלא. אלא בדרך טעמא אחרינא. וטעמא פשיטא הוא. כדאמר בגמ׳ דכתובות [שם] בשלמא דרך בית הקברות דזימנין דמתרמי בין השמשות [של ע״ש] ומקרו וקברו בתל. והואיל וטעמא פשיטא הוא לא הוצרכו לפרשו:

שאין קרובה הימנה. אבל אם יש קרובה הימנה. אפי׳ היא בתוך נ׳ אמה הוי כרחוקה וחדשה דטהורה דאם איתא דהלכה אשה יחידה לקבור. לא שבקה קרובה הימנה ואזלא להך. רש״י שם:

שאין אדם זוכרה. שאין אדם אומר זכור אני שלא היה כאן תל ובימי נעשה תל זה לכאן. רש״י שם:

ג **המוצא מת בתחלה וכו׳**. משנה זו שנויה פ׳ בתרא דנזיר [משנה ג] וחד מינייהו אגב גררא. הר״ש. וכבר הוספתי שם מה שראוי להוסיף בס״ד. לבד ראה זה מצאתי עכשיו שבנוסחת מהר״ם. נמחק בתחלה:

ד **בודק אמה על אמה ומניח אמה**. לשון הרמב״ם פחות מה שיהיה בין קבר לקבר אמה אחת. ולזה כאשר ימצא זה המת השלישי קבור כמו שספרנו. ועזב לפניו אמה לפי שהוא פחות מה שימצא בין שני קברות [דאע״ג דאין הלכה כר״ש בסוף פ״ו דבבא בתרא [דף קב] דס״ל אמה בין כוך לכוך. היינו לענין דינא דמוכר ומקבל. אבל מ״מ יש בנמצא כך] ויחפור באמה השניה לפי שפעמים יש שם קבר אחר ולא יצטרך לחפור על אורך הקבר כשיעור אורך אמה [אלא רוחב אמה] ג״כ. והוא אמרו אמה על אמה לפי שאם יהיה שם מת יראה ואז [יצטרך] שיגלה מגופו. וכן [עד] עשרים אמה יעזוב רחב אמה ויחפור אמה על אמה. ע״כ:

אוכל בדמעו. פי׳ הר״ב אם כהן הוא אוכל בתרומתו לשון מלאתך ודמעך לא תאחר וכו׳. וכך כתב הר״ש וכן הרמב״ם. וכ״פ הר״ב והר״ש והרמב״ם משנה ג פ״ב דטהרות. אבל הראב״ד בפ״ט מהלכות טמא מת [הלכה ט׳] פי׳ בדמעו ל׳ מדומע תרומה שנתערבה בחולין ולא בתרומה ודאי. ומ״ש הר״ב ואע״ג דכהנים אינן רשאין לבדוק וכו׳ מכל מקום אי אתרמי כו׳. וכ״כ הר״ש. אבל מהר״ם כתב. דנראה לי דמיירי בעבד כהן. ואשת כהן. ובת כהן דאוכלים בתרומה. ולא הוזהרו על הטומאה. ע״כ:

והמפקח. פירשתיו במשנה ו פרק ח דפסחים:

ה **מלקט עצם עצם והכל טהור**. פי׳ הר״ב ואין להם תפוסה כו׳. וכל שכן שאין להם שכונת קברות וטעמא פירש הר״ש הואיל ולא נתקנה לקבר כדקאמר גבי בור ועי׳ במשנה ה פרק בתרא דעדיות:

המפנה קברו מתוך שדהו כו׳. בתוספ׳ המפנה קברו לרשות הרבים והלך לשם אחר [גי׳ הר״ש אדם] מפנה עצם עצם. והכל טהור:

פרק יז

א **הרי זה עושה בית הפרס**. ועפרה מטמא במגע ובמשא ואינה מטמא באהל. כדתנן בפרק דלקמן מ״ב וטומאת בית הפרס מדברי סופרים. הרמב״ם סוף פ״ב מהלכות טמא מת:

בית הפרס. מה שכתב הר״ב. מפי אחרים שמעתי על שם שפרסות כו׳. אני מצאתי שפירשו כך התוס׳. בסוף פרק ז דנדה [דף נז ד״ה בית הפרס]:

מלא מענה. פי׳ הר״ב ממקום הקבר שהתחיל לחרוש בו וכו׳. וכ״כ הר״ש. וכן כתב הר״ב בספ״ז דנדה. ודלא כשטת רש״י שהחזיק בה הר״ב בפ״ק דתמורה מ״ה:

מענה. הוא הקו אשר יקוה אותו המחרישה על אורך השדה. אמר הנביא [ע״ה] על גבי חרשו חורשים האריכו למעניתם. הרמב״ם. [*ואע״פ שזה הפסוק בתהלים קכט. ולא נמנה ספר תהלים אלא עם הכתובים ברוח הקודש. אעפ״כ לא נמנע הרמב״ם לקראו נביא. כי גם רוח הקדש מכלל מדרגות הנבואה

הוא. ואע״פ שהמדברים ברוח הקודש אינם נביאים. אפילו הכי בקצת העתים יהיו נקראים נביאים. כמ״ש הרמב״ם בספר המורה בפמ״ה מהחלק הב׳]:

רבי יוסי אומר בית חמש. וזה מאה וי״א אמה וג׳ רביע אמה ברבוע בקירוב. הרמב״ם. וכשתדקדק בחשבון שמסרתי לך בפ״ב דערובין [משנה ה] משם תראה. וכן תעשה כל האמות לרביעיות ויהיו בין הכל תמ״ז עם השלשה רביעיות הקדומים. וכשתכה אותם ותצרפם כאשר הראת לדעת משם. תמצאם קצ״ט אלף תת״ט רביעיות. הוא השטח כולו המרובע אשר גדרו וצלעו מאה י״א אמה ג׳ רביעיות. וכשתוציא כל ט״ז ממנו כי כל ט״ז מאלו החלקים הן האמה בתשבורת זה השטח שחלקיו רביעיות. שכן ד׳ רביעיות הכאתם עולה ט״ז כמבואר. ותמצא בזה השטח שנים עשר אלף תפ״ח פעם ט״ז ועוד אחד חלק מחלקי ט״ז. וידעת ששטח חמשים על חמשים שהוא שטח הסאה שעולה ב׳ אלפים ת״ק. שכן רבוע חמשים פעם חמשים. ויהיה א״כ שטח חמש סאין. ה׳ פעם ב׳ אלף ת״ק. שהוא י״ב אלף ת״ק הרי שלא יחסר לך כי אם י״ב אמה פחות חלק אחד מחלקי ט״ז בכל השטח הזה. והוא שאמר הרמב״ם בקירוב:

על בורך המחרישה. וכן גירסת הר״ב והרמב״ם. אבל מהר״ם גורס עד בורך כו׳. וכתב נ״ל עד עומק בורך המחרישה שהיא נכנסת בקרקע ג׳ טפחים טמא העפר. וכדתנן לקמן פ׳ בתרא [מ״ה] במטהר בית הפרס נוטל ממנו ג׳ טפחים. ולהכי קאמר הכא דעד עומק בורך המחרישה טמא. והיינו לענין העומק. ולאורך עד מקום שיצמחו ג׳ כרשינים. פירוש נותן רובע הקב כרשינין בקרקע ומגלגל המחרישה עליהם וכל שהיא הולכת. היא מוליכה הכרשינים עמה ויש מקום שמועטין. ע״כ:

שלשה כרשינין. דשיעור השעורה [*שמוליך המחרישה] ג׳ כרשינין. כדאמרינן בבכורות. הר״ש. [*ולא מצאתי שם]:

זה בצד זה. לא שמתחלה הם נופלים זה על זה. שהרי אין בנקב אלא כשיעור גרעין אחד. אבל בא לומר דשלשה יפלו זה בצד זה. ולא יותר. ולשון הרמב״ם. ובלא ספק כי כאשר ישאר השארות [מועט] מאלו הגרעינים. הנה הם לא יפלו בצד אחד [אלא אחר נענוע] הרבה. אבל יהו הגרעינים בסוף המחרישה רחוקים קצתן מקצתן. ואמר כי כאשר יצמחו ג׳ גרעינין זה בצד זה שם יכלה בית הפרס. ע״כ. ופירוש מהר״ם כתבתי לעיל:

ב **[*עד שם כו׳**. כתב הר״ב אפי׳ תוך שש אמות או חמש. ופי׳ הר״ש אפי׳ תוך י׳ אמות או חמש. ונ״ל שם ט״ס [וצ״ל ו׳] ואכתי לא ידענא למה להו לכתוב ו׳ כיון דאפי׳ ה׳ סגי]:

רבי יהושע אומר פעמים עושה כו׳ כיצד חרש חצי מענה כו׳. כלומר. ואע״פ שלא חרש בפעם אחד. כשהשלים חרישתו הרי נעשה בית הפרס. וכשחזר אחר כך והשלים עד מאה. נמצאת אומר שבית הפרס שהיה כבר עושה עוד בית הפרס והיא תשלום המאה. ולפי שאינו מיושב כ״כ לכך אתא רב דימי בפ״ק דתמורה [דף יג] לאסבר׳ לה בשלש שדות. דהשתא שייך שפיר. בית הפרס עושה בית הפרס. כיון דלשדה אחר הוא שעושה בית הפרס. וכמו שכתבתי בשם הר״ש שם משנה ה [ד״ה אין בין]:

ג **[*מלטימיא**. פי׳ הר״ב תפירה מלאה מתים כו׳ טמיא בלשון ארמי עצמות כו׳. וז״ל הרמב״ם מלטמיא מורכב. מלא עצמות. ולפי׳ אני אומר של׳ הר״ב ג״כ מורכב מפי׳ הרמב״ם ומפי׳ הר״ש. שתחלת דבריו שכתב חפירה מלאה מתים. הוא מפי׳ הר״ש. וכתב מתים טמונין הרבה יחד כמו שקצת [אומות] עושים חפירה וממלאים אותה מתים זה על גב זה. ע״כ. ולדבריו טמיא לשון טמונה. ואע״פ שהנו״ן חסרה אין זה חסרון בשמו׳ ובפרט במורכבים. וגם יכולני לומר דטמיא לדבריו ענין טומאה. שהמתים טמאים. ולא הוצרך הר״ש להעלותו על לשונו. כי באמרו מתים נודע שהם טמאים. ואיך שיהיה עכ״פ לא נתכוין הר״ש על עצמות ושיהי׳ טמיא בלשון עצם. וא״כ ז״ש הר״ב כך. הוא מפי׳ הרמב״ם. ואם לפירושו של הרמב״ם לבד היתה כוונתו. ה״ל לכתוב בתחלה ג״כ עצמות במקום מתים. אלא שהרכיב שני הפירושים מבלי שום לב שאין פירושם שוה בפי׳ המלה. ומ״ש [הר״ב] דטמיא בלשון ארמי עצמות. כך כתב הרמב״ם ומאמר החכמים. אנדרינוס שחיק טמיא ענינו שחוק עצמות ע״כ]:

[*מצבירות עצמות. פי׳ הר״ב ממקום שהעצמות צבורות שם כלומר ואינם בחפירה אלא צבורים ע״ג הקרקע וז״ש הר״ב אח״כ ועל צבירת עצמות גלויים. וז״ל הרמב״ם בפ״י מהט״מ [הלכה ד׳] או שהיו עצמות אדם צבורות ע״ג קרקע ע״כ ומה שהעתיק ומצבורת. וכן לקמן ומשדה. כן העתיק ג״כ הר״ש ז״ל]:

וכן עובד כוכבים שחרש. קבר בשדהו. הרמב״ם פ״י מה׳ טמא מת [הלכה ו׳]:

ה **שדה שאבד קבר בתוכה**. טמא במגע ובמשא ובאהל. כדתנן בפ׳ דלקמן משנה ג:

עלייה טהורה. פי׳ הר״ב ממ״נ אם הקבר בתוך הבית כו׳. ואל יקשה עליך מה שאמרנו בפ״ז טומאה בתוך הכותל כל העליות שע״ג אפי׳ הן עשר טמאות דהתם בכותל והכא תחת הכותל לפי שהבית הוא אהל על הקבר. והעליי׳ אהל אחר למעלה מזה האהל. הרמב״ם בנא״י. ומ״ש הר״ב ואם הקבר תחת אסקופת פתח הבית כו׳. הנה המשקוף אשר לבית יאהיל עליו ויהיה [משקוף העליי׳] אהל על אהל. הרמב״ם. וכ׳ מהר״ם נ״ל דמכוון דקאמר לא אתא לאפוקי אלא אם פתח עלייה עודף על פתח הבית מכאן או מכאן אבל אם פתח הבית רחב הרבה יותר משל עלייה לכל צד ה״נ עלייה טהורה לכל

צד. ע״כ:

ועפר ח״ל. עיין בפי׳ הר״ב במשנה ג פ״ב:

כחותם המרצופין. פי׳ הר״ב שהוא שיעור הגוש לטמא. כדתניא בבכורות פרק הלוקח בהמה (בכורות דף כב) הר״ש:

ולא חשו להם חכמים. ובנוסחת ארץ ישראל מצאתי שנמחק חכמים. וגם הרמב״ם בפרק י״א מהט״מ. לא העתיק. אלא ולא חשו להם משום טומאה:

פרק יח

א **מזין על האדם כו׳**. פי׳ הר״ב כדי שיהיו טהורים מטומאה דאורייתא. וז״ל הר״ש שאם היו הבוצרים טמאים טומאה דאורייתא מיטהרין ממנה כו׳ ומשמע דהיינו אם היו טמאים דאורייתא. אבל הטהורים א״צ להזיה כלל. ופשטא דמתני׳ לא משמע הכי. אלא פסיק ותני מזים כו׳ ושונים כו׳. והראב״ד בפי״א מהל׳ טומאת אוכלין [הלכה ה׳] כתב דיין היוצא מאלו הענבים שבבית הפרס. אינן טהורין לאוכלי טהרות. אבל הם ספק. ומפני מה מזין על הבוצרין. כדי שלא לטמא חולין שבא״י בידים. לפיכך מטהרין אותן מטומאה ודאית. ע״כ. והשתא ניחא קצת דלהכי פסיק ותני מזין כו׳. לומר שצריכין טהרה מטומאה ודאית כי היכי דלא לטמויי בידים. אע״פ שהן כבר טמאין מספק. אבל להרמב״ם [שם] לעולם מזין כו׳. אפי׳ על הטהורים ודאי. וכתב הטעם. כדי להכיר שאין מקילין בטומאת בית הפרס. אלא מפני שהוא ספק:

ואם נגעו אלו באלו כו׳. והר״ב העתיק. אלו ואלו. ופי׳ הבוצרים נגעו באחרים כו׳. וגם גי׳ הר״ש. אלו ואלו. אבל כתב דאין לפרש שנגעו אלו ואלו בוצרים במקבלים. חדא דמלתא דפשיטא הוא. ועוד דא״כ ה״ל למתני אלו באלו. ומפרש ואם נגעו אלו ואלו כל הבוצרים נגעו בענבים. טמאים כל הענבים. כדתניא בתוספתא בצר בית הפרס זה. לא יבצור בית הפרס אחר ואם בצר טמא. אלו דברי ב״ה. כלומר דחשבינן ליה [*זהו פי׳ המשנה] כטהור לגבי ענבים שבצר הוא. ולא לענבים שבצר חבירו [דה״נ] נחשב [זהו [פי׳] התוספתא] כטהור לענביס של בית הפרס זה. ולא לענבים של בית הפרס אחר. וכדפרישית בענבים שלא הוכשרו הכשר גמור. ונוגע בענבים שבצר חברו. דומה לנוגע בענבים של בית הפרס אחר. אע״פ שהמקבלים מערבים הכל. דה״נ מערבים של בית הפרס זה. בשל בית הפרס אחר. כיון דטהורים עכ״ל. וזה שהקשה דמלתא דפשיטא הוא. לא קשיא דטובא קמ״ל. דאע״פ שנחשבם כאילו אינם מוכשרים ורשאין לבוצרן היינו כל עוד שהן בבית הפרס. אבל מכשיצאו חוץ לבית הפרס. יש להן דין הבוצר לגת שנחשבם מוכשרים. וז״ל הרמב״ם. ואמרו אלו הענבים בלתי מוכשרים כל זמן שיהיו בבית הפרס. וכאשר יצאו חוץ לבית הפרס הוסר ההכרח. ונשאר בהכשר. כמו שגזרו על בוצר לגת. ולזה כאשר יגעו הטהורים. אשר ישאו הענבים לגת [באשר] יבצרו אשר הם נטמאו טומאת בית הפרס. נטמאו ויטמאו הענבים שהם מוכשרים כמו שבארנו. ע״כ. אך הוא העתיק בחבורו [שם] ואם נגעו אלו באלו:

ונותן לתוך הכפישה. דבשעת בצירה הכפישה תחת האשכול ככלי ונופל בה. הר״ש:

הכפישה. פי׳ הר״ב דלאו בת קבולי טומאה הוא. ועיין במשנה ו פ״ה [בפי׳ הר״ב]:

ימכר לשוק. פי׳ הר״ב דקנסינן ליה כו׳. וכ״כ הר״ש. וכלומר שלא יוכל לבצרן בטהרה. אבל כשמוכרן לשוק ודאי דטהורין הן. שלא גזרו אלא על הבוצר לגת. וכדפי׳ הר״ב במשנה ד פרק בתרא דטהרות. וכן פי׳ הרמב״ם בכאן. כאשר יבצור לגת. הנה הוא מוכשר [ליטמא] אבל יבצור למכור לשוק לאכילה אשר אינו מוכשר:

ב **שלשה בית הפרסות הן**. כתב הר״ב שדה שנחרש כו׳. ושדה בוכים. ולא היה ראוי למנות עמהם שדה בוכים. דטהור גמור היא. אלא משום דשייך בהו דין זריעה ונטיעה. קא חשיב ליה. הר״ש:

החורש את הקבר. הוא בית הפרס ששנינו בפירקין דלעיל שעורו מלא המענה. הר״ש:

נטעת כל נטע. שהנוטע אין דעתו לעקור. ואם תהיה הטומאה טמונה תחתיו. אין בכך כלום. הראב״ד פ״י מהט״מ [הלכה ח׳]. והרמב״ם [שם] כתב לפי שהשרשין יורדין למטה משלשה. ולמטה משלשה בבית הפרס טהור [כדתנן לקמן משנה ה] שהרי הקבר נפרס על פני כל השדה. ע״כ. ועיין לקמן:

[*התבואה. היא חמשת המינים. הרמב״ם].

[*והקטניות. הן הפולים והאפונים. [והעדשים]. הרמב״ם]:

[*בשלש כברות. כתב הר״ב אבל טהורים הן. כלומר התבואה והקטניות. וכן כתב הר״ש בהדיא. והתבואה והקטניות טהורים]:

[*ושורף את הקש. פירש הר״ב שמא יש בהן עצם כשעורה. וכ״כ הר״ש. והיה נ״ל לפי שמפני שהקש והעצה רב ומסתבכין ביחד. אי אפשר לבדקן. אבל הרמב״ם בפ״י מהלכות טמא מת [שם]. מסיים שאם תתיר לו בהנייה. מוציאו למכרו. ונמצא מרגיל את הטומאה עכ״ל]:

[*הקש. פירש הר״ב תבן וכו׳. וכ״כ הרמב״ם. וקשיא לי דבכמה דוכתי תנן תבן וקש בשביעית סוף פ״ח. ופ״ט משנה ז. ובשבת פ״כ מ״ג וה׳. ובב״מ

ריש פ״ט. ועיין מ״ש שם בב״מ. והר״ש כתב קש. הם השבולים ידות של תבואה עצה ידות של קטניות. ע״כ]:

ומטמא במגע ובמשא ואינו מטמא באהל. ובנוסחת מהר״ם ומטמאה במגע ובמשא. ואינה מטמאה באהל [*והיא גירסת הר״ב. אבל הרמב״ם בפירושו העתיק כגירסת הספר וכן בחבורו פ״י מהט״מ [הלכה ב׳] כתב ועפרו מטמא:

ג **שדה שאבד כו׳**. כתב הר״ש מסתברא דשדה שאבד ברשות היחיד דאורייתא בבקעה בימות הגשמים [כדתנן במ״ז פ״ו דטהרות] והא דאמרינן בכל דוכתא. דבית הפרס דרבנן היינו בנחרש. ואבד נמי ברה״ר דרבנן. והחמירו בו יותר מבקעה בימות החמה [דתנן התם]. דהתם הטומאה ידועה במקומה. וליכא ספיקא אלא לזה שנכנס. אבל אבד הספיקא לכל אדם. ע״כ:

נזרעת כל זרע. כתב הר״ב ה״ג ברוב הספרים אבל בתוספתא קתני אינה נזרעת כל זרע וכן היא בעיני. דהיכי שרי לחרוש ולזרוע. הא קא מיטמא בהיסט. דבית הפרס מטמא במשא. הר״ש. ומהר״ם כתב נ״ל דלא קשה. דהא אמרינן לעיל [מ״ג] שדה שאבד בה קבר אינה עושה בית הפרס. הלכך ליכא למיחש ובזרעים לא חייש כמו באילנות. שהעולם תאבים לאכול הפירות. ור׳ יהודה דאסר בתוספתא בזרעים. דאפילו בזרעים גזר. א״נ גזר זרעים אטו אילנות. ע״כ. וגם הרמב״ם [פ״ח מהט״מ הלכה ג׳] גורס כגירסת הספר. ומפרש לפי שאין שרשי זרעים מגיעין עד לקבר. אבל אין נוטעין בתוכה. לפי שהשרשים מגיעין עד למת:

ומטמא. מהר״ם גורס ומטמאה [*וכן הוא גירסת הר״ב. והרמב״ם העתיק בפירושו כגירסת הספר. וכן בחבורו [ריש] פ״ח מהט״מ כתב עפרה מטמא כו׳]:

ומטמא במגע ובמשא. כבית הפרס שמא נדוש הקבר בה ויהיו עצמות כשעורה בתוך עפרה. הרמב״ם רפ״ח מהט״מ. וניחא השתא דמיקרי בית הפרס. לפי ששייך בו ג״כ פרושת העצמות. וא״נ פריסתם ושבירתם. והתוספות נדחקו בכך בסוף פ״ז דנדה [דף מ ד״ה בית הפרס]:

ובאהל. לפי שאולי [על] זה הקבר האהיל. כאשר לא נודע מקומו איה. אבל ידענו באמת שבזה השדה קבר וכבר היתה בו טומאה קבועה. הרמב״ם:

ד **לא נטעת ולא נזרעת**. פי׳ הר״ב במ״ק בגמרא [ד׳ ה] מפרש דמשום יאוש בעלים נגעו בה דכיון שכן הוא כו׳. פי׳ כיון שכך הוא דרך זה השדה שבוכים בו. סוף שמתיאשים כו׳. אבל לא שודאי מתיאשים. והיינו דכתב ודוקא שנתיאשו כו׳. ודברי הר״ב הן דברי הר״ש. ועיין מ״ש במ״ז פ״ו דב״ב [ד״ה ושלו] וכתב הכ״מ בפ״ח מהט״מ [הלכה ד׳] דקשה שלפי זה אינו ענין לטומאה ולא היה לתנא לשנותו לענין טומאה. ע״כ. ובמאי דכתבתי במשנה ב בשם הר״ש לא קשיא דמשום דשייך בהו דין זריעה ונטיעה. קא חשיב לי׳. והרמב״ם כתב [שם] שדה בוכים מקום קרוב לבית הקברות שהנשים יושבות שם ובוכות כו׳. אין נוטעים אותו. ואין זורעין אותו. שלא להרגיל רגל אדם לשם. שמא יש שם טומאה מפני שהוא קרוב לבית הקברות. כבר נתיאשו בעלים ממנו. לפיכך אפשר שיבא אדם ויקבור בו מפני זה חששו לו ועפרה טהור. ועושין ממנה כו׳ שהרי לא הוחזקה שם טומאה. ע״כ. ורש״י פירש שדה בוכים. כשמביאין מתים ממקום למקום לקבור כשבאין בשדה סמוך לעיר וכו׳ משום יאוש בעלים. לפי שהביאום ממקום רחוק. נדלדל אבר ונפל שם. ונתיאשו אלו על אלו והניחוהו שם:

ואין בודקים לתרומה. פי׳ הר״ב דאין באכילתה כי אם עשה כו׳. שכל אכילת קדשים מצות עשה הוא. הרמב״ם [בפירושו] והקשו התוספות דסוף פ״ח דפסחים מדתנן בפ״ג דעירובין [דף ל] מערבין לכהן בבית הפרס ותירצו דלצורך ערוב שרי וכו׳:

ולנזיר ב״ש אומרים בודקין וב״ה אומרים אין בודקין. תמיהני. דסתמא תנן במשנה ג פ״ז דנזיר. דעל בית הפרס אין הנזיר מגלח ואע״ג דודאי כיון דהכא ב״ש במקום ב״ה דאינה משנה הואיל ולא נשנית בעדיות. וכדכתב הר״ב ברפ״ג דיבמות. מ״מ בדיקה מיהא בעי הכא. אפי׳ למאן דמיקל וכי מפכת להו ב״ה לב״ש. כדכתב הר״ב התם ביבמות. אכתי בדיקה בעי. וכי בדק ואשכח עצם כשעורה נמצא שמגלח. ובנזיר סתמא תנן דאינו מגלח. וכן פסקה הרמב״ם בפ״ז מהלכות נזירות. ולא העתיק להך דהכא כלל. לכך נ״ל דהא דאמרן ב״ש במקום ב״ה אינה משנה. היינו לעקרה לגמרי ושאינה נשנית כלל. וכמו שהארכתי בזה בס״ד ברפ״ח דחולין [ד״ה וב״ה]:

ובית הלל אומרים אין בודקין. פי׳ הר״ב דבין נמצא ובין לא נמצא מגלח ומביא קרבן. ודינו כספק נזיר טמא ספק נזיר טהור. הר״ש:

ה **אם נטל מחציו אחד ג׳ טפחים ונתן וכו׳**. מדברי הר״ש בעוזק דלקמן. משמע דאותן ג׳ טפחים שנטל. הוא שנותן ע״ג חציו האחר. וכן נראה. מדלא תנן ממקום אחר. כדאמר ר״ש. ועוד דמלתא דפשיטא היא. וצריך לומר דסברת ר״ש. דמכיון שנטל טפח ומחצה ונתן עפר ממקום אחר טפח ומחצה. דאין לחוש עוד לשיגע בעצם כשעורה שא״א להסיטם. כיון שיש עליהם עפר טפח ומחצה. ומיירי דבדק קודם שנתן. וכמו שאכתוב לקמן. וע״ש. והרמב״ם בסוף פרק י׳ מהט״מ. העתיק דברי הת״ק כלשונו. אבל מהר״ם כתב. וז״ל אם נטל מחציו אחד ג׳ טפחים. אם נטל מחצי השדה העפר בעומק ג׳ טפחים. וחצי השדה האחר הביא עפר טהור ממקום אחר. ונתן עליו בעובי שלשה טפחים. הכל טהור. ולא חיישינן שמא (יטול) [יפול] העפר מן הגבוה לנמוך. ויחזור לטומאתו דלהא לא חיישינן. דכיון דטהר שעה אחת תו לא מטמאינן ליה. ור״ש סבר דהני ג׳ טפחים דאמרן. אפי׳ חציין בנטילה.

וחציין בנתינה מצטרפים. ובהא סגי. עכ״ל:

אף העוזק. פי׳ הר״ב החופר ומשליך וכו׳. ומסיים הר״ש דדמי לחופר בתוכו ונותן על גביו דרישא. שנוטל מחציו ונותן על חציו אחר שכן דרך עוזק. אלא שעושה כן בכל השדה מקומות מקומות. ע״כ. ולשון הרמב״ם בספ״י מהט״מ. אם עזקו ובדק בשעת עזוק מלמטה למעלה לא עשה ולא כלום. ע״כ. פסק דלא כר״ש. וכ״כ הר״ב. וצריך טעם לחלק בין עושה כן מקומות מקומות. לעושה כן ממחציתו למחציתו. ושמא כיון שעושה כן מקומות מקומות. חיישינן דלמא לא בדק יפה. אבל מהר״ם כתב וז״ל. ר״ש אומר אף העוזק. נ״ל לא מיבעיא רוצף שהאבנים רצופים וסמוכים זה לזה. אלא העוזק באבנים. אע״פ שאין רצופים ממש שהאבנים לא הושוו. ואינן מגוררות נמי טהור. דדמי לחופר מצד זה ונותן על צד אחר עפר טהור. ואע״ג דהכא נותן עליו על צד הב׳ מה שנטל מכאן והא לא מטהרינן ברישא אלא א״כ נתן עליו עפר טהור ממקום אחר. נראה לי דשאני הכא. דאבנים הוא נותן שהם טהורים. ומצינן למימר דלא אתא לאפלוגי ומודה ת״ק לר״ש. א״נ ת״ק גזר אבנים אטו עפר. שמא יקח מצד זה ויתן לצד אחר עכ״ל:

ו **על האדם ועל הבהמה שכחן יפה טהור.** תימה אמאי טהור הלא יטמא התחתון לעליון. ועוד דטומאה בחיבורין הוא וטמא טומאת ז׳ [כדלעיל רפט״ז] וי״ל כגון שתחתון עובד כוכבים שאינו מקבל טומאה. וטהור העליון מטומאה דאורייתא. א״נ אפילו התחתון ישראל וכגון שלבושים הרבה בגדים דטומאה בחבורים לא מטמא. אלא אדם אחד או בגד אחד. אבל שני אין טמא אלא טומאת ערב. ואין מטמא אדם וכלים. ואפי׳ יטמא טומאה מדרבנן. כמו שפי׳ ר״י בפ״ק דשבת [והעתקתיו לעיל רפט״ז] מ״מ שלישי לא הוי אלא ראשון. ולא יטמא אדם. תוס׳ פ״ט דב״מ דף קה ועיין רפ״ג דזבים:

על. האדם ועל הבהמה שכחן רע. אע״פ שנשמר ולא נדנד. הרמב״ם פ״י מהט״מ [הלכה יא]:

בים ובשונית טהור. פי׳ הר״ב מטומאת גושה כו׳ שגזרו לשרוף כו׳. וכן הצריכוהו הזייה ג׳ וז׳. ולא כן לנטמא באוירה אלא טבילה והערב שמש. הרמב״ם. וכמו שכתבתי במתני׳ ג פ״ז דנזיר בדבור ומזה כו׳:

ז **הקונה שדה בסוריא.** כתב הר״ב ועפרה טמא כחו״ל. אבל אוירה לא גזרו עליה. גמ׳ פ״ק דגיטין דף ח:

מדורות העובדי כוכבים טמאים. פי׳ הר״ב שקוברין שם נפליהן. ועובדי כוכבים מטמאין במיתתן אף באהל לרבנן. ולרשב״י נמי דאמר קברי עובדי כוכבים אינם מטמאין [וכך פי׳ הרמב״ם בפירושו משנה ד פ״ז דנדה ובחיבורו בפ״א מהט״מ וכמו שכתבתי בשמו במשנה ג פרק בתרא דנזיר] במגע ובמשא מודה הוא דלא אמעוט אלא מטומאת אהל דלא מקרו אדם [*כמ״ש ברפי״ב דנגעים] רש״י פ״ק דפסחים דף ט והקשו התוס׳ בפ״ז דנדה [דף נז בד״ה יבנה ציון] דהא כתיב במלחמת גוג (יחזקאל ל״ט:ט״ו) וראה עצם אדם ותירצו די״ל דנקט אדם לאפוקי דס״ד דקברו שם עצמות בהמה ע״כ. והשתא לרשב״י טומאתו כטומאת בית הפרס שנחרש בו קבר וכלומר דחיישינן שמא יגע או יסיט בנפל הקבור וזה דוחק. והרמב״ם בפי״א מהט״מ [הלכה ז׳] כתב בדין מדורות העובדי כוכבים דמטמאים כארץ העמים. נראה מדבריו שהן בכלל גזירות טומאת ארץ העמים. ואע״פ שהוא בא״י. ובין כך ובין כך. איכא למימר דמשנתינו נמי סברה דקברי עובדי כוכבים אינם מטמאים באהל. דלא כהתוס׳ בפ״ט דב״מ דף קיד:

ואם היה עבד או אשה. לשון הר״ב עבד של ישראל או אשה ישראלית. וכן לשון הר״ש. ולשון הרמב״ם בחיבורו [שם] עבד מישראל. ונראה בעיני שאין רצונם לומר עבד עברי. דצריכא למימרא. אלא ר״ל עבד מישראל שנמכר לגר תושב. או לעקר משפחת גר. וקמ״ל דנאמן לשמור המדור ואע״פ שהוא עצמו לעבד נמכר. והוכרחו לפרש כן. ולא פירשו עבד כנעני. מדתניא בתוספתא. והביא׳ הר״ש. הכל עושין מדור העובד כוכבים אפי׳ עבד ואפילו אשה כו׳. הכל נאמנין עליו לשמרו ואפילו עבד ואפי׳ שפחה כו׳ ומדקתני רישא דעבד עושה מדור. היאך יהיה נאמן לשומרו. אלא סיפא בעבד ישראל וכדפרישית. ונראה הא דגרסי׳ בסיפא ואפי׳ שפחה. משבשתא. דשפחה ישראלית נמכרת לעובד כוכבים זו לא שמענו. ועוד דאין נמכרת מאביה. אלא למי שיש לה עליו או על בנו קדושין. כמו שפסק הרמב״ם בפ״ד מה׳ עבדים [הלכה י״א] ובתוספת׳ שבידינו גרסי׳ בסיפא ואפילו אשה. וברישא גרסי׳ בתוספתא ואפילו שפחה. והקשה הכ״מ [בפי״א מהט״מ הלכה ח׳] דמאי אירא שפחה דנקט. ולדידי ל״ק. דכמו שעבד רבותא. ה״נ שפחה. ואע״ג דמעבד נשמע לשפחה. אפ״ה תני שפחה. כדאשכחן נמי בסוף יבמות. והרמב״ם העתיק ברישא וסיפא אשה. והקשה גם כן הכ״מ דמאי קמ״ל. דכיון דגזרו על איש אע״פ שאין עמו אשה ממילא משמע דגזרו על אשה אע״פ שאין עמה איש. ולא קשיא נמי מהאי טעמא דפרישית דרגיל למנקט כולהו גווני. ואע״ג דלא קמ״ל מידי. ועוד יש לומר דקא משמע לן דלא תימא דוקא איש דדרכו לכבוש ולהביא אשה למדור שלו לזנות עמה. מה שאין כן אשה אין דרכה בכך להביא איש אליה. קמ״ל. שאף נשי העובדי כוכבים פרוצות:

משמרין. ואע״פ שיוצאין ונכנסין. לא חיישי. הר״ש. מידי דהוה שמירת היין דפ״ד ופ״ה דעבודת כוכבים:

ח **שהחזיר והחולדה.** כך הוא בכל הספרים. גם בפ״ק דפסחים דף ט מייתי לה. וגרס כך. והר״ב העתיק שהחזיר והברדלס. והתוס׳ דפסחים העתיקו חולדה וברדלס וחזיר. ובברייתא בגמרא פ״ב דנדה דט״ז. ופ״ג דעבודת כוכבים דף מב. מעשה בשפחתו של מסיק כו׳. וטהרוהו מפני שחולדה וברדלס

מצוים שם. והוא בתוספתא הביאה הר״ש לעיל ספט״ז ובנוסחת מהר״ם שבמשנתינו שהחזיר וחולדה והברדלס יכולים כו׳:

יכולים להלוך בו. וכן מייתי לה בפסחים. ובנוסחת ארץ ישראל מוגה להוליכו. והרמב״ם בפרק י״א מהלכות טמא מת העתיק. יכולים להוליך משם:

ט **רבן שמעון בן גמליאל אומר עיר עובדי כוכבים שחרבה כו׳.** כתב הר״ב ואין הלכה כרשב״ג. וכ״כ הרמב״ם. ונדחק הכ״מ בפי״א מהט״מ. לתת טעם לדבר. אע״ג דקי״ל כל מקום ששנה כו׳. ועיין מ״ש בפ״ח דערובין. גם כתבתי כבר בשם מהרי״ק שורש קס״ה דכללות דהלכתות לא אמרום על נגעים ואהלות. וכיוצא בהן שאין נוהגים:

י **אהלי הערביים.** פי׳ הר״ב אינם קבועים כו׳. ומשום דלא קביעי לא קברי בה. וכ״כ הר״ש. ונראה לפי שדרכם להסתיר קבורת הנפלים לבל יודע לאיש שזנתה אשה עמו. והרמב״ם בפירושו כתב הטעם על כל אלו המקומות. לפי שאין בהם ישוב [תמיד] ולא יקברו בו. ואמנם יעמדו בו בזמן מן הזמנים מעט. ולזה לא גזרו עליהן. ולא הצריכוהו בדיקה אלא הן בחזקתן. ע״כ. וז״ל בחיבורו [שם הלכה י׳] לפי שאין דירתן קבועה. לא גזרו עליהן טומאה:

סליקא לה מסכת אהלות